

Nationaal Hervormingsprogramma 2019

April 2019

Inhoud

1. Inleiding	4
2. Macro-economisch scenario	5
3. Landspecifieke aanbevelingen	7
3.1. Begroting en staatsschuld (Aanbeveling 1)	7
3.2. Arbeidsmarkt en onderwijs (Aanbeveling 2)	9
3.2.1. Schaarste op de arbeidsmarkt aanpakken en doelgroepen activeren	9
3.2.2. Onderwijs en opleiding: verder hervormingen doorvoeren en STEM aanmoedigen	12
3.3. Concurrentie en mobiliteit (Aanbeveling 3)	14
3.3.1. Ondernemerschap stimuleren	14
3.3.2. Detailhandel, bouw en professionele diensten	15
3.3.3. De groeiende mobiliteitsuitdagingen aangaan	17
4. Strategische investeringen en het gebruik van structuurfondsen	19
4.1. Strategische investeringen	19
4.1.1. Mobiliteit	20
4.1.2. Energie	21
4.1.3. Digitalisering en cyberveiligheid	22
4.1.4. Onderwijsinfrastructuur en menselijk kapitaal	23
4.2. Structuurfondsen en investeringsfondsen	24
5. Europa 2020-doelstellingen	26
5.1. Werk	26
5.1.1. Creëren van banen en verhogen van de werkzaamheidsgraad	26
5.2. O&O en innovatie	28
5.2.1. Digitalisering	29
5.2.2. Onderzoeksinfrastructuren en partenariaten	29
5.3. Onderwijs en vorming	31
5.3.1. Hoger onderwijs	31
5.3.2. Vroegtijdig schoolverlaten	32
5.4. Energie en klimaat	33
5.5. Sociale inclusie	37
5.5.1. De sociale bescherming van de bevolking verzekeren	37
5.5.2. De kinderarmoede terugdringen	38
5.5.3. De actieve insluiting van mensen ver van de arbeidsmarkt	39
5.5.4. Inadequate huisvesting en dakloosheid bestrijden	39
5.5.5. Opvang en integratie van mensen met een migratieachtergrond	40
6. Andere hervormingsmaatregelen	41
7. Betrokkenheid van stakeholders	44
7.1. Op politiek niveau	44
7.2. Op het niveau van de sociale dialoog	44
7.3. De betrokkenheid van de NHRPH en de FRDO	45
Bijlage 1: Hervormingsprogramma van het Waals Gewest	47
Bijlage 2: Hervormingsprogramma van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest	75
Bijlage 3: Hervormingsprogramma van het Vlaams Gewest en de Vlaamse Gemeenschap	127
Bijlage 4: Hervormingsprogramma van de Duitstalige Gemeenschap	185
Bijlage 5: Hervormingsprogramma van de Franse Gemeenschap	204
Bijlage 6: Reporting table on the assessment of the policy response to CSRs: qualitative assessment	216
Bijlage 7: Reporting table on national Europe 2020 targets and other key commitments	234

Bijlage 8:	Lijst van samenwerkingsakkoorden	244
Bijlage 9:	Bijdrage van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en van de Nationale Arbeidsraad ...	250
Bijlage 10:	Bijdrage van de Nationale Hoge Raad voor Personen met een Handicap	260
Bijlage 11:	Bijdrage van de Federale raad voor Duurzame Ontwikkeling	264

1. Inleiding

In dit Nationaal hervormingsprogramma (NHP) brengen de verschillende regeringen verslag uit van de structurele hervormingen sinds de landspecifieke aanbevelingen van 2018, en geven ze aan welke maatregelen in de nabije toekomst verwacht mogen worden. De maatregelen zijn complementair aan de begrotingsmaatregelen die in het Stabiliteitsprogramma uitgewerkt worden. Ze komen volgens de regeringen tegemoet aan de vaststellingen in het Landverslag, de landspecifieke aanbevelingen 2018, de prioriteiten van de jaarlijkse groeianalyse, het traject naar het bereiken van de Europa 2020-doelstellingen, en ze dragen bij tot de uitvoering van de Europese pijler voor de sociale rechten. Speerpunten van 2018 en 2019 zijn werkgelegenheid, investeringen en mobiliteit.

Op 24 juli 2018 presenteerde de federale regering met de Jobsdeal een pakket van 28 maatregelen voor de *werkgelegenheid*. Het richt zich op zowel de vraag- als de aanbodzijde van de arbeidsmarkt, maar er zijn ook sociale en fiscale maatregelen. Essentieel zijn de invulling van knelpuntberoepen door in te zetten op opleiding en omscholing, en de activering en heractivering van in het bijzonder werklozen, jongeren en ouderen. De meeste maatregelen zijn reeds genomen. De gewesten zijn nauw betrokken bij de uitvoering van het pakket.

De arbeidsmarkt – en meer in het algemeen de economische groei op lange termijn – is ook gediend met *strategische investeringen*. In wisselwerking met de gewesten is voortgang geboekt met het Nationaal pact voor strategische investeringen (NPSI) uit 2018. Het in 2017 ingestelde Strategisch Comité publiceerde op 11 september 2018 een rapport met 82 aanbevelingen, zowel toegespitst op een zestal thema's als transversale. Tot 2030 worden voor de investeringsnoden van de private en publieke sector door beide sectoren samen ongeveer 150 miljard euro vrijgemaakt. Een belangrijk domein is mobiliteit, met veel aandacht voor spoor-, auto- en waterwegen, maar ook voor bijvoorbeeld fietsroutes en laadpunten voor elektriciteit en LNG. Een ander belangrijk domein is energie, waar gewerkt wordt aan onder andere hernieuwbare elektriciteit, geothermie, onderzoek naar de verwerking van kernafval, en de energie-efficiëntie van (overheids)gebouwen. Daarnaast is er veel aandacht voor investeringen in de digitalisering en de infrastructuur voor het onderwijs. Met de EFSI-garantie financiert de EIB mee aan een capaciteit van 4 GW aan windparken op zee, maar ook aan andere projecten zoals de tram van Luik.

Behalve met investeringen in infrastructuur wordt het *mobiliteitsvraagstuk* ook aangepakt met investeringen in schone technologie en het bijsturen van de modale keuze. De federale regering lanceerde het mobiliteitsbudget en de regeling 'cash for cars' als alternatieven voor het gebruik van bedrijfsauto's. Door de gewesten wordt onder andere gewerkt aan de modale verschuiving, de comodaliteit, de verduurzaming van autobussen, het uitfaseren van fossiele brandstoffen, een kilometerheffing voor personenauto's en een betere bundeling van vracht.

In het proces van structurele hervormingen is er dus nauwe betrokkenheid van de gewesten, maar ook van de gemeenschappen en de sociale partners. De hervormingsplannen van de gemeenschappen en gewesten zijn integraal in dit verslag opgenomen als bijlagen 1 t/m 5. Zij geven een uitvoerige toelichting bij hun maatregelen ter uitvoering van de landspecifieke aanbevelingen en de investeringsuitdagingen. In deze programma's wordt ook de regionale voortgang inzake de Europa 2020-doelstellingen in beeld gebracht en de maatregelen die deze ondersteunen. Het advies van de sociale partners is ook in bijlage opgenomen.

In het kader van het Europees semester vindt er – zowel in de fact-finding mission als in bilaterale ontmoetingen - een intensieve dialoog plaats tussen de diensten van de Europese Commissie en de respectieve bestuursniveaus van België. Elk van deze niveaus (federaal, gemeenschappen, gewesten) brengt haar maatregelen in het kader van het Europees semester ter sprake.

2. Macro-economisch scenario

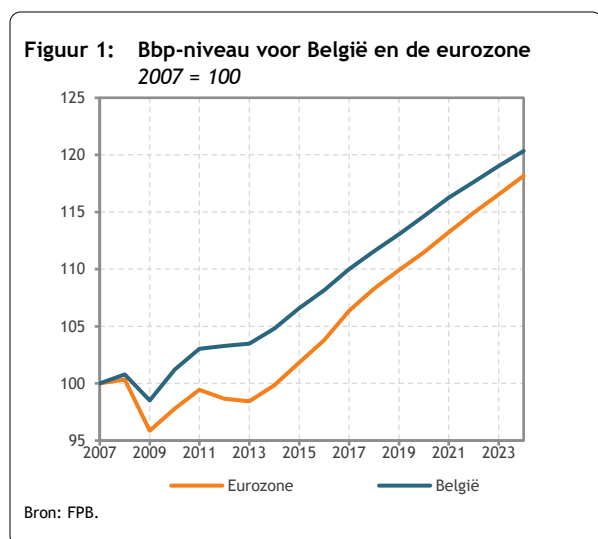
Deze vooruitzichten beschrijven de voornaamste hypothesen en resultaten van de voorlopige versie van de Economische vooruitzichten 2019-2024 van het Federaal Planbureau (FPB) voor het Stabiliteitsprogramma en het NHP. De projectie is opgesteld bij ongewijzigd beleid. De cijfers werden op 7 februari goedgekeurd door de raad van bestuur van het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR). De vooruitzichten stemmen overeen met die van de Economische begroting 2019, die het FPB op 7 februari publiceerde.

Tabel 1: Economische middellangetermijnavooruitzichten: voornaamste resultaten
Evoluties in %, tenzij anders vermeld

	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Bbp in volume	1,4	1,3	1,4	1,4	1,2	1,2	1,1
Consumptieprijsindex	1,9	1,6	1,4	1,6	1,8	1,8	1,9
Binnenlandse werkgelegenheid (evolutie in '000)	58,1	44,3	48,7	37,6	28,2	24,2	21,7
Binnenlandse werkgelegenheid (evolutie in %)	1,2	0,9	1,0	0,8	0,6	0,5	0,4
Werkzaamheidsgraad (20-64 jaar)	69,2	69,7	70,3	70,7	71,1	71,5	71,9
Werkloosheidsgraad (FPB-definitie)	9,6	9,1	8,6	8,2	7,9	7,5	7,1
Werkloosheidsgraad (Eurostat-definitie)	5,9	5,5	5,3	5,3	5,5	5,1	5,0
Balans lopende rekening (Nationale Rekeningen - % van het bbp)	-0,0	-0,0	-0,3	-0,6	-0,6	-0,9	-1,0

Bron: FPB.

De bbp-groei hypothesen voor de handelspartners van België in 2019 en 2020 zijn grotendeels gebaseerd op de herfstvooruitzichten van de Europese Commissie, maar werden geactualiseerd aan de hand van consensusvooruitzichten. De eurozone bereikte in 2017 zijn conjunctuurpiek, met een bbp-groei van 2,5 %. De groei vertraagde in 2018 tot 1,8 % en zou in 2019 en 2020 verder terugvallen tot respectievelijk 1,5 % en 1,4 %.

De Belgische bbp-groei viel terug van 1,7 % in 2017 tot 1,4 % in 2018. Gedurende 2019-2021 zou ze gelijkaardig zijn aan die van de eurozone (gemiddeld 1,4 %), waarbij de uitvoergroei verzwakt en de binnenlandse vraag aan kracht wint. Tijdens de periode 2021-2024 zou de Belgische economie een groei van gemiddeld 1,2 % laten optekenen. In vergelijking met de eurozone was de bbp-groei vooral onmiddellijk na de economisch-financiële crisis sterker in België, zoals blijkt uit figuur 1. De output gap – gebaseerd is op de referentiemethode van de EU – was in 2017 gedicht en zou in de periode 2019-2024 in de buurt van nul blijven.

Over de periode 2019-2024 zouden in totaal 205 000 banen worden gecreëerd, of gemiddeld 34 000 per jaar. Het aantal werknemers in de privésector zou stijgen met 144 000. In de periode 2014-2018 werden volgens een onderzoek van de KU Leuven (prof. J. Konings, 2019) in de private sector meer dan de helft (55 %) of 73 000 extra banen gecreëerd als gevolg van drie regeringsmaatregelen om de concurrentiekracht te herstellen: de indexsprong, de fiscale verschuiving en de nieuwe loonwet van 2017. Tot 2024 zou het aantal zelfstandigen toenemen met 50 000 en de werkgelegenheid in de publieke sector met 10 000 eenheden. De werkgelegenheidsgraad zwakt af tijdens de tweede helft van de projectieperiode als gevolg van de vertraging van de economische activiteit en in beperkte mate ook door de herneming van de productiviteitswinsten. De werkgelegenheidsgraad (20-64 jaar) zou geleidelijk toenemen tot 70,3 % in 2020 en tot 71,9 % in 2024. Het aantal werklozen (met inbegrip van de niet-werkzoekende

uitkeringsgerechtigde volledig werklozen) zou over de periode 2019-2024 in totaal met 126 000 personen afnemen, rekening houdend met de verdere toename van de beroepsbevolking.

De Belgische inflatie, gemeten aan de hand van het nationaal indexcijfer van de consumptieprijzen, bedroeg 2,1 % in 2017 en 2018, maar zou in 2019 en 2020 afkoelen tot respectievelijk 1,6 % en 1,4 %, geholpen door een aanzienlijk lagere prijs voor een vat Brentolie. Voor de periode vanaf 2021 wordt verondersteld dat de Brentprijs opnieuw in stijgende lijn evolueert. Tegelijk zou de onderliggende inflatie geleidelijk aantrekken als gevolg van de versnelling van de groei van de loonkosten, waardoor de totale inflatie in de periode 2021-2024 herneemt tot gemiddeld 1,8 %.

3. Landspecifieke aanbevelingen

3.1. Begroting en staatsschuld (Aanbeveling 1)

DE RAAD BEVEELT AAN dat België in 2018 en 2019 de volgende actie onderneemt: Ervoor zorgen dat het nominale groeipercentage van de netto primaire overheidsuitgaven in 2019 niet hoger ligt dan 1,8 %, hetgeen neerkomt op een jaarlijkse structurele aanpassing van 0,6 % van het bbp. Meevallers gebruiken om de vermindering van de overheidsschuldquote te versnellen. De beoogde pensioenhervormingen voortzetten en de voorspelde stijging van de uitgaven voor langdurige zorg beheersen. De volledige implementatie van het samenwerkingsakkoord van 2013 tot coördinatie van het begrotingsbeleid van alle overheidsniveaus voortzetten. De efficiëntie en samenstelling van de overheidsuitgaven op alle overheidsniveaus verbeteren om ruimte te creëren voor openbare investeringen, met name door uitgaventoetsingen uit te voeren.

Het begrotingsbeleid wordt uitvoerig in het Stabiliteitsprogramma 2019-2022 behandeld. Deze sectie beschrijft de voornaamste maatregelen met betrekking tot de pensioen- en fiscale hervormingen, alsmede de initiatieven inzake uitgaven en langdurige zorg.

De in juli 2018 door de *federale regering* gesloten Jobsdeal bevat verschillende fiscale stimulansen ter bevordering van de werkgelegenheid, die reeds werden geïmplementeerd. De opleidingen in verband met knelpuntberoepen worden aldus aangemoedigd. De premies die door de gewesten aan werkzoekenden worden toegekend om een dergelijke opleiding te volgen, zullen worden vrijgesteld op voorwaarde dat men voor deze opleiding slaagt. Het aantal overuren dat fiscaal gunstig wordt behandeld, zal tijdelijk worden opgetrokken van 130 tot 180. De maatregel zal vervolgens worden geëvalueerd om te bepalen of hij een permanent karakter moet krijgen. Bepalingen worden eveneens aangenomen ten voordele van de startersjobs om de aanwervingen van jongeren tussen de leeftijd van 18 en 21 jaar aan te moedigen. De werkgevers genieten aldus een vermindering van de loonkost (tussen 6 % en 18 % naargelang van de leeftijd van de werknemer) en de jonge werknemer blijft dezelfde nettobezoldiging krijgen.

Het mobiliteitsbudget werd op 1 maart 2019 geconcretiseerd. Het biedt een fiscaal alternatief voor de werknemer met een bedrijfswagen ten voordele van alternatieve vervoerswijzen. Dit mobiliteitsbudget vult het 'cash for car'-systeem aan met uitgebreide mobiliteitsopties (zie §5.4 voor meer details).

De laatste fase van de tax shift is volledig geïmplementeerd. Om het concurrentievermogen van de ondernemingen te versterken, genieten de werkgevers een verdere vermindering van de werkgeversbijdragen voor werknemers met een laag loon. Nieuwe maatregelen zijn eveneens bedoeld om de koopkracht van de burgers te verhogen. De inkomstenbelastingsschijf van 40 % wordt uitgebreid, met als gevolg een lagere aanslagvoet op een groter deel van de inkomsten. Het basisbedrag van de belastingvrije som wordt geharmoniseerd en eveneens verhoogd voor alle werknemers. Wat specifiek werknemers met een laag loon betreft, wordt de fiscale werkbonus (vermindering van de bedrijfsvoorheffing) opgetrokken.

Verschiedende maatregelen van de hervorming van de vennootschapsbelasting, waaronder de beperking van de interestaftrek in het kader van de omzetting van de richtlijn ter bestrijding van belastingontwijking (ATAD), treden in 2019 in werking.

De federale regering heeft haar pensioenhervormingsbeleid verdergezet. Het gemengd pensioen is in 2018 in de overheidssector ingevoerd. Enkel de diensten gepresteerd als vastbenoemd personeelslid worden voortaan nog in aanmerking genomen voor een overheidspensioen. De contractuele prestaties geven recht op pensioen volgens het werknemersstelsel. Terzelfder tijd worden de administraties en de overheidsbedrijven ertoe aangezet een regeling inzake aanvullende pensioenen te ontwikkelen voor

hun contractuele personeelsleden. De federale regering heeft alvast besloten om een aanvullend pensioen in te voeren voor haar contractueel personeel.

Met dezelfde doelstelling als de ontwikkeling van zulke tweede pijler, werden in 2018 maatregelen goedgekeurd om, zoals voor zelfstandige bedrijfsleiders, ook voor zelfstandigen actief als natuurlijk persoon de mogelijkheid te geven tot het opbouwen van een aanvullend pensioen. Bovendien kan een werknemer, waarvoor zijn werkgever of sector geen aanvullend pensioen organiseert of waarvan het niveau onvoldoende is, zijn werkgever nu vragen om een gedeelte in te houden van zijn salaris om een aanvullend pensioen op te bouwen.

Vanaf 2019 zal de band tussen het effectieve werk en het pensioenbedrag worden versterkt door twee maatregelen. Enerzijds is het principe van de eenheid van loopbaan afgeschaft. Alle vóór de pensionering effectief gepresteerde werkdagen komen voortaan in aanmerking in de berekening van het pensioen. Anderzijds wordt de berekening van het pensioen voor de werkloosheidsdagen in de 2e periode werkloosheid (namelijk na één jaar werkloosheid) en de dagen van werkloosheid met bedrijfstoeslag gebaseerd op het minimumjaarrecht en niet meer op het laatste loon (hervorming van de gelijkgestelde periodes). Er worden uitzonderingen voorzien.

Verdere hervormingen worden momenteel voorbereid. Vanaf april 2020 zou het systeem van halftijds pensioen moeten worden ingevoerd in de verschillende pensioenstelsels (werknemer, ambtenaar en zelfstandige). Mits naleving van de voorwaarden voor vroegtijdige pensionering, zou het aldus mogelijk moeten zijn de pensionering (ten belope van 50 %) te combineren met het verderzetten van een beroepsactiviteit (ten belope van 50 %), wat aan de werkende zal toelaten om bijkomende pensioenrechten op te bouwen. Deze hervorming beoogt de verlenging van de professionele loopbaan en daarom zowel de werknemer als de duurzame financiering van de pensioenstelsels ten goede komen.

Er wordt voorzien om bepaalde bijzondere pensioenstelsels (namelijk de stelsels voor de militairen, het rijdende personeel van de NMBS en inzake preferentiële tantièmes voor bepaalde categorieën van ambtenaren) geleidelijk af te schaffen in het kader van de erkenning van zware beroepen met toegang tot vroegtijdige pensionering. De nodige voorbereidende werkzaamheden en raadplegingen zijn voltooid. Het is aan de volgende regering om deze hervorming uit te voeren.

Ook is op langere termijn de invoering van een puntensysteem voorzien. Veel voorbereidend werk is al verricht om dit systeem te implementeren. Zo heeft het Federaal Planbureau (FPB) het puntensysteem reeds gemodelleerd en werd er een eindverslag opgesteld van de besprekingen met de sociale partners binnen het Nationaal Pensioencomité.

Met de technische steun van het Steunprogramma voor structurele hervormingen (SRSP) is het *Vlaams Gewest* van plan de herzieningen van de uitgaven op een structurele manier in het begrotingsproces te integreren. Een proefproject voor de dienstenchequesector wordt uitgevoerd als eerste stap om deskundigheid te ontwikkelen. Het is de bedoeling dit project in het voorjaar 2019 af te ronden. De *federale regering* heeft eveneens de steun van het SRSP gevraagd om de uitgaven te herzien en een verslag voor te bereiden aangaande het nut en de voordelen daarvan, alsmede de beste manier om die op federaal niveau (federale regering en sociale zekerheid) aan te wenden. Het einddoel is de vaststelling van een beleidsplan waarover de regering zal kunnen beslissen om het al dan niet te integreren in het begrotingsproces. Ook de Hoge Raad van Financiën – Afdeling Financieringsbehoeften van de Overheid – zal kunnen rekenen op de steun van het SRSP om te bekijken of de Europese uitgavenregel kan omgezet worden naar het nationale niveau, rekening houdende met de federale structuur van het land en best practices in andere lidstaten. Het project zal bijdragen aan de versterking van het begrotingskader in België.

Op basis van deze herzieningen zullen de samenstelling en de doeltreffendheid van de overheidsuitgaven kunnen worden verbeterd door de inefficiënties op te sporen en aldus middelen vrij te maken voor de meeste productieve uitgaven, zoals de investeringen (zie hoofdstuk 4).

Ingevolge de 6e staats hervorming werd het grootste deel van de organisatie van de langdurige verzorging overgedragen aan *de deelstaten*, om het aanbod beter op de lokale behoeften af te stemmen. Deze overdracht is in januari 2019 afgerond. Gedurende de overgangperiode heeft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest beslist uit te gaan van de bestaande toestand en het stelsel in stand te houden. Het Waals Gewest heeft zijn sociale beschermingssysteem ingevoerd dat de langdurige verzorging omvat. In het Vlaams Gewest werden de langdurige verzorging en mobiliteitshulpmiddelen in de Vlaamse Sociale Bescherming (VSB) geïntegreerd. De doelstelling is om de financieringsmodellen aan te passen in de richting van een financieringswijze die zou worden gebaseerd op een op internationaal niveau gevalideerd systeem, namelijk het BelRAI-systeem.

De entiteiten hebben verschillende initiatieven ontwikkeld om de strikte opvolging en monitoring van de uitgaven te verzekeren. Dit betreft met name de oprichting van nieuwe agentschappen, de opmaak van meerjarige begrotingen, het opstellen van gezondheidspromotieplannen of het opzetten van studies. De federale groeinorm voor de gezondheidszorguitgaven wordt eveneens toegepast op het bestanddeel 'langdurige verzorging'. Bovendien is het BelRAI-systeem het voorwerp van een samenwerkingsproject tussen *de drie gewesten en de federale overheid* om het aanbod beter op de behoeften af te stemmen en de efficiëntie van de uitgaven te verhogen.

3.2. Arbeidsmarkt en onderwijs (Aanbeveling 2)

DE RAAD BEVEELT AAN dat België in 2018 en 2019 de volgende actie onderneemt: De hindernissen om te werken wegnemen en de doeltreffendheid van een actief arbeidsmarktbeleid versterken, met name voor laagopgeleiden, mensen met een migrantenachtergrond en oudere werknemers. De hervormingen op het gebied van onderwijs en opleiding voortzetten, onder meer door kansgelijkheid te bevorderen en het percentage afgestudeerden in de wetenschappen, technologie, ingenieurswetenschappen en wiskunde te verhogen.

3.2.1. Schaarste op de arbeidsmarkt aanpakken en doelgroepen activeren

De Belgische arbeidsmarkt wordt gekenmerkt door een hoge vacaturegraad (3,5 % in 2018) en een lage participatie op de arbeidsmarkt. De inactiviteitsgraad van 20-64-jarigen is met 26,04 % in 2018 één van de hoogste in de EU en onder hen bevindt zich er een steeds groter aandeel inactieven wegens ziekte of invaliditeit. De voorbije jaren werden verschillende inspanningen geleverd om arbeidsongeschikte werknemers te (her)activeren op de arbeidsmarkt zoals de vernieuwde re-integratieprocedure voor langdurig zieken en de extra aandacht voor psychosociale problemen waaronder burn-out. Het blijft een uitdaging om deze personen zo efficiënt mogelijk (opnieuw) in te schakelen.

Op 24 juli 2018 heeft de *federale regering* de Jobsdeal gepresenteerd, een pakket van 28 maatregelen om vacatures voor knelpuntberoepen in te vullen en zoveel mogelijk mensen op de arbeidsmarkt te activeren. Opleiding voor knelpuntberoepen wordt aangemoedigd, terwijl doelgroepen die problemen ondervinden op de arbeidsmarkt sterker worden ondersteund. Degenen die werkloos of ontslagen zijn, zullen makkelijker kunnen overstappen naar een nieuwe baan. Degenen die inactief zijn ontvangen extra prikkels om aan de arbeidsmarkt deel te nemen.

Bij de voorbereiding hebben de *federale overheid* en de *regionale overheden* besloten om samen oplossingen te zoeken voor het grote aantal vacatures. Alle regeringen hebben hun prioriteiten kenbaar gemaakt en zijn tot de volgende actielijnen gekomen: het scheppen van nieuwe banen en het nastreven van een sociale dialoog om sociaaleconomisch herstel te bewerkstelligen. Sommige maatregelen werden dan ook in overleg met de gewesten uitgevoerd.

De federale ministerraad keurde in het najaar de uitbereiding van het tijdskrediet voor opleidingen tot knelpuntberoepen goed. Het tijdskrediet voor het voortzetten van een opleiding wordt met 12 maanden verlengd, van 36 naar 48 maanden voor werknemers die een opleiding tot een knelpuntberoep volgen. De uitbreiding van het tijdskrediet moet het aantrekkelijker maken om zich om te scholen met het oog op een knelpuntberoep.

Een maatregel gericht op het stimuleren van de werving van mensen uit specifieke doelgroepen die problemen ondervinden op de arbeidsmarkt werd eveneens aangenomen en biedt werkgevers de mogelijkheid om positieve acties te ondernemen ten aanzien van risicogroepen zoals jongeren, laaggeschoolden, oudere werknemers en mensen met een migrantenachtergrond.

Met de sociale partners werd een interprofessioneel akkoord over onder andere de loonvorming de welvaartsenveloppe gesloten. Wat het eerste betreft, keurde de regering een koninklijk besluit goed dat de loonontwikkeling in de sectoren beperkt tot 1,1 % reëel over de periode 2019-2020. De sociale partners zelf zijn overeengekomen om het minimumloon vanaf 1 juli 2019 op te trekken met 1,1 % en om onderhandelingen te voeren over een meer verregaande verhoging. De invulling van een welvaartsenveloppe van 283 miljoen euro in 2019, stijgend naar 724 miljoen euro wordt door de sociale partners in een advies voorgelegd, dat de regering integraal zal uitvoeren. Tenslotte sloten de partners ook autonome akkoorden over de kosten voor woon-werkverkeer, de optrekking van het aantal vrijwillige uren van 100 naar 120, de verlenging van een aantal bestaande akkoorden zoals innovatiepremies en bijdragen voor risicogroepen en maatregelen inzake eindeloopbaan.

Een aantal maatregelen konden door de val van de regering niet meer door de regering worden goedgekeurd. Twee wetsvoorstellen betreffende de sociale en de fiscale bepalingen werden goedgekeurd door het Parlement. De belangrijkste maatregel binnen de fiscale bepalingen van de Jobsdeal inzake actief arbeidsmarktbeleid is de vrijstelling van inkomstenbelasting van bepaalde gewestelijke inkomenspremies. Daarnaast werd ook een oplossing gevonden voor de zogenaamde fiscale pensioenval, waardoor het verwerven van een inkomen uit arbeid na pensionering niet langer fiscaal bestraft wordt.

De maatregelen binnen het sociale luik van de Jobsdeal zijn: outplacementbegeleiding voor werknemers die om medische redenen hun baan verliezen; snelle registratie bij de regionale tewerkstellingsdienst waarbij ontslagen werknemers die hun opzeggingstermijn niet moeten presteren zich binnen 1 maand na de laatste arbeidsprestatie moeten registreren als werkzoekende; flexibelere voorwaarden voor de opleidingsclausule in arbeidsovereenkomsten om werkgevers aan te moedigen te investeren in opleiding voor hun werknemers; startersjobs voor jongeren door vermindering van de bruto-loonkost voor jongeren van minder dan 21 jaar; en ziekte en invaliditeitsuitkering voor werknemers van 65 jaar of meer zodanig dat zij niet verplicht worden toch op pensioen te gaan.

Om de schaarste aan menselijk kapitaal op de arbeidsmarkt aan te pakken, heeft *Wallonië* vanaf juli 2018 drie maatregelen ingevoerd om werkgevers te steunen bij het opleiden van hun werknemers en om werkzoekende werklozen financieel aan te moedigen om opleidingen voor knelpuntberoepen te volgen. *View.brussels*, het *Brussels* observatorium voor werkgelegenheid en opleiding, heeft de behoeften inzake opleiding in 2018 geïdentificeerd in samenwerking met de Franstalige en Nederlandstalige openbare diensten voor arbeidsvoorziening en opleiding. Een eerste rapport dat in januari 2019 werd gepubliceerd gaat over de inschakeling van de afgestudeerden uit beroepsopleidingen in verband met knelpuntberoepen. *View.brussels* heeft overigens zijn interactief statistisch portaal (*ViewStat*) online gezet dat een betere toegankelijkheid mogelijk maakt tot de gegevens van de Overheidsdienst voor Werkgelegenheid betreffende de tewerkstellingsvraag en het tewerkstellingsaanbod in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In *Vlaanderen* ging de Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB) van start met een nieuw dienstverleningsmodel, waarin meer ingezet wordt op ondersteuning tijdens cruciale loopbaanmomenten, digitale dienstverlening en samenwerking met partners. Zo wordt

de VDAB-dienstverlening toegankelijker voor werkzoekenden en ondernemingen. In de *Duitstalige Gemeenschap* zal een online platform gelanceerd worden voor werkgevers en werknemers waarop ondernemingen zich kunnen voorstellen en werkzoekenden zich kunnen registreren, vacatures kunnen geraadpleegd worden en documenten kunnen opgevraagd worden.

Alle gemeenschappen en gewesten hebben sinds 1 januari 2019 hun doelgroepenbeleid ten uitvoer gebracht. De *Duitstalige Gemeenschap* heeft haar nieuwe beleid ten aanzien van doelgroepen in werking gesteld, met bijzondere aandacht voor jongeren, ouderen, langdurig werklozen en enkele achtergestelde groepen. In *Vlaanderen* werden sommige maatregelen van het doelgroepenbeleid dat in juli 2016 hervormd werd met focus op laag- en middengeschoolde jongeren, ouderen en personen met een handicap, met ingang van januari 2019 versterkt. Sinds 1 januari 2019 zijn laaggeschoolde jongeren volledig vrijgesteld van de werkgeversbijdrage voor de sociale zekerheid in de eerste twee jaar na hun aanwerving. De verhoogde stimulans voor de aanwerving van werkzoekende 55-plussers werd sinds 1 januari 2019 eveneens omgezet in een volledige vrijstelling van werkgeversbijdragen. Voor langdurig werkzoekenden en leefloners wordt ingezet op het versterken van loopbaancompetenties via een nieuw systeem van tijdelijke werkervaring. In *Wallonië* werd een hervorming van het tewerkstellingsprogramma Aide à la promotion de l'emploi (APE) doorgevoerd met nadruk op vereenvoudiging, transparantie en doeltreffendheid. Het zal in werking treden vanaf 1 januari 2021 met een overgangsfase in 2020. Wallonië heeft eveneens een aanvraag ingediend bij het SRSP teneinde de erkenning te ontwikkelen van de formele en niet formele opleiding voor de personen die het laagst geschoold zijn en die ver van de arbeidsmarkt verwijderd zijn. In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* is de hervorming van de regeling van de Gesubsidieerde contractuelen (GESCO) voortgezet. De voornaamste wijziging is de omzetting van de betrekkingen van de GESCO's van de lokale overheden en van de gewestelijke instellingen van openbaar nut (ION) in contractuele betrekkingen waarbij de 3 000 betrokken betrekkingen rechtstreeks zullen worden beheerd door de werkgevers in de overheidssector. Daarbij is er in een budgettaire overdracht voorzien met diverse modaliteiten, onder meer in termen van behoud van de tewerkstelling. Op basis van de lessen en resultaten die voortvloeien uit de Jongerengarantie, is een garantie Oplossing voor iedereen geleidelijk in werking getreden vanaf maart 2019. De systematische begeleiding naar tewerkstelling via een rechtstreekse inschakeling, een opleiding of een stage, wordt uitgebreid naar de werkzoekenden ouder dan 30 jaar die zich voor de eerste keer inschrijven.

In de strijd tegen discriminatie werden in *Wallonië* initiatieven genomen om de wetgeving ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie te vernieuwen en werd een actieplan in de publieke sector ingevoerd om diversiteit te bevorderen. In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest*, werd in mei 2018 een samenwerkingsakkoord gesloten met de organisaties ter bevordering van gelijke kansen in het kader van de tenuitvoerlegging van de ordonnantie van 16 november 2017 met het oog op de strijd tegen discriminatie. Dit samenwerkingsakkoord geeft aan de inspecteurs van de Gewestelijke Tewerkstellingsinspectie de bevoegdheid om discriminatietests te doen via situatietests (verzending van een gelijkaardig CV buiten een plausibel discriminerend criterium) en/of via 'mystery calls'. Overigens moeten ondernemingen met meer dan 100 werknemers sinds mei 2018 een diversiteitsplan sluiten om recht te hebben op de hulp waarin voorzien is door de hervorming van de economische expansie. Om een antwoord te bieden op het groeiend aantal werkzoekenden die het Frans, noch het Nederlands beheersen, biedt de Brusselse overheidsdienst voor werkgelegenheid, Actiris, sinds mei 2018 sociale tolkdiensten aan bij de eerste contacten en gesprekken. In *Vlaanderen* wordt het Actieplan tegen arbeidsgerelateerde discriminatie verder uitgerold, met onder meer de organisatie van 'mystery calls' in de dienstenchequesector en de uitzendsector.

3.2.2. Onderwijs en opleiding: verder hervormingen doorvoeren en STEM aanmoedigen

In 2018 hebben de gemeenschappen verschillende hervormingen en actieplannen geïntroduceerd, doorgevoerd of voltooid. De *Franse Gemeenschap* voert een fundamentele hervorming van haar onderwijsstructuur door en *Vlaanderen* heeft de wetgevende werkzaamheden inzake hervormingen op elk onderwijsniveau al afgerond. Verder stellen de gemeenschappen meer flexibele trajecten op om de veranderingen op de arbeidsmarkt tegemoet te treden.

Om de doeltreffendheid en gelijkheid van het schoolsysteem te optimaliseren werd een nieuw bestuursdecreet voor de scholen ingevoerd in de *Franse Gemeenschap* (*décret sur le pilotage des écoles*), waarbij scholen zich ertoe zullen moeten verbinden om specifieke doelstellingen te bereiken die bijdragen aan de objectieven van het systeem, waaronder de doelstellingen inzake billijkheid. Deze specifieke doelstellingen zullen regelmatig worden geëvalueerd. Indien objectieven niet gehaald worden zal een opvolgingsprocedure opgestart worden. Het nieuwe bestuur van de scholen zal het mogelijk maken om preciezer in te grijpen en de oorzaken van de ongelijkheid in het onderwijssysteem bij de wortels aan te pakken, zoals het uitsluiten van bepaalde achtergestelde bevolkingsgroepen en verschillen in prestaties van scholen.

Extra inspanningen worden gedaan voor personen die onvoldoende kennis hebben van de officiële landstalen. In de Franse Gemeenschap werd het systeem voor het onthaal, het onderwijs en de begeleiding voor personen die de taal niet machtig zijn, hervormd zodanig dat reeds vanaf jonge leeftijd sterker ingegrepen kan worden. In *Vlaanderen* zullen centra voor volwassenenonderwijs meer middelen krijgen als ze meer cursisten Nederlands als tweede taal tellen. Het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* heeft haar doelstelling om de Brusselaars taalkundig te scholen voortgezet. Gedurende dit jaar hebben 6 556 werkzoekenden een talenopleiding genoten via de regeling Talencheques die het mogelijk maakt om gratis cursussen te volgen in het Frans, in het Nederlands en in het Engels. Bovendien werden 8 784 nieuwe gebruikers geteld op Brulingua, het online opleidingsplatform voor talen, dat meer dan 40 000 ingeschreven werkzoekenden telt en dat sinds oktober 2018 toegankelijk is voor alle Brusselaars van 18 jaar en ouder (en niet meer enkel voor de werkzoekenden).

Vlaanderen bevordert de kansengelijkheid horizontaal door de decretaal afgewerkte hervormingen van de leerlingbegeleiding, de modernisering van het secundair onderwijs, de nieuwe eindtermen, het nieuwe duaal leren, het financieringssysteem van het volwassenenonderwijs, het deeltijds kunstonderwijs, de graduaatsopleidingen en de bijsturing van het nieuw omkaderingsmechanisme bij de ondersteuning van leerlingen met een verstandelijke, visuele, motorische of auditieve handicap als medeleerlingen met een spraak- en taalontwikkelingsstoornis in het gewoon onderwijs. In de *Franse Gemeenschap* wordt de verbetering van de kwaliteit van het basisonderwijs voortgezet door de versterking van de omkadering, van de kosteloosheid en van het gebruik ervan. Er werden zeven objectieven ter verbetering van het onderwijssysteem vooropgesteld, zoals het aantal studenten die hun jaar dubbelen of die afhaken met de helft te verminderen.

Actieplannen en projecten werden opgestart om het aantal afgestudeerden in STEM-opleidingen te verhogen en de genderbalans te verbeteren. In de *Franstalige Gemeenschap* werden verschillende initiatieven in beleidsmaatregelen omgezet, al dan niet in samenwerking met het Waalse en Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het gemeenschappelijk curriculum zal zich tijdens de schoolcarrière vanaf de leeftijd van 3 tot 15 jaar meer toespitsen op STEM en digitale vaardigheden. De versterking van de digitale competenties staat in het centrum van de digitale strategie voor het onderwijs (*Stratégie numérique pour l'éducation*) die in oktober 2018 werd aangenomen. Deze beoogt het inhalen van de achterstand inzake digitaal onderwijs door de digitale competenties van de leerlingen te versterken, door de basis- en voortgezette opleiding van de lesgevers te versterken, door een coherente aanpak te bepalen inzake digitale uitrusting in de scholen, en door de digitale administratie te ontwikkelen op het niveau van het systeem en van de scholen. De steun van het SRSP werd gevraagd om deze hervorming te ondersteunen. De Franse

Gemeenschap werkt eveneens in nauwe samenwerking met Wallonië en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, waar het project Fiber to the School de verbinding beoogt van alle scholen met het breedbandinternet, om de scholen te voorzien van de nodige uitrusting, om pedagogische projecten en digitale gebruiken te ontwikkelen. Een comité Vrouwen en Wetenschap zal opgericht worden om een gelijke deelname van mannen en vrouwen in onderzoeks- en opleidingsactiviteiten van universiteiten aan te moedigen en goede praktijken uit te wisselen. Andere initiatieven werden opgezet om de stereotypering tegen te gaan en STEM en digitale vaardigheden te promoten.

Vlaanderen voert het Actieplan 2012-2020 over STEM verder uit en werkt reeds aan de voorzet van een nieuw Actieplan 2020-2030. Het STEM-portaal werd geopend, dat alle informatie rond STEM in *Vlaanderen* verzamelt. Volgend op de 2e Vlaamse klimaatopgave kregen 92 scholen een budget voor het langetermijnproject dat STEM linkt aan energie en klimaat. Er werd geïnvesteerd in leernetwerken over STEM in basis- en secundaire scholen om een duurzaam STEM-beleid te garanderen, goede praktijken werden verspreid en een diepgaande onderzoekpaper over technisch en beroepsonderwijs, waaronder STEM, werd gepubliceerd. Verschillende initiatieven in samenwerking met regionale technologiecentra en beroepsopleidingsinstituten zullen in 2019 uitgevoerd worden.

In de *Duitstalige Gemeenschap* werden verschillende maatregelen genomen waaronder het promoten van wetenschap in scholen door bijkomende subsidies, een vernieuwde samenwerking met universiteiten en beroepsopleidingscentra en het project Diversiteit is mogelijk om genderstereotypen in jobs te bestrijden.

Duaal leren wordt in het hele land meer en meer een volwaardige onderwijsvorm die gelijkwaardig is aan alle andere vormen van secundair onderwijs. Door de combinatie van leren op de schoolbanken en leren op de werkvloer verhoogt deze leerweg de motivatie van vele jongeren en speelt hij beter in op de behoeftes van de arbeidsmarkt. De *Vlaamse regering* voerde met het decreet inzake duaal leren een regelgevend kader in dat duaal leren in het gewoon secundair onderwijs vanaf 1 september 2019 zal uitrollen. Op 1 september zullen er 87 duale opleidingen ingevoerd kunnen worden i.s.m. de sectorale partnerschappen en het Vlaams partnerschap. Sinds eind 2018 is ook duaal leren binnen het buitengewoon secundair onderwijs mogelijk. Momenteel worden eveneens de mogelijkheden van duaal leren binnen het hoger- en volwassenonderwijs onderzocht.

Het alternerend leren is een geslaagd concept in de *Duitstalige Gemeenschap* waarmee, tussen 2006 en 2016, 97 % van de leerlingen werd tewerkgesteld. De leeftijdsgrens van 29 jaar om aan een leertraject te beginnen wordt opgeheven voor personen met een vervangingsinkomen (werkloosheidsuitkering, leefloon enz.). De criteria om een leertraject te volgen met vrijstelling van actieve beschikbaarheid werden versoepeld. *Wallonië* keurde een project goed voor de renovatie en de oprichting van IFAPME-opleidingscentra (Institut wallon de Formation en Alternance et des indépendants et Petites et Moyennes Entreprises, zie ook §4.1.4) die de ontwikkeling van topsectoren op het gebied van duaal leren moeten ondersteunen. In augustus 2018 werd een overeenkomst ondertekend met meer dan 21 sectorfederaties en fondsen. In nauwe samenwerking met de *Franse Gemeenschap* zet het Gewest de ontwikkeling voort van de 3 Cités des métiers die gratis en voor iedereen informatie en advies rondom het beroepsleven verstrekken. In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* omvat het globale beleid inzake ontwikkeling van het alternerend leren onder meer de rationalisering van de hulp aan de ondernemingen die zich inzetten voor deze formule door een eenmalige incentive van 1 750 euro per voogd in de ondernemingen sinds juli 2018; de vereenvoudiging van de vrijstellingen voor de werkzoekenden in een alternerend leertraject of ook de oprichting van een cel van consultants binnen Actiris, die moeten zoeken naar plaatsen voor alternerend leren bij de ondernemingen. In *Vlaanderen* werden de opleidingsincentives hervormd tot 3 op elkaar afgestemde maatregelen : het Vlaams opleidingsverlof (compensatie voor de werkgever voor de dagen dat de werknemer afwezig is om opleiding te volgen of examens af te leggen), het Vlaams opleidingskrediet (premie voor wie tijdelijk deeltijds gaat werken of stopt met werken om

een opleiding te volgen) en de Vlaamse opleidingscheques (tegemoetkoming in de kost van opleiding voor werkenden).

3.3. Concurrentie en mobiliteit (Aanbeveling 3)

DE RAAD BEVEELT AAN dat België in 2018 en 2019 de volgende actie onderneemt: De regelgevings- en administratieve druk verminderen om ondernemerschap te stimuleren en de concurrentie in de dienstensector, met name de detailhandel, de bouw en de professionele diensten, te vergroten. De groeiende mobiliteitsuitdagingen aangaan, met name via investeringen in nieuwe of bestaande vervoersinfrastructuur en sterkere prikkels om gebruik te maken van collectief vervoer en vervoer met lage emissies.

3.3.1. Ondernemerschap stimuleren

Het doorlopen van administratieve procedures kan een belemmering zijn voor het oprichten van een onderneming. Voor een verbeterde begeleiding van kmo's is er een overeenkomst gesloten met het Beroepsinstituut van Erkende Boekhouders en Fiscalisten (BIBF) en het Instituut van de Accountants en de Belastingconsulenten (IAB). Door een beroep te doen op deze professionals is het mogelijk voor kandidaat-ondernemers om van meerdere administratieve formaliteiten vrijgesteld te zijn. Ze zullen ook ondersteuning bieden voor de toegang tot verschillende gewestelijke maatregelen.

In *Wallonië* werd in december 2018 een uniek loket geopend bij SOWALFIN. Het moet als eerste contactpunt voor beginnende en bestaande ondernemingen dienen. Geïnteresseerde ondernemers krijgen toegang tot vereenvoudigde online informatie, maar ook tot gepersonaliseerd advies. Dankzij de invoering van dit loket zullen kmo's gemakkelijker toegang krijgen tot overheidssteun en een aangepast antwoord krijgen op hun behoeften (of het nu gaat om begeleiding, financiële bijstand, financierings- en investeringsoplossingen).

In *Vlaanderen* is per 1 september 2018 de vereiste afgeschaft om in bezit te zijn van het attest Basiskennis Bedrijfsbeheer om zelfstandige activiteiten uit te oefenen. Er werd een actieplan goedgekeurd dat meer moet inzetten op de constante ontwikkeling van vaardigheden. Daarnaast werd de toegang tot het Agentschap Innoveren en Ondernemen (VLAIO) sterk vereenvoudigd en ondernemersvriendelijker gemaakt. Zo kan de ondernemer sinds begin 2018 met zijn businesscase aankloppen bij de bedrijfsadviseurs van vzw Team Bedrijfstrajecten en daar zijn ideeën aftoetsen en zijn plannen bespreken. Daarna kan hij verder rekenen op advies op maat. Op het vlak van digitalisering bouwde VLAIO in samenwerking met het programma Vlaanderen radicaal digitaal het digitaal loket voor ondernemers. Dit e-loket werd in september 2018 in een eerste versie gelanceerd. Deze laat de ondernemer toe het statusoverzicht te raadplegen van zijn lopende dossiers voor enkele Vlaams overheidsmaatregelen. Momenteel wordt verder gewerkt op deze weg met de ontstluiting van bijkomende maatregelen en toevoeging van nieuwe functionaliteiten. Ook het steuninstrumentarium gericht op het ondersteunen van ondernemingen bij innoveren, investeren, opleiden of het inkopen van advies werd verder vereenvoudigd en gedigitaliseerd.

Het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* heeft in juli 2018 Mybusinesspass ingevoerd, dat een compleet en leesbaar aanbod voorstelt voor de ondersteuning van (toekomstige) ondernemers, uit publieke en private partnerschappen, elk volgens zijn specialiteit, met een informatiewebsite die is afgestemd op de noden van de ondernemers in elke fase van hun ondernemingsproject. Mybusinesspass betreft onder andere: het vereenvoudigen en leesbaarder maken van het bestaande aanbod van ondersteuning voor de verschillende doelgroepen, het aanbod beter articuleren rond de levenscyclus van de onderneming en het aanpakken van leemten in het bestaande aanbod van ondersteuning voor de doelgroepen.

Behalve voor het oprichten van ondernemingen kunnen administratieve procedures ook een belemmering zijn voor het doen van investeringen. Als uitvloeisel van het Waals investeringsplan (Plan wallon

d'investisment), heeft de *Waalse regering* in oktober 2018 50 vereenvoudigingsmaatregelen aangekondigd om investeringen te vergemakkelijken. Het gaat hierbij om het vergemakkelijken en versnellen van de administratieve procedures, onder meer door digitalisering, het verbeteren van het beheer van projecten en subsidies, het vereenvoudigen en vergemakkelijken van lokale investeringen en het vergemakkelijken van de toegang van ondernemingen tot overheidsopdrachten. In het kader van dit programma begint eind 2019 in enkele gemeenten een proefproject voor de digitalisering van stedenbouwkundige vergunningen. In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* heeft de hervorming van het Brussels wetboek van ruimtelijke ordening (BWRO) tot doel de stedenbouwkundige procedures te vereenvoudigen en te rationaliseren door de huidige ordeterminen te vervangen door striktere, d.w.z. verplichte, termijnen. Die nieuwe procedures, voorzien voor september 2019, zorgen voor meer duidelijkheid en een grotere voorspelbaarheid op dit gebied.

Specifiek voor kmo's werkt het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aan de vermindering van de negatieve gevolgen die van regelgeving uit kunnen gaan. Er wordt een systeem uitgewerkt dat die gevolgen identificeert, meet en waar mogelijk minimaliseert. Daartoe is een studie naar de meest geschikte mechanismen gedaan. In de loop van 2019 wordt de benodigde regelgeving opgesteld. Op *federaal niveau* loopt een onderzoek naar de evolutie van de deelname van kmo's aan openbare aanbestedingen. Dit staat in het kader van het charter van de toegankelijkheid van openbare aanbestedingen voor kmo's. Verder worden de voordelen van de digitalisering onder de aandacht gebracht van de micro-ondernemingen. Er wordt onder andere een tijdelijke website opgericht voor de uitwisseling van ideeën en goede praktijken, en die gepaard gaat met een sensibiliseringscampagne.

Naast deze specifiek op ondernemerschap gerichte maatregelen wordt meer in het algemeen gewerkt aan administratieve vereenvoudiging. Vanzelfsprekend profiteren hier ook de ondernemers van. Door *Wallonië* en de *Franse Gemeenschap* wordt op grote schaal aan de digitalisering van de overheidsadministratie gewerkt. Meer en meer procedures kunnen digitaal gedaan worden (zie §4.1.3). In Wallonië worden bijvoorbeeld de mogelijkheden van de persoonlijke webruimte (Mon Espace) geleidelijk uitgebreid naar ondernemingen en het aantal beschikbare online formulieren neemt toe. In de Franse Gemeenschap is er onder andere aandacht voor de uitbreiding van SUBside, het transversale beheersinstrument voor alle subsidie-, erkennings- en accreditatieprocessen. Het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* werkt aan een ordonnantie houdende verankering van het principe van de unieke gegevensinzameling in de werking van de diensten. De digitalisering van de overheid wordt in *Vlaanderen* ondersteund door het Programma innovatieve overheidsopdrachten en de werking van het Agentschap Informatie Vlaanderen (AIV). De digitalisering van de gemeenten wordt ondersteund met de werking van Smart Flanders, de oproep Smart Cities van het VLAIO en de experimenteeruimte die Imec in Antwerpen krijgt. Op *federaal niveau* wordt gewerkt aan de digitalisering van de justitie. Van belang voor ondernemingen is bijvoorbeeld de mogelijkheid tot digitale indiening van officiële stukken zoals de bedrijfsstatuten. Daarnaast wordt gewerkt aan een centraal platform voor de buiten-justitionele afhandeling van onbetwiste vorderingen.

3.3.2. Detailhandel, bouw en professionele diensten

Sinds de 6e staatshervorming zijn de gewesten bevoegd voor de inplanting van kleinhandelsvestigingen. In *Vlaanderen* is op 1 augustus 2018 het nieuwe vergunningenstelsel in werking getreden. In dit systeem wordt de Handelsvestigingsvergunning geïntegreerd in de al eerder eengeworden Omgevingsvergunning. Dat levert een vereenvoudiging door de toepassing van een eenheidsloket en een geïntegreerde aanvraag. Er ligt een sterke focus op de visie-ontwikkeling door gemeenten, wat goed is voor de voorspelbaarheid van de procedure. Ook is er een handboek over het nieuwe stelsel, dat gebruikt kan worden door gemeenten, ondernemers en projectontwikkelaars. Er komt een controlesysteem voor de beoordeling van de effectiviteit van deze wetgeving. In *Brussel* zal in september 2019 het nieuwe wettelijk kader in werking treden. De verplichting om een stedenbouwkundige verklaring in te dienen wordt afgeschaft voor elk project van nieuwbouw dat de vestiging van een handelszaak voorziet alsook

elk project van wijziging of uitbreiding van de handelsactiviteit binnen een gebouw dat reeds voor handel bestemd is of van oprichting van een nieuwe handelszaak binnen een gebouw bestemd voor een andere functie dan handel. Bovendien is in juli 2018 een nieuwe visie voor de handelsontwikkeling aangenomen. In *Wallonië* werd het decreet op de handelsvestigingen (décret relatif aux implantations commerciales) grondig geëvalueerd. Op basis van de resultaten van deze evaluatie zijn voorstellen ter verbetering ingediend bij de regering, die deze binnenkort zou moeten goedkeuren. De evaluatie had met name betrekking op een analyse van de uitvoerbaarheid van het decreet en de ondervonden problemen, de toekenningscriteria en de menselijke en materiële aspecten. Net als in Brussel wordt een globale visie ontwikkeld. Daartoe loopt een actualisering van het gewestelijk ontwikkelingsplan voor de kleinhandel (Schéma régional de développement commercial – SRDC). Het wordt zo een leidraad voor de criteria tot toekenning van vergunningen, waardoor de handelingen rechtstreeks kunnen worden gemotiveerd en gemakkelijker kunnen worden gelezen door de verschillende belanghebbende partijen.

Los van het handelsvestigingsbeleid nemen *Brussel* en *Wallonië* andere initiatieven voor de kleinhandel. Op 1 mei 2018 trad een Waals decreet op kortdurende handelshuur in werking (Décret relatif au bail commercial de courte durée). Hiermee wordt de vestiging van tijdelijke winkels vereenvoudigd. Ook het Brussels Gewest heeft een ordonnantie betreffende de handelshuur van korte duur goedgekeurd die in werking treedt in april 2019. De ordonnantie van 3 mei 2018 betreffende de bouwplaatsen op de openbare weg voorziet in een nieuw model voor de coördinatie van bouwplaatsen maar ook in begeleidingsmaatregelen en er wordt een nieuwe schadevergoeding ingevoerd voor handelszaken die getroffen worden door zo'n bouwplaats. De ordonnantie is in werking is getreden in maart 2019. In juli 2018 keurde de Waalse regering al een decreet van een dergelijke strekking goed (décret relatif au rétablissement des indemnités compensatoires pour les commerçants lésés par des travaux sur la voirie publique ou le domaine public). De Waalse regering heeft ook ingezet op professionalisering en netwerking van handelaarsorganisaties om hun isolement tegen te gaan en hen professioneel te informeren over kwesties inzake de handel.

Naast het handelsvestigingsbeleid zijn sinds de 6e staatsvorming de gewesten bevoegd voor een totaal van 27 gereguleerde 'ambachtelijke' beroepen. In 2018 werden in *Vlaanderen* de beroepskwalificatievereisten voor al die beroepen opgeheven. Elf daarvan behoren tot de bouwsector. Er hoeft nu geen vakbekwaamheid meer te worden bewezen. Voor vijf van deze gereguleerde beroepen heeft *Wallonië*, na overleg met de betrokken sectoren, beslist om de kwalificatievereisten vanaf december 2018 af te schaffen. De kwaliteit van de betreffende diensten blijft gegarandeerd door andere bestaande regulering. Voor de overige 22 beroepen loopt de evaluatie nog. Daarnaast wordt er grondig nagedacht over de vereiste van basiskennis bedrijfsbeheer. Op basis daarvan zullen hervormingen worden voorgesteld aan de regering. In het *Brussels Gewest* zal de voorkeur voortaan uitgaan naar certificering na een valideringstest voor competenties, studies of beroepsopleiding. Deze oriëntatie, die de nadruk legt op certificering, impliceert de geleidelijke vervanging van het centrale jurysysteem door valideringstesten voor competenties. Een in 2018 gevoerd proefproject werd positief beoordeeld. De *drie gewesten* overleggen samen over het sluiten van een samenwerkingsovereenkomst om, met name, de kwestie van de wederzijdse erkenning in het kader van de vestiging van Europese onderdanen te regelen.

De *federale overheid* behield de bevoegdheid over de 'intellectuele' beroepen. Op dat niveau zijn twee initiatieven genomen voor de beoefenaars van boekhoudkundige beroepen. Ten eerste is bij koninklijk besluit van 14 augustus 2018 de deontologische code aangepast. Boekhoudkundigen mogen nu ook andere activiteiten uitoefenen, wat de uitvoering van het beroep kan vereenvoudigen. Ten tweede worden de eerder vermelde instituten BIBF en IAB samengevoegd. Dat moet leiden tot een betere dienstverlening aan de klanten, een vlottere toegang voor afgestudeerden, het onderhouden van contacten middels één aanspreekpunt – buiten de wettelijke controleopdracht van de rekeningen – voor ondernemingen en beroepsbeoefenaars uit andere lidstaten, een geleidelijke aanpassing aan de digitalisering, en meer

uniformiteit en transparantie in de regelgeving. Het wetsvoorstel is begin 2019 goedgekeurd door het Parlement.

3.3.3. De groeiende mobiliteitsuitdagingen aangaan

In België bestaan grote uitdagingen op het gebied van de mobiliteit. In het bijzonder is er sprake van een toenemende congestie op de wegen en een grote uitstoot van schadelijke stoffen. De federale en gewestelijke regeringen stellen daarom veel in het werk om die uitdagingen het hoofd te bieden. Dat gebeurt op drie terreinen: investeren in infrastructuur, investeren in schone technologie en bijsturen van de modale keuze. De maatregelen vallen hoofdzakelijk onder enkele grote thema's die in dit NHP aan de orde komen: strategische investeringen in §4.1.1 en energie en klimaat in §5.4. Ze worden bij die onderwerpen besproken. In deze paragraaf wordt slechts een opsomming gegeven, aangevuld met enkele maatregelen die niet direct onder investeringen en energie-klimaat vallen.

Op alle bestuursniveau's in het land lopen investeringsprogramma's in infrastructuur en schone technologie. Op *federaal niveau* en in samenwerking met de gewesten zal het Gewestelijk expressnet (GEN) van voorstadsspoorwegen rond Brussel worden afgewerkt. In het kader van het Geïntegreerd investeringsplan (GIP) van *Vlaanderen* wordt gewerkt aan de uitbreiding van het wegen-, waterwegen- en fietspadennet. Bovendien wordt gewerkt aan de uitbreiding van de grote stadsringwegen, de uitbreiding van de capaciteit van het binnenvaartnetwerk en de maritieme toegankelijkheid van de havens. Het *Brussels Gewest* zet in op laadpunten voor elektrische auto's. Het *Waals gewest* doet dat ook en investeert bovendien in tankstations voor auto's op aardgas en in multimodale mobiliteitspolen (Mobipôles). Ook het *Vlaams Gewest* rolt de basislaadinfrastructuur verder uit, en ligt op schema om eind volgend jaar 5 000 nieuwe laadpunten te hebben. Wat het openbaar vervoer betreft wordt in de *drie gewesten* geïnvesteerd in schone autobussen en de uitbreiding van de tram- en metronetten. *Vlaanderen* streeft er naar om in 2025 in alle stadskernen een volledig uitstootvrij openbaar vervoer te hebben. In *Brussel* moet dat in 2030 het geval zijn.

Ook maatregelen ter vermindering van de uitstoot worden op alle niveau's genomen. Ter vermindering van de verbreiding van de fiscaal gunstige bedrijfsauto's ontwikkelde de *federale regering* het Mobiliteitsbudget en de regeling 'cash for car'. De accijns op dieselolie werd gelijkgetrokken aan die op benzine. In *Wallonië* wordt gewerkt aan voorstellen om de belastingen op voertuigen – die in januari 2020 een gewestelijke bevoegdheid worden – zo aan te passen dat de aankoop van auto's met een lage emissie bevorderd wordt. *Brussel* liet er een studie naar doen. Op grond van de bijzondere financieringswet is er wel afstemming onder de gewesten nodig. Ook in Brussel is in januari 2018 een lage-emissiezone (LEZ) ingevoerd, die sinds oktober middels ANPR-camera's gehandhaafd wordt. Tot 2025 worden de criteria om de LEZ in te mogen rijden geleidelijk verstrengd. Het gewestelijk mobiliteitsplan (Good Move) werd in april 2019 goedgekeurd door de gewestregering en zal aan een openbare raadpleging worden onderworpen tot 15 oktober 2019. Dit plan tekent de grote te volgen lijnen uit teneinde de mobiliteit te verbeteren in de komende tien jaar, met inachtneming van het leefklimaat en de verbetering van de veiligheid. Er wordt gestreefd naar een vermindering van het autogebruik met 24 % en een viervoudiging van het aantal verplaatsingen per fiets, alsook een aanzienlijke vergroting van het aanbod van openbaar vervoer. In mei 2018 besliste de regering om een overleg te starten met de belanghebbende partijen en sectoren die betrokken zijn bij de dieselban vanaf 2030 (en het verbod op benzinevoertuigen in een volgende fase) en de ontwikkeling van alternatieve technologieën op korte en middellange termijn. *Vlaanderen* paste in maart 2019 het decreet op de LEZ aan. Dat gebeurde aan de hand van de ervaringen in Antwerpen en de noden voor Gent, waar op 1 januari 2020 de LEZ ingevoerd wordt. In 2018 voerde de regering het actieplan Clean Power for Transport verder uit, in het bijzonder naar meer doelgroepen en meer soorten voertuigen.

Om het duurzame vervoersbeleid verder vorm te geven, onderzoekt de Vlaamse overheid of naast het bestaande systeem van kilometerheffing voor vrachtwagens, er – in een budgetneutraal kader – ook een

systeem voor andere voertuigen ingevoerd kan worden. In het goederenvervoer wordt een steunmechanisme uitgewerkt voor het beter bundelen van gefragmenteerde zendingen, en dat zo bijdraagt aan de modale verschuiving.

De *Waalse* mobiliteitsvisie (Vision FAST - mobilité 2030, zie ook §4.1.1 en §5.4), die gepaard gaat met ambitieuze doelstellingen, streeft ernaar de modale verschuiving te bevorderen, de congestie te verminderen, de toegankelijkheid voor iedereen te waarborgen, en ongevallen en milieuschade te verminderen. Begin 2019 is de gewestelijke openbaarvervoersmaatschappij (Groupe TEC) hervormd en zijn de zes regionale bedrijfseenheden onder één structuur gekomen. Dat zou de efficiëntie moeten verbeteren. In februari is een nieuw beheerscontract goedgekeurd. Het contract loopt over een periode van vijf jaar. Het is gestructureerd rond vier doelstellingen: het verbeteren van de kwaliteit van de dienstverlening met het oog op een grotere klanttevredenheid, het waarborgen van de snelheid van de implementatie van het dienstenaanbod, de verdere digitalisering van het dienstenaanbod en het verbeteren van de milieuprestaties. In 2019 zal ook een regionale mobiliteitscentrale worden opgericht om het volledige vervoersaanbod te coördineren. Het betreft met name bus- en ander openbaar vervoer, maar ook de overige beschikbare vervoersdiensten: taxi's, individueel vervoer, 'sociaal' en 'specifiek' vervoer. Het zal over steunpunten op lokaal niveau beschikken.

4. Strategische investeringen en het gebruik van structuurfondsen

Niet alleen de maatregelen die een antwoord geven op de landspecifieke aanbevelingen (zie hoofdstuk 3) en de maatregelen die direct bijdragen aan het bereiken van de Europa 2020-doelstellingen (hoofdstuk 5) zijn van belang voor de structurele economische groei. Ook andere facetten van het economisch beleid dragen bij. In het bijzonder is er een rol voor strategische investeringen en de Europese structuurfondsen.

4.1. Strategische investeringen

In overeenstemming met de economische prioriteiten die in de jaarlijkse groeianalyse van 2019 werden vastgesteld, hebben de verschillende regeringen van het land de strategische investeringen hoog op hun politieke agenda's geplaatst. Naast de gewestelijke investeringsstrategieën heeft de *federale regering* het initiatief genomen tot het Nationaal pact voor strategische investeringen (NPSI), dat het mogelijk moet maken om een nationale investeringsstrategie te definiëren die duurzame groei en werkgelegenheid kan genereren. Het NPSI moet ook de pijler worden van de interfederale coördinatie van strategische investeringen.

Na een grondige analyse door acht werkgroepen heeft het Strategisch Comité zijn verslag voorgelegd aan de verschillende regeringen van het land die op 11 september 2018 aanwezig waren. Het verslag somt 70 concrete aanbevelingen op in 6 thematische domeinen en 12 transversale aanbevelingen onderverdeeld in 4 thema's met betrekking tot het investeringsklimaat in België (zie kader 1). Het totale bedrag aan investeringen in de verschillende domeinen bedraagt ongeveer 150 miljard euro tegen 2030, waarvan 55 % door de privésector en 45 % door de overheid.

Na de publicatie van het verslag van het Strategisch Comité heeft het overlegcomité van 7 novem-

ber 2018 een interfederale werkgroep belast met de validering van een lijst van strategische investeringsprioriteiten waarvan de aard verdere interfederale coördinatie vereist. Daarnaast werd een Interministeriële Conferentie voor Strategische Investerings (ICSI) in het leven geroepen om de coördinatie tussen alle overheidsniveaus te vergemakkelijken. Twee taskforces zijn verantwoordelijk voor de voorbereiding van de werkzaamheden van deze ICSI respectievelijk met betrekking tot de nationale investeringsprojecten (taskforce Projecten) en de verbetering van het investeringsklimaat in België (taskforce Regelgeving en Governance).

In het licht van de politieke agenda en rekening houdend met de bevindingen van het Landverslag 2019 van de Europese Commissie heeft het overlegcomité van 27 maart 2019 beslist om de werkzaamheden van de ICSI voort te zetten en zich te concentreren op vier werven: (1) interfederaal bestuur en synergie met Europese instanties; (2) regelgevend en administratief kader (verbetering van de vergunningsprocedures); (3) mobilisatie van kapitaal (publiek-private samenwerking), en (4) herziening van de Europese begrotingsregels. Het overlegcomité heeft de taskforce Projecten ook opdracht gegeven om te be-

ginnen met de werkzaamheden aan twee bijkomende werven op het gebied van (1) milieu en (2) energie. Ingevolge het overlegcomité werd een vergadering van de ICSI georganiseerd om met name de specifieke kwestie van de herziening van de Europese begrotingsregels te bespreken.

Naast deze stappen vooruit in de interfederale coördinatie zijn alle regeringen van het land strategische investeringen blijven doen. Zonder exhaustief te willen zijn, wordt in de volgende paragrafen nader toelichting gegeven over de investeringen van de federale overheid en de gewesten en gemeenschappen op het vlak van mobiliteit (§4.1.1), energie (§4.1.2), digitalisering en cyberveiligheid (§4.1.3) en schoolinfrastructuur en menselijk kapitaal (§4.1.4).

4.1.1. Mobiliteit

Op het vlak van mobiliteit is er met betrekking tot het extra miljard dat de *federale regering* heeft vrijgemaakt om het Gewestelijk expresnet rond Brussel (GEN) te voltooien, sinds 5 oktober 2018 een samenwerkingsakkoord tussen de federale overheid en de gewesten, dat de verbintenissen van de verschillende partijen na deze legislatuur consolideert. Op 31 januari 2019 keurde de Kamer van Volksvertegenwoordigers het wetsontwerp tot goedkeuring van dit samenwerkingsakkoord goed, waardoor de duurzaamheid van de vrijgekomen bedragen tot 2031 is gewaarborgd. Het extra miljard maakt het mogelijk om in 2019 79 miljoen euro vrij te maken, waarvan 10 miljoen voor de NMBS en 68 miljoen voor Infrabel. Naast dit miljard heeft de federale overheid voor 2019 500 miljoen euro toegekend aan de NMBS en 700 miljoen euro aan Infrabel voor hun respectieve investeringen.

In het kader van de Waalse mobiliteitsvisie (Vision FAST – mobilité 2030) blijft *Wallonië* de modal shift en een duurzame mobiliteit aanmoedigen door te investeren in de installatie van elektrische oplaadpunten (256 punten voor een bedrag van 1 miljoen euro vanaf 2019) en tankplaatsen voor aardgas (12 CNG- en 7 LNG-stations voor een bedrag van 6,75 miljoen euro vanaf 2019). Naast de in §3.3.3 al vermelde hervorming van de TEC-groep met het oog op meer efficiëntie heeft de Waalse regering ook extra begrotingsmiddelen ter beschikking gesteld om het aanbod van openbaar vervoer te verbeteren (nieuwe lijnen en vergroening van de vloot). Het openbaredienstcontract van de Waalse vervoersondernemer (Opérateur de Transport de Wallonie – OTW), dat begin februari 2019 werd goedgekeurd, voorziet in een jaarlijkse herfinanciering van bijna 35 miljoen euro over een periode van 5 jaar. Eind januari 2019 werd het contract voor de Luikse tramlijn getekend tussen de constructeur Tram'Ardent en de Waalse overheid. Het project is gestructureerd als een publiek-private samenwerking en geniet een lening van 200 miljoen euro van de EIB in het kader van het EFSI. Tot slot werd in het kader van het Waalse investeringsplan (Plan wallon d'investissement) een subsidie van 7,5 miljoen euro toegekend aan SOFICO voor de bouw van 5 pilootmobipolen (Mobipôles, d.i. mobiliteitshubs) en een globale studie over de plaatsing van de 95 andere mobipolen. Er zijn ook investeringen gepland voor de ontwikkeling van de havengebieden.

Vlaanderen heeft deze regeerperiode 33 % méér geïnvesteerd in vlotter en veiliger verkeer. In het laatste jaar van de regeerperiode (2019) is er in het Geïntegreerd investeringsplan (GIP) ruim 2 miljard euro voorzien voor de entiteiten van het beleidsdomein Mobiliteit en Openbare Werken (MOW). Het totaal voor de regeerperiode klokt zo af op 9,7 miljard euro. En dan moeten de grote uitgaven voor Oosterweel (ring rond Antwerpen, 3,5 miljard euro) en de werken aan de ring rond Brussel (3 miljard euro) nog komen. Er wordt het meest geïnvesteerd in de grootste knelpunten van de mobiliteit. De Werkvennootschap NV beschikt deze regeerperiode over 312 miljoen euro. Het programma Werken aan de ring omvat naast de optimalisatie van de R0 rond Brussel ook de aanleg van 60 km hoogwaardig openbaar vervoer (Brabantnet) en 60 km fietssnelwegen (fietsGEN). Ook de budgetten van de Beheersmaatschappij Antwerpen Mobiel (BAM) namen met 386 % toe. Het investeringsbudget voor openbaar vervoer groeit in 2019 tot boven de 300 miljoen euro voor nieuwe bussen en trams, nieuwe tramsporen en heringerichte stationsomgevingen. Het aandeel van de binnenvaart in het totale goederentransport neemt jaar na jaar toe. Belangrijke projecten met steun vanuit CEF zoals de sluis van Terneuzen, het Seine-

Schelde project en de verhoging van de bruggen over het Albertkanaal worden verdergezet. Daarnaast wil Vlaanderen ook cruciale investeringen doen om de Vlaamse havens verder te laten groeien, met een zo beperkt mogelijke impact op de omgeving. Eind 2018 kondigde de Vlaamse regering een ontwerp van voorkeursbesluit voor een tweede zeesluis in de haven van Zeebrugge aan. Voor het project extra containercapaciteit in de haven van Antwerpen wordt een ontwerp van voorkeursbesluit in april 2019 verwacht. Beide projecten hebben elk een grootteorde van ca. 1 miljard euro.

In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* wordt in de periode 2015-2025 5,2 miljard euro geïnvesteerd in de modernisering en uitbreiding van de metrolijnen naar het noorden van Brussel en in tramlijnen. Verder wordt het wagenpark van de Maatschappij voor Intercommunale Vervoer (MIVB) vernieuwd met minder vervuilende voertuigen. Zo komen er 250 hybride en elektrische bussen bij. De eerste elektrische bussen worden getest met het oog op een volledige elektrificatie van het wagenpark in 2030. Het nieuwe Busmasterplan zal de wijken systematisch met elkaar verbinden en delen van de stad ontsluiten die in het verleden minder goed bediend werden. In juli 2018 heeft het gewest een concessie verleend voor het opzetten van een uniform netwerk van ongeveer 100 oplaadpunten voor elektrische voertuigen. Daarnaast heeft het gewest, naar het model van het meerjareninvesteringsprogramma van 750 miljoen euro voor de tunnels dat in 2016 werd goedgekeurd, een meerjareninvesteringsprogramma voor de bruggen en viaducten goedgekeurd, met een budget van 24 miljoen euro, voor inspecties, veiligheidswerkzaamheden, onderhoud en herstellingen gepland tussen 2018 en 2021. Tot slot gaat het gewest door met de uitvoering van zijn plan ter versterking van het aanbod van overstapparkings (P+R).

4.1.2. Energie

Ook energie is een centraal aandachtspunt voor alle regeringen in het land. In het kader van het NPSI heeft de *federale regering* zich ertoe verbonden om het onderzoek naar het beheer van nucleair afval te ondersteunen door tijdens de ministerraad van 7 september 2018 te beslissen om 558 miljoen euro toe te wijzen aan het MYRRHA-project over de periode 2019-2038 en 52 miljoen euro aan het SMART-project. Met de steun van de federale regering is MYRRHA goed op weg om Europese financiële steun te ontvangen. Daarnaast werden in het kader van het Energietransitiefonds 17 projecten geselecteerd voor een federale subsidie van ongeveer 28 miljoen euro. Tot slot heeft de regering vooruitgang geboekt in haar strategie om de productie van offshore windenergie te ontwikkelen door de goedkeuring van een nieuw ondersteuningsmechanisme voor drie offshore windmolenparken (Mermaid, Seastar en Northwester 2) en door het toekennen van een domeinconcessie aan ELIA voor de bouw van het Modular Offshore Grid. Deze steun werd voor Mermaid en Seastar gecombineerd met een EIB-lening van 250 miljoen euro in het kader van het EFSI. Daarnaast hebben de door de federale regering uitgegeven Green Bonds tot nu toe zo'n 5 miljard euro opgeleverd, die onder meer worden geïnvesteerd in de financiering van projecten op het gebied van energie en energietransitie.

Het *Vlaams Gewest* heeft ook een ambitieuze energie-investeringsstrategie ontwikkeld. Eind 2018 besliste de Vlaamse regering om maximum 6,88 miljoen euro steun te verlenen voor grootschalige zonne-energieprojecten. Daarnaast werd een nieuw ondersteuningsmechanisme voor kleine en middelgrote windturbines (t/m 300 kW) geïntroduceerd. In 2018 werd hiervoor 4,3 miljoen euro toegewezen door het Energiefonds. De eerste oproep werd gelanceerd in december 2018 voor een budget van 1,5 miljoen euro. In het kader van het Verwarmingsplan werden de jaarlijkse oproepen voor groene verwarming (gemiddeld 10,5 miljoen euro per jaar) uitgebreid ter ondersteuning van geothermische projecten, (ook kleinere) biomassa- en biomethaanprojecten en een aanzienlijk aantal warmtenetten. Eind 2018 gingen tien grote proefprojecten met batterijen van start dankzij een steun van 1,2 miljoen euro. Deze projecten richten zich op verschillende subthema's zoals het hergebruik van batterijen van elektrische voertuigen, de verlichting van het netwerk, het gebruik van batterijen in ESCO-diensten, de korte- en langetermijnopslag etc. Tot slot heeft de Vlaamse overheid al 52 miljoen euro geïnvesteerd in tal van energiebesparende projecten in de schoolgebouwen van het lager, middelbaar en hoger onderwijs. In 2019 wordt 21 miljoen euro extra toegekend om de energie-efficiëntie van scholen in het verplicht en hoger onderwijs

te verbeteren. In totaal zal het onderwijs tussen 2016 en 2019 meer dan 75 miljoen euro investeren in klimaatinitiatieven om de CO₂-uitstoot te verminderen.

In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* hebben de programma's SolarClick en NRClick, gesteund door de Brusselse regering voor respectievelijk 20 miljoen euro en 7 miljoen euro over een periode van vier jaar (2017-2020), in 2018 hun eerste concrete resultaten geboekt. De regering heeft zich er ook toe verbonden om 52 maatregelen uit te voeren in het kader van het geïntegreerd Nationaal energie- en klimaatplan 2021-2030 (NEKP). Van deze maatregelen hebben er 20 betrekking op gebouwen, 17 op vervoer en 14 op hernieuwbare energie. Deze maatregelen zullen voornamelijk worden uitgevoerd van 2021 tot 2030, maar sommige ervan zijn het verlengstuk van maatregelen die al in 2018 werden uitgevoerd of in 2019 van start gaan. Ook de ontwikkeling van een investeringsbeleid extramuros staat op de agenda. Het gewest is dus van plan om te investeren in hernieuwbare elektriciteitsproductie-eenheden buiten zijn grondgebied om aan het einde van het decennium 2021-2030 te beschikken over 600 GWh extra hernieuwbare productie.

In *Wallonië* heeft de regering eind januari 2019 een voorontwerp van decreet aangenomen tot vaststelling van een geothermische garantie voor diepe ondergrondse exploratieprojecten. Deze nieuwe regeling is bedoeld om een natuurlijk risico te dekken dat particuliere actoren niet kunnen verzekeren en is noodzakelijk om een investeringsklimaat te scheppen dat gunstig is voor de productie van warmte uit diepe geothermische energie. In het kader van het EFRO-programma heeft de Waalse regering de modaliteiten van de 'koolstofarme' maatregel (Utilisation durable de l'énergie 2020 – UDE2020) goedgekeurd, die een bestaande maatregel (UDE) aanvult met een bedrag van 32 miljoen euro ter ondersteuning van het duurzame gebruik van energie voor de kmo's. Daarnaast werd 20 miljoen euro toegewezen aan de Waalse openbare beheer- en investeringsmaatschappij Sogepa in het kader van het Kyotofonds voor de uitvoering van projecten van derden die investeren in energie-efficiëntie en hernieuwbare energie. Tot slot wordt in het kader van de verbetering van de energie-efficiëntie van openbare gebouwen, het RENOWATT-project nu uitgebreid tot heel Wallonië. Het doel is om via energieprestatiecontracten (Contrat de performance énergétique – CPE) minimaal 100 miljoen euro te investeren in meer dan 500 gebouwen. Er is een budget van 5,2 miljoen euro voorzien voor een periode van maximaal 3,5 jaar: 3,5 miljoen euro gefinancierd door Europa (ELENA/EIB) en 1,7 miljoen euro door de Waalse regering. Tot slot werden de projecten voor de vervanging van de verlichting op het Waalse autosnelweg- en wagenet goedgekeurd. De Advisory Hub van de EIB heeft steun verleend voor de financiering van het plan Lumière 4.0 (autosnelwegen en nationale wegen).

Tot slot heeft de *Franse Gemeenschap* ook een energie-efficiëntieprogramma ontwikkeld voor haar schoolgebouwen en haar andere gebouwen, met als doel het verbruik tegen 2030 met 35 % en tegen 2050 met 90 % te verminderen. Dankzij het intracingsysteem kunnen de besparingen van ongeveer 500 000 euro in 2019 tot 3 miljoen euro in 2022 worden geherinvesteerd in nieuwe projecten. Het is de bedoeling een fonds op te richten dat vergelijkbaar is met de 810-index van het fonds voor schoolgebouwen, om 80 % van de besparingen voor de niet-schoolgebouwen te recupereren en te herinvesteren. Daarnaast is de Franse Gemeenschap betrokken bij verschillende projecten om alleen al in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest tot 30 000 m² daken uit te rusten met zonnepanelen. Het doel is om financiële regelingen te ontwikkelen en toe te passen waarbij particuliere investeerders (investerings van derden) betrokken zijn, zonder dat dit gevolgen heeft voor de overheidsschuld. Hetzelfde type financiering wordt overwogen voor de overschakeling op LED's en voor de vervanging van verwarmingssystemen op stookolie door hernieuwbare energiebronnen (operationele leasing).

4.1.3. Digitalisering en cyberveiligheid

Op het vlak van digitalisering is de *federale regering* de digitale transformatie blijven ondersteunen en begeleiden door verschillende bedrijven en organisaties te ondersteunen in het kader van het actieplan Digital Belgium. In 2018 werden in het kader van de tweede oproep tot het indienen van projecten van

het Digital Belgium Skills Fund 37 projecten gesteund voor een bedrag van ongeveer 6 miljoen euro. Een derde oproep tot het indienen van projecten (voor 2019) werd in juni 2018 gepubliceerd. Het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* blijft de ontwikkeling van digitale ecosystemen op zijn grondgebied bevorderen in het kader van de strategie *bedigital.brussel*. Deze strategie is gebaseerd op drie instrumenten: de Smart City-strategie, het Gewestelijk plan voor innovatie en het NextTech-plan. In december 2018 werd ook het Brussels Initiative on Cybersecurity Innovation (BICI) gelanceerd om ervoor te zorgen dat nieuwe kennis over cybersecurity sneller wordt overgedragen aan de bedrijven. Het BICI brengt onder meer de Brusselse universitaire onderzoekscentra en Sirris (collectief centrum voor de technologische industrie in Brussel) samen en wordt beheerd binnen *icity.brussels*, een initiatief met als opdracht het versterken van innovatie en ICT-onderzoek in het Brussels Gewest, gefinancierd door het EFRO. De *Franse Gemeenschap* en *Wallonië* hebben belangrijk werk verricht om gebruikers in staat te stellen hun aanvragen elektronisch in te dienen bij de overheid. Het aantal gedigitaliseerde handelingen neemt dus voortdurend toe. Eind 2015 waren 24 van de 75 geïdentificeerde handelingen gedigitaliseerd (d.w.z. een digitaliseringspercentage van 32 %). Eind 2018 waren er 84 van de 158 geïdentificeerde handelingen gedigitaliseerd. Dit betekent dat de kaap van 50 % is overschreden (53 %). Op 6 december 2018 stelde de Waalse regering ook haar nieuwe plan Digital Wallonia 2019-2024 voor, dat het al bestaande plan wil verbreden. Tot de acties om dit plan uit te voeren behoren de financiering van de digitale dekking van het grondgebied (met name de industriezones op het platteland en de witte zones) voor 50 miljoen euro, de opening van twee campussen van BeCode in Luik en Charleroi, de financiering in 2018 van 325 projecten ter bevordering van het gebruik van digitale tools in scholen voor 6 miljoen euro, en de uitvoering van Demo's 4.0 om de ontplooiing van technologieën in bedrijven te stimuleren, of nog de lancering van een oproep voor Intelligent Territory-projecten met een budget van 4 miljoen euro. Op het gebied van cybersecurity werd een sensibiliserings- en ondersteuningstool in gebruik genomen. In *Vlaanderen* tot slot wordt de digitalisering van de gemeenten ondersteund door de operatie Smart Flanders, de oproep van het VLAIO voor slimme steden en de experimentele ruimte die Imec in Antwerpen ter beschikking heeft. Het doel is om dit geheel te versterken door extra impulsen te geven (bedrijven, onderzoeksector en regering) op vier belangrijke gebieden: kunstmatige intelligentie, cyberveiligheid, virtual reality en autonoom rijden. Bij de voorbereiding van de begroting van 2019 werd 30 miljoen euro voorzien voor het actieplan betreffende kunstmatige intelligentie en 20 miljoen euro voor het actieplan voor cyberveiligheid. Het VLAIO speelt al een belangrijke rol in de digitalisering van bedrijven en de verspreiding van innovatie dankzij al haar instrumenten (hervormde steun voor innovatie, leidende pool van innoverende bedrijfsnetwerken), en zeker ook door de overgang naar de Industrie 4.0.

4.1.4. Onderwijsinfrastructuur en menselijk kapitaal

In het kader van het pact ter stimulering van het onderwijs (*Pacte pour un enseignement d'excellence*) zal de *Franse Gemeenschap* tegen september 2019 50 miljoen euro hebben geïnvesteerd in het kleuteronderwijs, met de inzet van 400 extra leerkrachten, 1 594 kinderverzorgers, logopedisten en een versterkt statuut voor specialisten inzake psychische en motorische aandoeningen. De Franse Gemeenschap investeert ook in specifieke administratieve of educatieve bijstand voor kleuter- en basisschooldirecteuren. In 2018 bedroeg deze steun bijna 15 miljoen euro. Dankzij de financiering uit de Europese structuurfondsen heeft de Franse Gemeenschap ook de ontwikkeling van een strategie ter bestrijding van voortijdig schoolverlaten kunnen voortzetten. De Franse Gemeenschap investeert jaarlijks 24 miljoen euro in schoolinfrastructuur om de nodige plaatsen vrij te maken. Ten slotte heeft de Franse Gemeenschap zich er in het kader van haar digitale strategie voor het onderwijs (*Stratégie numérique pour l'éducation*), die in oktober 2018 is vastgesteld, toe verbonden om een versterkt en formeel kader voor samenwerking met de gewesten tot stand te brengen met betrekking tot investeringen in school- en digitale infrastructuur, alsook om een meer geïntegreerde aanpak te ontwikkelen voor de financiering van digitaal onderwijs in het kader van de voorbereiding van de nieuwe programmering van de Europese structuur- en investeringsfondsen (EFRO en ESF).

In *Vlaanderen* wordt het proces van renovatie en modernisering van de schoolgebouwen in het kader van het Masterplan scholenbouw voortgezet. In 2018 werden kredieten ten belope van 401 miljoen euro voorzien voor subsidies. In het meerjarenplan is voor de periode 2016-2018 een capaciteit van 150 miljoen euro toegewezen, naar rato van 50 miljoen euro per jaar. Deze middelen werden toegewezen aan projecten voor de versterking van de capaciteit van de scholen die door lokale werkgroepen als prioritair werden aangemerkt. Voor de periode 2019-2021 zal een nieuw budget van 150 miljoen euro worden toegewezen aan de steden en gemeenten waar de capaciteitsbehoeften naar schatting het grootst zijn. Vlaanderen heeft ook een inhaalbeweging ingezet om de schoolinfrastructuur te verbeteren via publiek-private financiering, DBFM (Design, Build, Finance and Maintain) genaamd. Het volledige programma omvat 182 schoolbouwprojecten, goed voor ongeveer 200 schoolgebouwen in alle onderwijsnetwerken. Op 5 maart 2017 werd een nieuwe DBFM-oproep naar de schoolcommissies gestuurd voor een eerste investering van 300 miljoen euro. De Vlaamse regering heeft dit bedrag opgetrokken tot 550 miljoen euro in investeringsvolume in 2017. Daarnaast verleent Vlaanderen ook huursubsidies met het oog op de modernisering van de bestaande schoolinfrastructuur, met een totale jaarlijkse toewijzing van 7,5 miljoen euro en een investeringsvolume van meer dan 211 miljoen euro. In november 2018 werd de derde oproep voor deze huursubsidies gelanceerd. Vanaf 1 september 2019 worden de middelen voor basiseducatie open-end en zullen de middelen het aantal cursisten volgen. Dit zal de centra toelaten om in te gaan op vragen naar meer geletterdheidsaanbod. De toekomstige graduaatsopleidingen zullen gedurende de eerste inrichtingsjaren worden gefinancierd op basis van een open-end-mechanisme. Op die manier volgt het budget de studentenaantallen: voor iedere extra student komen er extra middelen bij. De graduaatsopleidingen kunnen aldus uitgebouwd worden zonder de middelen voor bachelor- en masteropleidingen te verminderen.

In het kader van het Waalse investeringsplan (Plan wallon d'investissement) heeft de *Waalse regering* een project goedgekeurd voor de renovatie en oprichting van IFAPME-opleidingscentra, met als doel de ontwikkeling van expertisecentra in alternerend leren te ondersteunen. Het budget bedraagt 10 miljoen euro voor de periode 2019-2022. Er is ook een oproep tot het indienen van projecten voor de bouw van nieuwe kinderopvangcentra gepubliceerd, waarin is voorzien dat er 2 086 nieuwe plaatsen zullen worden gecreëerd voor een bedrag van meer dan 48 miljoen euro. Deze oproep tot het indienen van projecten maakt deel uit van het Plan cigogne 3.

Ten slotte is de aanpassing van de schoolinfrastructuur aan de demografische groei één van de prioriteiten van het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest*. De diversificatie van de instrumenten voor stadsvernieuwing, waardoor 337 miljoen euro kon worden geïnvesteerd via wijkcontracten, stadsvernieuwingcontracten, nieuwe stadsbeleidsprogramma's en schoolcontracten, heeft het mogelijk gemaakt het grondgebruik te optimaliseren door de renovatie van schoolvoorzieningen. Bovendien is de interventiecapaciteit van het Brussels Gewestelijk Herfinancieringsfonds van de Gemeentelijke Thesaurieën (BGHGT) vastgesteld op 100 miljoen euro voor de jaren 2017 tot 2019, waardoor de lokale overheden investeringsprojecten kunnen indienen, waarvan het merendeel betrekking heeft op de onderwijssector. Het totale bedrag van de investeringen die in 2017 in de begroting van de Brusselse gemeenten waren opgenomen voor investeringen op het gebied van onderwijs bedroeg bijna 130 miljoen euro. Het onderwijs is dus de op twee na grootste post in termen van de investeringsuitgaven van de gemeenten, die snel en doeltreffend nieuwe plaatsen hebben gecreëerd, zowel in het basis- als in het secundair onderwijs. In de periode 2015-2025 zijn 25 060 nieuwe plaatsen in het basisonderwijs gepland en tot op heden zijn er al 16 091 plaatsen beschikbaar gesteld voor de leerlingen.

4.2. Structuurfondsen en investeringsfondsen

De programmering van de structuur- en investeringsfondsen zit momenteel op kruissnelheid: eind september 2018 werd al voor 76 % van de fondsen (in totale kost) een beslissing genomen. Zoals in de verschillende hoofdstukken van dit NHP wordt toegelicht, kaderen die fondsen in de concrete verwezenlijking van de doelstellingen van de Europa 2020-strategie en de tegemoetkoming aan de

aanbevelingen van de Raad. Het betreft meer bepaald de ondersteuning van het ondernemerschap en concurrentievermogen van kmo's (18 % van de fondsen), O&O&I (12 %), onderwijs en opleiding (12 %), tewerkstelling (16 %) en sociale inclusie (14 %), het doeltreffende gebruik van hulpbronnen, de aanpassing aan klimaatverandering en de lagekoolstofeconomie (26 %).

In het kader van de uitrol van de gewestelijke slimme specialisatiestrategieën (S3) wordt sterk de klemtoon gelegd op investeringen, de verspreiding van technologieën en de commercialisering van innovatie, meer bepaald door middel van onder andere maatregelen ter ondersteuning van kmo's (ook in de vorm van financiële instrumenten) en piloot- en demonstratieprojecten. EFRO-programma's zijn ook gericht op de ontwikkeling van de lagekoolstofeconomie en duurzame stedelijke ontwikkeling. In *Vlaanderen* zullen de nog beschikbare EFRO-middelen (30 miljoen euro) worden toegewezen aan innovatieprojecten en ter ondersteuning van de internationalisering van lokaal ondernemerschap. In *Wallonië* werden in 2019 twee projectoproepen voor samenwerkingsprojecten voor de inzet van industriële pilootprojecten geopend, waaronder één gewijd aan plastic (circulaire economie), en er werd een maatregel gelanceerd ter ondersteuning van energie-efficiëntie in het kmo's. In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* werd in juni 2018 een projectoproep gelanceerd ter ondersteuning van energie-renovatieprojecten voor openbare gebouwen.

De projecten die in het kader van het ESF werden ontwikkeld, komen tegemoet aan landspecifieke aanbeveling 2. Ze hebben meer bepaald betrekking op levenslang leren en inschakeling op de arbeidsmarkt, met name voor jongeren en de meest kwetsbare groepen, sociale inclusie en de bestrijding van discriminatie en van het vroegtijdig schoolverlaten. *Vlaanderen* zal in 2019 een nieuwe focus leggen op het werkbaar werk, via de uitrol van de werkbaarheidscheques. *Wallonië* legt bijzondere nadruk op de reactie op tekorten aan arbeidskrachten. In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* hebben extra middelen van het YEI geleid tot de ontwikkeling van nieuwe acties, ook voor jongeren met een migrantenachtergrond en soms ver van de arbeidsmarkt verwijderd, om hen te motiveren om professioneel te remobiliseren via individuele en gepersonaliseerde begeleiding.

Wallonië zet zijn samenwerking met de Europese Commissie voort in het kader van het pilootproject voor industriële transitie. De *verschillende entiteiten* zijn begonnen met het nadenken over de voorbereiding van de volgende programmering, vooral op basis van de eerste richtsnoeren die door de Europese Commissie zijn opgesteld in het kader van het Europees semester.

5. Europa 2020-doelstellingen

5.1. Werk

Tabel 2: De doelstellingen voor werk
In % (tenzij anders vermeld)

	BE2010	BE2015	BE2016	BE2017*	BE2018	Doelstelling BE2020	Vereiste jobcreatie 2018-2020**
Werkzaamheidsgraad 20-64	67,6	67,2	67,7	68,5	69,7	73,2	263 280
Werkzaamheidsgraad vrouwen	61,6	63,0	63,0	63,6	65,5	69,1	130 102
NEET (percentage jongeren dat niet werkt, noch onderwijs of opleiding volgt)	10,9	12,2	9,9	9,3	9,2	8,2	
Werkzaamheidsgraad 55-64	37,3	44,0	45,4	48,3	50,3	50,0	
Vershil in werkzaamheidsgraad tussen niet-EU-burgers en Belgen	28,4	25,8	27,2	28,2	27,5	<16,5	

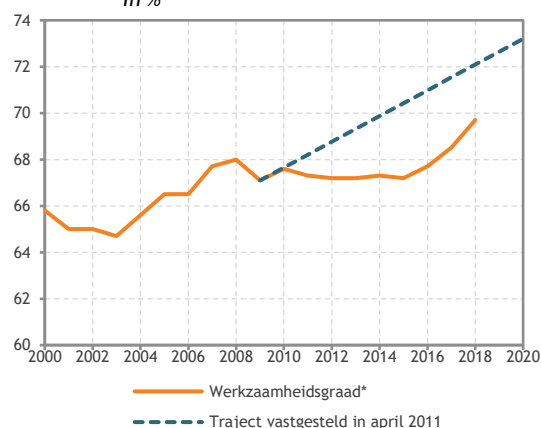
Bron: Eurostat.

*) Breuk in de reeks als gevolg van een grondige hervorming van de enquête en de introductie van het roterende panel **) Aantallen.

5.1.1. Creëren van banen en verhogen van de werkzaamheidsgraad

Het beleid van jobcreatie en activering blijft zijn vruchten afwerpen. Ook in 2019 zal de werkgelegenheid verder toenemen en zal de werkloosheid blijven dalen. Na 58 000 nieuwe jobs in 2018, zullen er volgens de economische begroting van het Federaal Planbureau (FPB) 44 300 jobs bijkomen in 2019.

Figuur 2: Werkzaamheidsgraad 20-64-jarigen en traject tot de 2020-doelstelling
In %

Bron: Statbel (Algemene Directie Statistiek), Enquête naar de arbeidskrachten.
*) 2017: breuk in de resultaten wegens een grondige hervorming van de Enquête naar de arbeidskrachten.

De situatie op de Belgische arbeidsmarkt in termen van tewerkstelling en van werkloosheid is immers nog nooit zo goed geweest. We stellen de hoogste werkzaamheidsgraad vast die ooit werd geregistreerd in België, met een graad die voor het eerst de 70 % voor personen van 20 tot 64 jaar benadert (69,7 %). Zo wordt de doelstelling van Europa 2020 benadert (73,2 %). In absolute cijfers wordt dit geïllustreerd door 4 645 536 tewerkgestelde personen. Wat het groeiniveau van de tewerkstelling betreft, stellen we een positieve tendens vast sinds de periode na de crisis met een groei van 2,91 procentpunt ten opzichte van 2009 en een groei van 2,71 procentpunt ten opzichte van 2014.

Wat de werkloosheid betreft, is de situatie eveneens positief. We stellen effectief de laagste werkloosheidsgraad sinds tientallen jaren vast in 2018 met

een graad van 6,0 %. We stellen een daling met 2,6 procentpunt van de werkloosheidsgraad vast ten opzichte van 2014 en 2,0 procentpunt ten opzichte van de periode na de crisis (2009). We stellen dus een vermindering van het aantal werklozen sinds de periode na de crisis vast met een daling van 20,89 %. Ten opzichte van 2014 stellen we een vermindering van het aantal werklozen met 29,05 % vast.

De verlaging van de lasten op arbeid heeft gezorgd voor een toename van de arbeidsintensiteit van de economische groei en voor extra jobs in de private sector, ook voor kwetsbare groepen zoals laaggeschoolden en langdurig werklozen.

Om zoveel mogelijk mensen te activeren voor de arbeidsmarkt en om knelpuntvacatures ingevuld te krijgen, sloot de *federale regering* in de zomer van 2018 een akkoord in de vorm van een Jobsdeal. De sociale en fiscale bepalingen van dit pakket van 28 maatregelen die ondertussen daadwerkelijk van kracht werden, worden in het hoofdstuk over landspecifieke aanbeveling 2 besproken (§3.2).

Voor de werkzaamheidsgraad is het verder ondersteunen van maatregelen inzake de combinatie arbeid-gezin belangrijk. De gewesten en gemeenschappen blijven inzetten op het verhogen van het aantal plaatsen in de kinderopvang. De *Waalse regering* heeft de lancering van een aanbesteding gevalideerd voor het bouwen van nieuwe kinderdagverblijven. Er is voorzien in 2 086 plaatsen voor een bedrag van meer dan 48 miljoen euro. De *Vlaamse regering* heeft een ruim investeringsplan van 20,4 miljoen euro voorzien voor 2018 en 2019 om extra plaatsen kinderopvang bij te creëren. Ook het systeem van dienstencheques blijft groeien in Vlaanderen en zorgt ervoor dat de combinatie van arbeid-gezin en het opnemen van zorgtaken wordt ondersteund. In het *Brussels Gewest* wordt ingevolge een gezamenlijke projectaanbesteding ONE-COCOF van 2014 in een budget van 16 miljoen euro voorzien waarvan 12 miljoen euro reeds werd toegekend aan 50 projecten.

Het ondernemerschap wordt verder gestimuleerd. *Wallonië* steunt het creëren van werkgelegenheid door de professionele overgang te stimuleren naar het statuut van zelfstandige in hoofdberoep (plan Airbag). Het plan is zowel gericht op zelfstandigen in bijberoep (mits verscheidene voorwaarden inzake duur en opleidingscursus) als op de personen die zich voor de eerste of de tweede keer als zelfstandige gaan vestigen. Na analyse van de sterke en zwakke kanten van Airbag, zijn bepaalde aanpassingen noodzakelijk gebleken, onder meer de behandelingstermijn en een verduidelijking van het plan voor de aanvragers alsook voor de gewestelijke tewerkstellingsdienst (Office wallon de la Formation professionnelle et de l'Emploi – FOREM). In 2018 lanceerde de *Vlaamse regering* de Transitiepremie, een financiële steun voor werkzoekenden (minstens 45 jaar) die de stap willen zetten naar ondernemerschap. Deze premie verlicht de financiële onzekerheid in de opstartmaanden van een nieuwe onderneming. In het *Brussels Gewest* is eveneens een premie in werking getreden op 1 maart 2018 voor werkloze werkzoekenden die zich vestigen als zelfstandige werknemers in hoofdberoep teneinde hun eigen tewerkstelling te ontwikkelen.

Ook is er een groeiende aandacht voor sociaal ondernemerschap en de mogelijkheden die het voor de creatie van arbeidsplaatsen voor kwetsbare doelgroepen biedt. In *Wallonië* werden twee maatregelen ter ondersteuning van het sociaal en coöperatief ondernemerschap aangenomen. Een nieuwe financiering van 4,5 miljoen euro wordt toegekend voor het plan Brasero, dat de investering ondersteunt op het gebied van de coöperatieven die actief zijn in de sociale economie. Het zal worden aangevuld door een nieuw financieel product, in de vorm van startkapitaal, voor een budget van 600 000 euro. Een nieuw normatief kader in het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* is erop gericht om nieuwe horizonten te openen voor de ondernemers die opteren voor de sociale economie. In *Vlaanderen* ging op 1 januari 2019 in de sociale economie het Collectief maatwerk van start, waardoor het oude onderscheid tussen sociale en beschutte werkplaatsen opgeheven wordt. De hervorming vereenvoudigt de subsidievoorwaarden en de ondersteunende maatregelen voor ondernemingen in de sociale economie en stemt ze beter op elkaar af. De nieuwe regelgeving maakt niet enkel maatwerkbedrijven mogelijk (minstens 65 % van het personeel heeft een grote afstand tot de arbeidsmarkt), maar ook maatwerkafdelingen binnen bedrijven uit het normale economische circuit.

In Vlaanderen wordt onder meer ook ingezet op het aantrekken van werknemers van buiten de Vlaamse grenzen. Er wordt in de eerste plaats gekeken naar Brussel en Wallonië, maar ook over de landsgrenzen. De Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB) sloot in februari 2018 een nieuwe samenwerkingsovereenkomst met de Waalse tegenhanger FOREM om werkzoekenden toe te leiden naar Vlaamse jobs in onder meer de West-Vlaamse grensstreek en de rand rond Brussel. In 2019 zal een gelijkaardig samenwerkingsakkoord gesloten worden met de Brusselse regering.

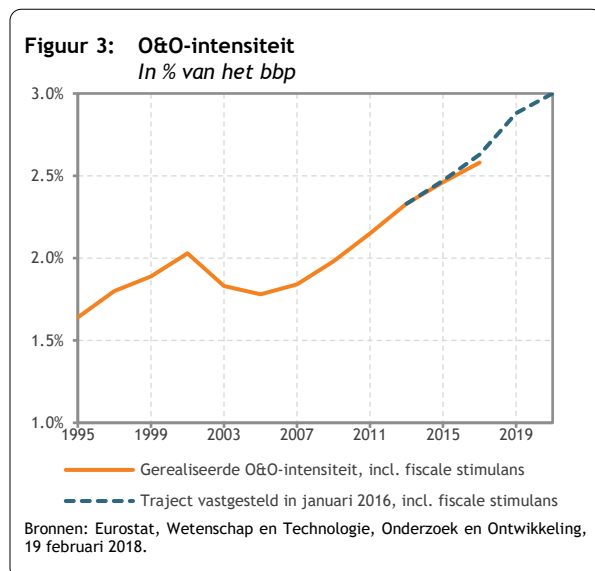
Bovendien ging er in Vlaanderen een nieuw beleid rond het aantrekken en behouden van buitenlands talent van start. De mogelijkheden van Vlaanderen om buitenlands talent aan te trekken werden versterkt. Midden- en hogeschoolden die een beroep wensen uit te oefenen dat voorkomt op een dynamische knelpuntberoepenlijst, krijgen toegang tot de Vlaamse arbeidsmarkt zonder dat er een arbeidsmarktonderzoek vereist is. De maximale duurtijd van de toelatingen tot arbeid wordt verlengd naar 3 jaar voor hogeschoolden, leidinggevendenden, navorsers en onderzoekers, i.p.v. de voormalige beperking tot 12 maanden.

5.2. O&O en innovatie

Tabel 3: O&O-doelstelling
In % van het bbp

	BE2013	BE2014	BE2015	BE2016	BE2017	Doelstelling BE2020	Vereiste wijziging 2017-2020
O&O-intensiteit, incl. fiscale stimulans	2,33	2,39	2,46	2,55	2,58*	3,00	+0,42

Bronnen: Eurostat, Wetenschap en Technologie, Onderzoek en Ontwikkeling, 19 februari 2018.
*) Voorlopig cijfer.

In 2017 besteedde België 2,58 % van zijn bbp aan onderzoek en ontwikkeling (O&O). België positioneert zich hiermee opnieuw op de 6e plaats binnen de EU, net als vorig jaar. Zoals in voorgaande jaren, is het de private sector die het leeuwendeel van de onderzoeksuitgaven voor zijn rekening neemt. Dit neemt niet weg dat de groei van de publieke onderzoeksuitgaven de laatste twee jaren groter was dan die van de private sector: in het onderwijs groeiden de onderzoeksuitgaven met 15 % en die in de overheidssector zelfs met 35 %.

Uit een eerste (nog niet gepubliceerde) analyse van de begrotingskredieten voor onderzoek (GBARD) voor het jaar 2018, blijkt een zeer lichte daling van het Belgische bedrag ten aanzien van 2017. Die daling is te wijten aan een daling van de kredieten bij

de *federale overheid*. Hiertegenover staat de sterke expansie van de onderzoekskredieten in de *drie gewesten*, met een groei van 20 % in Wallonië en 15,8 % in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In Vlaanderen waren er zowel eenmalige als recurrente budgetverhogingen in dezelfde orde van grootte.

Zoals vorig jaar is ook de fiscale steun aan onderzoek en innovatie verder toegenomen. De verschillende onderzoeks- en innovatiegerelateerde fiscale aftrekken liepen op tot 2 272 miljoen euro, een stijging van grosso modo 500 miljoen ten aanzien van het vorig jaar gerapporteerde bedrag. Als men alle nationale middelen (GBARD en fiscale steun aan het onderzoek) optelt, spenderen de verschillende overheden in België ruimschoots meer dan 1 % van het bbp aan onderzoek.

De rode draad in het onderzoeks- en innovatiebeleid van de *verschillende Belgische overheden* kan voor het jaar 2018 als volgt samengevat worden:

- ruime aandacht voor onderzoek en innovatie in het domein van de digitalisering van de samenleving;

- bijkomende investeringen in de onderzoeksinfrastructuren door alle overheden van het land met aandacht voor het versterken van de partenariaten tussen verschillende onderzoeksactoren (privaat-publieke of publiek-publieke);
- daarnaast werden ook een aantal nieuwe initiatieven uitgerold.

5.2.1. Digitalisering

Dit hoofdstuk pikt enkel in op de onderzoekgelieerde aspecten van digitalisering. De andere aspecten worden behandeld in §4.1.3. Beide hoofdstukken vullen mekaar dus aan.

In de loop van 2018 hebben alle overheden sterk ingezet op digitalisering. Aansluitend op de aanbevelingen van de Europese Commissie rond de digitalisering van het cultureel patrimonium, heeft de *federale overheid* nieuwe kredieten vastgelegd om verdere stappen te zetten op dat gebied.

In *Vlaanderen* wordt de digitalisering ondersteund via het programma Innovatieve overheidsopdrachten (dat door de Vlaamse regering van 22 maart 2019 tot 2023 werd verlengd) en de werking van het Agentschap Informatie Vlaanderen (AIV). Zo komen er in samenwerking met verschillende overheidspartners een aantal projecten om de digitalisering en de datagedrevenheid van overheidsinstanties te bevorderen (Mobilidata, Smart Highway, Internet of Water, Smart Retail,...). Andere projecten worden beschreven in §4.1.3.

Na de evaluatie van het plan Digital Wallonia werd in *Wallonië* een nieuw plan Digital Wallonia 2019-2024 goedgekeurd. In een eerste deel wordt gefocust op de verdere ontwikkeling van de activiteiten inzake onderwijs en opleiding (opleiding voor web developer, digitale school,...). De andere delen van dat plan worden toegelicht in §4.1.3.

Via het nieuwe innovatieve platform INAH (Institute of Analytics for Health) wil Wallonië zich ook positioneren als leider op het gebied van e-gezondheid. In een eerste fase is het de bedoeling essentiële tools voor het beveiligen en anonimiseren, beschikbaar stellen en benutten van gegevens te ontwikkelen en te testen, als eerste stap naar een echt Waals onderzoeksnetwerk voor het analyseren van gezondheidsgegevens.

Het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* investeert ook fors in de ontwikkeling van de digitale economie. De digitale economie is een van de intelligente specialisatiegebieden van het Gewestelijk innovatieplan. In die context heeft het Gewest zeven nieuwe projecten geselecteerd in 2018, met als doel de effectieve samenwerking aan te moedigen tussen de academische wereld en het bedrijfsleven op het gebied van gedecentraliseerde systemen (Blockchain). In 2018 heeft Innoviris, het Brussels Instituut voor onderzoek en innovatie, een nieuw programma opgezet, START genaamd, een nieuwe financieringstool op het gebied van bedrijfsontwikkeling. START richt de aandacht op de technische (proof of concept) en commerciële (proof of business) validatie van toekomstige projecten en diensten.

5.2.2. Onderzoeksinfrastructuren en partenariaten

De *federale overheid* streeft naar het behoud van de excellente expertise op vlak van nucleaire veiligheid en nucleaire infrastructuur via een investering in een grote onderzoeksinfrastructuur (MYRRHA) aan het onderzoekscentrum SCK-CEN in Mol, wat verder toegelicht wordt in §4.1.2. In tweede instantie werd voorzien in de financiering en uitbesteding van de bouw van een nieuw onderzoeksschip (ter waarde van 54 miljoen euro) ter vervanging van de Belgica. De samenwerkingsverbanden tussen de universiteiten en de federale wetenschappelijke instellingen (FWI's) werden mogelijk gemaakt via het programma Fed-Twin, daarnaast werd eveneens een nieuwe fase van het meerjarenprogramma voor onderzoek Brain goedgekeurd.

Via dotaties aan de Vlaamse strategische onderzoekscentra (SOC: Imec, VIB, Flanders Make, VITO) investeert *Vlaanderen* elk jaar ongeveer 250 miljoen euro in de opbouw van een strategische onderzoeksportefeuille bij deze SOC's. Een speerpunt in de strategie van de SOC's, en één van de focussen van Vlaanderen in de convenanten, is maximale regionale impact van die technologie door de creatie van grootschalige Vlaamse spin-offs of kritische technologiesamenwerking met Vlaamse bedrijven. Het doorontwikkelen van een technologieplatform naar een matuur prototype dat inzetbaar is voor diverse toepassingen is bijzonder kapitaalsintensief. Daarom wenst Vlaanderen 75 miljoen euro te investeren in een 'evergreen' fonds, Flanders Future Techfund, waarvan de oprichting door de Vlaamse regering van 29 maart 2019 werd goedgekeurd. De missie van het nieuwe fonds is om de technologie-expertise aanwezig in de Vlaamse SOC's en speerpuntclusters (zie ook hoofdstuk 6) naar de markt te brengen via start-ups met een brede productportefeuille en een sterk groeipotentieel, of via licentieovereenkomsten met bestaande bedrijven. In Vlaanderen waren er bijkomende middelen voor Imec Mobildata (28,9 miljoen euro), Flanders Make (15 miljoen euro), O&O innovatie-steun (15 miljoen euro) en het Fonds Wetenschappelijk Onderzoek (FWO, 7,5 miljoen euro).

De *Waalse regering* heeft in het kader van het gewestelijk investeringsplan (Plan wallon d'investissement) verschillende initiatieven gelanceerd. In de eerste plaats is het de bedoeling via een nieuw programma op het gebied van bedrijfsinfrastructuur collectieve onderzoeksinfrastructuren te financieren. Vervolgens hebben drie competitiviteitspolen/clusters (Plastiwin, Greenwin en Mecatech) zich verenigd in een technologisch platform dat gericht is op de overgang van kunststofverwerkende industrie naar een circulaire economie (PEPIT). Op dat gebied werd begin 2019 ook een oproep voor samenwerkingsprojecten gelanceerd, waarvoor een budget van 10 miljoen euro werd uitgetrokken ter ondersteuning van industriële 'pilot units' en 'demonstrators', gefinancierd door het EFRO (COOPILOT). De Waalse regering heeft tot slot verschillende projecten voor onderzoeksinfrastructuren goedgekeurd en geïnvesteerd in de animalaria, de universiteiten, de protontherapie en het industriële excellentieplatform Reverse Metallurgy. Voor het protontherapiecentrum werd in december 2018 een partnerschap voor technologische innovatie (PROTHER-WAI) goedgekeurd voor een budget van 46 miljoen euro. Tot slot werd een financiering van 12 miljoen euro toegekend aan WELBIO, het Waals interuniversitair instituut voor onderzoek in de levenswetenschappen, met het oog op de voortzetting van het strategisch onderzoek en de industriële valorisatie ervan tot 2021.

In de *Franse Gemeenschap* maakt het decreet met betrekking tot de vrije toegang (décret sur le libre accès) van 3 mei 2018 de vrije toegang verplicht tot al het door publieke fondsen (zelfs gedeeltelijk) gefinancierd onderzoek en tot alle gepubliceerde artikelen vanaf 14 september 2018, met een maximale embargoperiode van 12 (STEM) of 6 (SSH) maanden. Het decreet versterkt het onderzoekspotentieel dat gevolgen heeft op wetenschappelijk, economisch en maatschappelijk vlak en maakt terzelfder tijd de onderzoekers en hun onderzoekswerkzaamheden zichtbaarder.

Het wetenschappelijk onderzoeksfonds F.R.S.-FNRS wordt verder geherfinancierd met een jaarlijks geïndexeerd aanvullend bedrag van 6 miljoen euro, wat de totale herfinanciering in twee jaar op 14 miljoen euro brengt. De Franse Gemeenschap heeft eind 2018 een decreet aangenomen met betrekking tot de hervorming van de financiering van de hogescholen, waarbij de financieringsmechanismen grondig worden herbekeken door ze te vereenvoudigen en er 35 % van het herfinancieringsbedrag voor het hoger onderwijs voor de periode 2018-2019 bij te voegen, wat een extra bedrag van 8 miljoen euro over twee jaar vertegenwoordigt. Vanaf 2019 werd ook de financiering van het onderzoek in de hogescholen naar boven herzien. Dankzij die hervorming kunnen de criteria voor de financiering van de hogescholen en de universiteiten dichter bij elkaar worden gebracht, met als resultaat een meer coherente financiering van het hoger onderwijs in de toekomst.

België zal deelnemen aan het door Finland geleide consortium voor de aankoop van een pre-exascale supercomputer (EuroHPC). De *federale overheid* (BELSPO) en de *drie gewesten* hebben zich ertoe gebon-

den een gezamenlijke bijdrage van 15,5 miljoen euro in te brengen. Dat garandeert onze Belgische wetenschappers en bedrijfswereld 6 % van de totale toegangstijd tot de supercomputerinfrastructuur (overeenkomend met de Belgische deelname in de totale kostprijs).

Bovendien hebben de drie gewesten in september 2018 een samenwerkingsakkoord (MoU) ondertekend op het gebied van groene chemie en plastics, in samenwerking met de Vlaamse (Catalisti) en Waalse (Greenwin) competitiviteitspolen die beide in die sectoren werkzaam zijn, alsook met het Brusselsse Innoviris. Het doel is samenwerkingsprojecten te ondersteunen inzake innovatie tussen bedrijven en universiteiten uit de verschillende gewesten van het land.

5.3. Onderwijs en vorming

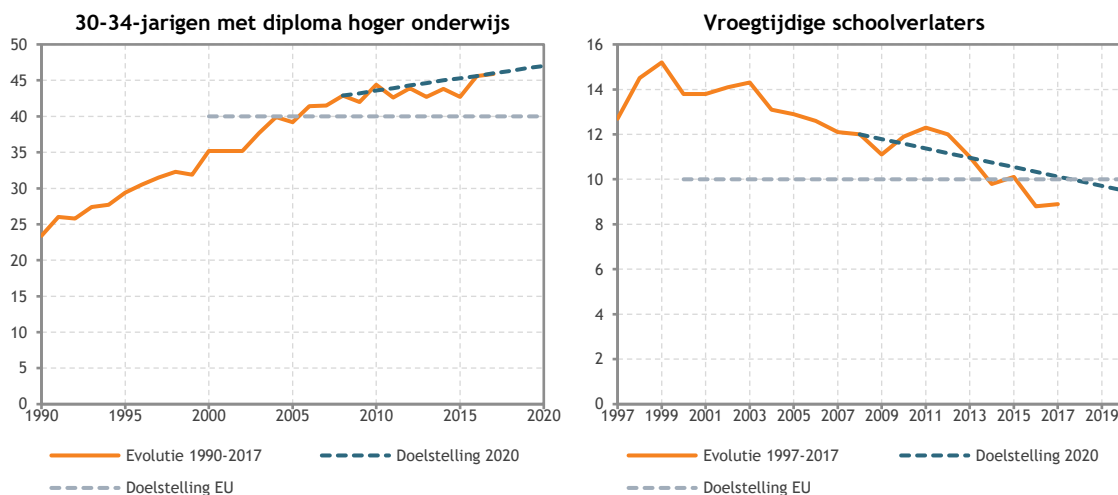
Tabel 4: De doelstellingen voor onderwijs
In %

	BE2016	BE2017	EU2017	Doelstelling BE2020	Vereiste wijziging 2017-2020
30-34-jarigen met diploma hoger onderwijs	45,6	45,9	39,9	47,0	1,1
Vroegtijdige schoolverlaters	8,8	8,9	10,6	9,5	-

Bron: Eurostat.

Het onderwijsbeleid valt in België onder de bevoegdheden van de Vlaamse, Franse en Duitstalige Gemeenschappen; het opleidingsbeleid valt onder de gemeenschaps- en gewestelijke bevoegdheden. In wat volgt, worden de nieuwe initiatieven besproken van de gemeenschappen en gewesten met betrekking tot de Europa 2020-doelstellingen voor onderwijs en vorming. Voor een uitvoeriger bespreking wordt verwezen naar hun eigen hervormingsprogramma's (bijlagen 1 t/m 5 van dit rapport).

Figuur 4: Indicatoren onderwijs en vorming
In %

Bron: Eurostat.

5.3.1. Hoger onderwijs

België heeft zich geëngageerd om, tegen 2020, het percentage van 30-34-jarigen met een diploma hoger onderwijs op te trekken tot 47 %. Deze doelstelling is ambitieuzer dan voor de EU als geheel (40 %). In 2017 stond België met 45,9 % op een 11e plaats binnen de EU.

De opleidingen van het hoger beroepsonderwijs behoorden al tot het hoger onderwijs, maar door de omvorming tot graduaatsopleidingen zullen ze studenten aantrekken die vandaag niet kiezen voor het

hoger onderwijs en op deze manier bijdragen aan een verdere democratisering van het *Vlaams* hoger onderwijs. De oriënteringsproef Columbus voor alle leerlingen in het laatste jaar van het secundair onderwijs wordt verder ontwikkeld. Begin 2018 lanceerde het Vlaams ministerie van Onderwijs de website Opleiding in cijfers. Het doel van de website is het verder ondersteunen van studenten in hun studiekeuzeproces en het bieden van meer informatie over de gekozen opleiding en instelling. Op 18 mei 2018 bekrachtigde de Vlaamse regering het decreet dat het nieuwe kwaliteitszorgstelsel in het hoger onderwijs definitief vaststelt. Met dit decreet wordt de instellingsreview in het stelsel voor kwaliteitszorg in het hoger onderwijs geconsolideerd. De instellingsreview wordt de basis van het gehele proces van verantwoording van de kwaliteit van opleidingen in het Vlaamse hoger onderwijs.

Op 29 november 2018 werd een decreet over de hervorming van de financiering van de hogescholen goedgekeurd door de regering van de *Franse Gemeenschap*. Het decreet herzielt de financieringsmechanismen van de hogescholen door ze te vereenvoudigen en te versterken. Het decreet voorziet ook een specifiek budget om acties ter bevordering van de slaagkansen in de hogescholen te financieren. Om het slaagpercentage van de eerstejaarsstudenten van de eerste cyclus te verbeteren en de overgang van het secundair naar het hoger onderwijs te vergemakkelijken, heeft de regering de vijf academische polen sinds 2018 een specifieke subsidie toegekend om activiteiten te organiseren ter voorbereiding op het hoger onderwijs en ter vergroting van de slaagkansen. In februari 2019 heeft het Parlement van de Franse Gemeenschap het decreet over de hervorming van de lerarenopleiding (*décret visant à la refonte de la formation initiale des enseignants*) aangenomen. De maatregelen van het decreet, die grote veranderingen in de instellingen voor hoger onderwijs met zich meebrengen, omvatten o.a. de verlenging van de studies en de versterking van de vaardigheden van toekomstige leerkrachten, een betere beheersing van de Franse taal en de versterking van hun disciplinaire kennis. In het kader van het onderwijs voor sociale promotie voorziet het decreet houdende diverse maatregelen betreffende het onderwijs voor sociale promotie (*décret portant diverses mesures relatives à l'enseignement de promotion sociale*) van 14 november 2018 in de nodige middelen voor de aanstelling van pedagogische adviseurs op het gebied van onderwijs voor sociale promotie. De opdrachten van die pedagogische adviseurs bestaan o.a. uit het ontwikkelen en coördineren van pedagogische initiatieven in verband met het begeleiden van studenten en het helpen slagen van volwassenen die terugkeren naar school in inrichtingen voor onderwijs voor sociale promotie.

In de *Duitstalige Gemeenschap* wordt overwogen om het aanbod aan alternerend leren in het hoger onderwijs uit te breiden. Voor 2019 wordt een nieuwe bacheloropleiding in het domein van sociaal en jeugdwerk voorzien.

5.3.2. Vroegtijdig schoolverlaten

Tegen 2020 moet het percentage vroegtijdige schoolverlaters in België teruggebracht zijn tot 9,5 %. Ook deze doelstelling is ambitieuzer dan de algemene EU-doelstelling (10 %). In 2017 bedroeg het percentage voor België 8,9 %, tegenover 8,8 % in 2016 en 10,1 % in 2015.

In het kader van het pact ter stimulering van het onderwijs (*Pacte pour un Enseignement d'excellence*) heeft de *Franse Gemeenschap* een systeemdoelstelling goedgekeurd om het zittenblijven en het vroegtijdig schoolverlaten tegen 2030 te halveren (sturingsdecreet / *décret pilotage*, september 2018). Elke instelling moet specifieke doelstellingen en acties vaststellen om bij te dragen tot de verwezenlijking van de doelstellingen van het systeem (zie ook de beschrijving van de hervorming van het sturingsplan). Tegelijk werkt de Franse Gemeenschap aan een globaal plan om vroegtijdig schoolverlaten tegen te gaan. Dat plan heeft tot doel de administratie te voorzien van doeltreffende systemen voor het verzamelen van gegevens en informatie over het traject van de leerlingen, de rollen en taken van de interveniërende partijen (preventie, interventie, compensatie) te herdefiniëren, en de coördinatie ervan te versterken. Het globaal plan zal vanaf september 2020 van toepassing zijn en zal gericht zijn op het versterken van de maatregelen tegen vroegtijdig afhaken die momenteel worden opgezet met de steun van

het ESF (72 gezamenlijke projecten voor onderwijs en ondersteuning van jongeren van 2015 tot 2018). Regelmatige aanwezigheid op de kleuterschool is ook een belangrijk punt in de strijd tegen absentieïsme en vroegtijdig schoolverlaten. Vanaf september 2020 wordt de derde kleuterklas verplicht en is dit onderwijsniveau onderworpen aan de maatregelen ter bestrijding van absentieïsme en vroegtijdig schoolverlaten die van toepassing zijn in het basisonderwijs.

De hervorming van de gewestelijke programma's ter preventie van schoolverzuim, die tot doel hebben schoolfalen, absentieïsme, geweld en onaangepast gedrag tegen te gaan, werd in april 2018 goedgekeurd door de *Brusselse regering*. Ze strekt er onder meer toe de acties beter te coördineren en ze door middel van een meerjarige financiering een blijvender karakter te verlenen.

In 2018 blijft het onderwijsbeleid van de *Duitstalige Gemeenschap* zich verder inzetten voor een inclusief onderwijs. Sinds 1 september 2017 bestaat er een systeem voor de 'compensatie van nadelen' (compensation des désavantages). De 'bescherming van cijfers' (protection des notes) volgde op 1 september 2018 en was het onderwerp van een reeks verzoeken. Het Time-Out project, dat tot doel heeft ruimte te bieden aan leerlingen van 12 tot 18 jaar die moeilijkheden ondervinden op school of zelfs vroegtijdig de school verlaten, is verankerd in de wetgeving door het decreet van 18 juni 2018 houdende maatregelen inzake onderwijs en opleiding (décret portant mesures en matière d'enseignement et de formation).

In *Vlaanderen* werd de leerlingbegeleiding hervormd. Deze krijgt een sleutelrol bij het voorkomen van ongekwalificeerde uitstroom. Het actieplan Samen tegen schooluitval wordt verder uitgerold. Het plan omvat meer dan 50 acties met betrekking tot leerrecht, spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten (32 acties werden reeds afgerond, de andere helft is lopende). De goedkeuring van het decreet duaal leren zorgt voor een volwaardige kwalificerende leerweg naast het voltijds secundair onderwijs. Het nieuwe systeem moet leerlingen motiveren om een positieve en bewuste keuze te maken voor het technisch en beroepssecundair onderwijs. Dit zal bijdragen aan het terugdringen van fenomenen zoals spijbelen, een gebrek aan motivatie of een verkeerde studiekeuze. Het hervormde volwassenenonderwijs heeft een financieringssysteem dat meer dan vandaag inzet op kwetsbare groepen en op het behalen van een diploma secundair onderwijs of een certificaat van een opleiding. Op deze manier kan het volwassenenonderwijs zich verder uitrollen als alternatieve leerweg richting diploma, om ook vroegtijdig schoolverlaters alsnog richting kwalificatie te loodsen. Een nieuwe, meer transparante en eenvoudiger indeling van het studietoelaanbod van de tweede en derde graad en de mogelijkheid tot het oprichten van domein- en campusscholen komen het proces van studiekeuze en -oriëntering ten goede. Eén van de strategische doelstellingen van het Strategisch plan geletterdheid (2017-2024) is het realiseren van een significante toename van het aantal jongeren dat het secundair onderwijs verlaat met voldoende geletterdheidscompetenties, opdat zij zelfstandig kunnen functioneren en participeren in de samenleving alsmede zich persoonlijk kunnen ontwikkelen en bijleren.

5.4. Energie en klimaat

Tabel 5: Toestand in 2016 en 2017 en doelstellingen 2020 voor klimaat en energie

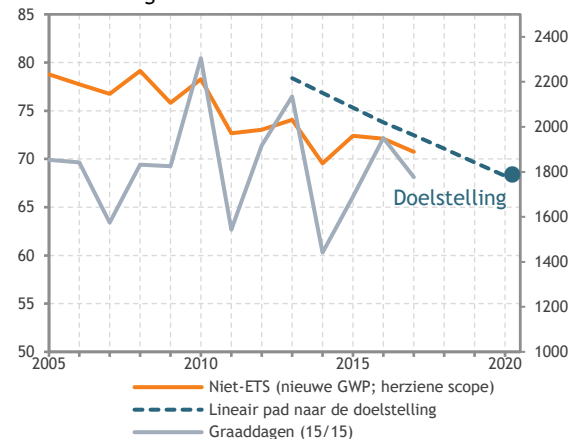
	BE2016	BE2017	Doelstelling	Vereiste wijziging 2017-2020
			BE2020	
Niet-ETS broeikasgassen, scope 13-20 (Mt CO ₂ -eq)*	72,1	70,7	68,2	-2,5
Aandeel hernieuwbare energie (%)**	8,6	9,1	13,0	3,9 pp
Primair energieverbruik (Mtoe)**	49,3	49,1	43,7	-5,4

Bronnen: *) www.klimaat.be (februari 2019); **) Eurostat (februari 2019).
pp = procentpunt.

Het thema klimaat en energie van de Europa 2020-strategie omvat de volgende drie doelstellingen voor België tegen 2020: (1) een reductie van de broeikasgasemissies (BKG) met 15 % t.o.v. 2005 in de sectoren die niet onder het Europese emissiehandelssysteem (niet-ETS-sectoren) vallen, volgens een lineair pad (jaarlijkse emissieplafonds) van 2013 tot 2020, (2) een aandeel van 13 % hernieuwbare energie in het

bruto finaal energieverbruik en (3) een indicatieve doelstelling om het primair energieverbruik met 18 % te verminderen t.o.v. de projecties tegen 2020. De tabel en figuren illustreren elke doelstelling en tonen waar België staat t.o.v. de drie doelstellingen.

Figuur 5: Emissiereductiedoelstelling voor de broeikasgassen in de niet-ETS-sector (scope 13-20)
 Linkeras: Mt eq. CO₂; rechteras: aantal graaddagen

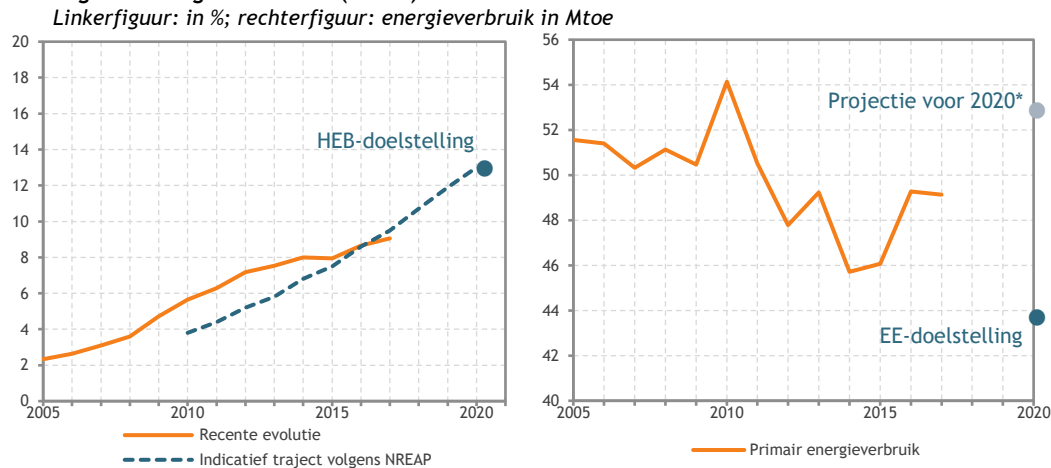
Bron: www.klimaat.be (februari 2019).

In 2017 zijn de broeikasgasemissies in de niet-ETS-sectoren voor het tweede opeenvolgende jaar gedaald en bedragen ze 70,7 Mt CO₂-eq. Ze liggen duidelijk onder het niveau van 2005 (-10,2 %) en blijven onder het reductietraject dat werd vooropgesteld voor de periode 2013-2020 (72,5 Mt CO₂-eq. in 2017). Die emissies zijn voor een aanzienlijk deel afhankelijk van de verwarmingsbehoeften en 2017 was warmer dan 2016.

Na een meer gematigde groei tussen 2012 en 2015 (zie figuur 6), is het aandeel van de hernieuwbare energiebronnen in het bruto energie-eindverbruik gestaag toegenomen in 2016 en 2017. In 2017 was dat aandeel voor het eerst onder het indicatieve traject dat werd voorgesteld in het Belgisch Actieplan voor hernieuwbare energie dat in november 2010 aan de Europese Commissie werd over-

handigd: 9,1 % vs. 9,5 %. In 2017 bedraagt het verschil t.o.v. de 13 %-doelstelling voor 2020 3,9 procentpunt.¹

Figuur 6: Doelstelling voor het aandeel hernieuwbare energie in het bruto finaal energieverbruik (links) en doelstelling voor energie-efficiëntie (rechts)
 Linkerfiguur: in %; rechterfiguur: energieverbruik in Mtoe

Bronnen: Eurostat (februari 2019), NREAP, EC (DG Energie, PRIMES baseline 2007).

NREAP = Nationaal Actieplan voor Hernieuwbare Energie (november 2010); HEB = hernieuwbare energiebronnen; EE = energie-efficiëntie.

*) Volgens PRIMES baseline 2007.

Het primair energieverbruik, ten slotte, een van de twee indicatoren die worden gebruikt om de indicatieve energie-efficiëntie-doelstelling te definiëren, is licht gedaald ten opzichte van 2016. In 2017 lag het primair energieverbruik (49,1 Mtoe) 5,4 Mtoe boven de Belgische doelstelling van 43,7 Mtoe in 2020.

¹ De energiestatistieken voor het jaar 2018 zijn nog niet beschikbaar. Er bestaan evenwel gedeeltelijke en voorlopige statistieken voor de hernieuwbare elektriciteitsproductie. Zo bedraagt de elektriciteitsproductie op basis van zon, wind en water 10,8 TWh in 2018 tegenover 9,3 TWh in 2017, of een toename van 16 %.

De bevoegdheden inzake energie en klimaat zijn verdeeld over het federale niveau en de drie gewesten. Wat betreft de verdeling over de gewesten en het federale niveau van de klimaat- en energiedoelstellingen voor 2020 en de daarmee verbonden opportuniteiten, werd op 20 januari 2017 een samenwerkingsakkoord getekend. Meer recent (december 2018) heeft België zijn ontwerp van Nationaal energie- en klimaatplan (NEKP), dat onder meer de Belgische doelstellingen en het Belgische beleid inzake broeikasgasemissies in de niet-ETS, hernieuwbare energie en energie-efficiëntie in 2030 beschrijft, voltooid en aan de Europese Commissie bezorgd. De belangrijkste beleidsmaatregelen (behalve de investeringsstrategieën die uitgebreid worden beschreven in hoofdstuk 4) die door de verschillende entiteiten in het kader van de klimaat- en energiedoelstellingen voor 2020 en 2030 zijn gedefinieerd en beslist, worden hieronder bondig samengevat.

De *federale overheid* heeft zich ertoe verbonden nieuwe beleidsmaatregelen uit te voeren op het gebied van mobiliteit, hernieuwbare energiebronnen en energieheffing. Maatregelen die gericht zijn op mobiliteit omvatten de mobiliteitsvergoeding of 'cash for car' en het mobiliteitsbudget. Die mobiliteitsvergoeding is een alternatief voor de bedrijfswagen die door de werkgever ter beschikking wordt gesteld. Het bedrag dat wordt toegekend aan de werknemer is onderworpen aan hetzelfde fiscale en parafiscale stelsel als de bedrijfswagen. De daaraan gekoppelde wet is op 16 maart 2018 aangenomen in het Parlement (en trad met terugwerkende kracht in werking op 1 januari 2018). Door het mobiliteitsbudget – gebaseerd op voorstellen van de sociale partners – krijgen werknemers toegang tot een flexibeler mobiliteitspakket in plaats van de bedrijfswagen. Dit bedrag wordt bepaald op basis van de 'total cost of ownership': dit is de totale jaarlijkse kostprijs die door de werkgever wordt gedragen in verband met de financiering van de bedrijfswagen en alle daaraan verbonden kosten (brandstof, verzekering, onderhoud, belastingen enz.). Binnen dit budget kunnen de werknemers kiezen tussen (1) een schonere auto en/of (2) duurzame vervoersalternatieven en/of (3) contant geld (saldo). De daaraan gekoppelde wet is op 28 februari 2019 aangenomen in het Parlement en treedt in werking op 1 maart 2019. De overige maatregelen hebben betrekking op het aanmoedigen van fietsen met elektrische trapondersteuning, de vermindering van het energieverbruik van de nationale spoorwegmaatschappij (voor zowel de tractie als voor andere doeleinden), de gelijkstelling van de accijnzen op benzine en diesel, het verhogen van het aandeel van biobrandstoffen in benzine en diesel tot 8,5 % vanaf 1 januari 2020 en tegen 2020 de uitwerking van een interfederale samenwerkingsovereenkomst inzake duurzame mobiliteit op basis van een gemeenschappelijke mobiliteitsvisie. Inzake fiscaliteit zal een plan voor een milieuvriendelijke energieheffing worden uitgewerkt met de gewestregeringen tegen 2021. Tot slot moet de uitvoering van de Ecodesign-richtlijn en de verordening inzake de geïsoleerde broeikasgassen worden vermeld.

In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* heeft de regering in juli 2018 de bijdrage van het gewest aan het ontwerp NEKP goedgekeurd. Die bijdrage omvat 52 maatregelen waarvan minstens 9 maatregelen rechtstreeks onder de voorbeeldfunctie van de overheid vallen. Deze maatregelen zullen voornamelijk worden uitgevoerd van 2021 tot 2030. Wat de bouwsector betreft, bestaat het Brussels klimaat- en energieplan voornamelijk uit de strategie om de milieu-impact van bestaande gebouwen te verminderen en het gebouwenpark naar een hoog niveau van energie-efficiëntie te tillen in 2050 (gemiddeld 100 kWh/m²/jaar voor de residentiële sector en energieneutraliteit voor de tertiaire sector). De decarbonisatie van verwarmings- en warmwateroplossingen voor huishoudelijk gebruik komt ook aan bod: in het komende decennium komt er een einde aan de installatie van steenkolengestookte (2021) en oliegestookte (2025) verwarmingssystemen. Inzake hernieuwbare energie hoopt de Brusselse regering tegen 2030 470 GWh hernieuwbare energie te produceren door meer steun te geven aan fotovoltaïsche en thermische zonne-energie en warmtepompen. Op het vlak van transport worden concrete acties beschreven in het regionaal mobiliteitsplan Good Move dat zou kunnen bijdragen aan een vermindering van de voertuigkilometers met 21 % tegen 2030 (zie §3.3.3). De regering heeft ingestemd met het einde van de dieselmotoren voor lichte voertuigen in 2030; de benzinemotoren zullen naar verwachting in het volgende decennium volgen. Ten slotte moet worden opgemerkt dat de Brusselse regering heeft beslist om vooruitgang te boeken op het vlak van indirecte emissies en maatregelen die ook bijdragen tot de verbetering van de luchtkwaliteit en dus tot de verbetering van de gezondheid van de bevolking.

Wallonië heeft een nieuw klimaat- en energiebeleid en -maatregelen gepland in het kader van het ontwerp NEKP dat door de Waalse regering in december 2018 werd goedgekeurd. Dat beleid en die maatregelen hebben tot doel bij te dragen tot een BKG-uitstootvermindering van 37 % in de niet-ETS-sectoren tegen 2030 ten opzichte van 2005 en het aandeel hernieuwbare energie in het bruto finaal energieverbruik te verhogen van 12,1 % in 2016 tot 23,5 % in 2030. Daartoe wordt de nadruk gelegd op windenergie en fotovoltaïsche installaties voor de elektriciteitsproductie en biomassa voor warmte. Concrete maatregelen zijn onder meer de in maart 2018 goedgekeurde Pax eolienica, die voorziet in 15 kernmaatregelen ter ondersteuning van de ontwikkeling van windenergie, en de definiëring in september 2018 van een globale aanpak van de toekomst van groene certificaten. Op het gebied van energie-efficiëntie is de hoeksteen van het Waalse beleid de langetermijnstrategie voor energierenovatie van gebouwen die werd goedgekeurd in april 2017. Naast de energie-efficiëntieprojecten die onder de strategische investeringen vallen (§4.1.2), moet ook worden gewezen op de hervorming van de energie- en renovatiepremies voor particuliere woningen en de renteloze leningen voor de kwetsbare bevolking. Op het gebied van transport streeft de mobiliteitsvisie FAST (Vision FAST - mobilité 2030, zie ook §4.1.1) ernaar het energieverbruik van reizigers- en goederenvervoer aanzienlijk te verminderen. Van de voorgestelde maatregelen moeten de modale verschuiving (naar de fiets en het openbaar vervoer) en de vergroening van het wagenpark worden aangestipt. *Wallonië* werkt ook maatregelen uit op het vlak van flexibele en slimme energienetwerken, in het bijzonder met de goedkeuring in juli 2018 van een decreet over de aanleg van de slimme meters en de flexibiliteit (décret sur le déploiement des compteurs intelligents et la flexibilité).

Vlaanderen engageerde zich om een uitstootvermindering in de niet-ETS-sectoren van 15,7 % te realiseren in 2020 t.o.v. 2005. Het traject en de maatregelen om de doelstelling te halen zijn in het Vlaams mitigatieplan 2013-2020 beschreven. Op 9 februari 2018 werd het tweede voortgangsrapport aan de Vlaamse regering voorgelegd. Op 20 juli 2018 keurde de Vlaamse regering een ontwerp van Vlaams energieplan 2021-2030 en een ontwerp van Vlaams klimaatbeleidsplan 2021-2030 goed. Met de uitvoering van dit klimaatplan streeft *Vlaanderen* naar een BKG-uitstootvermindering van 35 % in de niet-ETS-sectoren tegen 2030 ten opzichte van 2005. Het ontwerp van Vlaams energieplan 2021-2030 vormt niet alleen het kader voor het energiebeleid op lange termijn, maar bevat ook tal van concrete acties en initiatieven om het energieverbruik te verminderen, het aandeel van hernieuwbare energie te verhogen en onze energie-infrastructuur slimmer en flexibeler te maken. *Vlaanderen* zet verschillende stappen om de energie-efficiëntie te verbeteren. In de gebouwensector wordt o.a. verwezen naar de invoering van een vernieuwd energieprestatiecertificaat, een unieke digitale woningpas voor elk huis, de geleidelijke aanscherping van de E-peil-eis in het geval van grote renovaties van gebouwen, een verbod op oliegestookte verwarmingsketels (in geval van nieuwbouw of grondige renovaties), enz. Voor de industrie werden de energiebeleidsovereenkomsten voor energie-intensieve industrieën verlengd met twee jaar en werden 5 pilootprojecten opgezet met betrekking tot 'mini'-energiebeleidsovereenkomsten voor kmo's. Initiatieven genomen in 2018 om de productie van hernieuwbare energie op te trekken zijn onder meer: het uitvoeren van de acties uit de conceptnota's Zonneplan 2020 en Windkracht 2020 en een garantieregeling voor geothermische warmteprojecten. Wat de transportsector betreft, wordt het Vlaams actieplan Clean Power for Transport geïmplementeerd. *Vlaanderen* investeert in flexibele en slimme energienetwerken: in 2019 zullen de eerste digitale meters voor elektriciteit en aardgas worden geïnstalleerd. In het kader van de strijd tegen klimaatverandering keurde de Vlaamse regering op 29 maart 2019 het Actieplan klimaat goed en besliste daarbij over de aanwending van 75 miljoen euro die vanaf mei 2019 in het Klimaatfonds binnenkomen.

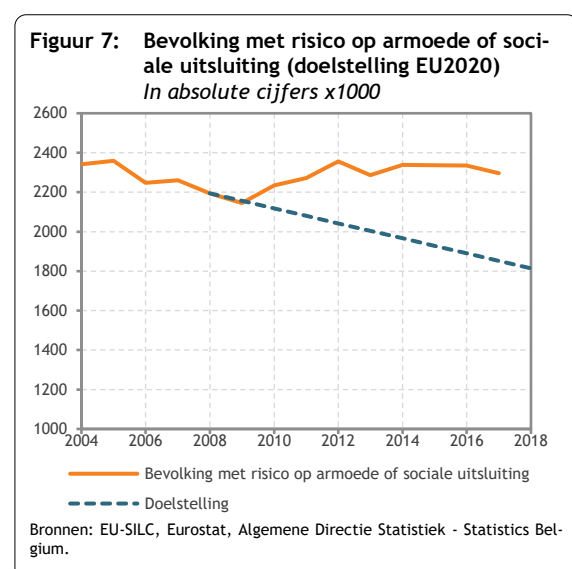
5.5. Sociale inclusie

Tabel 6: Doelstelling sociale inclusie
In absolute cijfers x1000

	BE2008	BE2017	Doel- stelling BE2018	Vereiste daling 2017-2018
Bevolking met risico op armoede of sociale uitsluiting	2 194	2 296	1 814	482

Bronnen: EU-SILC, Eurostat, Algemene Directie Statistiek - Statistics Belgium.

Het risico op armoede of sociale uitsluiting bleef ongeveer stabiel tussen 2016 en 2017. Ook sinds 2008 is er geen significante verandering. Het percentage personen dat leeft in een huishouden met ernstige materiële deprivatie daalde sinds 2008 van 5,6 % naar 5,1 %, terwijl het percentage personen dat leeft in een huishouden met een zeer lage werkintensiteit sinds 2015 daalt na eerdere stijgingen, maar nog steeds boven het niveau van 2008 ligt: 13,5 % tegenover 11,7 %. Het percentage personen met armoederisico steeg gestaag van 14,7 % naar 15,9 %. De stijging van het armoederisico situeerde zich voornamelijk bij welbepaalde groepen zoals de laaggeschoolde bevolking op actieve leeftijd en de huurders.

5.5.1. De sociale bescherming van de bevolking verzekeren

De sociale zekerheid moet beschermen en activeren. Op *federaal niveau* zijn in het kader van de tax shift zijn sociale bijdragen de laatste jaren gevoelig verlaagd om meer mensen aan werk te helpen en op 1 januari 2019 is parallel daarmee het laatste luik van de verhoging van het nettoloon van de werknemers ingegaan (belastingverlaging). De stijging van het nettoloon is het hoogst voor de lage lonen. Mensen die niet kunnen werken of die weinig kansen krijgen op de arbeidsmarkt moeten kunnen rekenen op een adequate sociale bescherming. In het afgelopen jaar werden in dit verband verschillende maatregelen genomen. Op 1 mei 2018 werden sommige bedragen in de pensioenregelingen voor werknemers en zelf-

standigen (vakantiegeld, welvaartspremie voor oudere zelfstandigen) en de inhaalpremie voor langdurig arbeidsongeschikte werknemers verhoogd bovenop de aanpassing aan de prijsindex. Op 1 juli 2018 werden de inkomensvervangende tegemoetkoming voor personen met een handicap en het leefloon (categorie gezinslast) en de inkomensgarantie voor ouderen (bedrag alleenstaanden en samenwonenden) opgetrokken. Ook de integratietegemoetkoming voor personen met een handicap ging omhoog. Per 1 augustus 2018 werd de vrijstelling op het inkomen van de partner van een persoon met een handicap voor de berekening van de integratietegemoetkoming gevoelig verhoogd. In januari 2019 werd de app MyBENefits gelanceerd die mensen toelaat gemakkelijk te verifiëren op welke uitkeringen ze recht hebben en zelf online een attest aan te vragen. In de sociale zekerheid van zelfstandigen zal een vaderschapsverlof ingevoerd worden en de wachtperiode voor arbeidsongeschikte zelfstandigen zal verkort worden van 14 naar 7 dagen (ziekteperioden van langer dan 7 dagen zullen al vanaf de eerste dag vergoed worden). Daarnaast werd in de kamercommissie beslist dat er een uitbreiding komt van het bestaande overbruggingsrecht voor zelfstandigen in economische moeilijkheden.² Zo wordt het

² Het overbruggingsrecht is een financiële regeling voor zelfstandigen om moeilijke omstandigheden te overbruggen door geen sociale bijdragen te betalen zonder sociale rechten te verliezen.

recht verdubbeld van 12 maanden naar maximaal 24 maanden en tevens wordt de definitie van de situaties waarin de aanvrager kan genieten van het overbruggingsrecht verruimd om beter tegemoet te komen aan de behoefte van de zelfstandigen in economische of financiële moeilijkheden. De invulling van de welvaartsenveloppe voor de periode 2019-2020 zal verder bijdragen tot de effectiviteit van de sociale bescherming.

Op 22 november 2018 heeft het *Waals Parlement* de decreten betreffende het plan voor sociale cohesie 2020-2025 (*décrets relatifs au plan de cohésion sociale 2020-2025*) aangenomen. De toelagen zijn bestemd voor de gemeenten en de openbare centra voor maatschappelijk welzijn (OCMW). Zij zullen worden berekend op basis van de bevolking en van een synthetische indicator van toegang tot de grondrechten. De actieplannen moeten de daadwerkelijke toegang tot de grondrechten verbeteren en solidariteit en medeverantwoordelijkheid bevorderen. Het plan maakt het mogelijk samenwerking op lokaal niveau te stimuleren. De Waalse regering heeft ook de oprichting van een burgerdienst (*Service citoyen*) goedgekeurd, die tot doel heeft tegen 2021 1 500 jonge vrijwilligers in dienst te nemen om hun vlotte integratie in de maatschappij te bevorderen. In juni 2019 zal een definitief evaluatieverslag over de uitvoering van het *Federaal* plan voor armoedebestrijding 2016-2019 aan de ministerraad worden voorgelegd. In 2018 werd in *Vlaanderen* een nieuw decreet lokaal sociaal beleid van kracht dat moet leiden tot een actieve regierol van de lokale besturen inzake sociaal beleid. Ook wordt actie ondernomen om voedselverspilling te vermijden en overschotten te verdelen aan de meest kwetsbaren. Een webapplicatie *De schenkingsbeurs* stimuleert de schenking van kwalitatieve voedseloverschotten. In maart 2019 heeft de regering van de *Franse Gemeenschap* een ontwerp van decreet goedgekeurd dat voorziet in de ontwikkeling van een brede strategie tegen armoede en kinderarmoede en voor de vermindering van de sociale ongelijkheden op alle beleidsdomeinen van de gemeenschap. De regering zal opgeroepen worden om een vijfjarenplan goed te keuren binnen de zes maanden na haar aantrede. Het decreet voorziet in de erkenning en de financiering van maximum twee algemene kenniscentra en een specifiek centrum voor ervaringsdeskundigen (*Experts du vécu*). Elk jaar zullen er projectoproepen georganiseerd worden.

5.5.2. De kinderarmoede terugdringen

Terwijl de uitvoering van de hervormingen in de verschillende entiteiten wordt voortgezet, heeft het Parlement van de *Duitstalige Gemeenschap* in april 2018 het decreet betreffende de gezinsbijslag (*décret relatif aux prestations familiales*) aangenomen, dat het beheer en de uitbetaling van de bijslag vanaf januari 2019 regelt. Voor elk kind werd hetzelfde basisbedrag (157 euro per maand) en dezelfde jaarlijkse toeslag (52 euro) vastgesteld. Vanaf het 3e kind wordt een toeslag toegekend (135 euro per maand). Een nieuwe sociale toeslag is bijzonder gunstig voor economisch zwakkere gezinnen (ook ten gunste van personen met een laag inkomen (werknemers of zelfstandigen)). De bepalingen van het nieuwe decreet zullen bijdragen tot de vermindering van het armoederisico. In *Vlaanderen* blijft de focus van het armoedebestrijdingsbeleid liggen op gezinnen met jonge kinderen. De kinderbijslag, sinds januari 2019 uitbetaald door *Vlaanderen* en omgevormd tot het Groeipakket, is meer afgestemd op kinderen uit gezinnen met lage inkomens. Verder worden er vernieuwende, laagdrempelige initiatieven gesubsidieerd die aanstaande gezinnen en gezinnen met jonge kinderen ondersteunen. Er wordt nu nog vroeger in ondersteuning voorzien. In maart 2019 heeft *Wallonië* een informatiesite en een netwerk van referentiepersonen voor éénoudergezinnen gelanceerd. Het is de bedoeling deze gezinnen, die meer vatbaar zijn voor armoederisico, beter te informeren over hun rechten. Sinds september 2018 financiert de regering van de *Franse Gemeenschap* een pilootproject betreffende de verdeling van gratis maaltijden en kwaliteit van voeding in de kleuterscholen met gedifferentieerde omkadering (voor de meest benadeelde leerlingen). Dit project zal het mogelijk maken de kinderen van de geselecteerde scholen 4 dagen per week een gratis maaltijd aan te bieden gedurende 2 jaar (jaarlijks ongeveer 650 000 maaltijden aangeboden aan 5 000 kinderen). Vanaf het schooljaar 2019 zal het gratis onderwijs van toepassing zijn op het kleuteronderwijs. Behalve enkele uitzonderingen waarvan de bedragen beperkt zullen worden (sportieve en culturele activiteiten en schoolreizen) zullen scholen geen schooluitgaven meer mogen aanrekenen aan de ouders. De scholen zullen de schoolbenodigdheden gratis ter beschikking stellen.

Een recente hervorming van de kinderopvang in de Franse Gemeenschap is gericht op het verbeteren van de toegankelijkheid van de kinderdagverblijven voor alle gezinnen, met specifieke steunmaatregelen voor de kinderdagverblijven die kinderen opvangen van ouders die zich in een precare situatie bevinden. Het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* heeft ook zijn nieuw model van gezinsbijslag aangenomen, gericht op de ondersteuning van de gezinnen en de strijd tegen de kinderarmoede. Het model verhoogt de selectiviteit in functie van de financiële noden van de gezinnen (voornamelijk dankzij de sociale toelagen die rekening houden met het gezinsinkomen) zodat het socio-economisch profiel van de Brusselse bevolking in aanmerking wordt genomen. In 2018 werd op *federaal niveau* een oproep tot het indienen van projecten Bestrijding van kinderarmoede gelanceerd. Sinds 1 november 2018 hebben 20 OCMW's de ontwikkeling van een lokaal overlegplatform opgestart. Het is de bedoeling om effectief bij te dragen tot het opsporen van problematische situaties en geïntegreerde steun te bieden aan kinderen en hun gezinnen.

5.5.3. De actieve insluiting van mensen ver van de arbeidsmarkt

In *Vlaanderen* lopen via het ESF en de VDAB verschillende outreachende projecten om mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt te activeren, waaronder mensen (gezinnen) in armoede, ex-gedetineerden en laaggeschoolde vrouwen met een migratieachtergrond. Vanaf 1 juli 2018 startten werk- en zorgtrajecten voor mensen met een medische, mentale, psychische, psychiatrische en/of sociale problemen (dit omvat activeringstrajecten en arbeidsmatige activiteiten). Er worden ook 22 projecten gesubsidieerd die via Buddywerking op basis van het model Persoonlijke vriend de informele netwerken van mensen in armoede versterken. Actiris, de *Brusselse* gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling, voert een partnerschap uit met plaatselijke operatoren om migranten en nieuwkomers aan te moedigen hun in het buitenland behaalde diploma's te laten erkennen. Voor de periode 2018-2022 werd een overeenkomst gesloten, die voorziet in de verwerking van 1 150 equivalentiedossiers voor 2018. De *Waalse regering* heeft de verlenging voor drie jaar aangekondigd van de overeenkomst met de vzw Lire et Ecrire en Wallonie, die actief is in de strijd tegen ongeletterheid en analfabetisme, door middel van onder andere opleidingen voor sociaal-professionele integratie. Een specifieke focus ligt op buitenlanders. Op *federaal niveau* is er het Geïndividualiseerd project voor maatschappelijke integratie (GPMI), bedoeld voor de wederzijdse responsabilisering van de rechthebbende en het OCMW met het oog op sociale en beroepsinschakeling van mensen in een precare situatie. In 2018 hebben 84 408 rechthebbenden een algemeen GPMI afgesloten met hun OCMW, hetzij 41,06 % van de rechthebbenden op sociale bijstand. Medio 2018 werd een 2e MIRIAM-project gelanceerd bij 6 nieuwe OCMW's. Het gaat om een project voor de empowerment van vrouwen in eenoudergezinnen die leefloongerechtigd zijn. Dit project heeft tot doel het sociaal isolement te doorbreken en armoede terug te dringen, met bijzondere aandacht voor sociaal-professionele integratie.

5.5.4. Inadequate huisvesting en dakloosheid bestrijden

In het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* voorziet de ordonnantie van 14 juni 2018 betreffende de noodhulp aan en de inschakeling van daklozen in de oprichting van twee publiekrechtelijke vzw's. New Samusocial zal optreden als noodopvangoperator, terwijl Bruss'Help dienst zal doen als coördinator van noodhulp- en integratievoorzieningen. Om de strijd tegen discriminatie bij de toegang tot huisvesting te versterken, organiseert de ordonnantie van 21 december 2018 tot wijziging van de huisvestingscode tests die toelaten het bestaan van discriminatie te veronderstellen en geeft ze de administratie de bevoegdheid om discriminerende praktijken te bestraffen. Een andere ordonnantie van 21 december 2018 tot invoering van een huisvestingstoelage maakt het mogelijk de bestaande toelage te veralgemenen naar alle kandidaat-huurders van een sociale woning om ze uit te breiden tot een breder publiek, dat in het bijzonder getroffen wordt door slechte huisvesting. In juni 2018 heeft de *Waalse regering* een besluit goedgekeurd over de huurvoorwaarden voor sociale woningen, waardoor beter en sneller zal kunnen worden ingespeeld op de behoeften van de huurders. De mechanismen ter ondersteuning van renovatie-

werken voor een kwetsbaarder publiek door middel van een lening van 0 % zullen worden vereenvoudigd, evenals de verzekering tegen het risico van inkomensverlies (die bedoeld is voor eigenaars die een hypothecaire lening hebben afgesloten). Andere initiatieven hebben betrekking op het vereenvoudigen van de energierekening en het beperken van de kosten verbonden aan de verplichtingen inzake openbare dienstverlening in het kader van de energierekening. In november 2018 heeft de regering een voorontwerp van decreet goedgekeurd met het oog op de hervorming van de opvang van woonwagengebouwen, dat de opvang in het hele gewest wil uitbreiden door middel van aangepaste terreinen. Vanaf 1 januari 2020 zijn terugkerende subsidies voorzien voor gemeenten die reeds over een opvangterrein beschikken. Het project Housing First, dat daklozen in staat stelt om op lange termijn hun plaats in de samenleving terug te vinden, wordt versterkt en verduurzaamd. In *Vlaanderen* werden extra middelen geïnvesteerd in de preventie van uithuiszettingen. Het hiervoor opgerichte fonds werd hervormd ter verhoging van zijn slagkracht. Het groeipad inzake sociale woningen wordt verdergezet met bijzondere aandacht voor energetische renovatie. De Vlaamse regering heeft een Energiearmoedeprogramma opgesteld met 34 concrete acties dat – zo blijkt uit de jaarlijkse evaluaties – bijna volledig uitgevoerd is.

5.5.5. Opvang en integratie van mensen met een migratieachtergrond

Vanaf 1 juli 2018 werden er op *federaal niveau* drie projecten opgestart om een specifieke opleiding te voorzien voor OCMW-medewerkers over het herkennen van psychosociale stoornissen bij nieuwkomers uit derde landen (niet EU) en hoe erop te reageren. In december 2017 heeft de *Duitstalige Gemeenschap* een decreet aangenomen over de integratie van mensen met een migratieachtergrond (*décret concernant l'intégration des personnes issues de la migration*). Het inburgeringstraject waarin het decreet voorziet, bestaat uit vier fasen: opvang, een taal cursus, een inburgeringscursus en een gesprek over sociaal-professionele integratie. Het is voor sommige personen verplicht, maar het staat open voor alle migranten. Een referentiecentrum voor inburgering, belast met de begeleiding, organiseert juridisch advies, ondersteunt organisaties die met migranten werken en sensibiliseert de bevolking. Naast het inburgeringsproces werden nog andere maatregelen genomen en gepland in het decreet over integratie en samenleven in verscheidenheid (*décret relatif à l'intégration et au vivre ensemble dans la diversité*). In *Vlaanderen* werden extra middelen vrijgemaakt voor het inburgeringsaanbod op maat dat moet bijdragen tot de volwaardige participatie van personen van buitenlandse herkomst in de samenleving. Eén project betreft het belang van ouderbetrokkenheid voor duurzame participatie van kleuters. De aanpak uit het succesvolle project Integratie door werk (met 45% uitstroom naar werk na twee jaar zit Vlaanderen aan de kop van Europa) werd verder verfijnd en ingebed in de reguliere werking van de VDAB. In november 2018 heeft het *Waals Parlement* het decreet over het inburgeringsproces goedgekeurd (*décret relatif au parcours d'intégration*), dat voorziet in een verhoging van het budget. Bijzondere aandacht wordt besteed aan niet-begeleide minderjarigen. Met de hulp van het EFRO steunt de regering van het *Brussels Hoofdstedelijke Gewest* het transversale werk van het humanitaire centrum, gelegen in de buurt van het Noordstation van Brussel, gerund door Dokters van de Wereld in samenwerking met 7 andere niet-gouvernementele organisaties die verschillende diensten aanbieden aan migranten (medische en psychologische zorg, sociale, juridische en administratieve ondersteuning).

6. Andere hervormingsmaatregelen

Op *federaal niveau* heeft een belangrijke hervorming van het economisch recht plaats gevonden, die bestaat uit verschillende luiken. Het eerste betreft het insolventierecht. Het insolventierecht is nu van toepassing op de ondernemingen in ruime zin. Vzw's, vrije beroepen en landbouwers in financiële moeilijkheden zullen ook een beroep kunnen doen op het insolventierecht, wat voorheen niet het geval was. De wetgever heeft ervoor gekozen het insolventiedossier te digitaliseren tot een elektronisch dossier dat beheerd wordt via het Centraal Register Solvabiliteit. Het tweedekansondernemerschap wordt aangehouden. Falen mag niet langer stigmatiserend werken. De debiteur kan voortaan al tijdens een faillissementsprocedure een nieuwe activiteit starten waarvan de inkomsten niet in de boedel zijn opgenomen. De minnelijke schikking buiten een gerechtelijke reorganisatieprocedure wordt aantrekkelijker gemaakt door de invoering van een informele procedure via dewelke de schikking kan worden gehomologeerd en uitvoerbaar gemaakt, indien de partijen dat wensen.

Het tweede luik van de hervorming betreft het ondernemingsrecht. Het begrip onderneming omvat voortaan ook de vrije beroepen, de landbouwers en de non-profitsector. Het zal ook de verbindende factor vormen voor de Kruispuntbank voor Ondernemingen (KBO), de boekhoudkundige verplichting, de bevoegdheid van de Ondernemingsrechtbank en het insolventierecht. De Rechtbank van Koophandel wordt omgedoopt tot Ondernemingsrechtbank en haar bevoegdheid is gebaseerd op het nieuwe begrip 'onderneming'.

Het derde luik van de hervorming van het economisch recht heeft betrekking op het wetsontwerp betreffende het vennootschaps- en verenigingsrecht. Zowel vennootschappen als verenigingen zullen in de toekomst winst kunnen maken. Het onderscheid tussen beide zal worden gemaakt op basis van het criterium van de directe of indirecte winstverdeling. Met het oog op vereenvoudiging beperkt het wetsontwerp het aantal vennootschapsvormen tegelijkertijd tot vier, namelijk de maatschap, de bv, de nv en de cv. Daarnaast wordt in België de statutaire zetelleer ingevoerd, samen met de mogelijkheid van een grensoverschrijdende verplaatsing van de zetel. Dit zal België in staat stellen om buitenlandse bedrijven aan te trekken, ook al bevindt het centrum van hun economische belangen zich elders. Ten slotte wordt het verenigingsrecht opgenomen in het wetboek van vennootschappen en verenigingen, waarin de gemeenschappelijke bepalingen, waar mogelijk, van toepassing zullen zijn op verenigingen en stichtingen.

De Commissie voor handels en economisch recht van de federaal Parlement heeft een wijziging goedgekeurd van boek IV (bescherming van de mededinging) van het wetboek van economisch recht. Het doel van de wijzigingen is de naleving van het mededingingsrecht en de werking van de Belgische Mededingingsautoriteit (BMA) te verbeteren om de procedures efficiënter te maken en verdere geschillen voor het Marktenhof te voorkomen. Bovendien heeft het Parlement een wetsvoorstel tot wijziging van boek VI (misbruik van een aanmerkelijke machtspositie) goedgekeurd. De wetswijziging – ook wel wet B2B genoemd – voert een algemeen kader in dat praktijken reguleert die het gevolg zijn van zulke gedragingen. De essentie is een verbod op vier praktijken binnen de relaties tussen ondernemingen: (1) misbruiken van een positie van economische afhankelijkheid; (2) onrechtmatige bedingen; (3) agressieve marktpraktijken en (4) misleidende marktpraktijken.

Het beleid van de concurrentiepolen (Pôles de Compétitivité) blijft centraal staan in de economische reconversiestrategie van het *Waals Gewest* en vormt de ruggengraat van de gewestelijke strategie voor slimme specialisatie (Stratégie régionale de spécialisation intelligente). De uitvoering ervan wordt voortgezet door middel van regelmatige projectoproepen, terwijl er een nieuwe impuls wordt gegeven aan de internationalisering en deelname aan Europese programma's, opleiding, innovatie en digitalisering, en samenwerking tussen de polen. Een voorbeeld van het domein van de recyclage van plastic is te vinden in §5.2.2. Er is ook een proces aan de gang om de jury van de polen te vernieuwen en er wordt

nagedacht over de financieringsmodaliteiten van de operationele cellen. Op Europees niveau is Wallonië bijzonder actief betrokken bij de proefprojecten van het Vanguard Initiative en zal het deelnemen aan verscheidene door de Europese Commissie geselecteerde partnerships voor intergewestelijke samenwerking. Om de internationalisering van Waalse ondernemingen te ondersteunen lanceerde de regering in januari 2019 een exportraad (Conseil Wallon de l'Exportation). Een aanleiding hiervoor is de constatering dat de Waalse export geconcentreerd is in bepaalde bedrijfstakken en grote ondernemingen, en erg afhankelijk is van nabijgelegen landen als afnemer. De raad is samengesteld uit actoren van het terrein en experts. Vóór 1 oktober moet er een dynamiseringsstrategie worden uitgestippeld voor de internationalisering van de Waalse ondernemingen. De raad zal ook jaarlijks concrete aanbevelingen moeten doen, zowel op het vlak van de internationalisering van ondernemingen als op het vlak van de aantrekkelijkheid van het gewest voor buitenlandse investeerders.

De regering van het *Brussels Hoofdstedelijk Gewest* keurde in januari 2019 een nieuwe industriële strategie goed (Vision et stratégie industrielles bruxelloises), die voor de komende 20 jaar de bakens uitzet voor een bij de stad passende industrie. De drijvende krachten achter deze stedelijke industriële vernieuwing zijn gebaseerd op de Brusselse vaardigheden, de zoektocht naar stedelijke waardeketens, een intensievere toepassing van de circulaire economie, een industrie die verankerd is in de stad van de toekomst en de optimalisering van de stedelijke logistiek ten voordele van productieve activiteiten.

In *Vlaanderen* zit het clusterbeleid op kruissnelheid met intussen 6 speerpuntclusters³ en 20 innovatieve bedrijfsnetwerken (IBN). In 2018 werden 6 nieuwe IBN geselecteerd en gingen het 5e en 6e speerpuntcluster van start, respectievelijk Flanders' Food in het domein van de agro-voeding en De Blauwe Cluster in het domein van de marine en maritieme economie (blauwe economie). Die laatste werd op 15 februari 2019 door de Vlaamse regering en bedrijven uit verschillende sectoren ondertekend. De bedoeling is dat de overheid samen met bedrijven en onderzoekers werk gaat maken van de duurzame en innovatieve mogelijkheden op en rond de Noordzee. De Vlaamse overheid investeert tot 500 000 euro per jaar in de werkingsmiddelen van de cluster en dat voor een termijn van tien jaar. Daarnaast is voorzien in een gereserveerd bedrag voor projectfinanciering (voor alle clusters samen ongeveer 60 miljoen euro in 2018 en 80 miljoen in 2019). In het kader van Industrie 4.0 werden begin 2019 tien nieuwe proeftuinen geselecteerd, die vanaf april van start gaan. Er is 4 miljoen euro beschikbaar en het doel is om nog meer industriële sectoren en thema's te bestrijken.

Het thema ondernemerschap is grotendeels al besproken in het kader van de administratieve vereenvoudiging in §3.3.1. Hier resten nog enkele initiatieven voor doelgroepen. Van het *federaal niveau* zijn er drie te melden. Om het ondernemersinitiatief van personen van buitenlandse origine aan te moedigen en te bevorderen, werd een projectoproep gelanceerd. Elk winnend project ontving een subsidie van 35 000 euro. In het kader van het statuut student-ondernemer werd een symposium georganiseerd om de voordelen van het statuut onder de aandacht te brengen. In het kader van de projectoproepen voor vrouwelijk ondernemerschap – gelanceerd in 2017 – werden de realisaties van de vier winnende projecten die een subsidie ontvingen, gecontroleerd. Ook ter ondersteuning van het vrouwelijk ondernemerschap komt er in het *Waals Gewest* een maatregel voor bedrijfsleiders in bevallingsverlof. Vanaf 2019 draagt het gewest onder bepaalde voorwaarden 75 % van het salaris van de vervangende bedrijfsleider bij. Er is jaarlijks 450 000 euro beschikbaar.

In het kader van het *Vlaams* klimaatbeleidsplan 2021-2030 (zie ook §5.4) is er aandacht voor het potentieel van de circulaire economie voor het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen: (1) de opmaak van een investeringsplan voor bedrijven die overschakelen naar product-dienstcombinaties; (2) het onderzoeken van een fiscale verschuiving van arbeid naar niet-circulaire producten; en (3) het opnemen van circulaire voorrangregels in de criteria voor openbare aanbestedingen. Vlaanderen Circulair werkte in 2018 verder op circulair aankopen, de circulaire stad en circulair ondernemen. Er

---

³ Catalisti, Sim, Flux50, VIL, Flanders' Food en de Blauwe Cluster

werd een tweede oproep ter subsidiëring van innovatieve projecten in het kader van de circulaire economie gelanceerd. Zo werd in 2018 een bedrag van 5,3 miljoen euro gereserveerd voor nieuwe projecten. Door het VLAIO werd in 2018 een doorlopende open oproep Transitieprioriteiten binnen de speerpuntclusters gelanceerd. De Green Deal rond circulair aankopen telt begin 2019 165 deelnemers, waarbij elke aankopende partij zich engageert om tegen juni minstens twee pilootprojecten rond circulaire economie uit te voeren. Begin 2019 zal ook een Green Deal rond bouwen worden gelanceerd, met extra middelen voor een Proeftuin bouw om te experimenteren met nieuwe methodes om materiaalbewuster te bouwen en te ontmantelen. Via de Vlaamse Milieuholding is 30 miljoen euro aan extra risicokapitaal gereserveerd voor participatie in bedrijven die investeren in nieuwe technologie of nieuwe businessmodellen die kunnen bijdragen tot de circulaire economie. De *Waalse regering* keurde in maart 2018 een plan voor de vermindering van afval goed (Plan wallon des déchets-ressources – PWDR). Meer dan 700 acties worden voorgesteld via 157 maatregelen, onder andere acties op het gebied van verpakkingen van levensmiddelen, repair-cafés, leasing van (huishoudelijke) apparaten, sortering van afval en hergebruik als industriële grondstof. De *FOD Economie* publiceerde in juni 2018 een brochure over de circulaire economie. In 2019 komt er in het kader van het SMF een studiedag over het onderwerp. Het Kenniscentrum Duurzame Economie actualiseert regelmatig een roadmap voor deze economie en ontwikkelt er indicatoren voor.

Naast de Europese structuurfondsen en investeringsfondsen, en als deel van het NPSI, hebben de *Federale Participatie- en Investeringsmaatschappij (FPIM)*, AG Insurance en Synatom in februari 2019 samen het Infrastructuurfonds I4B (The Belgian Infrastructure Fund) opgericht. Dit fonds is bedoeld om op lange termijn tot 2 miljard euro te investeren in de infrastructuursector om de ontwikkeling ervan in België te bevorderen en Belgische ondernemingen te ondersteunen bij hun infrastructuurprojecten in Europa.⁴

---

⁴ Met 150 miljoen euro, of 50 miljoen euro van elk van de oprichters, kan het kapitaal van het fonds vervolgens worden verhoogd tot 250 miljoen euro, waardoor het mogelijk wordt om ongeveer 2 miljard euro aan infrastructuurinvesteringprojecten te ondersteunen.

7. Betrokkenheid van stakeholders

7.1. Op politiek niveau

De uitwerking van het Nationaal Hervormingsprogramma (NHP) is het resultaat van een intensieve samenwerking tussen de federale regering en de regeringen van de gewesten en gemeenschappen. De gewest- en gemeenschapsregeringen betrekken op hun beurt verschillende actoren bij de ontwikkeling van hun eigen programma (bijlagen 1 t/m 5). De samenwerking tussen de federale regering en de gemeenschaps- en gewestregeringen komt ook tot uiting in de bilaterale ontmoetingen tussen de Europese Commissie en België, die gedurende het hele Europees semester worden georganiseerd, alsook ter voorbereiding van en tijdens de fact-finding-opdracht.

Daarnaast vereist de uitvoering van de hervormingen in een federale staat een goede coördinatie tussen de verschillende beleidsniveaus. Het overlegcomité biedt het geïnstitutionaliseerde en permanente kader voor deze gestructureerde coördinatie. De Jobdeal en het Nationaal pact voor strategische investeringen zijn twee concrete voorbeelden van hervormingen en investeringen waarvan de uitvoering de coördinatie en actieve deelname van de verschillende regeringen inhoudt. Bovendien leidt deze coördinatie tot de sluiting van samenwerkingsakkoorden tussen de federale staat en de gewesten en gemeenschappen of tussen gewesten en gemeenschappen onderling in hun respectieve bevoegdheidsgebieden. In 2018 werden tal van samenwerkingsakkoorden gesloten, onder meer op het vlak van gezondheid, kinderbijslag, klimaat en energie, digitalisering, de omzetting van Europese richtlijnen inzake het vrije verkeer van onderdanen van derde landen, de bevordering van de internationale rol van Brussel en de bescherming van het milieu. De lijst van deze akkoorden is opgenomen in bijlage 8.

Ook de sociale partners en het maatschappelijk middenveld werden betrokken bij de ontwikkeling en de voortgang van het programma. Hun bijdragen zijn bij het document gevoegd (bijlagen 9 t/m 11). Dialoog en wederzijdse samenwerking met de verschillende sectoren van onze economie zijn een prioriteit voor de verschillende regeringen. In §7.2 wordt nader ingegaan op de deelname van de sociale partners binnen de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) en de Nationale Arbeidsraad (NAR) aan de voorbereiding van het NHP en – meer in het algemeen – op hun bijdrage aan het Europees semester. De adviezen van de Nationale Hoge Raad voor Personen met een Handicap (NHRPH) en de Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling (FRDO) worden samengevat in §7.3.

7.2. Op het niveau van de sociale dialoog

België heeft een sterke traditie van collectieve onderhandelingen en sociale dialoog. De sociale partners sluiten voortdurend collectieve arbeidsovereenkomsten (cao's) en andere overeenkomsten af, op intersectoraal, sectoraal en bedrijfsniveau. Ze vormen ook het beheerscomité van de meeste instellingen van de sociale zekerheid. Daarnaast zetelen ze in federale en regionale overlegorganen, en worden ze door de overheden op alle niveaus geïnformeerd en geraadpleegd over alle beleidsdomeinen die hen aanbelangen. Vaak wordt hen ook gevraagd om concreet mee uitvoering te geven aan beleidsmaatregelen waartoe door de overheden werd beslist. De wet van 1996 verleent aan de CRB de permanente opdracht om toezicht te houden op de toestand van het concurrentievermogen van België. Deze wet, die in 2017 werd gewijzigd, schrijft voor dat de CRB een Verslag werkgelegenheid-concurrentievermogen moet opstellen. Dit jaar zal het verslag pas in mei gepubliceerd worden.

Deze aanpak werd ook doorgetrokken in het kader van Europees semester. De federale sociale partners worden voortdurend op de hoogte gehouden van het verloop van het semester, via de vertegenwoordigers in de comités (de EMCO- en SPC-delegaties, voor respectievelijk werkgelegenheid en sociale

becherming, informeren periodiek de NAR, de EPC-delegatie, voor economisch beleid, wordt regelmatig uitgenodigd door de CRB). Ze worden jaarlijks uitgenodigd om een inbreng aan te leveren voor het NHP. Ook dit jaar zijn de sociale partners hierop ingegaan.

Ook tussen de publicatie van de ontwerp-landspecifieke aanbevelingen en de bespreking ervan in de comités en de organen van de Raad worden ze geraadpleegd – al gebeurt dat vaak onder tijdsdruk, aangezien de termijnen in die procedure nu eenmaal erg kort zijn.

Ook de gewesten en gemeenschappen organiseren, elk volgens de eigen gebruiken, consultaties met de sociale partners in het kader van het semester. De Europese Commissie organiseert daarnaast zelf ook regelmatige ontmoetingen met de sociale partners, onder meer in de aanloop naar de opmaak van het Landverslag, en van oudsher zijn de Belgische partnerorganisaties ook erg actief in hun respectievelijke Europese koepelorganisaties.

De vormgeving en uitvoering van het beleid in het kader van het Europees semester gebeurt, met name in het domein van het werkgelegenheids- en sociaal beleid, in de regel ook in samenwerking met de sociale partners. Daarbij kan het gaan om voorafgaande adviezen over het voorgenomen beleid, zoals de federale maatregelen in het kader van de wet wendbaar en werkbaar werk of om voorafgaande akkoorden tussen de sociale partners die vervolgens in regelgeving worden omgezet, zoals de Vlaamse hervorming van de opleidingsincentives voor de werknemers.

In zijn advies in bijlage 9 identificeert de CRB de prioriteiten en uitdagingen voor het economisch beleid van België, namelijk de sociale cohesie, de creatie van rijkdom, de milieuduurzaamheid, de duurzaamheid van de overheidsfinanciën en het evenwicht op de lopende rekening. Daarnaast worden verschillende focuspunten aangehaald: goede regelgeving, levenslang leren, de ontwikkeling van multimodaliteit, de ontwikkeling van sterk groeiende ondernemingen, de banden tussen productiviteit en werkgelegenheid, energie en klimaat. Ten slotte worden de volgende economische uitdagingen opgesomd: disruptieve innovatie en de verspreiding van innovatie, de transitie naar een circulaire economie, een duurzame sociale zekerheid, het mismatchprobleem op de arbeidsmarkt, de prijsontwikkeling, de energietransitie naar een koolstofarme economie en een duurzame en vlotte mobiliteit. De CRB herinnert ook aan het belang van structurele maatregelen om de overheidsfinanciën te saneren door in te zetten op productiviteitsverhoging en een verhoging van de werkgelegenheidsgraad, waarbij een evenwicht moet worden gevonden tussen de begrotingsregels en het vermogen om de groei te versterken door middel van productieve investeringen.

De NAR heeft zijn advies toegespitst op de tweede en de derde specifieke aanbeveling (ook in bijlage 9). In dit verband verwijst hij naar zijn werkzaamheden in verband met de regelgeving betreffende de re-integratie van werknemers met een gezondheidsprobleem, het diversiteits- en gelijkheidsbeleid, de tewerkstelling van oudere werknemers, de administratieve vereenvoudiging en het mobiliteitsbudget. Daarnaast werkte de NAR rond het voorkomen van burn-out, toekomstgerichte arbeidsorganisatie, de digitalisering van de economie en deeleconomie, uitzendarbeid, herstructureringen met het oog op de aanpassing van de zogenaamde Renault-wet en de welvaartsvastheid van de sociale uitkeringen.

7.3. De betrokkenheid van de NHRPH en de FRDO

In zijn advies (nr. 2019/03 van 7 maart 2019, zie bijlage 10) verwijst de NHRPH naar verschillende prioriteiten voor personen met een handicap, zoals de effectieve verhoging van de arbeidsparticipatie, de hervorming van het regelgevend kader voor hun sociale bescherming, de toegankelijkheid en de kwaliteit van de opleidingen, de toegankelijkheid van het vervoer, de pensioenregeling en de eindeloopbaanregeling voor personen met een handicap en mantelzorgers, het gebruik van de Europese structuurfondsen voor beleidsmaatregelen ter ondersteuning van personen met een handicap en hun gezinnen. Ook wordt aangedrongen op de goedkeuring van een plan ter bestrijding van armoede en sociale

uitsluiting van alle kwetsbare groepen. Tot slot wordt gepleit voor een uniforme definitie van handicap die transversaal wordt toegepast.

Tot slot legt de FRDO in zijn advies van 15 maart 2019 (bijlage 11) de nadruk op de horizontale integratie van de doelstellingen van de Agenda 2030 voor duurzame ontwikkeling in de verschillende beleidslijnen en de verticale integratie ervan tussen de verschillende beleidsniveaus (zoals in het Nationale Energie- Klimaatplan bijvoorbeeld). In het bijzonder wordt gepleit voor een interfederale visie op het gebied van mobiliteit en de aandacht gevestigd op de noodzaak van een grootschalig investeringsprogramma voor energie-efficiëntie. De FRDO pleit ervoor om dergelijke investeringen uit de berekening van het overheidstekort te schrappen. Er wordt aangedrongen op een fiscaliteit die de energietransitie bevordert. Wat de mobiliteit betreft, wordt gepleit voor intermodaliteit, waarvoor een toename en integratie van het vervoersaanbod noodzakelijk is, met een structurerende rol voor het spoorvervoer op nationaal en Europees niveau.

Bijlage 1: Hervormingsprogramma van het Waals Gewest

1 Introduction

Sur base de la nouvelle **Déclaration de Politique Régionale** adoptée en juillet 2017, le gouvernement wallon a poursuivi son programme de réforme, avec comme priorités la création d'emplois, l'innovation, la compétitivité du tissu économique wallon et notamment des PME, et la réponse aux pénuries de main-d'œuvre. Dans cette perspective, le gouvernement a également poursuivi la mise en œuvre du **Plan Wallon d'Investissement** adopté en janvier 2018. Ce plan s'inscrit dans le Pacte national pour les investissements stratégiques.

L'amélioration de la gouvernance et de l'efficacité de l'action publique constitue en outre le fil rouge du gouvernement.

Les chapitres qui suivent détaillent les principales mesures adoptées ou en cours de développement dans le cadre de la mise en œuvre des priorités du gouvernement, en lien avec les Recommandations Spécifiques du Conseil (CSR) et les objectifs de la Stratégie Europe 2020. Un focus spécifique est en outre fait cette année sur les projets d'investissement (chapitre 3).

2 Réponse aux recommandations spécifiques par pays

2.1 *Recommandation n°1 : Assainissement et durabilité des finances publiques, réforme fiscale*

Assainissement budgétaire

Conformément aux engagements pris dans le cadre la déclaration de politique régionale, le gouvernement wallon a décidé de poursuivre la mise en œuvre d'une politique budgétaire visant à garantir le retour à l'équilibre.

Deux principes majeurs ont guidé les travaux pour l'élaboration du budget initial pour l'année 2019 :

- Une meilleure adaptation des dépenses aux besoins réels, en sauvegardant les politiques prioritaires, et une réorientation des dépenses de fonctionnement vers les investissements ;
- Une mobilisation des recettes qui n'impactent pas le pouvoir d'achat des Wallonnes et des Wallons.

Face à une situation relativement favorable au niveau des recettes, la Wallonie a choisi la voie de la responsabilité en privilégiant le retour à l'équilibre plutôt qu'un strict respect de la trajectoire retenue lors du Pacte de Stabilité. En effet, alors que les engagements dans le cadre dudit Pacte autorisait un déficit de -117 millions € en 2019 et un retour à l'équilibre en 2020, la Wallonie a souhaité l'anticiper dès 2019.

Ce faisant, le gouvernement vise à garantir que la Wallonie sera prête à assumer pleinement la reprise complète des compétences transférées par la 6ème réforme de l'Etat et l'impact des mécanismes de responsabilisation. L'année 2019 constitue d'ailleurs un tournant à cet égard avec la reprise du service de nombreuses compétences, en matière sociale principalement (dont les allocations familiales). A noter qu'en matière fiscale, un budget a été dégagé afin de s'assurer d'une reprise optimale du service du précompte immobilier en 2021.

Trajectoire 2019-2022 de la Wallonie

Millions €	2019	2020	2021	2022
Objectif nominal	0	11	14	0

Poursuivant et pérennisant les réformes initiées en 2018, le gouvernement a décidé d'amplifier des politiques jugées structurantes et porteuses pour le développement socio-économique de la Région. Ainsi :

- Les **investissements** sont amplifiés à travers la montée en puissance du Plan Wallon d'Investissement et l'amplification des Plans Infrastructures. De la sorte, la Wallonie s'inscrit pleinement dans la volonté du gouvernement fédéral de mener une politique d'investissement ambitieuse. La Région soutient à ce titre activement les démarches entreprises par le Fédéral visant à assouplir les règles de flexibilité pour dynamiser la croissance potentielle.
- En ce qui concerne les politiques de soutien à l'activité économique et à l'emploi, le gouvernement a décidé de **rendre structurelles** les initiatives relevant des précédents plans en pérennisant les actions ayant montré leur efficacité, afin de garantir une Région économiquement attractive, innovante et reconnue à l'international.
- En matière de **politique sociale**, le gouvernement wallon a consolidé les mécanismes de solidarité et d'intégration sociale et a posé les jalons d'une assurance autonomie visant à répondre, notamment, au défi du vieillissement.
- Afin de relever le défi de la **transition énergétique** et de répondre aux enjeux climatiques, le gouvernement a dégagé des moyens importants permettant de renforcer les politiques déjà initiées. Outre la réponse pérenne enfin apportée à la problématique du dossier photovoltaïque, le gouvernement a dégagé les moyens permettant d'assumer, notamment, les nouvelles orientations en matière de primes à la rénovation et à l'efficacité énergétique, à assurer un déploiement massif des bornes de rechargement pour les véhicules électriques, à garantir la mise en œuvre du Pacte énergétique,...

Différentes mesures **d'économies structurelles** sont également prévues : Economies sur les frais de fonctionnement du Service Public de Wallonie (SPW) et des Unités d'Administration Publiques (UAP), non indexation des dotations des UAP, réforme des aides à l'emploi, réduction de la dotation au Fonds des provinces.

Afin d'améliorer la gestion budgétaire et financière de la Région, le gouvernement a décidé de créer un **Centre Stratégique d'Expertise Fiscale et Financière** (CSEFF), qui regroupera trois structures existantes (Cellule fiscale d'expertise et de support stratégique, Cellule d'information financière – CIF, Agence de la dette en création). L'objectif est de garantir une gestion professionnelle de la dette et plus grande efficacité et synergie de la politique fiscale et financière de la Région. Ses missions de l'Agence de la dette porteront sur le financement et la gestion de la dette de la Wallonie, la gestion de la trésorerie, le suivi des dettes garanties et l'accompagnement des institutions wallonnes dans leur problématique de financement. Il s'agit également de conseiller le gouvernement en amont du processus fiscal, lors de la phase de conception ou de redéfinition d'une taxe, ainsi qu'en aval, lorsqu'il s'agit d'évaluer l'impact des dispositions fiscales (que ce soit l'impact budgétaire, socio-économique ou juridique).

Enfin, en matière **d'évaluation des politiques publiques**, l'évaluation du Plan Marshall 4.0 est en cours, sous le pilotage de l'IWEPS. Les différents rapports seront publiés d'ici mai 2019.

Fiscalité

Plusieurs réformes sont par ailleurs engagées sur le plan fiscal. Il a premièrement été décidé de reprendre le **service de l'impôt du précompte immobilier** au 1er janvier 2021, avec pour objectifs de contribuer à l'amélioration de la perception de ces impôts et de leur recouvrement, s'inscrire dans une politique de simplification administrative, améliorer la qualité de service aux redevables et prévoir les outils nécessaires au pilotage de la politique fiscale du gouvernement.

Deuxièmement, diverses dispositions fiscales sont simplifiées, notamment concernant les **donations**. En ce qui concerne les lignes (ligne directe, époux et cohabitants, frère et sœur,...), un alignement sur les deux autres régions est réalisé, en conservant uniquement 2 lignes (une directe entre enfants, époux et cohabitants légaux, et une entre autres personnes) et 4 tranches ; On passe ainsi de 39 tarifs à 8. En ce qui concerne la résidence principale, il a été décidé de supprimer le régime actuel avec plusieurs tarifs, ce qui simplifie le système et l'aligne sur les deux autres régions. Désormais, le propriétaire pourra garder 100 % de l'usufruit de sa résidence principale à un tarif nettement plus faible que par le passé.

Les objectifs poursuivis au travers de cette réforme sont de générer des recettes supplémentaires via une augmentation des donations, de laisser le libre choix aux personnes sur le type de droits cédés, de renforcer l'attractivité fiscale de la Région et de faciliter la mobilité immobilière.

Pour soutenir les **quartiers nouveaux** (gestion de l'étalement urbain via, notamment, la revalorisation de friches industrielles), une exonération du précompte immobilier sera appliquée sur les immeubles qui y sont situés.

Enfin, il a été décidé de mettre en place **un mécanisme d'exemption conditionnée de droits de partage, de donation et de succession des biens immobiliers classés comme monuments**. Ce régime fiscal implique que le montant des droits exemptés devra être affecté à des travaux d'entretien, de maintenance ou de restauration. Le décret est entré en vigueur au 1er janvier 2019.

Signalons également que la réflexion est en cours concernant la **fiscalité automobile**, afin de prendre en compte des critères d'efficacité climatique et environnementale des véhicules (cf section 2.3).

Durabilité des finances publiques et soins de longue durée

Afin de répondre aux enjeux de durabilité des finances publiques, notamment posés dans le secteur des soins de longue durée, le gouvernement wallon a poursuivi les chantiers engagés suite au transfert de compétences et lancé de nouvelles politiques.

Ainsi, **la protection sociale wallonne** a été instaurée. Elle inclut les soins de longue durée, les aides à la mobilité et l'assurance autonomie afin de favoriser, le plus longtemps possible, le maintien à domicile. Elle permet également de recourir aux soins de longue durée pour les situations qui les requièrent.

La Wallonie a créé une agence dédiée à la protection sociale au sein de laquelle un monitoring financier et budgétaire est chargé de développer les mécanismes de définition, de suivi et de monitoring des dépenses et des recettes. Cet organe remet des avis qui sont, par la suite, soumis au Conseil général en charge d'effectuer les arbitrages et d'assurer la soutenabilité du système de protection sociale wallonne. En outre, sept Commissions de conventions par matière (Hôpitaux, Santé mentale, Autonomie et grande dépendance, etc.) ont été mises sur pied avec pour objectif, notamment, de déterminer les besoins de financement ainsi que trois Comités de branche (Handicap, Familles, Bien-être et Santé) chargés d'établir les budgets qui les concernent et de remettre une décision sur les travaux des Commissions de conventions.

La planification est liée à la reprise des compétences au 1er janvier 2019. Cependant, des mesures ont été adoptées pour assurer la continuité, telle la définition de la maquette budgétaire, des modalités de financement et de suivi, par des outils concrets.

Le gouvernement a également adopté une réforme de **l'aide aux aînés** et les modalités de mise en place de **l'assurance autonomie** (cf. section 4.4). Les premières cotisations seront versées en 2020, et les services délivrés à partir de 2021.

Par ailleurs, le gouvernement wallon a validé le cadre décretaal qui **réforme le secteur de la prévention et de la promotion de la Santé** en Wallonie. La réforme prévoit une modification des modalités de soutien aux acteurs (agrément pluriannuel, financement annuel et non plus par projet), et la mise en place d'outils de monitoring et de prospective. Dans ce cadre, le **premier Plan de Prévention et de Promotion de la Santé** (PPS) en Wallonie a été adopté en décembre 2018. Ce PPPS se compose de 5 axes thématiques définis en fonction de leur importance en termes de santé : (1) Promotion des milieux de vie ; (2) : Promotion d'une bonne santé mentale et du bien-être global ; (3) Prévention des maladies chroniques ; (4) Prévention des maladies infectieuses y compris la politique de vaccination ; (5) Prévention des traumatismes et promotion de la sécurité.

Enfin, un **Plan Wallon sans Tabac 2018-2030** a été adopté en mai 2018. Les actions qui y sont prévues s'articulent autour de 3 objectifs : la prévention, la cessation tabagique et la diminution de l'exposition à la fumée. Le plan repose sur plusieurs axes stratégiques, dont la formation des professionnels, un travail ciblé sur les personnes les moins favorisées au niveau socio-économique, une approche globale des assuétudes et l'évaluation de l'efficacité des actions.

2.2 Recommandation n°2 : Amélioration de l'efficacité des politiques actives du marché du travail, poursuite des réformes des systèmes d'éducation et de formation

Concernant les politiques d'emploi et de formation, le gouvernement wallon a mis la priorité sur trois chantiers majeurs : la réforme des aides à l'emploi et la réponse aux pénuries de main-d'œuvre et le développement des filières d'excellence en alternance.

Ainsi, le gouvernement a adopté **la réforme des Aides à la Promotion de l'Emploi (APE)**, le processus législatif n'est cependant pas abouti. La réforme se base sur six principes clés :

- Simplification : subventionnement unique, suppression de la logique de points, simplification pour les employeurs, suppression du passeport APE ;
- Transparence : publication d'un cadastre à l'entrée en vigueur du décret ;
- Équité et efficacité : égalité de traitement au regard de l'activité déployée et de la performance sociétale, octroi des subventions sur base de critères objectifs (fixés par chaque ministre fonctionnel) ;
- Responsabilisation : responsabilisation accrue des ministres fonctionnels dans le rééquilibrage des subventions ;
- Aide structurelle aux pouvoirs locaux, au secteur non-marchand et à l'enseignement : soutien et refinancement des services clé tels que l'accueil de la petite enfance, l'aide aux personnes handicapées, l'accueil extra-scolaire,... et des projets indispensables à la collectivité et répondant à des principes de bonne gouvernance ;

- Maîtrise budgétaire : enveloppe augmentée, indexée mais fermée, maîtrise de la trajectoire budgétaire suite à la 6ème réforme de l'Etat.

Une phase transitoire est prévue en 2020 avant entrée en vigueur de la réforme au 1er janvier 2021, avec toutefois une période de phasing-out sur cette première année.

Afin de **lutter contre les pénuries de main-d'œuvre**, trois mesures clés ont été adoptées en juillet 2018 :

- La réforme du Plan Formation Insertion (PFI) : celle-ci vise à simplifier le dispositif, à le rendre plus flexible et à le mettre en adéquation avec les réalités des entreprises afin de renforcer son utilisation. Celle-ci est entrée en vigueur début 2019.
- La mise en place d'un nouvel incitant financier à la formation aux métiers en pénurie (Incitant+) : un incitant financier de 350 € est accordé à tout demandeur d'emploi qui réussira une formation dans un métier en pénurie. Au-delà de cet incitant, le demandeur d'emploi bénéficie d'un coaching pour se préparer à l'entretien d'embauche qui lui sera garanti à l'issue de sa formation. La mesure a été adoptée fin février 2019, avec une application rétroactive dès le 1er septembre 2018. La nouvelle liste des métiers en pénurie a par ailleurs été publiée par le Forem.
- L'action « Coup de poing pénuries » : celle-ci vise à agir de manière rapide et ciblée sur des pénuries particulièrement fortes rencontrées par des entreprises, qu'elles soient grandes ou petites. Concrètement, dès qu'une ou plusieurs entreprise(s) cherche(nt) au minimum 8 travailleurs pour la même fonction, elles peuvent introduire une demande au Forem. Celui-ci leur proposera un programme sur-mesure : sélection conjointe des candidats et plan de formation flexible. A l'issue de la formation, l'engagement d'au moins 80 % des demandeurs d'emploi ayant réussi leur formation est garanti.

Un protocole d'accord a en outre été signé en août 2018 avec plus de 21 fédérations sectorielles d'entreprises et fonds sectoriels, qui s'engagent à assurer une sensibilisation accrue des employeurs à ces mesures et à développer les collaborations avec les Centres de Compétences, le FOREM, l'IFAPME et les entreprises, afin d'assurer leur concrétisation.

Le gouvernement a en outre adopté en décembre 2018 le décret portant **abrogation du décret relatif au contrat d'insertion**. Cette mesure en vigueur depuis 2017 ne rencontrait pas ses objectifs. Les moyens budgétaires libérés sont réorientés vers les mesures de lutte contre les pénuries de main-d'œuvre.

Il a également été décidé d'investir dans le **développement de filières d'excellence en alternance**. Dans le cadre du Plan Wallon d'Investissement, le gouvernement a approuvé un projet relatif à la rénovation et à la création de centres de formation de l'IFAPME, avec un budget de 10 millions € pour la période 2019-2022.

Concernant l'insertion des personnes les plus éloignées de l'emploi, la Wallonie a obtenu fin février 2019 un soutien du **Programme d'Appui à la réforme structurelle** afin de l'aider à développer la reconnaissance des résultats de la formation formelle et non formelle pour les personnes les moins qualifiées et éloignées de l'emploi.

La Wallonie poursuit également des actions, en collaboration avec la Fédération Wallonie-Bruxelles, pour la **promotion des formations scientifiques et les compétences digitales**. Ainsi, en matière de promotion des sciences, une subvention de 462.000 € a été octroyée en décembre 2018 aux 5 universités francophones pour financer le programme « PROMOSCI 14 » mis en œuvre par le réseau des unités de diffusion des sciences et des techniques des 5 Facultés des Sciences des Universités francophones. Ce programme vise à valoriser les études et les carrières scientifiques et techniques. Par ailleurs, les efforts

d'investissement dans les écoles se poursuivent au travers du projet 'écoles numériques', et le lancement de plusieurs initiatives de sensibilisation et de formation au codage à destination des jeunes et des demandeurs d'emploi (cf. section 4.2).

Différentes initiatives peuvent également être mentionnées en matière de **lutte contre les discriminations et de promotion de la diversité**. Premièrement, le gouvernement wallon a adopté en 2ème lecture un avant-projet de décret modifiant le décret du 6 novembre 2008 relatif à la lutte contre certaines formes de discrimination. L'objectif est de renforcer la prévention, la lutte, ainsi que les possibilités d'actions et de pénalisations des discriminations, notamment en affinant et précisant les différentes formes de discriminations, en allongeant la liste des critères protégés et apparentés, et en élargissant la protection à un public plus large (les personnes directement touchées mais également les proches, témoins ou non).

Ensuite, dans le cadre de l'année de **la diversité dans la fonction publique** lancée en octobre 2018, une Charte a été signée afin d'encourager l'ensemble du personnel de l'administration wallonne à s'engager pour lutter contre toute forme de discrimination. La Charte définit un ensemble de principes généraux, qui ont été traduits sous forme d'un plan d'actions pour 2018-2020. Parmi les actions prévues, l'on peut citer la promotion de l'outil 'e-div', un outil gratuit en ligne qui aide à découvrir la législation anti-discrimination de façon ludique et accessible, la formation au management de la diversité et de l'égalité, le développement d'outils de communication qui permettront une meilleure intégration, dans un service, des personnes en situation de handicap.

2.3 Recommandation n°3 : Réduire la charge administrative et réglementaire pour stimuler l'entrepreneuriat, accroître la concurrence dans les secteurs de services et répondre aux défis de mobilité

Simplification administrative pour les entrepreneurs et les PME

La simplification administrative et la rationalisation des dispositifs de soutien aux entreprises constituent des priorités pour le gouvernement wallon. Différents chantiers ont été poursuivis ou initiés dans cette perspective.

Les mesures de **simplification administrative** sont au cœur du Plan d'administration du SPW, en particulier au travers de son objectif stratégique 'Si simple, si digital', dont la mise en œuvre se poursuit, notamment en matière de dématérialisation des procédures. On peut pointer en particulier la dématérialisation du reporting relatif aux aides à la recherche et la création d'un portail unique pour les chèques entreprises. Le gouvernement wallon a en outre approuvé une nouvelle Stratégie numérique pour le SPW, avec pour objectifs d'améliorer les services aux usagers et la gestion des processus qui s'y rapportent, via le déploiement d'une e-administration.

Dans le cadre du Plan wallon d'Investissement, le Gouvernement wallon a également annoncé, en octobre 2018, **50 mesures de simplification pour faciliter l'investissement**. Il s'agit notamment de faciliter et d'accélérer les procédures administratives, notamment via la dématérialisation (permis d'environnement et d'urbanisme, procédures d'expropriation, révision des plans de secteur,...), d'améliorer la gouvernance dans la gestion des projets et subventions, de simplifier et faciliter l'investissement au plan local, de faciliter l'accès des entreprises aux marchés publics (dématérialiser les procédures, augmenter le dialogue entre les PME et les acheteurs via l'Observatoire de la commande publique, accompagner les PME au cours des procédures de marchés publics, généraliser l'utilisation du cahier des charges type Bâtiments). La 1ère phase du projet de dématérialisation du permis d'urbanisme est prévue pour fin 2019, pour une sélection de maximum 8 communes pilotes. Celle-ci comportera le remplissage, la soumission et le suivi des demandes en ligne, et l'accès à un helpdesk.

Par ailleurs, le vaste chantier de **réforme des outils économiques et financiers** initié en 2017 a abouti en 2018 à une rationalisation des structures. Deux pôles sont consolidés : l'un consacré à l'investissement et au financement des entreprises ainsi qu'à l'animation économique et donc regroupant les activités de la SRIW, de la SOWALFIN et de l'Agence pour l'Entreprise et l'Innovation. L'autre dédié aux entreprises en retournement ou restructuration en incluant l'assainissement des sites et donc constitué des activités actuelles de la SOGEPa et de la SPAQuE. Dans ce contexte, **un guichet unique (www.1890.be)** à destination de toute personne qui souhaite démarrer ou développer une activité économique en Wallonie, est disponible depuis décembre 2018. Mis en œuvre par la SOWALFIN, ce guichet servira à orienter chaque entrepreneur en fonction de sa situation et sera le premier point de contact à destination des PME wallonnes. De manière concrète, ce guichet s'articulera via trois canaux. Dans un premier temps, les entrepreneurs intéressés auront accès à une information simplifiée en ligne. Ensuite, ceux-ci pourront être mis en contact avec un agent par le biais téléphonique. Enfin, dans le cas de situations spécifiques, un rendez-vous pourra être fixé afin d'identifier les besoins et y fournir une réponse adaptée. Ces entretiens pourront être assurés soit par des conseillers internes à la SOWALFIN, soit par des partenaires publics (issus d'opérateurs actifs dans l'animation économique) ou privés (que ce soient des consultants ou des auditeurs par exemple). Grâce à la mise en place de ce guichet, les PME verront ainsi leur accès aux supports publics facilité et bénéficieront d'une réponse en fonction de leurs besoins (qu'il s'agisse d'accompagnement, d'aides financières, de solutions de financements et d'investissements).

Complémentaire à cette réforme, un **protocole d'accord a été signé avec l'IPCF (Institut professionnel des comptables et fiscalistes agréés) et de l'IEC (Institut des Experts-Comptables et des Conseils fiscaux)**, organisations représentantes des comptables, afin de renforcer l'accompagnement des PME wallonnes. Concrètement, dans le cadre du dispositif Airbag, si le demandeur se fait accompagner par un professionnel reconnu par les Instituts, il se verra dispensé de plusieurs formalités administratives. Cette nouvelle possibilité offerte aux candidats-indépendants, couplée avec le travail conséquent de simplification administrative, rend le dispositif plus en phase avec les attentes et besoins des entrepreneurs wallons. Par ailleurs, les comptables deviendront des points-relais de référence dans le cadre de l'obtention d'informations relatives au PFI (Plan Formation Insertion). Enfin, les professionnels du chiffre pourront également jouer un rôle actif de conseil dans le cadre de l'obtention d'informations relatives aux outils financiers wallons et des dispositifs SESAM (qui consiste en une aide financière pour permettre aux petites entreprises d'engager des demandeurs d'emploi inscrits au FOREM) et chèques-entreprises, qui permettent de soutenir la création, le développement et le perfectionnement des entreprises wallonnes et qui sont subdivisés en 11 thématiques, comme les chèques 'développement international' ou les chèques 'coaching à la création d'entreprise'.

Commerce de détail et services

Le **décret sur les implantations commerciales** a récemment été évalué en profondeur. Sur base du rapport final d'évaluation, notamment quant aux forces et faiblesses identifiés, des propositions d'amélioration des textes ont été soumises au gouvernement, qui devrait les adopter en 1ère lecture en 2019. Les travaux d'évaluation se sont appuyés notamment sur les dossiers étudiés au sein de l'administration, mais également sur des enquêtes auprès des parties prenantes (promoteurs, entreprises de géomarketing, conseils juridiques, ...). Cette évaluation porte notamment sur l'analyse de la praticabilité des textes et des problèmes rencontrés tant par l'administration que par les acteurs de la réforme, les impacts et enjeux liés au seuil des 2.500 m² et à une hypothèse d'abaissement à 1.000 m² ou de relèvement à 4.000 m², et les aspects humains et matériels liés à la pratique du décret.

Par ailleurs, le **Schéma régional de développement commercial (SRDC)**, dont la procédure d'adoption du texte actualisé suit son cours, développera une vision globale du commerce de détail. Il constituera un document de référence pour les critères d'octroi d'autorisations, ce qui permettra une motivation directe des actes et une lecture simplifiée pour les différents acteurs.

Pour soutenir le dynamisme du secteur, la Wallonie a également créé un cadre légal afin de favoriser l'émergence de **magasins éphémères** dans les centres-villes. Le décret relatif au bail commercial de courte durée est entré en vigueur le 1er mai 2018. L'objectif est aussi de permettre aux (jeunes) entrepreneurs d'essayer de nouveaux concepts de magasins sans engagement à long terme.

Ensuite, le Parlement de Wallonie a adopté le 28 février 2019 un décret relatif au rétablissement **des indemnités compensatoires pour les commerçants lésés par des travaux** sur la voirie publique ou le domaine public. Concrètement, une somme de 100 € sera octroyée par jour d'entrave, avec un minimum de 20 jours de travaux consécutifs et un maximum de 60 jours d'indemnités, soit un montant maximum de 6.000 €. La procédure d'introduction d'un dossier et le suivi de celui-ci seront très fortement simplifiés grâce à une application mobile dédiée. Cette mesure entrera en vigueur en septembre 2019.

Le gouvernement wallon a également adopté une mesure de soutien à la **professionnalisation et mise en réseau des associations de commerçants**. L'objectif est de professionnaliser ces structures, d'améliorer la communication, d'échanger les bonnes pratiques et d'initier de nouveaux projets dans le monde du commerce.

Toujours en matière de commerce, le gouvernement wallon a décidé de modifier la législation sur l'exercice et l'organisation des **activités ambulantes**. L'objectif est de simplifier, tant pour les communes que pour les commerçants, les dispositions relatives à l'attribution des emplacements les jours de marché et à la concession de ces emplacements.

Concernant les professions réglementées, la Directive 2013/55 relative à la reconnaissance des **qualifications professionnelles** a été transposée dans les trois Régions au 1er semestre 2017. Depuis la 6ème réforme de l'État, les Régions sont compétentes pour les 27 professions réglementées, tandis que les professions intellectuelles sont restées dans le giron fédéral. Pour 5 de ces professions réglementées (grossiste en viande/chevillard, dégraisseur-teinturier, masseur, pédicure, technicien dentaire), la Wallonie a décidé de supprimer, après une concertation avec les secteurs concernés, les exigences de qualification, à compter de décembre 2018. La qualité des services concernés restera garantie par d'autres réglementations existantes. Pour les autres 22 professions, l'évaluation se poursuit avec toutes les parties prenantes.

Par ailleurs, une réflexion approfondie est en cours, en concertation avec les différentes parties prenantes, sur le **dispositif de connaissance en gestion de base**. Sur base de cette réflexion, des réformes seront proposées au gouvernement afin de développer un environnement favorable à l'entrepreneuriat en Wallonie.

Les différentes régions sont en relation en vue de conclure un accord de coopération afin de régler, notamment, la question de la reconnaissance mutuelle dans le cadre de l'établissement des ressortissants européens.

Mobilité

La Wallonie a adopté en 2018 une vision ambitieuse pour la mobilité à l'horizon 2030 – **FAST 2030** (Fluidité Accessibilité, Sécurité, Santé et Transfert modal). Celle-ci est assortie d'objectifs ambitieux, afin notamment de favoriser le transfert modal et réduire la congestion, assurer l'accès aux biens et services pour tous, réduire drastiquement les accidents de la route et les nuisances environnementales (celle-ci a été détaillée dans le PNR 2018).

Dans ce cadre, afin d'inciter les acteurs publics et privés à déployer des **bornes de rechargement électriques**, le gouvernement wallon entend lancer un appel à projets par an, pendant 5 ans (le premier appel en 2018 et le dernier en 2022). Il est proposé de commencer par couvrir les zones où la demande de rechargement est potentiellement supérieure à l'offre et ensuite d'assurer un déploiement visant une

couverture minimale du territoire wallon. Pour 2020, le gouvernement wallon souhaite comptabiliser 9.605 véhicules rechargeables et 688 points de rechargement. Avec l'arrivée de modèles à coûts plus modérés, le nombre de véhicules rechargeables immatriculés en Wallonie a augmenté de manière importante, pour atteindre 1.725 véhicules au 1er février 2019. Fin 2018, presque 483 points de rechargement publics (tous types confondus) étaient recensés en Wallonie. D'ici 2030, il serait nécessaire d'avoir près de 6.900 points de chargement en Wallonie.

Le 1er appel à projets lancé en avril ayant rencontré un grand succès, un budget supplémentaire, via les fonds Kyoto, a été dégagé pour l'installation de ces bornes et, à ce jour, neuf projets ont été sélectionnés, soit 256 bornes (ou 512 points de rechargement) pour un montant total de 1 million €. L'installation de ces 256 bornes débutera en 2019 et un nouvel appel à projets sera lancé.

Le gouvernement wallon a par ailleurs adopté, en 1ère lecture, un cadre juridique (conditions sectorielles) permettant de soutenir l'installation de **points de rechargement en gaz naturel liquéfié (GNL)** en Wallonie. Le même exercice est également en cours pour les infrastructures dispensant de l'hydrogène. Un second appel a été lancé pour le déploiement d'infrastructures en gaz naturel (GNC et GNL), avec un budget de 6,75 millions ; il a permis le déploiement, dès 2019, de 12 stations GNC et 7 stations GNL.

La réflexion est également en cours concernant la **fiscalité automobile**, notamment quant à la révision des taxes de mise en circulation et de circulation pour les moduler en fonction de l'efficacité climatique et environnementale du véhicule, sur base d'une étude universitaire. Des auditions sont en cours au Parlement de Wallonie. Une réforme complète ne pourra toutefois être envisagée que pour la prochaine législature. Cependant, des modifications sont prévues à plus court terme – les textes sont en cours d'élaboration – afin de favoriser l'utilisation des véhicules électriques et au gaz : taxe de mise en circulation ramenée au minimum pour les véhicules « zéro émission » et mise à zéro de l'écomalus pour les véhicules alimentés, partiellement ou totalement, au gaz naturel comprimé.

En matière de transports publics, la réforme du **groupe TEC** est devenue une réalité et est pleinement effective depuis le début de l'année 2019. Les 6 sociétés ont été rassemblées dans une structure unique pour améliorer l'efficacité du réseau de transport en commun wallon (bus, trams et métros). Par ailleurs, des moyens budgétaires sont dégagés en 2019 pour améliorer l'offre : création de lignes express entre les périphéries et les centres-villes et accélération de la verdurisation de la flotte (bus hybrides notamment).

Le contrat de service public de l'Opérateur de Transport de Wallonie (OTW) a également été approuvé en février 2019. Celui-ci couvre une période de 5 ans, et prévoit un refinancement annuel de près de 35 millions €. Il s'articule autour de 4 objectifs : Améliorer la qualité de service en vue d'une plus grande satisfaction client (fiabilité et ponctualité du service) ; Garantir la rapidité de mise en œuvre de l'offre de service ; Poursuivre la digitalisation dans l'offre de service ; et Améliorer la performance environnementale.

Par ailleurs, fin janvier 2019, a été signé le contrat du **tram de Liège** entre l'OTW et le consortium Tram'Arden. Ses missions portent sur la construction du réseau électrifié, la fourniture du matériel roulant, la création et la gestion du centre de maintenance et de remisage, l'intégration du matériel billettique du TEC, l'aménagement des espaces urbains connexes à la ligne sur l'ensemble du tracé et favorisant la mobilité douce, et la maintenance pendant toute la durée du contrat. Le projet est constitué sous forme de partenariat public-privé, et bénéficie d'un prêt de la BEI, ainsi que du soutien de l'EFSI. Le tram liégeois sera connecté à deux parkings relais, au centre historique liégeois et à des pôles importants de développement. Un triangle multimodal sera formé par la Gare des Guillemins, la station de tram ainsi que celle des bus TEC. Le projet du tram, en tant que nouvel axe structurant, va profondément modifier la mobilité urbaine et va entraîner avec lui une restructuration du réseau des bus. Le démarrage des travaux est planifié pour mai 2019, avec pour objectif de finaliser en juin 2021. Les véhicules

seront quant à eux livrés entre mai 2021 et avril 2022, et la mise en service commerciale du tram est prévue pour octobre 2022.

Une **centrale régionale de mobilité** va aussi se mettre en place en 2019 pour coordonner toutes les offres de transport (bus et transports en commun mais aussi les autres services de transport disponibles : taxis, transport individuels, transports « sociaux » et spécifiques). Elle aura des relais au niveau local – les centrales locales de mobilité, dont certaines existent déjà et d'autres sont à créer. Cela permettra notamment de mieux articuler et renseigner les offres en milieu rural.

Dans le cadre du Plan Wallon d'Investissement, le gouvernement wallon a par ailleurs décidé d'octroyer une subvention de 7,5 millions € à la SOFICO en vue de la réalisation de **5 mobipôles** pilotes ainsi que d'une étude globale d'implantation de 95 autres mobipôles en Wallonie. Les mobipôles seront des lieux, des « hubs », où convergeront différentes offres et infrastructures de mobilité. Les usagers y bénéficieront d'une offre quantitative, qualitative et performante. Celle-ci pourra être de plusieurs formes et sera dimensionnée selon la situation et le contexte local. Ce seront les « portes d'entrée » sur un réseau qui va modifier la mobilité en Wallonie.

Fin février 2019, le Parlement de Wallonie a adopté le projet de décret portant assentiment à l'accord de coopération relatif au financement des **infrastructures ferroviaires stratégiques** entre l'Etat fédéral et les 3 régions du pays. Celui-ci permettra la finalisation du RER, à laquelle un budget total d'1 milliard € sera consacré. La Wallonie a notamment pu dégager une enveloppe complémentaire de 255 millions €. L'accord de coopération encadre également les investissements prioritaires ferroviaires à réaliser sur le territoire wallon pour lesquels la Wallonie a également décidé d'apporter un cofinancement de 32,5 millions €. Parmi ceux-ci, on peut citer : l'axe Bruxelles-Luxembourg (Axe 3), la liaison Athus - Mont-Saint-Martin, le corridor mer du Nord-Méditerranée, l'accès à l'aéroport de Gosselies, la liaison Mons-Valenciennes, la dorsale wallonne et liaison Charleroi-Erquelines-Paris, le Park & Ride de Viville (Ar-lon), et la liaison Dinant-Givet.

3 Soutien à l'investissement

3.1 Plan Wallon d'Investissement

Pour rappel, le gouvernement wallon avait présenté en janvier 2018 un **Plan Wallon d'Investissement (PWI)** pour la période 2019-2024 portant sur un investissement de l'ordre de 5 milliards €. Les secteurs prioritaires visés sont la mobilité, l'énergie, la recherche et le numérique. Il soutiendra également des investissements en matière d'action sociale et logement, de formation et d'environnement. Ce plan s'inscrit dans le Pacte national pour les investissements stratégiques.

Le Gouvernement wallon a adopté en mai 2018 un ensemble de projets dans le cadre de ce Plan Wallon d'Investissement. De manière synthétique, ceux-ci portent sur :

- La rénovation et la création de centres de formation de l'IFAPME, avec pour objectif de soutenir le **développement de filières d'excellence en alternance** ;
- **Le financement d'infrastructures de recherche collective**, pour un budget de 79 millions € : il s'agit notamment de financer des infrastructures partagées entre entreprises, des investissements dans les animaleries universitaires, ainsi que les bâtiments devant héberger la recherche en prothérapie et la plateforme 'Reverse Metallurgy' ;
- **Le financement de la couverture numérique du territoire**, notamment dans les zonings ruraux et les zones blanches (50 millions €) ;

- Le financement à hauteur de 330 millions des projets de développement et/ou d'extension des **zones d'activité économique et des zones portuaires**, ainsi que le recyclage et la reconversion des **sites à réaménager et des sites pollués** pour y développer du logement ou de nouvelles activités économiques ;
- L'équipement du **BIOPARK** (Charleroi) d'un bâtiment destiné à l'accueil de sociétés biopharmaceutiques ;
- **Le financement de hall-relais agricoles** (15 millions €) ;
- Le financement de l'amélioration de la sécurisation des **sites aéroportuaires** de Charleroi et de Liège,
- **Le financement du 'Plan Piscines'**, dont le but est de rénover le parc wallon des piscines, en réduisant leur consommation énergétique et en favorisant l'utilisation d'énergies renouvelables ;
- L'augmentation de l'enveloppe allouée au **Fonds régional pour les Investissements communaux** à hauteur de 20 millions par an. Les travaux financés par les communes dans ce cadre devront être en lien avec la mobilité et l'énergie. En outre les critères hors balises d'emprunt pour les communes sont revus afin de lever un frein à l'investissement ;
- Le financement de la création de 2.086 nouvelles places dans les **crèches** pour un montant de plus de 48 millions € ;
- Le financement de 37 grands projets **d'infrastructures touristiques**, pour un investissement de 40 millions € ;
- La réalisation de 5 **mobipôles** pilotes ainsi que d'une étude globale d'implantation des 95 autres mobipôles en Wallonie (budget de 7,5 millions €).

Par ailleurs, le gouvernement wallon a lancé en février 2019 un appel à projets concernant la création d'une **filière wallonne de recyclage du plastique**. Celui-ci est lancé sur base d'une approche de partenariat public-privé, et est doté d'un budget public de 60 millions €, auquel viendra s'ajouter la contrepartie privée pour le même montant. Il s'agit de créer une unité de recyclage. Cet appel est complété par des budgets visant à soutenir des projets collaboratifs d'innovation, impliquant des PME (COOPILOT, cf. section 4.2).

A côté du PWI, le gouvernement a également ménagé des marges budgétaires pour poursuivre d'ambitieux projets d'investissement en matière de mobilité, d'énergie, d'innovation et de digitalisation,... Nous renvoyons aux différentes sections thématiques pour davantage de détails sur ces projets. Comme détaillé plus haut, le gouvernement wallon a également annoncé en octobre **50 mesures de simplification pour faciliter l'investissement**.

3.2 Fonds Structurels et d'Investissement européens

La programmation 2014-2020 des Fonds structurels et d'Investissement est en phase de croisière. Les priorités thématiques retenues sont étroitement articulées avec les objectifs de la Stratégie Europe 2020 et complètent la stratégie régionale développée dans ce cadre, notamment en lien avec les recommandations émises par le Conseil. L'apport particulier des Fonds est pointé de manière plus spécifique dans les différentes sections.

Concernant le PO FEDER wallon, il s'agit notamment de soutenir la compétitivité de l'économie et notamment des PME, la R&D et l'innovation, la digitalisation, le développement des énergies renouvelables et l'efficacité dans l'utilisation des ressources, la réhabilitation d'anciennes friches industrielles, mais également le développement d'infrastructures de formation et de grandes infrastructures par exemple en lien avec l'intermodalité. Plus de 85 % des budgets ont fait l'objet d'une décision. Parmi les mesures récemment lancées, pointons en particulier le lancement en 2019 de deux appels à projets COOPILOT, dont l'un dédié à la filière plastique, visant à soutenir le développement de projets collaboratifs de démonstration industrielle. La mesure de soutien à l'investissement dans l'efficacité énergétique à destination des PME (UDE2020) a également été lancée.

La Wallonie est en outre impliquée, avec des régions frontalières belges, françaises, allemandes et néerlandaises, dans la mise en œuvre des programmes INTERREG V « France-Wallonie-Flandre », « Grande Région », « Euregio Meuse-Rhin » et « Europe du Nord-Ouest », et dont l'essentiel des budgets sont à présent engagés pour soutenir des projets visant à renforcer la cohésion transfrontalière du tissu économique régional.

Dans le cadre du déploiement de la Stratégie régionale de spécialisation intelligente (S3), un accent particulier est placé sur l'investissement, la diffusion des technologies et la commercialisation de l'innovation, notamment via des mesures de soutien aux PME (y compris sous forme d'instruments financiers), aux projets pilotes et démonstrateurs,... Il s'agit également de soutenir le déploiement des projets 'smart cities'. En outre, dans le cadre de sa sélection par la Commission européenne comme Région pilote sur la transition industrielle, la Wallonie a collaboré étroitement avec la Commission (et les autres régions sélectionnées) en vue de développer sa S3 en lien avec les défis de transformation industrielle ; le projet se poursuit en 2019.

Les priorités développées dans le cadre du FSE s'inscrivent dans la réponse à la recommandation n°2. Elles portent sur la formation à haute valeur ajoutée tout au long de la vie et l'insertion sur le marché de l'emploi, notamment pour les jeunes NEETS (au travers de l'Initiative pour l'Emploi des Jeunes) et les plus vulnérables, l'accompagnement à et dans l'emploi, l'entrepreneuriat, l'inclusion sociale et la lutte contre les discriminations, la lutte contre le décrochage scolaire. Les projets s'inscrivent notamment en cohérence avec les réformes détaillées plus haut en matière d'insertion sur le marché du travail et d'adéquation des qualifications. L'entièreté des fonds a déjà fait l'objet d'une décision.

Dans le cadre du FSE, le Programme opérationnel AMIF (Asile, Migration, Insertion, Formation) contribue également à renforcer la gestion efficace des flux migratoires ainsi que la mise en œuvre et le développement de la politique commune en matière d'asile et d'immigration. Un nouveau projet visant l'intégration rapide des citoyens des pays tiers sur le marché du travail à travers une coopération renforcée et la mobilisation des employeurs et des partenaires économiques et sociaux a démarré en 2019.

Enfin, concernant le Programme wallon de développement rural 2014-2020 (PWDR) financé par le FEADER, 66% des fonds ont fait l'objet d'une décision. Le PWDR finance une grande diversité de mesures au bénéfice des agriculteurs et de l'ensemble des acteurs de la ruralité. Celles-ci concernent notamment l'installation des jeunes agriculteurs, la formation professionnelle en agriculture et sylviculture, l'agriculture biologique, la conservation de la nature, l'investissement en zones rurales, le tourisme.

4 Objectifs thématiques de la stratégie Europe 2020

4.1 Emploi

Complémentaire aux réformes détaillées au chapitre 2 concernant le marché du travail, plusieurs autres mesures méritent d'être relevées en matière d'emploi, notamment en vue de soutenir la création d'emploi et l'entrepreneuriat.

Premièrement, le gouvernement a adopté deux mesures de **soutien à l'entrepreneuriat social et coopératif**. D'une part, un nouveau financement de 4,5 millions € est octroyé pour le dispositif 'Brasero', qui soutient l'entrepreneuriat coopératif et social via la SOWECSOM, et qui rencontre une demande en hausse. Le dispositif d'autre part complété par un nouveau produit financier, sous forme de capital d'amorçage, pour un budget de 600.000 €. Celui-ci, appelé 'Pre Seed', sera également assorti d'un accompagnement.

Deuxièmement, le gouvernement wallon a adopté en novembre 2018, en 1ère lecture, l'arrêté relatif au **soutien à la création d'emploi en favorisant les transitions professionnelles vers le statut d'indépendant à titre principal (dispositif Airbag)**. Le dispositif s'adresse tant aux indépendants complémentaires (moyennant plusieurs conditions de durée et de cursus de formation) qu'aux personnes s'engageant à s'installer comme indépendant pour la première ou la deuxième fois. Au 31 mai 2018, ce sont 834 personnes (sur un total de 1.538 travailleurs) qui ont terminé le parcours obligatoire de deux ans pour bénéficier du dispositif. Près de 85% sont encore en activité à l'heure actuelle, ce qui démontre la solidité des activités soutenues. Après analyse des forces et des faiblesses d'Airbag, certains ajustements se sont avérés nécessaires. Le premier relève des délais de traitement, ceux-ci s'étant révélés trop longs. Après la mise en place d'un plan d'action, la situation est revenue à la normale en août 2018 (soit 4 mois, selon le respect des délais légaux). Le second, qui est l'objet principal de la réforme en cours, relève dans la nécessité de simplifier et clarifier le dispositif en faveur des demandeurs d'emploi ainsi que du FOREM.

Enfin, afin de faciliter la conciliation vie privée/vie professionnelle, le gouvernement wallon a validé le lancement d'un appel à projet pour la construction de nouvelles **crèches**. 2.086 places sont prévues pour un montant de plus de 48 millions €, financés via le PWI. Cet appel à projets s'inscrit dans le cadre du Plan Cigogne 3.

4.2 Recherche, Développement et Innovation

Les **crédits budgétaires affectés à la R&D** sont en hausse en 2018 par rapport à 2017 : 287 millions € (budget initial) contre 265 en 2017. En moyens d'engagements, on peut souligner la hausse tendancielle des moyens affectés à la R&D : 307 millions € par an pour la période 2014-2017 contre 257 pour la période 2009-2013, ainsi qu'à l'innovation : respectivement 30 millions € par an contre 21,3 sur les mêmes périodes. La Wallonie poursuit donc ses efforts pour tendre vers l'objectif de 3 %.

Les moyens ont notamment été affectés au lancement d'un nouveau **Programme Infrastructures Entreprises** (dans le cadre du PWI), pour le financement d'infrastructures collectives de recherche entre entreprises. Il est ouvert aux consortiums PME-PME ou grandes entreprises-PME et vise à favoriser les développements technologiques, scientifiques et techniques des PME. Le budget de l'appel 2018 est de 6 millions €. Les projets déposés devront présenter un caractère de technologie remarquable en adéquation avec les besoins du consortium et des autres utilisateurs potentiels dûment identifiés en termes de développement, de validation, de transférabilité et de valorisation des activités de recherche pour le développement de produits innovants.

Toujours dans le cadre du PWI, le gouvernement a approuvé plusieurs **projets d'infrastructures en matière de recherche** : un investissement pour la mise aux normes d'animaleries dans les universités (7 millions €), la création d'une animalerie centralisée pour les souches animales « modèles » (10 millions €), un bâtiment pour abriter la recherche sur la protonthérapie (7 millions €) et bâtiment pour abriter la plate-forme d'excellence industrielle 'Reverse Metallurgy'.

Concernant le **centre de protonthérapie**, un Partenariat d'Innovation technologique (PROTHER-WA1) a été approuvé en décembre 2018 pour un budget de 46 millions €. Il couvrira la recherche au niveau technologique (via l'équipement ou encore l'étude des matériaux), biologique (via la radiobiologie, les modèles précliniques) et médicale. Grâce au financement du projet, le centre wallon de protonthérapie pourra voir le jour et dès lors accueillir des patients aussi bien dans le cadre d'études cliniques que dans le cadre de traitements thérapeutiques. Ce projet de partenariat rassemblera quatre universités (ULB, ULiège, UMon et UNamur) et deux entreprises, IBA et la srl ProtonW.be. 1,95 millions € supplémentaires ont été octroyés pour permettre à l'UCLouvain de participer aux projets de recherche collaboratifs, avec les autres universités francophones.

Afin de positionner la Wallonie comme un leader de l'e-santé tout en préservant la sécurité et la confidentialité des données de santé, le nouveau dispositif innovant **INAH (Institute of Analytics for Health)** a été lancé au sein du Réseau Santé Wallon. Concrètement, le gouvernement wallon a marqué son accord sur l'octroi d'une subvention de 1,2 million € au CETIC pour la mise en place d'un dispositif et de quatre projets pilotes dans les domaines de l'oncologie et la rhumatologie mais aussi dans le dépistage précoce notamment de diabète et de burnout. Cette première phase a pour objectif de construire et de tester les éléments essentiels de sécurisation, d'anonymisation, de mise à disposition et d'utilisation de données, elle est le premier pas vers un véritable réseau d'analyse de données de santé pour la recherche en Wallonie. Ce dispositif pilote est un outil intelligent qui aura pour but d'une part de faciliter le développement de solutions thérapeutiques innovantes et d'autre part de renforcer la prévention médicale grâce à la structuration des données et à l'identification anticipée de potentielles pathologies, le tout dans le strict respect de la confidentialité des données.

Toujours dans le domaine de la santé, un budget de 12 millions € a été alloué à **WELBIO**, l'Institut interuniversitaire dans les sciences de la vie, pour poursuivre ses activités de recherche stratégique et de valorisation industrielle dans les différents domaines de la biotechnologie. Ce financement permettra à WELBIO de poursuivre ses activités jusqu'en 2021, d'assurer la poursuite des projets en cours et de lancer un 5ème appel à projets en 2019.

Par ailleurs, dans le contexte du PWI, et suite à la décision du gouvernement de développer une filière wallonne de recyclage du plastique, trois pôles de compétitivité/cluster se sont fédérés (Plastiwin, GreenWin et MecaTech) autour de la mise en place d'une **plateforme technologique collaborative dans le secteur du recyclage du plastique** et qui sera dédiée à la transition de l'industrie plasturgique vers une économie circulaire (PEPIT). Concrètement, les acteurs ont mis en place une cellule opérationnelle consacrée aux projets sur la circularité des plastiques, un réceptacle idées, la gestion des appels, la gestion de l'information et de la communication. Les Centres de Recherche Agréés (CRAs) apporteront leur soutien à PEPIT, ils mettront à disposition des compétences et infrastructures spécifiques sur la thématique de la circularité des matières plastiques, tels que l'alignement et la complémentarité des compétences, le positionnement sur chaque maillon de la chaîne de valeur et la définition d'une méthodologie commune. Complémentairement, un appel à projets dédié au secteur du plastique a été lancé en 2019 dans le cadre du dispositif **COOPILOT** (cofinancé par le FDER) en vue de soutenir le financement de pilotes et démonstrateurs industriels ; celui-ci est doté d'un budget de 10 millions €. Des projets collaboratifs dans ce secteur pourront également être soutenus dans le cadre des appels à projets des Pôles de compétitivité.

A noter également la signature d'un MoU entre les trois régions en vue du financement de projets de **collaboration interrégionale dans les secteurs de la chimie verte et du plastique**, en collaboration avec les Pôles de compétitivité flamand (CATILISTI) et wallon (GREENWIN). Cet accord s'est traduit par le lancement d'un appel à projets visant à soutenir des projets collaboratifs d'innovation industrielle dans ces secteurs. Toujours en matière de collaboration interrégionale, l'appel à projets **BEL-SME** visant la collaboration entre PME des 3 régions est relancé en 2019.

Dans le cadre de l'**appel à projets Win²Wal 2018**, 12 projets de recherche ont été retenus pour le financement en décembre 2018, pour un budget de 10,3 millions €. Ce programme vise à soutenir des projets de recherche innovants ayant un haut potentiel de valorisation dans des thématiques liées à des besoins industriels identifiés dans l'un des domaines retenus dans la stratégie régionale de Spécialisation intelligente. Il vise à stimuler la recherche stratégique menée au sein des universités, des hautes écoles ou de leurs centres de recherche associés, pour répondre à des besoins futurs essentiels identifiés par les entreprises wallonnes. L'appel 2019 a été lancé en début d'année. L'appel à projets **Cwality 2019** a également été lancé ; celui-ci vise à soutenir des projets collaboratifs de développement expérimental dans les entreprises.

Afin d'encourager les PME à soumettre des projets européens, le gouvernement a adopté les modalités relatives à la nouvelle **prime 'Horizon Europe'**. Celle-ci porte sur la préparation, le dépôt et la négociation de projets de recherche, de développement ou d'innovation dans le cadre de partenariats internationaux. La prime proposée consiste en une participation aux frais encourus par les PME dans la phase de préparation, de dépôt et de négociation de projets de RDI européens. Toujours en matière de collaboration européenne, la Wallonie, comme les autres entités belges, a décidé de rejoindre le projet **EURO-HPC**. L'investissement dans le calcul à haute performance est en effet une priorité identifiée dans le PWI.

Enfin, le gouvernement a adopté en avril 2018 de nouvelles modalités de financement et d'organisation pour le **soutien à la valorisation des résultats de la recherche** issus du financement public (universités et hautes écoles). Un Comité de valorisation est chargé du pilotage des conventions et de décider du devenir des résultats non valorisés (Easy Access IP ou domaine public). Une cellule d'analyse est chargée de faire un rapport sur les raisons d'une non-valorisation de résultats de recherche ou d'une valorisation jugée trop faible par le Comité de valorisation. Un organe de conseil en propriété intellectuelle (OCPI), est chargé d'anticiper les problèmes de transfert de PI en conseillant le Ministre de la Recherche (clauses des appels à projets, best practice, ...), d'analyser les rapports de la cellule d'analyse, de jouer le rôle de médiateur en cas de conflits.

En matière d'innovation, une priorité importante a été placée par la Wallonie sur la digitalisation, dans toutes les sphères de la société et de l'économie. Sur base de l'évaluation du Plan Digital Wallonia, un **Plan Digital Wallonia 2019-2024** a été présenté le 6 décembre 2018, celui-ci conservera la même structure, et amplifiera certains volets du plan actuel. La mise en œuvre du Plan Digital Wallonia s'est poursuivie, avec des actions lancées en relation avec ses différentes priorités : éducation et formation, services publics, territoire intelligent, digitalisation de l'économie, renforcement du secteur digital et soutien aux start-ups. On peut notamment pointer les actions suivantes :

- Octroi d'une subvention pour l'**ouverture de deux campus BeCode**, un à Liège et l'autre à Charleroi. Pour rappel, BeCode est une initiative qui permet à des demandeurs d'emploi, fort éloignés du marché du travail, et en **particulier** les jeunes de moins de 25 ans, de bénéficier d'une formation gratuite au métier de développeur web. La formation se calquera sur les besoins du marché du travail et sur base d'une pédagogie adaptée. L'initiative renforcera les écosystèmes numériques de Liège et de Charleroi puisque des synergies avec les incubateurs de startups ou les Coder Dojo sont prévues. Près de 150 demandeurs d'emploi par an pourront être formés aux métiers du web.

- **#WallCode** : développement d'une offre d'animation et de formation permanente tout au long de l'année, sur base de moyens renforcés (et non plus concentrée sur une semaine/quinzaine du code).
- **Ecole numérique** : pour l'appel 2018, 325 projets ont été sélectionnés par le jury, pour un budget de 5,850 millions €. Ces projets vont permettre à 325 équipes éducatives réparties, dans 317 implantations scolaires et rassemblant plus de 1.800 enseignants, de développer des usages numériques avancés au profit d'environ 320.000 élèves. Depuis le lancement de la dynamique 'Ecole Numérique', près de 1.200 écoles ont été équipées pour un budget global de plus de 19 millions €. Un nouvel appel à projets est lancé en 2019, avec pour objectif de soutenir 500 projets à tous les niveaux de l'enseignement (fondamental, secondaire et de promotion sociale de niveau secondaire) ; Celui-ci est doté d'un budget de 7,6 millions €.
- Lancement de la campagne **WWW – Wallonia Wonder Women** : campagne de communication pour encourager les femmes à choisir des études et des carrières scientifiques, et plus particulièrement numériques.
- Adoption du **Plan numérique du Service Public de Wallonie (SPW)** : le gouvernement wallon a entériné le projet visant à terme à doter le SPW d'une nouvelle structure et d'une nouvelle stratégie en matière d'informatique administrative. En raison des évolutions constantes et du rythme soutenu des progrès techniques mais également des attentes légitimes des citoyens en termes d'accès à une e-administration, les Services publics de la Wallonie se doivent non seulement de conférer un 'e-service' de qualité mais également d'endosser le rôle de facilitateur à l'innovation. Pour en assurer la mise en œuvre, une 'Delivery Unit' numérique (D.U.) sera mise en place au sein du SPW.
- Mise en place de **chèques Coworking** Depuis le 1er mai 2017, la Wallonie finance l'inscription et l'abonnement aux espaces de coworking wallons à hauteur de 50 % des coûts HTVA pour les starters et 75% pour les porteurs de projet.
- **Coordination du paysage numérique wallon** : en vue de garantir la bonne coordination de l'écosystème numérique wallon, un outil informatique mutualisé à l'ensemble des écosystèmes numériques et du WING sera implémenté. Cet outil visera à valoriser la collaboration des écosystèmes, à augmenter leur niveau d'information à propos des projets qu'ils n'hébergent pas, à mutualiser leurs expertises et à éviter la création artificielle, par les porteurs de projets, d'une concurrence entre écosystèmes. Les écosystèmes numériques sont en outre invités à se spécialiser en fonction de leur expertise et des forces présentes sur leur territoire. Les opérateurs économiques locaux, à savoir les CEI et les filiales numériques des Investis locaux, sont chargés d'accompagner les porteurs de projets dans leur phase d'accélération SEED.
- En matière de diffusion des technologies digitales, le **Cluster Infopôle TIC** s'est vu confier trois nouvelles missions par le gouvernement : (1) cartographier et valoriser l'offre du secteur numérique, (2) identifier et développer des écosystèmes numériques articulés sur l'offre sectorielle, les pôles de compétitivité (et la demande en général) et la recherche, et (3) animer et supporter les entreprises sectorielles dans leur internationalisation. A côté de ces nouvelles activités portées sur l'innovation, le cluster entend aussi redéployer des actions sur des technologies "soft" afin de sensibiliser davantage les PME aux transformations numériques "primaires" (outils de gestion, CRM, facturation électronique, automatisation,...).
- **Fonds WING** : après deux ans d'activités, le fonds a reçu 367 demandes de financement de start-ups, pris des décisions favorables pour investir dans 67 start-ups (41 dossiers finalisés, 17 abandonnés et 9 étaient en cours de finalisation). Le taux d'acceptation pour le financement de près de 16 %, ce qui en fait un fonds 'audacieux'. Le montant investi (libéré) est de 4,2 millions € pour

6,3 millions engagés. En moyenne, WING s'engage pour 1 € pour 3,66 investis par d'autres investisseurs (privés ou publics). Le portefeuille est composé à 64 % de start-ups en B2B (36 % en B2C) et 59 % en seed (41% en pré-seed, < 50.000 €).

- **Construction 4.0** : un roadshow a été organisé au second semestre 2018, auquel 220 entreprises ont participé. Par ailleurs, 112 entreprises ont rempli l'outil d'auto-diagnostic, leur permettant de s'évaluer en termes de maturité numérique et de définir leurs priorités en la matière. Le 2nd semestre 2018 et le 1er semestre 2019 sont consacrés à l'accompagnement des entreprises dans leur transition numérique, et ce au travers de l'organisation d'une trentaine d'ateliers thématiques, pour un nombre restreint d'entreprises concernées par des problématiques de transformation numérique similaires.
- Mise en place de deux **démonstrateurs 4.0**, l'un dédié au secteur de la construction (2,8 millions €) et l'autre aux PME industrielles (1,2 million €). Le démonstrateur Industrie 4.0 porte sur la création d'un démonstrateur industriel et deux démonstrateurs Mini-Usines. L'objectif est de diffuser le plus largement possible les concepts et technologies de la quatrième révolution industrielle dans les PME industrielles. Au-delà de la sensibilisation, un accompagnement permettra aux entreprises de réaliser des tests technologiques sur banc d'essai, d'acquérir de nouvelles compétences ou encore de faciliter et accélérer l'implémentation en entreprise.

Le démonstrateur Construction 4.0, aura pour mission de sensibiliser les entreprises en mettant en lumière le potentiel des technologies digitales afin d'améliorer leur productivité, leur rentabilité et la qualité de leurs produits, ainsi que de relier ces technologies aux besoins en formation. Ce démonstrateur sera composé de deux infrastructures spécifiques. La première dédiée à la phase de chantier et la seconde au bâtiment en phase de conception et d'utilisation.

- Action de sensibilisation à la **facturation électronique** : celle-ci a été lancée en juin 2017, 393 entreprises, soit 678 participants y ont pris part.
- Lancement d'un dispositif de sensibilisation et d'accompagnement à la **cybersécurité** – Keep It Secure : son objectif est d'attirer l'attention du plus grand nombre d'acteurs économiques sur cet aspect crucial, et de leur permettre de mettre en place les éléments essentiels pour assurer au mieux leur cybersécurité, notamment en les accompagnant avec des prestataires aux compétences confirmées et une aide financière dédiée (chèque cybersécurité).
- Lancement d'un réseau de '**Digital champions**', dont la mission est de promouvoir le numérique et ses usages, diffuser Digital Wallonia, et émettre des propositions.
- A l'International, une vingtaine de missions ou d'actions de **promotion et de prospection internationales** dans le numérique sont programmées en 2019.
- **Couverture numérique du territoire** : suite à l'accord signé fin 2016 avec les 3 principaux opérateurs numériques, un bilan a été dressé à mi-parcours (mai 2018). Celui montre que 32 millions d'investissements ont été réalisés sur les 60 prévus, et que la couverture mobile des zones blanches a été améliorée (27 communes sur 39 – 70%, contre 4 communes début 2017). Une cartographie de la connectivité des zoning a été réalisée. Celle-ci servira de base aux investissements prévus dans le PWI (50 millions €), dont la fiche projet a été approuvée par le gouvernement.
- Lancement d'un appel à projets « **Territoire intelligent** », doté d'un budget de 4 millions €. Celui-ci a pour objectif d'encourager les villes et communes wallonnes à développer des projets numériques, que ce soit en matière d'énergie, d'environnement, de mobilité ou encore de gouvernance. Concrètement, la Région interviendra dans le financement des projets à hauteur de 50 % avec une intervention minimale de 20.000 € (le maximum étant fixé à 250.000 €).

Signalons également que dans le cadre de sa participation au projet Européen **INNOSUP IOT4Industry** (collaboration inter-clusters), le pôle de compétitivité **MÉCATECH** a lancé un 1er appel à projets à destination des PME. Celui-ci permettra de financer les PME jusqu'à 60 000 € pour des projets collaboratifs (faisabilité, prototypage ou démonstration) visant l'intégration de technologies numériques (IoT, Big Data, Intelligence Artificielle, Cyber-sécurité) dans des cas d'usages 'Industrie du Futur' (ou Industrie 4.0). 54 projets dont 46 éligibles ont été déposés, dont 7 impliquant des entreprises wallonnes. Le 2ème appel sera lancé en avril 2019.

4.3 Education

En matière d'éducation, la Wallonie intervient en partenariat avec la Fédération Wallonie-Bruxelles à différents niveaux : développement des filières d'excellence en alternance, équipement numérique des écoles, actions de sensibilisation et de formation aux carrières scientifiques et techniques et développement des compétences digitales.

Nous renvoyons aux autres sections où les différentes initiatives relatives à ces thématiques sont détaillées.

4.4 Cohésion sociale et Action sociale

En matière de cohésion sociale, le Gouvernement poursuit une politique intégrée, visant à lutter contre les situations de précarité, à faciliter l'accès au logement, à faciliter l'insertion socio-professionnelle et à apporter des solutions concrètes aux personnes en perte d'autonomie.

Inclusion sociale et lutte contre la pauvreté

Dans le cadre du transfert **des allocations familiales**, le gouvernement wallon a approuvé en juillet 2018 les arrêtés agréant les caisses privées d'allocations familiales. Outre une caisse publique, 4 caisses privées gèrent le versement des allocations familiales en Wallonie depuis le 1er janvier 2019. Concrètement, au 1er janvier 2019, pour toutes les Wallonnes et les Wallons, rien ne change, leur affiliation actuelle est automatiquement transposée.

En mars 2019, un site d'information, une adresse mail de contact et un réseau de personnes de référence ont été lancés en Wallonie à destination des **familles monoparentales**, plus exposées au risque de pauvreté. L'objectif est de leur permettre d'accéder à toute l'information utile quant à leurs droits.

Le Parlement de Wallonie a adopté le 22 novembre 2018 les décrets relatifs au **Plan de Cohésion sociale (PCS)**, qui constitueront le nouveau cadre pour la programmation 2020-2025. Le PCS est un plan transversal mis en œuvre au niveau local qui permet d'associer des partenaires et stimuler des collaborations. Les subventions s'adresseront à l'avenir à l'ensemble des pouvoirs locaux (communes et CPAS). Le texte prévoit également la responsabilisation et l'autonomie des communes qui seront appelées à élaborer leur plan d'action en fonction de leurs réalités locales et des besoins détectés. Les actions ne seront plus limitées à la lutte contre la pauvreté, mais devront répondre aux deux objectifs suivants : améliorer l'accès effectif aux droits fondamentaux, sur le plan individuel, et favoriser la solidarité et la coresponsabilité, sur le plan collectif. Les subventions seront calculées non seulement sur base du nombre d'habitants, mais aussi en fonction de l'indicateur synthétique d'accès aux droits fondamentaux calculé par l'IWEPS. Un budget total de 21 millions € est prévu. Les 219 communes candidates (sur 253) ont reçu l'appel à projets début 2019. Ceux-ci sont à rentrer pour le 30 juin 2019. Un soutien méthodologique « coaching » est apporté par l'administration wallonne dans le cadre de la préparation de leur plan.

Par ailleurs, le gouvernement wallon a approuvé la mise en place d'un **Service Citoyen** en Wallonie dès septembre 2018. Il s'adresse à tous les jeunes wallons de 18 à 25 ans. Le Service Citoyen s'effectue sur une période de 6 mois en continu. Il alterne un temps de mission (à 80 %) et un temps de formation (à

20 %). Un accompagnement psycho-social du jeune est également mis en œuvre à différents moments du programme et en particulier à la fin, avec un taux de réussite débouchant à 83 % sur une reprise d'études, un emploi ou une formation à l'emploi. Le projet a pour objectifs d'augmenter la cohésion sociale, d'encourager l'exercice d'une citoyenneté engagée, de renforcer la solidarité et enfin de favoriser le développement personnel des jeunes et, indirectement, leur transition vers la vie active. La mise en place du projet s'étale sur trois ans et se déroule en trois phases, de septembre 2018 à août 2021 avec pour objectif final de permettre à 1.500 jeunes wallons d'effectuer un Service Citoyen, favorisant leur intégration dans la société.

Autre initiative à destination des jeunes, l'**opération « été solidaire, je suis partenaire 2019 »** a été lancée. La Wallonie poursuit l'octroi des subventions aux pouvoirs locaux afin que les jeunes réalisent des projets solidaires durant les mois de juillet et août. Les objectifs de ces projets consistent notamment à promouvoir et renforcer la solidarité entre des jeunes et des personnes défavorisées, mais aussi à favoriser les liens sociaux entre des jeunes et les citoyens, notamment les personnes âgées.

En matière d'insertion socio-professionnelle, le gouvernement wallon a annoncé la reconduction pour trois ans de la convention avec l'asbl Lire et Ecrire en Wallonie. Celle-ci est active en Wallonie dans **lutte contre l'illettrisme** et l'analphabétisme, via entre autres la mise en place de formations d'insertion socio-professionnelle. La valeur-ajoutée de cette convention-cadre est de permettre la prise en compte de publics spécifiques tels que des personnes en réaffiliation sociale, des travailleurs, la sensibilisation et la formation des partenaires à la détection de l'analphabétisme, ou encore via le renforcement des compétences, par l'organisation de formations continuées, des travailleurs et des bénévoles actifs dans le secteur. Un axe spécifique a été développé concernant l'alphabétisation des personnes étrangères.

Le décret relatif au parcours d'intégration des personnes étrangères a été voté en novembre 2018 par le Parlement de Wallonie. Il a pour objectif de renforcer les dispositifs constituant le parcours d'intégration, notamment en matière de formation, afin d'en amplifier les effets et le nombre de personnes bénéficiaires. La Wallonie affectera annuellement 8 millions € supplémentaires dans le dispositif portant le budget à près de 23 millions en 2019.

En matière de lutte contre la précarité, le gouvernement wallon a adopté en 1ère lecture le projet d'arrêté relatif à la **simplification de la facture énergétique**, sachant que la complexité se fait surtout sentir auprès des groupes défavorisés et des personnes qui se trouvent en situation de précarité énergétique. En la matière, le gouvernement a également adopté, en juillet 2018, un arrêté adaptant les obligations de services public, avec pour objectif d'éviter l'augmentation des coûts liés à ces obligations dans la facture énergétique. Concrètement, il s'agit de limiter le placement des compteurs à budget et les commissions locales d'électricité.

A signaler également, l'adoption en mars 2018 d'un cadre législatif visant à inciter les communes à opérer des **synergies et créer des services communs de support avec leur CPAS**, avec pour objectif de renforcer l'efficacité des services rendus.

En matière de lutte contre les discriminations, pointons l'approbation du volet wallon du **Plan d'action interfédéral contre la discrimination et la violence à l'égard des personnes LGBTI 2018-2019**. Le plan comporte 14 actions contre la discrimination et contre la violence à l'égard du public-cible, qui est élargi aux personnes intersexuées.

Enfin, le gouvernement wallon a adopté en février 2019 son **Plan de lutte contre le radicalisme violent**, composé de 10 mesures concrètes. Parmi celles-ci, un Centre Régional d'expertise en matière de prévention du radicalisme violent sera créé, et diverses actions de formations seront lancées à destination des administrations, des acteurs de terrain actifs en matière de prévention et détection de la radicalisation et de cohésion sociale, ainsi que des actions de formation professionnelle à destination des détenus. Le gouvernement a également adopté en 1ère lecture un avant-projet de décret organisant la compétence

de la Région en matière de prévention du radicalisme violent dans le cadre de la création et du fonctionnement des cellules de sécurité intégrale locales en matière de radicalisme, d'extrémisme et de terrorisme (CSIL-R). Un appel à candidature vers les communes a été lancé en janvier 2019, visant à développer, sur les terrains locaux, des initiatives de prévention des radicalismes violents en suscitant la création de C.S.I.L-R ou en développant les structures déjà existantes.

Logement

Un ensemble de mesures ont été adoptées afin de faciliter l'accès à un logement décent et d'encourager la rénovation des logements, notamment en matière d'efficacité énergétique.

Ainsi, le gouvernement wallon a adopté en juin 2018 un arrêté relatif aux **conditions de location pour les logements sociaux**. Celui-ci prévoit une nouvelle procédure d'attribution, permettant de répondre de manière plus adéquate et rapide aux besoins des locataires. Par ailleurs, afin de lutter contre la sous-occupation des logements, les Sociétés de logement de service public devront mettre fin aux baux des ménages sous-occupant un logement d'au moins deux chambres (à l'exception des ménages comptant une personne de plus de 65 ans ou une personne reconnue handicapée). Cela, à condition qu'un logement proportionné leur ait été proposé dans la même commune. Troisièmement, un nouveau mode de calcul des loyers est prévu. Celui-ci tiendra compte non seulement du revenu des ménages, mais aussi des valeurs locatives du territoire (via la grille indicative des loyers, qui est désormais disponible en ligne), ainsi que de la qualité énergétique du logement. Enfin, une simplification des procédures est prévue.

Par ailleurs, **l'assurance contre le risque de perte de revenus pour cause de perte d'emploi ou d'incapacité de travail**, qui vise à protéger les propriétaires qui ont contracté un prêt hypothécaire, est simplifiée à partir de mars 2019. Les conditions pour en bénéficier sont adoucies et les montants de l'intervention sont revus à la hausse, et ce afin de stimuler le recours à cette assurance.

Pour soutenir la réinsertion des personnes sans domicile fixe, le gouvernement wallon a décidé en juillet 2018 de financer un projet de réinsertion sociale mené dans le cadre du projet «**Housing first**» à Mons (celui-ci est déjà présent dans 3 villes en Wallonie : Liège, Charleroi et Namur), pour un montant de 435.000 € sur 3 ans. L'objectif vise à permettre à 25 personnes sans domicile fixe de retrouver durablement leur place au sein de la société grâce à un logement accessible et à un accompagnement adéquat. Le dispositif Housing First est légiféré à partir du 1er mars 2019. Il a aussi été décidé de pérenniser le financement des 4 dispositifs «**Housing first**» actuels via des subventions réglementaires. Ce financement pourra également être octroyé à de nouveaux projets organisés par d'autres relais sociaux.

Le gouvernement wallon a en outre approuvé en janvier 2019 le projet d'arrêté portant sur **l'hébergement des personnes en difficulté sociale en maisons d'accueil et maisons de vie communautaire**. La Wallonie augmente sa capacité d'accueil de 24 places supplémentaires en 2019, pour un budget de 556.000 €, portant la capacité d'accueil de 56 maisons à 1.632.

Concernant les **étudiants**, le gouvernement wallon a approuvé en 1ère lecture en janvier 2019 un arrêté visant à apporter une aide financière sous la forme d'une prime au logement. Cette prime, d'un montant de 1.000 € (le coût d'un kot est estimé à 4.200 € en moyenne par an), sera accordée aux étudiants domiciliés sur le territoire wallon et dont le domicile est éloigné d'au moins une heure de route de son implantation scolaire. Au total, cette aide concerne quelque 10.000 étudiants répartis dans 114 implantations en Wallonie.

En matière de rénovation, le gouvernement wallon a décidé en novembre 2018 de fusionner les mécanismes Ecopack et Rénopack visant le **soutien aux travaux de rénovation pour un public plus précarisé par un prêt à 0%**. L'objectif est de simplifier les mécanismes. Le nouveau dispositif apporte également deux améliorations : l'augmentation du plafond du prêt de 30.000 à 60.000 € et l'augmentation de la

durée maximum du prêt de 15 à 30 ans. Les primes seront en outre préfinancées. En parallèle de la fusion, deux nouveaux prêts à taux zéro verront le jour en 2019 : le premier destiné au financement des travaux d'adaptation d'un logement au handicap, et le second destiné au financement des frais d'achats d'un premier logement.

Enfin, le gouvernement wallon a approuvé le 30 novembre 2018 un avant-projet décret visant à réformer **l'accueil des Gens du voyage**. Cette réforme prévoit d'étendre sur l'ensemble de la Wallonie l'accueil via des aires aménagées ayant accès à l'eau, à l'électricité, aux sanitaires et à l'organisation du ramassage des immondices. Un budget de 5 millions € est prévu pour soutenir la création de dix nouvelles aires d'accueil sur 10 ans. Un appel à projets sera lancé en 2019. En outre, pour les communes disposant déjà d'une aire d'accueil, des subventions récurrentes de fonctionnement de 30.000 € par an sont prévues à partir du 1er janvier 2020.

Lutte contre la perte d'autonomie

La dernière étape de la reprise en gestion directe par la Wallonie des compétences santé transférées suite à la 6ème réforme de l'Etat et la mise en place d'une **sécurité sociale wallonne** a été franchie. Ainsi, le Parlement de Wallonie a adopté en novembre 2018 le décret relatif aux organismes assureurs et à leur reconnaissance. Sur celle-ci viendront à terme se greffer de nouveaux droits et de nouvelles obligations, notamment la future **assurance autonomie**. Les modalités de cette future assurance ont été présentées en juin 2018. Toute personne habitant en Wallonie devra s'y affilier via son organisme assureur et payer une cotisation annuelle de 36 € (avec certaines exceptions). L'assurance permettra de couvrir l'intervention au domicile par les services d'aide aux familles et aux aînés (SAFA) agréés et une Allocation Forfaitaire Autonomie (AFA). Les premières cotisations seront versées en 2020 et les premiers services délivrés en 2021.

Le gouvernement a également adopté en décembre 2018 plusieurs textes relatifs à la **réforme de l'aide aux aînés**. Celle-ci vise la qualité de l'accueil, le contrôle des prix, la création de près de 12.000 nouvelles places jusque 2030 ou encore la réforme du soutien au financement des infrastructures. Le texte prévoit l'instauration d'un prix conventionné (optionnel). Seuls les établissements qui adhèrent à la convention pourront bénéficier du nouveau mode de financement des infrastructures. L'objectif poursuivi est de soutenir le financement des infrastructures moyennant une accessibilité financière pour les résidents. Parallèlement, toutes les nouvelles maisons de repos devront notifier un premier prix de base individualisé, calculé sur la base d'un dossier justificatif du prix. Une série de suppléments sont en outre supprimés. Par ailleurs, les établissements devront s'engager dans une démarche d'amélioration continue de la qualité où le résident est au centre des actions entreprises (normes architecturales et matérielles, organisation de l'encadrement, des soins et de la prise en charge). Un système d'évaluation de la qualité est instauré ; il fera l'objet d'une auto-évaluation et d'un contrôle de l'AViQ.

Dans le cadre du PWI, près de 12.000 places supplémentaires en maison de repos seront créées d'ici 2030. En outre, la Région va stimuler le développement de l'accueil en centre de soins de jour. Ces centres permettent à la personne âgée de demeurer chez elle plus longtemps, et viennent en complément aux services de l'assurance autonomie.

Le soutien au financement de l'infrastructure s'effectuera, à partir de 2021, dans un mécanisme qui viendra compléter l'intervention historique de l'INAMI dans le prix d'hébergement des MR/MRS, sous certaines conditions. L'ensemble des interventions sera globalisé dans le flux des organismes assureurs (à la journée) en y intégrant l'intervention en faveur de l'infrastructure. Cette intervention sera donc strictement liée à l'occupation réelle de la place par un résident.

Concernant les **personnes en situation de handicap**, le gouvernement wallon a approuvé en janvier 2019 un appel à projets (lancement en mars) visant à améliorer leur hébergement et leur prise en charge. Un budget de 5 millions € supplémentaires est consacré à ces projets. Trois thématiques sont ciblées :

renforcement de la capacité d'accueil, adaptation des lieux de vie et renouvellement de la domotique/téléphonie dans les services d'aide aux activités de la vie journalière.

4.5 Energie-Climat

Réduction des émissions de gaz à effet de serre

Le gouvernement wallon a approuvé le projet de **Plan Wallon Energie Climat 2030** en juillet 2018 et une mise à jour en décembre 2018. Il s'agit de la contribution wallonne au projet de Plan National Energie Climat (PNEC). Tous les secteurs devront fournir des efforts de réduction de la consommation d'énergie, de réduction des émissions de GES et d'usage de solutions moins carbonées. Dans le cadre de ce projet de Plan, la Wallonie réduirait les émissions des secteurs non-ETS de l'ordre de 37 % par rapport à 2005. Les secteurs contribuant de manière significative aux objectifs du plan concernent le transport, le bâtiment tant résidentiel que tertiaire et la production d'énergie renouvelable. L'industrie grosse consommatrice n'est pas concernée par le plan mais répond directement au mécanisme de quotas d'émissions européen (ETS). Les plus petites industries (non-ETS) ne représentent qu'une faible fraction des émissions et sont bien concernées par le plan.

Parmi les principaux objectifs et mesures du Plan, retenons les 3 suivantes :

- **La mobilité** : Le plan FAST fixe des objectifs ambitieux de réduction de la consommation énergétique du transport de biens et de personnes en abordant la mobilité de manière transversale, entre autres via le transfert modal, le changement des comportements, le verdissement du parc de véhicules dont celui des transports en commun déjà en cours.
- **Production d'énergie renouvelable** : augmentation de la part de la consommation finale totale jusqu'à 23,5 % (dont 37% d'électricité renouvelable et 25 % de chaleur renouvelable), partant de 12,1 % en 2016. Ces énergies seront majoritairement issues de la production éolienne et photovoltaïque pour l'électricité et de la biomasse pour la chaleur.
- **Stratégie Rénovation** : Le gouvernement a approuvé en avril 2017 une ambitieuse stratégie de rénovation visant à réduire de l'ordre de 70 % la consommation d'énergie des bâtiments à l'horizon 2050. Le présent plan à l'horizon 2030 prévoit une réduction de l'ordre de 29,1 % de la consommation d'énergie par rapport à 2005, en moyenne pour les bâtiments tertiaires et le résidentiel.

D'autres objectifs sont fixés en industrie non-ETS, en matière de réduction des gaz fluorés, dans le secteur agricole. Ajoutons également que 4 % du budget R&D sera affecté à des projets traitant directement d'énergie et de climat (il est actuellement estimé à 2-3 %) et 11 % à des projets intégrant une dimension climatique ou énergétique.

Par ailleurs, en date du 5 décembre 2018, le gouvernement wallon a adopté une circulaire en vue d'encourager les pouvoirs locaux (Communes, CPAS et régies communales autonomes) à investir dans des **véhicules propres**. Une enveloppe budgétaire de 1,5 million € a donc été dégagée afin de subsidier à concurrence de 60 % du coût du projet (avec un maximum de 250.000 €), l'achat par ces pouvoirs locaux de véhicules 100 % électriques, hybrides rechargeables ou au CNG. D'éventuels accessoires tels que des bornes de rechargement et des panneaux photovoltaïques pourront également être subsidiés.

Le Parlement de Wallonie a adopté en juillet 2018 le décret sur les **compteurs intelligents, la flexibilité et les bornes de recharge électrique**. Ce projet de décret vise à encadrer l'installation, l'utilisation et le déploiement des 'compteurs intelligents' et à encadrer l'activité de flexibilité en ce compris la gestion des données.

Au plus tard au 1er janvier 2023, l'installation et l'activation de la fonction communicante d'un compteur intelligent aura lieu systématiquement dans les cas suivants, à moins que la soit techniquement impossible ou non économiquement raisonnable : lorsque l'utilisateur de réseau est un client résidentiel déclaré en défaut de paiement, lorsqu'un compteur est remplacé, lorsqu'il est procédé à un nouveau raccordement ou lorsqu'un utilisateur le demande.

Parallèlement, et pour au plus tard le 31 décembre 2029, les gestionnaires de réseau de distribution (GRD) devront atteindre 80 % de compteurs intelligents installés sur leur réseau pour les utilisateurs répondant aux caractéristiques suivantes :

- La consommation annuelle standardisée est égale ou supérieure à 6.000 kWh (la moyenne en Wallonie étant de 3.500 kWh) ;
- La puissance électrique nette développable de production d'électricité est supérieure à 5kWe ;
- Les points de recharge ouverts au public.

Sur base du principe de précaution, une nouvelle dérogation est insérée pour traiter les cas d'intolérance liés à l'usage des compteurs intelligents.

Energies renouvelables

Afin de soutenir et faciliter le développement des énergies renouvelables et atteindre ses objectifs en la matière, le gouvernement wallon a poursuivi différentes réformes et lancé de nouvelles initiatives.

Ainsi, le gouvernement wallon a adopté en septembre 2018 une approche globale et des solutions à long terme pour l'avenir des **certificats verts** (CV), le facteur k Solwatt, la fixation des quotas au-delà de 2024 et le financement de la dette CV. Il est proposé de structurer un mécanisme de financement par lequel ELIA recevrait le produit d'une ou plusieurs émissions obligatoires avec un label 'vert' pour lui assurer annuellement les moyens financiers nécessaires à l'acquisition future des CV wallons, ainsi qu'au rachat à terme des CV wallons précédemment mis en réserve et en temporisation.

Le mécanisme des CV sera maintenu pour les anciens et les nouveaux projets afin de poursuivre le développement des énergies renouvelables à un coût sociétal maîtrisé. Les taux d'octroi seront, par conséquent, revus et la durée d'octroi se basera sur la durée de vie économique (selon la méthodologie de la CWaPE). Selon les filières, des diminutions entre 25 % et 75 % sont prévues à l'horizon 2030, ce qui amorce le phasing-out du soutien. Les objectifs par filières 2020 et 2030 sont revus, notamment sur base des objectifs repris dans le PNEC. Les quotas seront adaptés à l'évolution du marché des certificats verts et fixés jusque 2030 (et non plus 2024) afin de permettre plus de lisibilité et prévisibilité du marché des CV. Selon les différents modèles étudiés, le marché des CV devrait être revenu à l'équilibre en 2025. Les détenteurs de CV pourraient, dès lors, valoriser leurs CV au-delà du prix minimum garanti de 65 € HTVA.

En matière d'énergie éolienne, le gouvernement wallon a adopté en mars 2018 la '**Pax Eolienica**', qui prévoit 15 mesures phares pour soutenir le développement éolien. Elle vise à simplifier les démarches administratives des promoteurs éoliens en leur permettant d'évoluer dans un cadre wallon assurant une prévisibilité juridique accrue. Elle traduit également la volonté du gouvernement d'associer pleinement tous les acteurs concernés autour des enjeux liés à la poursuite du développement de la production d'énergie renouvelable par l'implantation d'éoliennes sur le territoire wallon.

Dans le cadre du PWI et en vue de soutenir la mise en œuvre des premiers projets dans les filières **Power-to-X** (P2X), la Wallonie a mis à disposition, en 2018, deux aides de 75.000 € maximum chacune sous forme de subvention afin d'aider les porteurs de projets à finaliser leur étude de faisabilité.

En matière de géothermie, le gouvernement wallon a adopté fin janvier 2019, en 1ère lecture, un avant-projet de décret instaurant une **garantie géothermique pour les projets d'exploration dans le sous-sol profond**. Ce nouveau dispositif vise à couvrir un risque naturel que les acteurs privés ne peuvent assurer. En effet, compte tenu des coûts d'investissement importants, du risque de ne pas atteindre la ressource géothermique escomptée et de l'inexistence d'une police d'assurance couvrant ce risque 'naturel', un système de garantie régionale est considéré comme nécessaire pour créer un climat d'investissement favorable à la production de chaleur à partir de géothermie profonde. Ce type de garantie existe déjà en Flandre et en France.

Le décret comporte deux parties : un dispositif de garantie géothermique régionale (la région couvre le risque, sur base de l'avis d'un comité technique et indemnise le cas échéant) et la création d'une section 'garantie géothermique' dans le Fonds Kyoto, disposant d'un budget spécifique (à prévoir lors de la programmation budgétaire) utilisé pour l'indemnisation. Pour pouvoir bénéficier de l'indemnisation, les investisseurs contribuent au fonds en payant une prime proportionnelle au coût d'un projet.

En outre, le gouvernement wallon a approuvé en 1ère lecture le 6 décembre 2018 un projet de décret sous-sol qui a pour objet d'instaurer un cadre clair et précis des activités et installations visant à exploiter les ressources du sous-sol, entendues dans une acceptation large. La géothermie profonde est concernée. Une étude a également été lancée fin 2018 sur la détermination du potentiel géothermique des anciennes mines désaffectées en Wallonie.

Enfin, l'avant-projet d'arrêté présentant l'instauration d'un cadre **décrétal favorisant l'autoconsommation collective d'électricité** a été adopté en octobre 2018 en 1ère lecture. Actuellement, un cadre légal existe déjà pour permettre l'autoconsommation pour tous les consommateurs. La nouveauté du projet porté par le décret est la possibilité de créer des communautés énergétiques, appelées des 'opérations d'autoconsommation collective', afin de dépasser la dimension physique du réseau. Ainsi, tout en mobilisant le réseau public, plusieurs entités (personnes physiques ou morales), au sein d'un périmètre, pourront s'entendre pour mutualiser leur production et consommation électrique.

Le développement de modes de circuits courts de consommation de l'énergie permettra, à terme, de faire des économies dans le développement et le renforcement du réseau de distribution et permettra une meilleure intégration des énergies renouvelables, qui sont des énergies dites intermittentes. Consommer de l'énergie renouvelable à une échelle locale réduit les pertes en mobilisant une partie moins importante du réseau, ce qui facilite en fin de compte son intégration à ce dernier. L'autoconsommation collective favorisera également la 'smartisation' du réseau.

Sur le même thème, le Pôle MecaTech et le cluster Tweed ont lancé en mars 2019 un appel à projets tourné vers les Communautés Énergétiques Renouvelables via l'Autoconsommation Collective et Locale d'Énergie (CERACLE). Les thèmes visés par l'appel sont les réseaux alternatifs d'énergie (chaleur & électricité) et les micro-réseaux, les réseaux virtuels permettant notamment une meilleure valorisation locale des productions d'électricité renouvelable locales à l'échelle du zoning ou d'un quartier tout en utilisant et rémunérant de manière équitable le réseau public de distribution d'électricité, l'autoconsommation collective, les communautés énergétiques locales. L'appel vise en priorité la mise sur le marché d'innovations technologiques pouvant déboucher sur de nouveaux produits/services des différents partenaires du consortium, mais il s'agit également de permettre l'établissement d'un cadre normatif favorable au développement des réseaux alternatifs et des modes de consommations collective.

Plusieurs mesures détaillées plus bas en matière d'efficacité énergétique à destination des entreprises portent également sur le développement des énergies renouvelables.

Efficacité des ressources

Plusieurs nouvelles mesures ont été adoptées en 2018 pour favoriser la transition vers une économie bas carbone et l'efficacité énergétique, notamment dans les entreprises, le secteur public et le logement.

Premièrement, le gouvernement wallon a adopté les modalités de **la mesure 'bas carbone' (UDE2020) dans le cadre du programme FEDER**. Elle a pour but de renforcer les aides à l'investissement à destination des entreprises en lien direct avec la transition vers une économie à faibles émissions de CO₂ et l'utilisation des énergies renouvelables. Destinée aux PME disposant d'une puissance de raccordement électrique $\geq 56\text{kVA}$, elle complète à hauteur de 32 millions € une mesure existante (UDE) d'aide à l'utilisation durable de l'énergie. UDE2020 s'inscrit en complémentarité avec l'outil Easy'Green développé par Novallia au sein de la SOWALFIN, qui est opérationnel depuis novembre 2017, qui soutient les PME pour leur transition vers une économie bas carbone via le financement par capital, prêt ou garanties de technologies ou services bas carbone.

Cette nouvelle mesure FEDER UDE2020 sera conditionnée à la réalisation préalable d'un audit énergétique AMURE de l'entreprise (auditeurs agréés par la Région). Cette étape préalable permettra d'identifier les pistes d'investissements pertinentes pour augmenter l'efficacité énergétique et, le cas échéant, les coûts énergétiques inutiles à supprimer par une gestion intelligente, ou le potentiel de flexibilité de la consommation électrique à valoriser. En contrepartie de cette obligation d'audit, l'entreprise bénéficiera d'une intervention sur ses investissements majorée de plusieurs pourcents (la récupération de chaleur et d'énergie, des systèmes de chargement de batteries, des logiciels de gestion intelligente, des pompes à chaleur ou des chaudières biomasse sont autant d'exemples d'investissements éligibles...).

Deuxièmement, le gouvernement wallon a attribué à la **Sogepa**, Société publique wallonne de Gestion et de Participations, des moyens financiers à hauteur de 20 millions € dans le cadre du Fonds Kyoto pour réaliser des projets de tiers investisseur en efficacité énergétique et énergie renouvelable. Dans ce cadre, elle a conclu en décembre 2018 un partenariat avec EDF Luminus, sous la forme de la S.A. Demainvest, pour aider les entreprises en retournement qu'elle accompagne à réduire leur empreinte écologique et leur facture énergétique. Elle sera active dans le développement, la construction et l'exploitation de projets d'efficacité énergétique, d'approvisionnement électrique et de production d'énergie et de chaleur. Dans le contexte d'un contrat-cadre de services énergétiques par contrat de performance énergétique (CPE), elle permettra le financement des projets centrés sur les économies d'énergie, la production d'électricité photovoltaïque ou éolienne à destination des entreprises du portefeuille de la Sogepa.

En matière de rénovation, le **projet RENOWATT** qui avait été lancé à titre pilote est désormais étendu à toute la Wallonie. Celui-ci vise l'amélioration de l'efficacité énergétique de bâtiments publics. C'est un guichet unique qui prend en charge la conclusion du contrat de performance énergétique (CPE), sélectionne les bâtiments dignes d'intérêt à la rénovation, lance la procédure de marché public et accompagne les communes dans la mise en œuvre du CPE. L'objectif est d'offrir une assistance technique gratuite aux 262 communes de la Wallonie pour réaliser un minimum de 100 millions € d'investissements en CPE sur plus de 500 bâtiments. Un budget de 5,2 millions € pour une durée maximale de 3,5 ans est prévu : 3,5 millions € financés par l'Europe (ELENA/BEI) et 1,7 millions € financés par le Gouvernement wallon.

Le gouvernement wallon a également adopté en 1ère lecture en juillet 2018 le projet d'arrêté **réformant en profondeur le régime des primes Energie et Rénovation** en vue d'en renforcer l'attractivité et l'efficacité. A l'avenir, tout demandeur devra faire appel à un auditeur afin de lister l'ensemble des travaux à réaliser en matière énergétique et de rénovation, ainsi que l'ordre dans lequel ceux-ci doivent être menés. Une fois l'audit réalisé, il suffira d'introduire une demande de primes auprès de l'administration, et cette demande vaudra pour l'ensemble des travaux. Le demandeur restera libre d'effectuer la totalité ou non des travaux, et de phaser ceux-ci dans le temps, en fonction de ses moyens.

Depuis le 1er mars 2018, les montants des primes avaient déjà été revus à la hausse, avec des primes de base jusqu'à 4,5 fois plus élevées. Les premiers effets de cette mesure se sont déjà fait ressentir puisque, si l'on compare la période mars 2017 – juin 2017 avec la période mars 2018 – juin 2018, on remarque que les avertissements préalables ont doublé voire triplé.

Il a également été décidé en novembre 2018 de fusionner les mécanismes Ecopack et Rénopack visant le **soutien aux travaux de rénovation pour un public plus précarisé par un prêt à 0%**. L'objectif est de simplifier les mécanismes. Le nouveau dispositif apporte également deux améliorations : l'augmentation du plafond du prêt de 30.000 à 60.000 €, et l'augmentation de la durée maximum du prêt de 15 à 30 ans.

Dans le secteur public, le gouvernement wallon a validé le remplacement de luminaires équipés de lampes à décharge par des **luminaires LED sur le réseau routier wallon** non structurant. Ce sont 6.200 kilomètres de voiries régionales qui sont concernés. La Wallonie va donc procéder dans les quatre ans à venir au remplacement de 18.000 luminaires ancienne génération par des luminaires LED. Cette décision vient compléter le Plan Lumière 4.0 mené par la SOFICO et qui concerne, quant à lui, les autoroutes wallonnes et les nationales. Ce réseau structurant (2.300 km dont 875 km d'autoroute) compte plus de 63.000 supports et près de 73.000 luminaires. L'éclairage LED étant moins énergivore, il permettra une économie énergétique de 30%. La Wallonie a pu bénéficier de l'appui de l'Advisory Hub de l'EFSI pour le montage financier du dossier.

On peut également pointer, dans le cadre du Plan Wallon d'Investissement, le **financement du 'Plan Piscines'**, dont le but est de rénover le parc wallon des piscines, en réduisant leur consommation énergétique et en favorisant l'utilisation d'énergies renouvelables.

5 Mesures de réforme complémentaires : politique industrielle, économie circulaire et soutien aux PME

Le gouvernement wallon a poursuivi la mise en œuvre de sa stratégie intégrée de développement régional, en activant différents leviers de compétitivité. Il s'agit en particulier de développer un cadre favorable et des mesures de soutien à l'investissement, à l'entrepreneuriat et au développement de l'activité économique. Un certain nombre de réformes et mesures adoptées dans cette perspective ont déjà été décrites dans les sections qui précèdent. Nous décrirons plus avant dans cette section les mesures visant la création d'entreprises et leur croissance, notamment en faveur des PME. Le développement de l'économie circulaire et l'utilisation efficace des ressources par l'industrie figurent également parmi ces priorités et font déjà parties intégrantes de la stratégie de spécialisation intelligente Wallonne.

La Politique des **Pôles de Compétitivité** reste au cœur de la stratégie de développement économique de la Région, et constitue l'épine dorsale de la Stratégie régionale de spécialisation intelligente (S3). Sa mise en œuvre se poursuit au travers d'appels à projets réguliers, tout en y apportant de nouvelles impulsions en matière d'internationalisation et de participation aux programmes européens, de formation, d'innovation et de digitalisation, de collaborations interpôles, ... Les investissements prévus dans le cadre du Plan Wallon d'Investissement en matière de RDI contribueront également à approfondir la dynamique de spécialisation intelligente dans les domaines des Pôles, en lien avec les universités et centres de recherche (cf. section 4.2). Un processus de renouvellement du jury des pôles est également en cours, ainsi qu'une réflexion sur les modalités de financement des cellules opérationnelles des Pôles. Sur le plan européen, la Wallonie est notamment active dans les projets pilotes de la Vanguard Initiative et est impliquée dans plusieurs partenariats de collaboration interrégionale sélectionnés par la Commission européenne. On peut notamment relever certains projets portés par les Pôles :

- La plateforme d'innovation PEPIT dans le domaine du recyclage du plastique portée par GREENWIN, MECATECH et le Cluster PLASTIWIN (cf. section 4.2).

- La signature d'un accord de collaboration interrégional, en partenariat avec les Pôles flamand CATALISTI et wallon GREENWIN, dans le domaine des plastiques et de la chimie durable. Un appel à projets commun a été lancé en 2019.
- Création de la plateforme NATEXTRA portée par WAGRALIM. Celle-ci est active dans le développement de procédés et de production industrielle dans le domaine de l'extraction végétale à des fins alimentaires.

Dans le cadre de sa participation au projet Européen INNOSUP IOT4Industry, MECATECH a lancé un premier appel à projets à destination des PME. Celui-ci permettra de financer les PME jusqu'à 60.000 € pour des projets collaboratifs (faisabilité, prototypage ou démonstration) visant l'intégration de technologies numériques (IoT, Big Data, Intelligence Artificielle, Cyber-sécurité) dans des cas d'usages 'Industrie du Futur'.

- D'autres acteurs wallons viennent d'être sélectionnés dans des projets INNOSUP (WAGRALIM et Infopôle Cluster TIC), ou COSME pour la collaboration interclusters en matière de S3 (BIOWIN).
- La création d'un fonds d'investissement de 20 millions € dédié au secteur spatial.
- Le lancement d'un appel conjoint entre MECATECH et le cluster TWEED sur le thème de l'auto-consommation collective d'énergie (cf. section 4.5).
- En matière de diffusion des technologies digitales, le Cluster Infopôle TIC s'est vu confier trois nouvelles missions par le gouvernement, dont l'identification et le développement des écosystèmes numériques articulés sur l'offre sectorielle, notamment en lien avec les Pôles de compétitivité, et la recherche. Le Cluster entend renforcer ses collaborations avec les Pôles en vue de développer l'innovation numérique trans-sectorielle dans leurs projets.

Un **nouveau cluster EquisFair** a en outre été labellisé début 2019, celui-ci vise à structurer la filière équestre en Wallonie.

En matière de soutien aux PME et à l'entrepreneuriat, outre les mesures déjà évoquées dans les sections précédentes, 3 mesures peuvent être pointées. Premièrement, la mesure fiscale du **Prêt Coup de Pouce** est depuis janvier 2019 accessible à toutes les entreprises, et non plus limité aux entreprises existant depuis 5 ans maximum.

Ensuite, le gouvernement wallon a lancé en janvier 2019 un **Conseil Wallon de l'Exportation**. Celui-ci est composé d'acteurs de terrain et d'experts. Partant des constats que l'export wallon reste trop dépendant des grandes entreprises et de quelques secteurs clés, et reste concentré géographiquement dans les pays proches, le Conseil Wallon de l'Exportation est chargé d'établir pour le 1er octobre une stratégie de dynamisation de l'internationalisation des entreprises wallonnes. Il devra également fournir annuellement des recommandations concrètes tant en termes d'internationalisation des entreprises que d'attractivité de la Wallonie pour les investisseurs étrangers.

Troisièmement, afin de stimuler l'**entrepreneuriat féminin**, une nouvelle mesure sera lancée en 2019. Celle-ci permettra à une cheffe d'entreprise en période de maternité d'être épaulée dans sa tâche par un autre entrepreneur (un relais managérial) afin de lui permettre de consacrer du temps à son bébé tout en assurant le maintien de l'activité de son entreprise. Ce soutien managérial pourra s'effectuer à temps plein ou à temps partiel et l'entrepreneure peut également faire le choix de rester active si elle le souhaite. L'enveloppe budgétaire annuelle sera de 450.000 €. L'intervention portera sur 75% du salaire du relais managérial (le solde étant à la charge de l'entrepreneure), et sera disponible pour une durée maximale de six mois.

Afin de soutenir la compétitivité de l'industrie wallonne dans le contexte de la transition vers une économie bas carbone, le gouvernement a adopté une mesure '**carbon leakage**' s'inscrivant dans l'encadrement adopté en autorisée depuis 2012 par l'Union Européenne. Ce type de mesure a déjà été adopté dans tous nos pays/régions limitrophes. Elle permet de compenser financièrement un panel limité d'entreprises qui ont perdu en compétitivité par rapport aux entreprises internationales qui n'ont pas été soumises à l'échange de quotas d'émissions européens (essentiellement les secteurs métallurgique, sidérurgique, chimique, pharmaceutique et du papier). La mesure prend la forme exceptionnelle d'une aide d'Etat compensant les surcoûts en énergie encourus par ces secteurs. Le budget prévu est de 17,5 millions € sur la période 2018-2020 (7,5 en 2018, 5 en 2019 et 5 en 2020).

En matière d'économie circulaire, le gouvernement wallon a approuvé en mars 2018 le **Plan Wallon des Déchets – Ressources (PWDR)**. Concrètement, plus de 700 actions sont proposées au travers de 157 mesures afin de mieux réduire, réutiliser, trier, recycler et valoriser les déchets. Parmi-elles-ci :

- Le développement d'une symbiose industrielle ou économie circulaire : des déchets pour une entreprise deviendront des ressources pour une autre ;
- Le lancement de nouvelles filières de recyclage pour le plastique, le bois, les piles, le démontage des véhicules hors d'usage, les matelas ;
- Le renforcement du tri des déchets, notamment grâce à un investissement de 50 millions € d'ici 2020 pour la construction de nouveaux recyparcs et la rénovation de sites existants. La construction d'une nouvelle unité de biométhanisation destinée à valoriser les déchets organiques est également prévue ;
- La promotion d'un accord-cadre avec le secteur de la distribution pour favoriser plus d'éco-conception des emballages en vue d'un meilleur recyclage ;
- Le renforcement du réseau des Repairs-café pour assurer une plus longue vie des objets ;
- L'encouragement des citoyens à louer un service plutôt qu'acheter un bien, dans une logique d'éco-fonctionnalité (appareils électriques, électroniques, véhicules, vélos, textiles,...).

Le gouvernement wallon a également décidé l'octroi d'un subside de 410.000 € à l'asbl ImmaTerra pour financer 40 % d'un projet visant à continuer à sensibiliser à **l'économie de la fonctionnalité et de la coopération**. Sur base d'un projet pilote d'1 an, une méthode de travail rigoureuse et adaptée aux réalités des entreprises wallonnes a été développée. Les objectifs sont de mobiliser et sensibiliser au moins 1.000 entreprises, opérer un accompagnement spécifique de 50 d'entre elles et former, aux enjeux, défis, opportunités et modalités de déploiement de la valeur ajoutée de l'EFC, 200 parties prenantes externes aux entreprises.

Bijlage 2: Hervormingsprogramma van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

1 Inleiding

Deze bijdrage van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aan het Belgisch Nationaal Hervormingsprogramma (NHP) 2019 wil een overzicht geven van de belangrijkste gewestelijke maatregelen en strategieën die een antwoord bieden op de landspecifieke aanbevelingen (LSA) die de Raad van de Europese Unie aan België heeft gedaan in het kader van het Europees Semester, evenals op de doelstellingen van de Europa 2020-strategie. Ze werd ter advies voorgelegd aan de sociale partners van de Economische en Sociale Raad voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest om vervolgens ter goedkeuring te worden voorgelegd aan de Brusselse Hoofdstedelijke Regering.

De Brusselse regering heeft haar gewestelijke visie voor 2040 bepaald door in juli 2018 het Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling (GPDO) goed te keuren. Het GPDO wil een gepast antwoord bieden op de uitdagingen en aandachtspunten waar Brussel als stedelijk gebied mee te maken krijgt. Denken we hierbij bijvoorbeeld aan de bevolkingsgroei, de toegankelijkheid tot huisvesting, de economische herstructurering, de toegang tot de arbeidsmarkt, de functionele en sociale diversiteit, de verschillende soorten mobiliteit of de milieukwesties.

De strategie voor stadsherwaardering heeft drie hoofddoelstellingen:

- een antwoord bieden op de bevolkingsgroei en dus op de daarmee samenhangende nood aan nieuwe woningen, scholen, voorzieningen en openbare ruimte;
- de desindustrialisering onderzoeken en de methodes bepalen om een economische dynamiek aan te zwengelen die banen schept voor de Brusselaars en die zich tegelijk duurzaam in een inclusieve stedelijke context integreert;
- ervoor zorgen dat het grondgebied verbinding schept tussen wijken in plaats van grenzen af te bakenen, ofwel wijken anders configureren om zo een ecosysteem te versterken of tot stand te brengen dat de ontwikkeling van het grondgebied, van de stedelijke economie en van de multimodale verplaatsingen integreert en het grondgebied aanwendt om een aangename, duurzame en aantrekkelijke leefomgeving te creëren.

De strategie voor de gewestelijke ontwikkeling berust op twee actieprincipes: de gewestelijke concentratie en de concentratie van bepaalde prioritaire sectoren die werkgelegenheid en economische dynamiek genereren: de media, de creatieve sectoren en het toerisme, hulpbronnen- en afvalbeheer, duurzame voeding, de horeca, duurzame bouw, hernieuwbare energie, gezondheidszorg en dienstverlening aan personen.

In het kader van de Strategie Go4Brussels 2025 heeft het Gewest met name gezorgd voor een verdere ontwikkeling, versterking en/of kruising van het economisch, werkgelegenheids-, R&D-, opleidings- en onderwijsbeleid in Brussel, aangepast aan de realiteit en de diversiteit van zijn inwoners, gaande van werkgevers tot werknemers, onderzoekenden en studenten. Bovendien wordt deze dynamiek ondersteund door uitgebreide sociale overlegmechanismen, zowel op interprofessioneel als sectoraal vlak.

Via deze transversale samenwerkingsbenadering wil de Brusselse Hoofdstedelijk Regering het bemoeigende herstel van de economische activiteit en de gestage daling van de werkloosheidsgraad ondersteunen en consolideren. Terwijl het beleid dat sinds het begin van de legislatuur werd opgestart, wordt

voortgezet, heeft de regering in dat verband eveneens beslist om in het kader van het begrotingsevenwicht buitengewone investeringen te doen op het vlak van veiligheid en mobiliteit om een harmonieuze territoriale ontwikkeling te verzekeren ten voordele van alle Brusselaars en gebruikers van de stad.

Om structurele hervormingen te kunnen uitwerken, zijn er immers aanzienlijke openbare investeringen nodig. Die investeringen, waarvan de economische en strategische meerwaarde is bewezen, worden in het Rapport van de Europese Commissie van 2019 over België overigens nog steeds als onvoldoende bestempeld. De budgettaire bewegingsruimte wordt echter beperkt door een strak Europees keurslijf, waardoor het moeilijk wordt een dynamiek van heropleving op gang te brengen die sterk genoeg is om een antwoord te bieden op de vele demografische, economische, sociale en ecologische uitdagingen. Daarom wijst de Brusselse Hoofdstedelijke Regering er nogmaals op dat ze van plan is om openbare investeringen niet langer dezelfde budgettaire benadering te geven als de lopende uitgaven.

2 Context en macro-economische vooruitzichten

2.1 Economische activiteit

De groei van de economische activiteit blijft gematigd tot 2020 en vertraagt dan

Volgens de meest recente gewestelijke economische vooruitzichten zou de groei van de economische activiteit in het Brussels Gewest tussen 2018 en 2020 stabiel blijven op 1,3 %, om vervolgens in de volgende drie jaar aanzienlijk te vertragen. Zo zou de groei in Brussel in 2023 moeten teruglopen tot 0,9 %. Deze evolutie past binnen een context van conjuncturele vertraging die vanaf 2018 op Europees niveau en vanaf 2019 op mondiaal niveau wordt verwacht. Over de hele periode 2018-2023 verwacht men een groei van het Brusselse BBP van gemiddeld 1,2 % per jaar. De groei van de economische activiteit van het gewest zou voornamelijk te danken zijn aan de bijdrage van twee belangrijke bedrijfstakken, namelijk 'krediet en verzekeringen' en 'overige marktdiensten'.⁵

De groei van de investeringen blijft dynamisch

Tussen 2018 en 2023 zullen de investeringen (bruto-investeringen in vaste activa in de private en publieke sector, exclusief investeringen in huisvesting) in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest naar verwachting met gemiddeld 2,6 % per jaar toenemen (+3,0 % voor België). Deze stijging bevestigt de inhaalbeweging die is ingezet na een langdurige periode van daling van het investeringsniveau van 2009 tot 2012, in de nasleep van de financiële crisis. De investeringsgraad wordt berekend als het bedrag van de bruto-investeringen in vaste activa als percentage van de bruto toegevoegde waarde. In het Brussels Gewest daalde de investeringsgraad in 2012 tot 16,4 % als gevolg van de crisis. Sindsdien kennen we opnieuw een opwaartse beweging en zou de stijging zich volgens de prognoses geleidelijk moeten doorzetten, om in 2023 uit te komen op 20,4 %.

De binnenlandse werkgelegenheid groeit sterk in 2018, maar daarna neemt de jobcreatie af

In 2018 zou het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in totaal bijna 709.000 banen op zijn grondgebied moeten tellen, wat neerkomt op 15 % van de binnenlandse werkgelegenheid in België.⁶ De evolutie van de werkgelegenheid zou in 2018 erg dynamisch zijn, met iets meer dan 6.000 extra werknemers in Brussel (+ 0,9 %). In de volgende jaren, naarmate de groei van het Brusselse BBP afneemt, zal de werkgelegenheids groei naar verwachting sterk vertragen (om in 2013 te dalen tot 0,4 %). Over de hele periode 2018-2023 wordt verwacht dat de werkgelegenheid in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gemiddeld met 0,6 % per jaar zal toenemen, wat het aantal werknemers op 727.000 brengt. Dit komt overeen met de indienstneming van iets meer dan 24.000 extra werknemers in totaal over deze periode, of een gemiddelde nettojobcreatie van 4.000 banen per jaar. De meeste nieuwe aanwervingen die in het Brussels Gewest worden verwacht, zouden betrekking hebben op de sectoren 'overige marktdiensten' en 'gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening'.

---

⁵ De bedrijfstak 'overige marktdiensten' omvat onder meer de uitgeverijsector, de audiovisuele sector, de reclamewereld, informaticadiensten, advies en consultancy, administratieve en ondersteunende diensten, maar evengoed vastgoed-, boekhoudkundige, juridische, wetenschappelijke en technische activiteiten.

⁶ Er bestaan meerdere bronnen van statistische gegevens over de binnenlandse werkgelegenheid. De cijfers uit de gewestelijke economische vooruitzichten die in dit hoofdstuk worden voorgesteld, zijn gebaseerd op de gegevens van de gewestelijke boekhouding, opgesteld door het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR). Deze gegevens zijn hoofdzakelijk gebaseerd op administratieve bronnen en hebben het grote voordeel dat ze consistent zijn met de andere variabelen van de gewestelijke boekhouding, zoals bijvoorbeeld de toegevoegde waarde. Er dient echter te worden opgemerkt dat deze bron GEEN rekening

Herstel van de productiviteitswinsten in een context van gematigde loonkostenstijgingen

Voor alle marktactiviteitssectoren zou het Brussels Gewest in de periode 2018-2023 een productiviteitsgroei van 0,6 % per jaar moeten laten optekenen, een ritme dat identiek is aan het verwachte ritme voor België. Deze groei betekent een aanzienlijke verbetering ten opzichte van de over het algemeen negatieve trend van 2008 tot 2017 (gemiddeld - 0,5 % per jaar). Vanuit een historisch perspectief blijkt de groei van de Brusselse economische activiteit echter vrij intensief op het vlak van werkgelegenheid en daarentegen vrij zwak op het vlak van productiviteitswinsten. Deze relatieve zwakte van de productiviteitswinsten moet worden beschouwd in samenhang met de verwachte gematigde stijging van de reële arbeidskosten (gemiddeld + 0,6 % per jaar tussen 2018 en 2023). Uiteindelijk zou de verwachte stijging van de loonkosten tussen 2018 en 2023 voor de marktactiviteitssectoren van het Brussels Gewest dus gelijk zijn aan die van de productiviteit. Deze evolutie betekent dat het kostenconcurrentievermogen van het gewest in de komende jaren naar verwachting op hetzelfde peil zal blijven.

Ondernemingsdynamiek is sterker in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Eind 2017 telde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 104.705 actieve btw-plichtige ondernemingen, goed voor 11 % van de Belgische ondernemingen. In vergelijking met 2016 is dat een stijging van 3.574 ondernemingen op het gewestelijk grondgebied, wat overeenkomt met een groei van 3,5 %. 83 % van de bedrijven die actief zijn in het Brussels Gewest behoort tot de tertiaire sector, 80 % heeft geen werknemers in dienst, terwijl 16 % tussen 1 en 9 werknemers in dienst heeft. Het aandeel van de grote ondernemingen (50 personen of meer) is in het Brussels Gewest hoger dan op nationaal niveau (respectievelijk 1,1 % en 0,7 % van het totaal aantal ondernemingen).

In 2017 werden in het Brussels Gewest 12.273 nieuwe ondernemingen ingeschreven, wat overeenkomt met een aandeel van 11,9 %. Dit aandeel is hoger dan het nationale gemiddelde van 10,0 %. Het aantal stopzettingen van ondernemingen op Brussels grondgebied steeg tot 7.979 eenheden in 2017, een stijging na twee jaar op rij waarin het aantal stopzettingen daalde. In het Brussels Gewest werd dus een hogere stopzettingsgraad opgetekend, die steeg tot 7,8 %, een hogere waarde dan het nationaal gemiddelde (6,2 %). In vergelijking met België als geheel vertoont het Brussels Gewest een sterkere ondernemingsdynamiek, met relatief zowel meer starters als meer stopzettingen.

De impact van de brexit op de Brusselse economie

Het aangekondigde vertrek van het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie zal een grote economische schok veroorzaken voor de Europese Unie, België en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het meten van de gevolgen van deze schok in het Brussels Gewest verloopt niet van een leien dakje en er bestaan weinig studies over dit onderwerp. De moeilijke berekening vloeit niet alleen voort uit de onzekerheid over de uitkomst van de Brexit-onderhandelingen, maar ook uit de methodologische complexiteit van een dergelijke analyse en het ontbreken van de nodige statistische gegevens. Tot op heden bieden twee studies een becijferde impact van de brexit op de economie van het Brussels Gewest.⁷ Volgens deze studies en afhankelijk van de vraag of men zich in een scenario van 'zachte' of 'harde' Brexit bevindt, zou het banenverlies op middellange termijn tussen 1.000 en 5.000 banen moeten bedragen, terwijl het verlies aan toegevoegde waarde tussen 300 en 1.000 miljoen euro zou bedragen. De resultaten van deze studies zijn uitsluitend gebaseerd op de uitvoer van goederen en houden geen rekening met de andere waarschijnlijke effecten van de Brexit, met name op de uitvoer van diensten, buitenlandse rechtstreekse investeringen, de mogelijke verhuizing van bepaalde ondernemingen en inwoners, de ge-

---

⁷ SCOURNEAU V. (2018), Les répercussions économiques potentielles du Brexit à moyen-terme sur la Wallonie, IWEPS Working Paper nr. 26; VANDENBUSSCHE H., CONNELL W. en SIMONS Z. (2017), De Impact van Brexit op de Vlaamse Economie: Een analyse van het output- en jobverlies, KU Leuven Vives Beleidspaper november 2017.

volgen voor het inkomen en de consumptie van burgers, ... Bijgevolg houden deze resultaten waarschijnlijk een onderschatting in van de gevolgen van het vertrek van het Verenigd Koninkrijk uit de Europese Unie.

2.2 Arbeidsmarkt

De groei van de bevolking in de arbeidsgeschikte leeftijd vertraagt en de activiteitsgraad neemt af

Het aantal Brusselaars in de arbeidsgeschikte leeftijd (15-64 jaar) zal in de periode 2018-2023 naar verwachting met 0,6 % toenemen. Hoewel het groeiritme vertraagt, blijft het aanzienlijk sneller dan in de naburige gewesten, waar men een groei van bijna nul verwacht. De activiteitsgraad in het Brussels Gewest loopt sinds 2006 terug en zal wellicht ook de komende jaren verder dalen. Het percentage zou zo van 69,4 % in 2018 dalen tot 68,6 % in 2023, met name als gevolg van het toenemend belang van de jongste leeftijdsklassen binnen de beroepsbevolking.

Het aantal werkende Brusselaars stijgt tweemaal sneller dan de werkgelegenheid binnen Brussel

De Brusselse arbeidsmarkt onderscheidt zich door de vele Vlaamse en Waalse pendelaars die in Brussel komen werken. Volgens de vooruitzichten zou het in 2018 respectievelijk om 209.000 en 119.000 pendelaars gaan. Aan de andere kant tellen we voor hetzelfde jaar meer dan 64.000 Brusselaars die naar Vlaanderen en Wallonië pendelen. Globaal gezien wordt iets minder dan de helft van de Brusselse binnenlandse werkgelegenheid ingenomen door werknemers uit een ander gewest. In de periode 2018-2023 zal het aantal uitgaande pendelaars naar verwachting sterker groeien dan het aantal inkomende pendelaars. Deze ontwikkeling moet worden gezien in samenhang met de steeds tragere groei van de verwachte arbeidsreserve in Vlaanderen en Wallonië. Ze vindt ook plaats in een context van herstel van de arbeidsmarkt en een efficiëntere coördinatie tussen de gewestelijke tewerkstellingsdiensten.

In deze omstandigheden zou het deel van de Brusselse binnenlandse werkgelegenheid dat wordt ingenomen door Brusselse inwoners blijven stijgen, van 53,5 % in 2018 tot 54,4 % in 2023. Het gewicht van de Brusselaars in de werkgelegenheid van de andere twee gewesten zou tijdens de komende jaren ook toenemen. De Brusselse werkende beroepsbevolking van haar kant zou sneller blijven groeien dan de binnenlandse werkgelegenheid (respectievelijk + 1,3 % en + 0,6 % per jaar tussen 2018 en 2023).

De tewerkstellingsgraad blijft stijgen

De tewerkstellingsgraad is de verhouding tussen de werkende beroepsbevolking en de bevolking op beroepsactieve leeftijd (15-64 jaar). Tussen 2008 en 2013 is de tewerkstellingsgraad in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest sterk gedaald van 59,2 % naar 56,3 %, terwijl die in de twee andere gewesten nagenoeg constant is gebleven. Ook al nam de werkende beroepsbevolking in deze periode twee keer zo snel toe in Brussel als in Vlaanderen en Wallonië, toch was dit niet voldoende om de sterke verhoging van het aantal Brusselaars in de beroepsactieve leeftijd op te vangen. De tewerkstellingsgraad in het Brussels Gewest nam vanaf 2016 weer toe en deze tendens zou zich de volgende jaren moeten doorzetten. In de periode 2018-2023 verwachten we een stijging van 58,1 % naar 60,1 %. In tegenstelling tot wat in het verleden werd vastgesteld, zou de toename van het aantal werkende Brusselaars dus moeten volstaan om de (nog steeds aanzienlijke) intrede van Brusselaars in de arbeidsgeschikte leeftijd op te vangen.

Het aantal werkzoekenden daalt voor het vierde jaar op rij

In 2018 werden gemiddeld 90.203 niet-werkende werkzoekenden (NWW) ingeschreven bij Actiris, de gewestelijke overheidsdienst voor arbeidsbemiddeling van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Dit aantal is met 3,4 % gedaald ten opzichte van 2017 (- 3 189 personen), dit is meteen het vierde jaar op rij met een daling van de Brusselse werkloosheid. Relatief gezien kende de jeugdwerkloosheid de sterkste daling in 2018 (- 7,2 %), gevolgd door de groep werklozen tussen 25 en 49 jaar (- 4,7 %). Het aantal NWW van 50 jaar en ouder is daarentegen lichtjes gestegen (+ 1,5 %). Deze duidelijke daling die zich al een aantal jaar doorzet, is deels te danken aan de opleving van de conjunctuur, die een dynamische groei van de werkgelegenheid heeft ondersteund, aan de herziening van de opvolgingsprocedure van (jonge) werkzoekenden door Actiris en aan de hervorming van de voorwaarden van het recht op een werkloosheids- en inschakelingsuitkering.

De werkloosheid blijft dalen op middellange termijn

Volgens de gewestelijke prognoses bedroeg de werkloosheidsgraad in het Brussels Gewest 16,3 % in 2018, 1,2 procentpunt lager dan het jaar voordien. Over de gehele periode 2018-2023 zal het aantal NWW's naar verwachting met gemiddeld 4.500 personen per jaar afnemen. We verwachten dat het aantal Brusselse werklozen tegen 2023 zal dalen tot 70.500, wat overeenkomt met een werkloosheidsgraad van 12,4 %. Dit cijfer ligt beduidend lager dan in het verleden, vooral dan in vergelijking met het gemiddelde van 20,8 % tussen 2003 en 2014. Men mag echter niet uit het oog verliezen dat de administratieve werkloosheidsdefinitie die in de prognoses van toepassing is, niet langer altijd samenvalt met de vroegere situatie.

2.3 Demografie

De groei van de Brusselse bevolking zet zich door, maar is minder significant dan in het vorige decennium

Op 1 januari 2018 telde het Brussels Hoofdstedelijk Gewest 1,199 miljoen inwoners. In de loop van 2017 kreeg het Brussels Hoofdstedelijk Gewest er 7.122 inwoners bij, wat neerkomt op een groei van 0,6 %. Deze groei is dan wel hoger dan in 2016, maar is toch laag in vergelijking met de groei die we de voorbije tien jaar hebben gekend.

Zoals reeds een tiental jaar systematisch het geval is, valt deze jaarlijkse toename ook in 2017 te verklaren door een geboortecijfer dat veel hoger lag dan het sterftecijfer (+ 8.678) en door een hoog internationaal migratiesaldo (+ 12.580), die samen het zeer negatieve interne migratiesaldo (- 14.301) meer dan compenseren.

Op middellange en lange termijn zal de Brusselse bevolking volgens de laatste demografische prognoses van het Federaal Planbureau (2018-2070) toenemen tot 1,245 miljoen in 2030 en 1,389 miljoen inwoners in 2070. Met een stijging van 16 % over de hele periode 2018-2070 ligt de verwachte groei in het Brussels Gewest tussen de verwachte groei voor de twee andere gewesten in (+ 19 % in Vlaanderen en + 12 % in Wallonië).

De Brusselse bevolking is relatief jong

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft gemiddeld een erg jonge bevolking in vergelijking met de twee andere gewesten, met op 1 januari 2018 een gemiddelde leeftijd van 37,5 jaar ten opzichte van 42,6 jaar in het Vlaanderen en 41,3 jaar in Wallonië. Sinds de jaren negentig is de bevolking van het Gewest aanzienlijk jonger geworden. Toch is de gemiddelde leeftijd in 2016 en 2017 licht gestegen.

In de wijziging van de structuur op basis van de leeftijd, die leidt tot deze algemene verjonging, spelen verschillende onderling met elkaar verbonden factoren een rol. Twee fenomenen springen hierbij in het

oog: de peri-urbanisatie, waarbij op lange termijn de oudere bevolking niet meer vervangen wordt door 'verloren' generaties, en de internationale immigratie. Beide fenomenen dragen bij aan de verjonging: het eerste door de top van de leeftijdspiramide te verkleinen, het tweede door de basis aan te vullen.

3 Antwoorden van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest op de landspecifieke aanbevelingen voor België

3.1 Budgettaire en fiscale doelstellingen

LSA 1: Ervoor zorgen dat het nominale groeipercentage van de netto primaire overheidsuitgaven in 2019 niet hoger ligt dan 1,8 %, hetgeen neerkomt op een jaarlijkse structurele aanpassing van 0,6 % van het bbp. Meevallers gebruiken om de vermindering van de overheidsschuldquote te versnellen. De beoogde pensioenhervormingen voortzetten en de voorspelde stijging van de uitgaven voor langdurige zorg beheersen. De volledige implementatie van het samenwerkingsakkoord van 2013 tot coördinatie van het begrotingsbeleid van alle overheidsniveaus voortzetten. De efficiëntie en samenstelling van de overheidsuitgaven op alle overheidsniveaus verbeteren om ruimte te creëren voor openbare investeringen, met name door uitgaventoetsingen uit te voeren.

3.1.1 Vermindering van de schuldquote van de overheid

Het Agentschap van de Schuld is een financiële dienst die ten dienste staat van de gewestelijke entiteit en van de regering van het gewest en werd in 2014 opgericht binnen Brussel Financiën en Begroting. Het omvat een Front Office, een Middle Office en een Back Office, wat een strikte scheiding van de vakgebieden weerspiegelt, vergelijkbaar met de banksector.

Het Agentschap van de Schuld is belast met talrijke opdrachten:

- het financieel beheer van de rechtstreekse schuld optimaliseren in een nieuwe context die wordt gekenmerkt door het einde van de financiële crisis en een duurzame terugkeer naar evenwicht;
- invoeren en vervolgens consolideren van het nieuwe dynamische beheersysteem van de waarborgen en versterken van de monitoring door het gewest;
- ondersteunen van de paragewestelijke entiteiten in de zoektocht naar financieringen, deelnemen aan de bevordering op de financiële markten en invoeren van nieuwe financieringstools ervoor;
- vervullen van de rol van financieel adviseur ten dienste van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering (BHR) in verband met investeringsprojecten (Project Finance);
- vervullen van een transversale rol in alle componenten van het Agentschap van de Schuld ten dienste van de regering via advies over portefeuillebeheer en financiële markten, de opstelling van financiële analyses en studies;
- de gewestinstellingen integreren in het Financieel Coördinatiecentrum;
- implementeren van een geconsolideerd financieel risicobeheer van het gewest;
- beheer van de portefeuille voor rekening van derden.

Het Agentschap van de Schuld van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest garandeert een optimaal beheer van de rechtstreekse en onrechtstreekse schuld van het Gewest. Dit optimale beheer wordt al enkele jaren bevestigd door de jaarlijkse rating van Standard & Poor's.

De begrotingsoverschotten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werden bijvoorbeeld jaar na jaar gebruikt om de schuld te verminderen. Zo daalde de rechtstreekse schuld tussen 2012 en 2016 van 3.146 miljoen euro naar 2.688 miljoen euro.

De strategie van de heropbouw van een kortetermijnschuld van 400 miljoen euro die in 2016 en 2017 werd gevolgd, heeft haar doelstelling behaald: op 31 december 2017 bedroeg de kortetermijnschuld 551 miljoen euro. Het jaar 2017 werd gekenmerkt door een terugkeer naar een deficitair traject (stijging van de schuld met 270 miljoen euro), voornamelijk als gevolg van strategische investeringen (investeringen in specifieke infrastructuur), waaronder tunnels, de metro en kunstwerken. Deze investeringen worden (buiten de begroting) geneutraliseerd door de regering, met een effectieve neutralisering in ESER, voor een rechtstreekse schuld van 2.958 miljoen euro (18,6 %). Deze heropbouw van een kortetermijnschuld heeft in 2018 geleid tot een aanzienlijke vermindering van de kosten van de gewestelijke schuld, die nu 3 % bedraagt tegenover 3,5 % in 2017, met behoud van een langere looptijd van 8,5 jaar. Het gewest heeft in 2018 dus de conventionele methode van herconsolidatie van alle schulden die in de loop van het jaar vervallen (204 miljoen euro), toegepast.

3.1.2 Nominale groei van de overheidsuitgaven

Als we de strategische investeringsuitgaven op het vlak van mobiliteit (metro, tunnels, viaducten, enz.) buiten beschouwing laten, merken we een globale stijging van 1,69 % van de primaire uitgaven van de overheidsdiensten van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, in overeenstemming met de Europese aanbevelingen.

De Brusselse Hoofdstedelijke Regering is, net als de andere entiteiten, van mening dat bepaalde groot-schalige strategische investeringen op het vlak van mobiliteit (metro, tunnels, viaducten enz.) met een grote economische impact een aparte behandeling verdienen en dus buiten de begrotingsdoelstelling van het Gewest moeten worden gehouden. De nadruk op het verhogen van de (strategische) investeringen is ook in overeenstemming met de andere aanbevelingen van de Europese Commissie.

3.1.3 Verbetering van de efficiëntie en samenstelling van de overheidsuitgaven

De Brusselse Hoofdstedelijke Regering heeft tijdens deze legislatuur bijzondere aandacht gehad voor een optimale aanwending van de beschikbare middelen, onder meer met het oog op de versterking van de noodzakelijke investeringsuitgaven. Waar het aandeel van de investeringen in de globale begroting van de gewestelijke entiteit in 2015 nog 9,9% bedroeg, is dit aandeel in de initiële begroting 2019 gestegen tot 15,74%. In nominale cijfers wordt nagenoeg een verdubbeling vastgesteld.

Overheidsopdrachten

De performantie van de openbare aankoop vormt een belangrijke factor voor de efficiëntie van de overheidsuitgaven. In het Brussels Gewest worden, naast de overheidstaak van administratief toezicht op de gemeenten, regelmatig acties uitgevoerd ter ondersteuning van de lokale overheden, goed voor 13,2 % van de overheidsuitgaven in België, in het kader van de plaatsing van hun overheidsopdrachten.⁸ Om het hoofd te bieden aan de complexiteit van sommige aanbestedingen doen veel lokale overheden een beroep op aankoopcentrales die de aankopen uitvoeren of bestellingen plaatsen op basis van overheidsopdrachten die door andere federale, gewestelijke en/of lokale aanbestedende overheden worden geplaatst.

---

⁸ "Les finances des pouvoirs locaux à Bruxelles", Belfius bank 2017.

Gemeenten en Openbare Centra voor Maatschappelijk Welzijn (OCMW) maken ook vaak gebruik van kaderovereenkomsten die door andere lokale en/of gewestelijke Brusselse aanbestedende overheden zijn gesloten.

De recente publicatie door de Brusselse overheid van een gids voor goede praktijken op het gebied van overheidsopdrachten draagt bij tot deze collectieve dynamiek. Deze gids introduceert andere criteria dan prijs of kosten. In het bijzonder wordt de nadruk gelegd op criteria die milieuaspecten moeten omvatten, met name de vervaardiging van producten waarbij geen giftige chemicaliën worden gebruikt, het inschakelen van de circulaire economie, om zo de offertes met de laagste impact op het mondiale ecosysteem te valoriseren. Meer in het algemeen worden in de 'Gids voor goede praktijken in de overheidsopdrachten' de aanbevelingen voor goede praktijken van de gewestelijke werkgroep 'Bestrijding van sociale dumping' samengebracht om de aanbestedende overheden instrumenten te verschaffen die hen kunnen helpen bij de plaatsing van hun overheidsopdrachten en bij de bestrijding van praktijken in verband met sociale dumping (voorbeelden van clausules die in het bestek moeten worden opgenomen, enz.).

Naast het gebruik van overheidsopdrachten die door aankoopcentrales worden uitgeschreven (zie hierboven), wordt de techniek van de gezamenlijke opdracht zo snel mogelijk en hoofdzakelijk afhankelijk van het voorwerp van de opdracht, de complexiteit of de financiering ervan, toegepast. Op gemeentelijk niveau kan de gewestelijke of federale aanbestedende overheid in dit verband de plaatsing op zich nemen, of zelfs instaan voor het toezicht op de uitvoering van een gemeentelijke overheidsopdracht.

Deze acties, die met name tot doel hebben de professionalisering van openbare aankopers te ondersteunen, nemen verschillende vormen aan, waaronder advies op aanvraag (van eenvoudig advies tot individuele begeleiding), regelmatige informatieverstrekking via verschillende kanalen en opleiding van de ambtenaren. In 2017 heeft het Gewest enkele honderden ambtenaren van gemeenten, OCMW's en politiezones de kans geboden om een vijfdaagse opleiding over wijzigingen in de regelgeving inzake overheidsopdrachten te volgen.

3.1.4 Gezondheidszorg en persoonlijke bijstand

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft na de zesde staatshervorming verschillende federale bevoegdheden geërfd. In 2018 heeft de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie (GGC), die belast is met communautaire aangelegenheden die niet uitsluitend betrekking hebben op een van de twee taalgemeenschappen van Brussel, een nieuwe overheidsinstelling met de naam Iriscare opgericht.⁹

Sinds 1 januari 2019 beheert Iriscare de bevoegdheden van het Brussels Gewest op het vlak van gezondheid en persoonlijke bijstand. Voorheen waren deze bevoegdheden verdeeld tussen het RIZIV, verschillende FOD's en de GGC zelf.

De overdracht van bevoegdheden van de federale regering naar de gemeenschappen en gewesten werd pas in januari 2019 afgerond. De GGC heeft gekozen voor een uitdrukkelijke 'as is'-benadering van de overgang, waarbij het bestaande beleid wordt gehandhaafd om de continuïteit van de dienstverlening aan de begunstigden en de financiering van de zorgverleners te waarborgen.

---

⁹ Ordonnantie van 23 maart 2017 houdende de oprichting van de bicommunautaire Dienst voor Gezondheid, Bijstand aan Personen en Gezinsbijslag.

Als gevolg van deze hervorming werden gewestelijke ziekenfondsen opgericht om verder te werken volgens stromen die te vergelijken zijn met de eerder bekende stromen via de verzekeringsinstellingen. Het grootste verschil wat de toekenning van prestaties betreft, is het criterium van de woonplaats van elke persoon. Dit criterium bepaalt immers zijn of haar rechten, waardoor elke overlapping van voordelen van verschillende overheden zou moeten worden vermeden.

De effectieve activiteitenoverdracht zal in 2019 en 2020 geleidelijk worden ingevoerd. Iriscare zal ook het gezondheidsplan (Brussels Gezondheidsplan) uitvoeren. Een van de doelstellingen van dit plan is het raadplegen en coördineren van de verschillende gezondheidsautoriteiten.

Binnen Iriscare wordt een technische commissie in het leven geroepen om de uitgaven en inkomsten van alle beleidsmaatregelen te controleren naar het voorbeeld van het federale RIZIV. Deze commissie zal om de drie maanden bijeenkomen en zal advies uitbrengen aan het Verenigd College met voorstellen voor mogelijke maatregelen.

3.1.5 Ontwikkeling van de diensten die worden aangeboden door het Observatorium van de Referentieprijzen voor de overheidsopdrachten

Ter herinnering, de algemene opdracht van het Observatorium van de referentieprijzen voor de overheidsopdrachten is het bijstaan van de aanbestedende overheden bij hun besluitvorming inzake overheidsopdrachten, met bijzondere aandacht voor abnormaal lage prijzen en de risico's van sociale dumping. De in 2018 uitgevoerde werkzaamheden en de projecten voor 2019 kunnen als volgt worden samengevat:

- Het Observatorium heeft onder meer tot taak om op aanvraag individuele hulp te verlenen bij de besluitvorming, en dit door adviezen en aanbevelingen te verstrekken. In 2018 heeft het Observatorium gevolg gegeven aan twaalf verzoeken om advies en aanbevelingen in verband met specifieke opdrachten. Het zal dit werk in 2019 voortzetten.
- Het Observatorium ontwikkelt verschillende documenten die het ter beschikking stelt van openbare aankopers om hen te laten gebruikmaken van tools die hen kunnen helpen bij hun procedures voor openbare opdrachten.

In 2018 heeft het Observatorium op de daarvoor bestemde pagina's van de website van de Economische en Sociale Raad het volgende ter beschikking gesteld:

- een typebestek voor bewakings- en controlediensten;
- specifieke aanbevelingen en een samenvattend document van het paritair comité 302 voor diensten van collectief restaurantbedrijf/catering.

Het Observatorium is van plan om in 2019 nieuwe documenten (typebestekken, sectorale synthesesnota's, enz.) m.b.t. de drukkerij-, en personenvervoersector ter beschikking te stellen van de aanbestedende overheden. Het zal ook zijn sectorale onderzoekswerkzaamheden (evenementen, onderhoud van groenvoorzieningen en bouw) voortzetten met als doel nieuwe nuttige documenten op te stellen.

- Naar aanleiding van de aanbevelingen van de werkgroep 'Bestrijding van sociale dumping' heeft het Observatorium een 'Gids voor goede praktijken in de overheidsopdrachten' opgesteld, die sinds juli 2018 online beschikbaar is. Deze gids is bedoeld om de aanbestedende overheden instrumenten te verschaffen die hen kunnen helpen bij de plaatsing van hun overheidsopdrachten en bij de bestrijding van praktijken in verband met sociale dumping.

- Het Observatorium is opgetreden in het kader van opleidingen, seminaries en informatiedagen om zijn ervaring te delen, zijn werkzaamheden te presenteren en zijn kennis over te dragen en/of verschillende netwerken te integreren (Brussels gewestelijk net van openbare aankopers, werkgroepen 'Sociale Clausules', enz.).
- Andere projecten, zoals de creatie van een analysetool voor de economische en financiële capaciteit van bedrijven die inschrijven op een overheidsopdracht en een online bedrijvengids, worden momenteel door het Observatorium uitgewerkt. Beide diensten zullen naar verwachting in 2019 beschikbaar zijn.

3.2 Arbeidsmarkt en opleiding

LSA 2: De hindernissen om te werken wegnemen en de doeltreffendheid van een actief arbeidsmarktbeleid versterken, met name voor laagopgeleiden, mensen met een migrantenachtergrond en oudere werknemers. De hervormingen op het gebied van onderwijs en opleiding voortzetten, onder meer door kansengelijkheid te bevorderen en het percentage afgestudeerden in de wetenschappen, technologie, ingenieurswetenschappen en wiskunde te verhogen.

Ter herinnering, de Brusselse regering heeft in juni 2015 de Strategie Go4Brussels 2025 aangenomen, die concreet vorm krijgt in negentien doelstellingen die alle beleidsdomeinen op het vlak van economie, onderzoek en ontwikkeling, werk, opleiding, onderwijs en mobiliteit bestrijken. Deze doelstellingen moeten:

- van Brussel de Belgische en Europese hoofdstad van ondernemingsgeest en innovatie maken (algemene doelstelling van pijler 1 van de Strategie 2025 voor Brussel);
- de paradox van de Brusselse economie omkeren en de levenskwaliteit van de Brusselaars verbeteren, in de eerste plaats door een grotere deelname aan de arbeidsmarkt. Door werkgelegenheid voor de Brusselaars te creëren door stimulansen te verlenen aan de socio-economische dynamiek van het gewest en de leefomgeving te verbeteren (huisvesting, mobiliteit en luchtkwaliteit, ruimtelijke ordening, sociale aangelegenheden en gezondheid, enz.), wordt het stadsgewest ook aantrekkelijker voor zijn werknemers en ondernemingen.

In samenspraak met de sociale partners van de Economische en Sociale Raad voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft de operationalisering van de grote beleidsprojecten van de Strategie GO4 Brussels 2025 het voorwerp uitgemaakt van zowel een permanente monitoring (stuurcomités, verwezenlijkings- en resultaatsindicatoren, enz.) als van een jaarlijkse rapportage binnen een sociale top waarin de sociale partners en de regering(en) zijn verenigd. Tijdens deze ontmoeting konden de verwezenlijkingen worden toegelicht en de jaarlijks uit te voeren prioriteiten worden bepaald.

De sociale top van 25 september 2018 was vooral gericht op de uitdagingen van de mobiliteit en op de steun aan kmo's (faillissementspreventie, kredietbemiddeling, enz.), de jongerengarantie (maatregelen ten gunste van NEET's die niet bij Actiris zijn ingeschreven), de bevordering van duurzame en kwaliteitsvolle werkgelegenheid (monitoring van werkgelegenheidsprogramma's, nieuwe vormen van werk, enz.) en digitale uitdagingen (smart city).

De laatste sociale top van deze legislatuur was de gelegenheid bij uitstek om een eerste balans op te maken van de resultaten van de eerste vier jaar waarin de Strategie werd uitgevoerd. De top was ook bedoeld om de sociale partners de kans te bieden om hun prioritaire projecten voor de volgende legislatuur kenbaar te maken, inzonderheid op het vlak van werk en opleiding (voortzetting van de sectorale onderhandelingen en verdere uitbouw van de opleidings- en tewerkstellingspolen, strijd tegen sociale dumping door het opnemen van sociale clausules in overheidsopdrachten, bestrijding van discriminatie bij aanwerving, enz.).

Tot slot moet worden opgemerkt dat de Brusselse regering, door de economische sectoren die actief zijn in Brussel erbij te betrekken, de invoering van maatregelen ter versterking van de tewerkstelling van Brusselaars wil ondersteunen. Door het verwerven van vaardigheden te bevorderen, in te spelen op sectorale ontwikkelingen, het opleidingsaanbod aan te passen aan de behoeften van sectoren, de werkgelegenheid en de beroepen in de sectoren te bevorderen en discriminatie te bestrijden, worden op termijn het behoud en de creatie van kwaliteitsvolle banen in het Brussels Gewest aangemoedigd. Door de synergieën tussen de economische sectoren en de verschillende overheidsactoren op het gebied van economie, innovatie en onderzoek te versterken, wil de regering ook aanzetten tot anticipatie op de veranderingen in het economische weefsel om de ontwikkelingsmogelijkheden van ondernemingen op haar grondgebied te stimuleren.

Zoals voorzien in de Strategie Go4Brussels 2025, komt de mobilisatie van de sectoren ook tot stand via sectorale raamovereenkomsten tussen de gewestregering, de twee gemeenschapscolleges (indien van toepassing) en de verschillende sectoren. Er kan met de gemeenschappen een bij-akte worden gesloten wanneer specifieke acties worden ondernomen op het gebied van gekruist beleid, met inbegrip van het kwalificerend onderwijs. De ESRBHG heeft van de Brusselse Regering de opdracht gekregen die raamovereenkomsten en de operationalisering daarvan voor te bereiden via de sectorale facilitatiedienst.

Vandaag zijn er vier raamovereenkomsten ondertekend (PSC 140.03 voor wegvervoer en logistiek, PC 124 voor arbeiders uit het bouwbedrijf, PC 111 voor arbeiders uit de technologische industrie, PSC 149.01 voor de elektrotechnische sector).

Er zijn een tiental sectorale begeleidingscomités opgericht, met name voor de volgende sectoren: horeca (PC 302), automobielsector en daaraan gekoppelde sectoren (PC 112, 142.01, 149.02, 149.04), verhuizing (PSC 140.05), handel in brandstoffen (PC 127), internationale handel, vervoer en logistiek (PC 226), ICT en de non-profit.

Deze verschillende projecten dragen bij tot een werking van de arbeidsmarkt die beter aansluit bij de dagelijkse praktijk van haar actoren.

We wijzen er ook op dat het gewest de richtlijnen betreffende de tewerkstelling van buitenlandse werknemers heeft omgezet. Sinds 24 december 2018 kan al wie langer dan drie maanden in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wil werken, nu via één enkele procedure een aanvraag voor een arbeidsvergunning en voor een verblijfsvergunning indienen bij Brussel Economie en Werkgelegenheid. Op het einde van de procedure bevestigt de 'gecombineerde vergunning' het recht om in België te verblijven en te werken. Dit moet leiden tot een administratieve vereenvoudiging voor de aanvragers. Deze monitoring moet een betere kennis opleveren van de diversiteit op de Brusselse arbeidsmarkt.

In een zo kosmopolitisch stadsgewest als Brussel, waar 72,7 % van de inwoners van buitenlandse herkomst is, weerspiegelt de Brusselse doelgroep voor al deze tewerkstellings- en opleidingsmaatregelen deze grote vertegenwoordiging. In de nabije toekomst (tweede helft van 2019) zal Actiris, via het Observatorium voor Werkgelegenheid en Opleiding, de effecten van deze maatregelen meer gericht kunnen opvolgen, met name volgens de herkomst van de betrokken werkzoekenden. Dit zal het mogelijk maken om de nodige aanpassingen door te voeren indien nodig en op basis van een betere objectivering van individuele problemen.

Daarnaast heeft de regering nota genomen van de twintig maatregelen die de gewestelijke minister van Tewerkstelling heeft voorgesteld om alle maatregelen die in het kader van de Strategie 2025 en meer in het bijzonder van het Opleidingsplan 2020 werden genomen in het kader van de vacatureproblematiek, te verlengen en concreet gestalte te geven. Twaalf daarvan worden op federaal niveau aangepakt. Ze zijn bedoeld om een echt interfederaal Strategisch Plan 'Vacatures en Kwalificatie' te ontwikkelen om de rekruteringsbehoeften van bedrijven veilig te stellen en de ontwikkeling van het kwalificatieniveau in het gewest te versterken.

In de dagelijkse praktijk heeft Actiris, naast de essentiële opdracht van informatie, inschrijving en controle van de beschikbaarheid van de werkzoekenden, ook de essentiële opdracht van begeleiding van de bij haar ingeschreven werkzoekenden naar een baan en in hun job voortgezet. In 2018 hebben de consultants van Actiris ongeveer 45.192 werkzoekenden bijgestaan, onder wie 11.762 personen die zich voor het eerst bij Actiris hebben ingeschreven. De begeleidingsmethode wordt voortdurend geëvalueerd, zodat ze kan worden aangepast aan de verschillende profielen van werkzoekenden en/of aan de verschillende realiteiten van de arbeidsmarkt. Het percentage positieve uitstroom (met andere woorden naar werk, een opleiding, studies of een specifieke begeleidingsoplossing) bedraagt 52,3 %.

3.2.1 Maatregelen voor laaggeschoolde werknemers en/of werknemers met een migratieachtergrond

Alvorens dit hoofdstuk te beginnen, willen we erop wijzen dat ofschoon de werkloosheid in Brussel sinds 2013 gestaag gedaald is, elke analyse over de kennelijke overeenstemming tussen de kwalificatiegraad van het aanbod en van de vraag op de arbeidsmarkt, meer bepaald met betrekking tot het aanbod van en de vraag naar laaggeschoolde arbeid, genuanceerd moet worden in het licht van de kenmerken van de Brusselse arbeidsmarkt. Zoals uitgelegd in het hoofdstuk over de macro-economische context, moet worden opgemerkt dat de binnenlandse werkgelegenheid (d.w.z. de vraag naar werk) ontoereikend is in verhouding tot het arbeidsaanbod, met inbegrip van de inkomende pendelaars, en dat er een aanzienlijke groei van de Brusselse actieve bevolking is. Bovendien beantwoordt de kwalificatiegraad van deze actieve bevolking niet aan de vereiste kwalificatiegraad op de werkplek. Het gaat dus niet om een simpele toewijzing van arbeidskrachten.

In Brussel blijkt de kwalificatiegraad van het arbeidsaanbod niet afgestemd op de vraag op de arbeidsmarkt. Het aanbod van laag- en gemiddeld geschoolde arbeidskrachten is immers te overvloedig ten opzichte van de vraag naar dit type arbeidskrachten. Zo is in 2017 voor bijna 60 % van de Brusselse binnenlandse werkgelegenheid een diploma hoger onderwijs vereist.

Daarnaast nemen we in de periode 2000-2017 in het Brussels Gewest de volgende ontwikkelingen waar:

- de vraag naar laaggeschoolde arbeidskrachten daalde van 151.000 naar 100.000 banen (- 51.000 eenheden, - 34 %), terwijl het arbeidsaanbod met meer dan 120.000 eenheden vrijwel ongewijzigd bleef;
- de vraag naar middelmatig geschoolde arbeidskrachten stagneert op ongeveer 200.000 banen, of neemt zelfs licht af (- 4 %), terwijl het overeenkomstige arbeidsaanbod aanzienlijk toeneemt (+ 35.000 eenheden, + 32 %);
- alleen in de context van hooggekwalificeerd werk evolueren vraag en aanbod gelijkmatig (+ 116.000 gevraagde eenheden, + 102.000 aangeboden eenheden). De sterkste stijging van de werkgelegenheid in het Brussels Gewest wordt vastgesteld in de kwalificatiecategorie van de afgestudeerden van het hoger onderwijs van het korte type.

Waarschijnlijk draagt de status van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest als plaats van aankomst van een aanzienlijke immigratie, die daarom niet te vergelijken valt met andere stedelijke gebieden van het land, bij tot een verlaging van het gemiddelde kwalificatieniveau van het aanbod aan arbeidskrachten. Dit specifieke kenmerk heeft ook grote statistische gevolgen: veel nieuwkomers ervaren immers moeilijkheden om de kwalificaties die ze in hun land van herkomst hebben behaald, te laten erkennen in het gastland. Dit fenomeen leidt ertoe dat deze werkzoekenden en arbeidskrachten in de statistische categorieën als laaggeschoolde werknemers worden beschouwd, ook al beschikken zij over kwalificaties.

Het Brussels Gewest wordt bovendien geconfronteerd met specifieke kenmerken die zeer ongunstig zijn voor werkzoekenden afkomstig uit het gewest zelf, in het bijzonder in de vorm van hoge taalvereisten als gevolg van een tweetalige nationale omgeving en de toenemende internationalisering van bepaalde activiteitensectoren, alsook in de vorm van discriminerende praktijken, met name tegenover Brusselaars van buitenlandse afkomst. Deze verschijnselen leiden ertoe dat een geschikte kwalificatiegraad geen garantie vormt voor een afstemming tussen aanbod en vraag op het vlak van arbeidsplaatsen.

3.2.1.1 Maatregelen om de specifieke problemen aan te pakken die gepaard gaan met de inschakeling van laaggeschoolde werkzoekenden op de arbeidsmarkt

Activa.brussels: in tegenstelling tot de federale Activa-maatregel (nu gewestelijk geworden ten gevolge van de zesde staatshervorming) die de verminderingen van werkgeversbijdragen koppelde aan activeringstoelagen (volgens een tiental mogelijke configuraties), bestaat de nieuwe regeling Activa.brussels, die van kracht werd op 1 oktober 2017, enkel uit een activeringstoelage die 30 maanden lang wordt toegekend aan niet-werkende werkzoekenden die sinds 12 maanden zijn ingeschreven bij Actiris en die gedomicilieerd zijn in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Bepaalde werkzoekenden (WZ) worden gelijkgesteld met werkzoekenden die reeds 12 maanden werkloos zijn, en kunnen van de maatregel genieten vanaf hun dag van inschrijving bij Actiris. Dat is onder meer het geval voor jongeren van minder dan 30 jaar die geen getuigschrift van het hoger secundair onderwijs hebben behaald en voor werkzoekenden van 57 jaar of ouder. Vanuit de wil van het gewest om een duurzame en kwalitatieve tewerkstelling te ondersteunen moeten de werkgevers de werkzoekenden minstens een halftijds arbeidscontract van minimaal 6 maanden aanbieden om van de maatregel te kunnen genieten. De activeringsuitkering bedraagt voortaan 350 euro per maand gedurende 6 maanden. Dit bedrag wordt de volgende 12 maanden verhoogd tot 800 euro en daarna de 12 laatste maanden opnieuw verlaagd tot 350 euro (proportioneel forfait naargelang van het arbeidsregime). De Activa-maatregel is goed voor een maandelijks gemiddelde van 3.000 uitgereikte kaarten, waarvan 263 kaarten zijn geactiveerd.

De nieuwe Activa-maatregel die is uitgebreid tot werkzoekenden met een verminderde arbeidsgeschiktheid, werd sinds 1 oktober 2017 ook versterkt. De activeringsuitkering wordt net zoals nu het geval is toegekend gedurende 36 maanden: 750 euro per maand tijdens het eerste jaar, verminderd tot 600 euro per maand voor de volgende twee jaar (in plaats van 500 euro per maand zoals voorheen).

De uitgaven voor de maatregelen Activa.brussels en Activa verminderde arbeidsgeschiktheid bedroegen voor de eerste 11 maanden van 2018 10.840.220 euro.

Tot 31 december 2018 bestond deze maatregel naast de oude 'federale' Activa-formule. Als we voor ogen houden dat deze maatregelen nog niet op kruissnelheid zijn, kunnen we de volgende voorlopige balans opmaken:

- Er werden tussen 1 oktober 2017 en 30 september 2018 23.625 Activa.brussels-kaarten uitgereikt, waarvan 5.374 voor werkzoekenden jonger dan 30 jaar die niet in het bezit zijn van een getuigschrift van het hoger secundair onderwijs (of die over een buitenlands diploma beschikken dat niet gelijkwaardig is verklaard) en 1.858 voor werkzoekenden van 57 jaar of ouder.
- Uit de eerste resultaten blijkt dat de nieuwe Activa.brussels-maatregel meer gericht is op jongeren onder 30 jaar dan de voormalige federale maatregel. Dit is het resultaat van wijzigingen in de criteria die toegang geven tot de maatregel: enerzijds de vrijstelling van de minimale duur van de inschrijving voor jongeren die niet in het bezit zijn van een getuigschrift van het hoger secundair onderwijs, en anderzijds de afschaffing van de voorwaarde om volledig uitkeringsgerechtigde werkloze te zijn.

- Het is ook de bedoeling om trajectanalyses uit te voeren van werkzoekenden die van de maatregel hebben genoten om na te gaan of de inschakeling van de doelgroep op de arbeidsmarkt blijvend is. Dit type analyse is pas mogelijk na een langere termijn, de maatregel is immers pas opgestart in oktober 2017 en het financieel voordeel voor de werkgever kan zich uitstrekken over een periode van 30 maanden.

Maatregelen voor laaggeschoolde jongeren, meer bepaald in het kader van het jongeren-garantieprogramma:

Het **inschakelingscontract** trad in werking in juli 2016. Deze maatregel is bedoeld om, met de financiële steun van het Brussels Gewest, een arbeidsovereenkomst van 12 maanden aan te bieden aan iedere jongere onder de 25 jaar, werkzoekende werkloze sedert minstens 18 maanden na het beëindigen van zijn studies en die er ondanks zijn inspanningen niet in is geslaagd om toegang te krijgen tot de arbeidsmarkt. Een dergelijk contract wordt gesloten bij de overheid of in de non-profitsector.

In de periode van 1 juli 2016 tot 30 juni 2018 was er een gemiddelde opkomstgraad van 70,8 % bij de jonge werkzoekenden die werden uitgenodigd voor de gesprekken waarin het inschakelingscontract werd voorgesteld. Uit deze gesprekken bleek dat 983 opgedaagde jongeren, ofwel 50,2 %, in staat waren om voltijdse arbeidscontracten van korte duur aan te gaan. 977 jongeren, of 49,8 %, waren niet in staat om een voltijds arbeidscontract van korte duur aan te gaan, en dit om diverse redenen: hervatting van de studies, probleem met kinderopvang, enz. In de eerste twee jaar van de implementatie van de maatregel zijn 483 jongeren tot de regeling toegetreden. In 2018 werden 202 werkzoekenden aangeworven met een inschakelingscontract.

Een eerste evaluatie van de maatregel is aan de gang en is het resultaat van een samenwerking tussen het BISA, het Observatorium voor Gezondheid en Welzijn van Brussel en het Brussels Observatorium voor Werkgelegenheid en Opleiding (View.brussels). Deze evaluatie is één van de elementen waarmee rekening gehouden zal worden om dit soort contract eventueel uit te breiden naar de profit-sector.

De **Stage eerste werkervaring** (Stage First) is een nieuwe stageformule binnen een onderneming die in de plaats komt van de federale maatregel van de doorstromingsstage. De maatregel is opgestart in januari 2017 en is bedoeld om aan jonge werkzoekende werklozen van minder dan 30 jaar, die sinds minstens 3 maanden na het einde van hun studies (hoogstens met een diploma van hoger secundair onderwijs) zijn ingeschreven, de kans te bieden om een eerste beroepservaring op te doen. Na de stage kan de jongere dan rechtstreeks en duurzaam op de arbeidsmarkt worden ingeschakeld, zonder de beperkingen die hem voorheen afremden.

In 2018 sloten 5.602 jonge werkzoekenden jonger dan 25 jaar een geïndividualiseerd actieplan af (7.944 personen werden in dit kader begeleid). 820 van hen vatten een Stage First aan. 47 genoten van een stage in het buitenland (onder meer Europese stages).

De **startbaanovereenkomsten** (SBO) beheerd door Actiris maakten het mogelijk om 362 werkzoekenden onder 25 jaar een eerste werkervaring en een eerste salaris te geven. Een deel van deze SBO's wordt afgesloten in de Brusselse overheidsadministratie (geraamd op 250 in 2018). Zowel voor deze laatsten als voor jongeren met een inschakelingscontract organiseert de GSOB sinds 2017, op vraag van de regering, een begeleidingstraject voor jongeren binnen het gewestelijk openbaar ambt. Deze opleiding bestaat uit 3 luiken: luik 1 voor jongeren aan het begin van een contract van bepaalde duur, luik 2 voor begeleiders van jongeren met een contract van bepaalde duur en luik 3 voor jongeren op het eind van hun contract van bepaalde duur. Wat luik 1 betreft, kregen 53 jongeren in 2017 een opleiding; in 2018 kregen er 49 een opleiding. In 2019 zijn er een vijftigtal gepland. Wat luik 2 betreft, kregen 29 begeleiders in 2017 een opleiding; in 2018 waren dat er 2. Wat luik 3 betreft, kregen 48 jongeren in 2017 een opleiding; 50 in 2018. In 2019 zijn er een vijftigtal gepland.

Op te merken valt dat deze maatregelen niet losstaan van de recente evolutie van de werkloosheidsgraad van laaggeschoolde werknemers in het Brussels Gewest, die sinds 2013 sterk is gedaald (- 21,6 % tussen 2013 en 2017), na een periode van aanzienlijke groei.

Ten slotte werd het BISA in het kader van de evaluatieprocedure van de strategie van Go4Brussels 2025 verzocht een evaluatie uit te voeren inzake het effect van de maatregelen in het kader van een eerste werkervaring in een onderneming, om zo een idee te krijgen van het effect van bepaalde maatregelen die het mogelijk maken om een eerste werkervaring te verwerven. Dankzij deze evaluatie kon een inschatting worden gemaakt van de impact van de individuele beroepsopleidingen (IBO), de startbaanovereenkomsten (SBO) en de overgangsstages in een onderneming op de verdere loopbaan van de begunstigden, in termen van het uit de werkloosheid raken en het vinden van een vaste baan.

De conclusies luiden kort samengevat als volgt:

- de ISO (vandaag de First Stage) blijkt doeltreffend, vooral voor de laagst geschoolde jongeren;
- de IBO helpt jongeren van alle studieniveaus, behalve diegenen met een diploma hoger onderwijs, sneller aan het werk. Uit de resultaten blijkt dat de IBO, meer nog dan de stage, de overstap naar werk voor hooggeschoolde jongeren vertraagt (insluitingseffect). De meeste jongeren die na hun IBO-periode aan de slag gaan, hadden ook zonder die opleiding vast werk gevonden;
- de SBO heeft algemeen genomen geen ingrijpend effect op de doorstroming van de begunstigden naar de arbeidsmarkt, behalve voor (laaggeschoolde) jongeren die vastzitten in de werkloosheid (18 maanden en langer). Met dit soort arbeidsovereenkomst waaraan een opleidingsonderdeel gekoppeld is, zou nog meer dan nu het geval is een zeer precieze groep jongeren bereikt moeten worden om hen uit de werkloosheid te halen waarin zij vastzitten.

3.2.1.2 Maatregelen voor werknemers met een migratieachtergrond

Als Belgische en internationale hoofdstad, maar ook door het belang van zijn concentratie aan werkgelegenheid, is het Brussels Hoofdstedelijk Gewest bijzonder aantrekkelijk voor migratie, zowel uit de Europese Unie als van daarbuiten. Daarom is de strijd tegen alle vormen van discriminatie en de bevordering van diversiteit een thema dat vanuit verschillende perspectieven aan bod komt in de Strategie Go4Brussels 2025, of het nu gaat om arbeidskwaliteit, professionele inschakeling en integratie, opleiding of steun aan ondernemingen.

Verschillende factoren (zie de bijdrage 2017) dragen bij tot een negatieve beïnvloeding van de sociaal-professionele inschakeling van migranten en mensen van buitenlandse herkomst, factoren die versterkt worden door de fenomenen van discriminatie bij de aanwerving.

De onderstaande cijfers tonen het aantal niet-werkende werkzoekenden (NWWZ) dat is ingeschreven in 2018 (jaargemiddelde), op basis van nationaliteit en leeftijd. Ze geven ons meer informatie over de migratiedynamiek van de werkzoekenden, maar niet over hun diversiteit op het vlak van herkomst. Het aandeel van NWWZ van buitenlandse herkomst wordt geschat op meer dan 80 %.

In vergelijking met 2017 is het aandeel van niet-EU-onderdanen (- 0,4 %) en niet-Belgen (- 0,1 %) onder de niet-werkende werkzoekenden licht gedaald.

Tabel 1: Niet-werkende werkzoekende (NWWZ) ingeschreven bij Actiris, op basis van leeftijd en nationaliteit – Jaargemiddelde 2018

Nationaliteit	Belg	EU (buiten België)	Buiten de EU vluchtelingen	Totaal	% buiten de EU	% niet-Belg
-25 jaar	6.476	1.151	1.349	9.671	15,0	27,9
25-29 jaar	7.933	1.738	2.113	12.630	17,9	32,7
30-49 jaar	27.512	7.334	11.257	48.096	24,4	40,3
50-54 jaar	6.160	1.377	1.471	9.267	16,3	31,6
55 jaar en +	10.486	2.278	1.568	13.729	10,9	26,8
Totaal	58.567	13.878	17.758	93.392	19,7	35,1

Bron: Actiris, Berekeningen View.brussels

Onderstaande tabel toont de evolutie van de tewerkstellingsgraad en de werkloosheidsgraad over de periode 2012-2017 en tussen 2016 en 2017:

Tewerkstellingsgraad					
	2012	2016	2017	verschil 12/17	verschil 16/17
Belgen	54,8	54,3	54,7	-0,10 %	+0,90 %
Buitenlanders EU	61,9	67,9	68,9	+11,40 %	+1,50 %
Buitenlanders niet-EU	37,2	38,3	38,9	+4,40 %	+1,50 %
Werkloosheidsgraad					
	2012	2016	2017	verschil 12/17	verschil 16/17
Belgen	15,4	16,6	14,8	-4,30 %	-11,10 %
Buitenlanders EU	14,6	11,8	10,4	-28,70 %	-11,50 %
Buitenlanders niet-EU	34,4	30,9	29,2	-15,30 %	-5,70 %

Bronnen: FOD Economie - ADSEI (EAK), berekeningen Steunpunt WSE en Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid - Alle graden zijn uitgedrukt als een % van de bevolking van 15 tot 64 jaar.

Ter herinnering : in december 2016 keurde de Brusselse Regering een actieplan goed ter aanvulling op de bestaande initiatieven voor de bestrijding van elke vorm van discriminatie en de bevordering van diversiteit op het werk. De hieronder beschreven initiatieven maken deel uit van dat plan.

Wettelijk kader

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest beschikt sinds enkele jaren over een wetgevend arsenaal om diversiteit op het vlak van tewerkstelling te bevorderen. In 2017 werd een ordonnantie inzake het doeltreffender en daadkrachtiger bestrijden van discriminatie op het vlak van tewerkstelling goedgekeurd en uitgevaardigd door het Parlement (cf. bijdrage 2018).

Sinds de inwerkingtreding op 1 januari 2018 biedt dit nieuwe reglementair kader de inspecteurs van de Gewestelijke Werkgelegenheidsinspectie de bevoegdheid om discriminatietesten uit te voeren via situatietesten (versturen van gelijkaardige cv's met uitzondering van een discriminerend criterium) en/of via mystery calls. Deze tests moeten zonder provocatie worden uitgevoerd en alleen nadat een klacht is ingediend die door ernstige aanwijzingen wordt ondersteund. Als een pv melding maakt van onregelmatigheden, wordt het doorgestuurd naar het arbeidsauditoraat. In geval van een veroordeling door de rechter moet de overtreder ook de ontvangen gewestelijke steun terugbetalen. Deze taak wordt uitgevoerd in nauwe samenwerking met de organisaties voor de bevordering van gelijke kansen Unia en het Instituut voor de Gelijkheid van Vrouwen en Mannen. In mei 2018 werd in het kader van de uitvoering van de ordonnantie van 16 november 2017 een samenwerkingsovereenkomst met deze organisaties gesloten.

Zoals vermeld in de vorige bijdragen, maakt deze beleidsoriëntering deel uit van het actieplan dat de Regering in december 2016 goedkeurde. Zij wordt gecombineerd met een preventieve aanpak die is gebaseerd op informatie, sensibilisering, communicatie en ondersteuning aan innovatieve projecten inzake gelijke kansen bij de toegang tot de arbeidsmarkt en het behoud van werknemers op de arbeidsmarkt.

Daarnaast werd de ordonnantie die ertoe strekt een diversiteitsbeleid te bewerkstelligen in het ambtenarenapparaat, herzien teneinde de discriminatie op het vlak van toegang tot werk te bestrijden en de diversiteit te bevorderen door gebruik te maken van hulpmiddelen die worden toegepast in de privé-sector. Voor het einde van deze regeerperiode zal over de nieuwe ordonnantie gestemd worden. Deze wetgeving zal worden uitgebreid tot de OCMW's via de goedkeuring van een gezamenlijke ordonnantie in het Verenigd College.

De versterking van het Antidiscriminatieoket van Actiris: dit loket is belast met het informeren, ontlenen, ondersteunen en begeleiden van personen die worden gediscrimineerd bij de aanwerving. In 2018 kwamen 103 meldingen binnen bij Unia, wat stabiel blijft in vergelijking met voorgaande jaren.

De hervorming van de diversiteitsplannen: Actiris begeleidt Brusselse privéondernemingen die een diversiteitsplan willen opstellen. Het diversiteitsplan wordt door de onderneming zelf opgesteld, in samenwerking met een diversiteitsconsulent(e). Het geeft enerzijds een stand van zaken van de reeds aanwezige diversiteit in de onderneming en bevat anderzijds actieplannen om de diversiteit in de onderneming te verbeteren. Het plan, opgesteld voor een termijn van 2 jaar, wordt vervolgens ter goedkeuring voorgelegd aan de Raad voor non-discriminatie en diversiteit (RNDD), waarin de vertegenwoordigers van de sociale partners van het beheercomité van Actiris, de Brusselse minister van Tewerkstelling en het bestuur Werkgelegenheid zijn verenigd. In 2018 kende het Gewest 750.000 euro subsidies toe aan de RNDD.

Er wordt een subsidie van maximaal 10.000 euro als cofinanciering toegekend aan ondernemingen die met Actiris een diversiteitsplan tekenen, en dit voor de uitvoering van het plan. Er kan ook een diversiteitslabel worden toegekend aan de ondernemingen, organisaties en instellingen die een diversiteitsbeleid voeren. 151 ondernemingen beschikken over een diversiteitsplan, waarvan 29 in 2018.

In 2018 werden de diversiteitsinstrumenten herzien op basis van een externe evaluatie om ze beter af te stemmen op de behoeften en de realiteit van de ondernemingen. In 2019 zal het besluit over het diversiteitsplan en -label worden herzien om het aan te passen aan de nieuwe koers. Deze hervorming, uitgewerkt door een paritaire werkgroep, is opgebouwd rond drie werkerreinen: het herbepalen van de doelstellingen van de instrumenten, het herdefiniëren van de tools door te evolueren naar drie soorten diversiteitsplannen in plaats van één en de invoering van kwantitatieve doelstellingen in de diversiteitsplannen, en het herbepalen van de rollen en verantwoordelijkheid van de partijen die betrokken zijn bij de voorbereiding, de uitvoering en de evaluatie van de diversiteitsplannen.

In het kader van de **hervorming van de economische ontwikkeling**, omgezet door de ordonnantie van 3 mei 2018 betreffende de steun voor de economische ontwikkeling van ondernemingen en haar uitvoeringsbesluiten, heeft de regering steunverhogingen ingevoerd voor ondernemingen die meer dan 100 werknemers tellen en die een diversiteitsplan hebben afgesloten.

Het doel van deze verschillende hervormingen is om het aantal plannen dat door Brusselse ondernemingen wordt afgesloten, te verhogen en te zorgen voor een grotere impact op de gelijkheid inzake de toegang tot werk.

Ter herinnering : een werkgroep bestaande uit de sociale partners, Actiris, BEW en het kabinet van de Minister van Werk heeft de opdracht gekregen om de uitvoering van de herziening van de instrumenten voor de bestrijding van discriminatie en de bevordering van diversiteit in de privésector op te volgen.

Integratie van migranten op de arbeidsmarkt: Actiris werkt samen met de betrokken eerstelijnspartners, zoals het BAPA (Bureau d'Accueil pour les Primo-Arrivants), de instellingen voor inburgering, zoals het BON (Agentschap Integratie en inburgering) en het CIRÉ (Coordination et Initiatives pour Réfugiés et Étrangers), het Huis van het Nederlands in Brussel, enz. Actiris heeft eveneens een partnerschap opgezet met die organisaties die op het terrein werken (CIRÉ en BON) om migranten en nieuwkomers te motiveren om hun in het buitenland behaalde diploma's te laten erkennen bij een van de twee gemeenschappen (Franstalig en Nederlandstalig). Voor de periode 2018-2022 is een overeenkomst gesloten die voorziet in de behandeling van 1.150 equivalentiedossiers voor 2018. De werkelijke cijfers voor 2018 zijn nog niet bekend.

Sociale tolken: om de toegang tot de diensten van Actiris en de arbeidsmarkt te versnellen, stelt Actiris sinds 1 mei 2018 werkzoekenden die onvoldoende kennis hebben van het Frans of het Nederlands, een tolk ter beschikking tijdens hun eerste contacten in de lokale vestiging (onthaal, eerste inschrijving, jobinfo, diagnostisch interview), zodat ze de eerste informatie die nodig is voor hun situatie en hun beroepsproject goed begrijpen. Het is niet de bedoeling om deze dienst gedurende het gehele traject aan te bieden, aangezien men van mening is dat de kandidaten op termijn een van de twee gewestelijke talen zullen beheersen. De negen talen die door Actiris worden aangeduid als de meest gebruikte door allochtone werkzoekenden, zijn het Arabisch, Turks, Spaans, Roemeens, Pools, Engels, Bulgaars, Albanees en Russisch. Op jaarbasis is het doel van deze samenwerking om te komen tot een volume gerealiseerde prestaties dat zich situeert tussen 3.500 en 7.000 gesprekken met behulp van deze sociale tolkdienst. Het werkelijk aantal uren en het aantal concrete begunstigden zullen beschikbaar zijn na één werkingsjaar.

Tussen 1 mei 2018 en 31 oktober 2018 hebben de lokale vestigingen van Actiris 511 aanvragen voor sociale tolken ingediend. Momenteel worden de relevantie en de kostprijs om het aanbod uit te breiden naar andere talen geanalyseerd.

Samenwerking van Actiris met de administratie van de Franse Gemeenschap voor het vereenvoudigen en versnellen van de erkenning van in het buitenland behaalde diploma's: sinds 2016 zijn 20 SBO-ION's van niveau C toegewezen aan de administratie, waarvan 8 bij de diensten die zich bezighouden met de gelijkwaardigheid van diploma's. Dankzij die nieuwe krachten kon de administratie de kwaliteit van haar dienstverlening verbeteren. Zo is de bereikbaarheid van het telefoononthaal uitgebreid en is het fysieke loket voortaan ook in de voormiddag open (daarvoor was dat enkel in de namiddag). Het aantal bezoekers die komen op afspraak is gestegen (+3.266 in vergelijking met 2016) en de antwoordtijd is afhankelijk van de periode van het jaar één tot twee weken korter.

Acties in de Brusselse openbare sector: in het kader van de werkterreinen van de doelstelling in verband met het openbaar ambt van de Strategie Go4Brussels 2025, zal er een 'dag van de diversiteit' worden georganiseerd voor alle Brusselse overheidsdiensten, zowel de gewestelijke als de plaatselijke, om de uitwisseling van goede praktijken aan te moedigen, de inhoud van de herwerkte ordonnantie (lokale besturen) voor te stellen en via deze uitwisselingen de tewerkstelling van alle Brusselaars in het openbaar ambt te bevorderen.

Merk op dat de dienst Diversiteit van Actiris samenwerkt met de Brusselse overheidsdiensten om hen te helpen bij de ontwikkeling en implementatie van een passend diversiteitsplan.

De ordonnantie van 4 september 2008 ter bevordering van diversiteit en ter bestrijding van discriminatie in het Brussels gewestelijk openbaar ambt maakt het bovendien mogelijk om subsidies te geven die bedoeld zijn om bij de gewestelijke openbare instellingen de indienstneming aan te moedigen van werkzoekenden uit Brusselse wijken met een hoge werkloosheidsgraad en om de in het regeerakkoord vastgestelde doelstelling van een verhoging met 10 % van het aantal Brusselaars bij het openbaar ambt te bereiken. Dit instrument werd gelanceerd in 2015 en kent veel succes. In 2015 kon via deze weg aan 417 werkzoekenden een ondersteuning bij de aanwerving worden geboden, in 2016 aan 447 werkzoekenden

en in 2017 aan 445 werkzoekenden. Deze maatregel werd in 2017 versterkt: het bedrag van de verleende subsidie werd verhoogd voor de gewestelijke openbare instellingen die, tijdens één kalenderjaar, minstens 20 % werkzoekenden uit achtergestelde wijken van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest waar het werkloosheidscijfer gelijk is aan of lager is dan het gewestelijk gemiddelde, zullen hebben aangeworven voor contractuele betrekkingen. Met het oog op administratieve vereenvoudiging werd in 2018 een nieuwe procedure opgestart. Zo is de betaling van de subsidies niet langer gebaseerd op geraamde bedragen, maar wel op de effectieve aanwervingen van werkzoekenden die aan de voorwaarden van de subsidie voldoen. Het geraamde aantal aanwervingen voor 2018 is 450.

Ten slotte moet worden opgemerkt dat sinds 1 januari 2019 een gelijkekansentest verplicht is voor alle nieuwe wet- of regelgevende teksten. Die test werd dan ook een tool voor zelfevaluatie, voor reflectie over het gevoerde beleid en voor bewustmaking rond discriminatiebestrijding. Deze test is ook verplicht voor overheidsopdrachten, subsidies, beheerscontracten en strategische planningsdocumenten die vanaf 1 maart 2019 door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn afgesloten of waartoe door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt besloten. De invoering van deze test wordt aangevuld met de oprichting van een gewestelijk comité voor gelijke kansen, dat de integratie van de gelijkekansendimensie in het gewestelijk beleid waarborgt en instaat voor de opvolging en evaluatie van de gelijkekansentest (zie punt 4.5.1).

3.2.1.3 Professionele inschakeling van kwetsbare doelgroepen dankzij de hervorming van de sociale economie

De hervorming van de sociale economie

De ordonnantie van 23 juli 2018 met betrekking tot de erkenning en de ondersteuning van de sociale ondernemingen werd op 1 februari 2019 van kracht. Dit nieuwe normatieve kader heeft tot doel nieuwe horizonten te openen voor ondernemers die kiezen voor dit economisch groeimodel, via een reeks economische hefboomen, met behoud van de specifieke en historische opdracht van de sociale economie tot socioprofessionele inschakeling. Het speelt in op de wijdverbreide hernieuwde belangstelling voor sociaal ondernemerschap en sociale ondernemingen en begeleidt deze beweging met economische beleidselementen die de diversiteit van verschillende types sociale ondernemingen erkennen. Het is er gekomen naar aanleiding van diepgaand overleg met de institutionele en sociale partners en de actoren op het terrein met het oog op het voltooien van de uitvoeringsbesluiten met betrekking tot mandaten, financiering en inschakelingsbanen.

De hervorming van de sociale economie heeft tot doel het potentieel ervan op gang te brengen rond vijf concrete beleidsoriënteringen:

- Hefbomen voor economische financiering en ondersteuning van ondernemerschap, met name door een 10 % hoger subsidiepercentage in de vorm van investerings-, opleidings- of adviessteun (systeem van steunmaatregelen voor economische ontwikkeling), een jaarlijkse oproep tot innovatieve projecten om de meest innovatieve ondernemingsprojecten te ondersteunen en sociale ondernemingen zuurstof te geven, evenals toegang tot financieringsproducten via Finance.brussels (leningen, kapitaal en garanties).
- Versoepeling van de erkenningsprocedure.
- Werkgelegenheidssteun gericht op transitie en inschakeling: veel sociale ondernemingen scheppen zowel banen om mensen in een moeilijke situatie in staat te stellen om later over te stappen naar de klassieke arbeidsmarkt (overgangsbanen), als banen op lange termijn voor mensen die veel moeite hebben om werk te vinden op de klassieke arbeidsmarkt (inschakelingsbanen). Voor deze twee doelstellingen kunnen de sociale ondernemingen voortaan een beroep doen op gesubsidieerde banen met regelingen zoals Activa, toekomstige banen in de

sociale economie (samensmelting van de programma's DSP en SINE) of arbeidsplaatsen in het kader van artikel 60. Voor het einde van de regeerperiode wordt een besluit over de maatregel betreffende de inschakelingsbaan in de sociale economie goedgekeurd.

- Stabilisatie in de tijd van de financiering van inschakelingsprogramma's: wanneer de erkende sociale onderneming een specifiek inschakelingsprogramma ontwikkelt, kan zij onder bepaalde voorwaarden worden erkend als sociale inschakelingsonderneming en genieten van passende financiering. Voor het einde van de regeerperiode wordt een besluit over het mandaat en de compensatie van erkende sociale ondernemingen goedgekeurd.
- Terbeschikkingstelling van structuren ter ondersteuning van de governance.

In 2018 waren er 118 erkende bedrijven en 1.600 gesubsidieerde banen.

Alternatieve leertrajecten en proefprojecten voor sociaal kwetsbare groepen, afhankelijk van de behoeften en mogelijkheden op de arbeidsmarkt

De Vlaamse Gemeenschapscommissie (VGC) ondersteunde 9 opleidings- en werkervaringsprojecten in 4 sectoren: bouw, gezondheidszorg, horeca/voeding en multimedia. Via deze projecten doen laaggeschoolde langdurig werkzoekenden werkervaring op. De duur van het traject kan variëren, met name afhankelijk van het soort contract. Het programma bereidt de deelnemers voor op de reguliere arbeidsmarkt of laat de meest kwetsbare groep weer aansluiting vinden met het onderwijs- of opleidingscircuit. De projecten beschikken over een dienst die gekoppeld is aan het VGC-netwerk en die beantwoordt aan de sociale behoeften in Brussel.

Daarnaast neemt de VGC actief deel aan de volgende opleidingsinitiatieven en projecten:

- Opleiding front-end developer (vzw INTEC BRUSSEL): deze opleiding is gericht op werkzoekenden in Brussel en verleent voorrang aan kansarme groepen, laagopgeleiden en jongeren die werk willen vinden in de IT-sector.
- De vzw STARTPROjecten is een gezamenlijk initiatief van de vzw INTEC BRUSSEL en de vzw InBrussels en wil jonge Brusselaars ondersteunen via begeleiding, opleiding en plaatsing in een stageproject om een echte job te vinden op de reguliere arbeidsmarkt. Het kan daarbij gaan om vroegtijdige schoolverlaters, langdurig werklozen, NEET's of werkzoekenden uit kansarme groepen.
- De vzw ART2WORK organiseert "stapsgewijze modules die leiden tot een kwalificerende beroepsopleiding". De modules bereiden werkzoekenden optimaal voor op een opleiding en op de realiteit van de arbeidsmarkt, versterken de algemene, de sociale en de professionele vorming. Er wordt een actief doelgroepenbeleid gevoerd in functie van de Brusselse werkzoekenden, waarbij voorrang wordt verleend aan kansarme (laaggeschoolde) groepen en aan jongeren.

3.2.1.4 De beroepsinschakeling van kwetsbare groepen door de hervorming van de maatregel 'artikel 60' van de OCMW-wet

De hervorming van de maatregel 'artikel 60' werd eind 2018 afgerond. De wetgeving werd gewijzigd om ze aan te passen aan de hervorming. Het doel van de hervorming is:

- een kwantitatieve toename van het aantal 'artikel 60'-banen in het algemeen en per OCMW;
- een harmonisatie van de praktijken van de OCMW's;

- een uitbreiding van het opleidingsaspect tijdens de tewerkstelling (zie ook punt 4.1).

In 2018 telde men ongeveer 3.800 'artikel 60'-banen (doelstelling 2019: 4.000).

3.2.2 Voortzetting van de hervormingen op het gebied van onderwijs en opleiding, met garantie van billijkheid

In Brussel vormen laaggeschoolde werkzoekenden met een migratieachtergrond de grootste doelgroep voor acties gericht op informatie, begeleiding, bepaling, alfabetisering, basis-, beroeps- of kwalificerende opleidingen, die worden gerealiseerd door de opleidingsactoren, vooral dan door Bruxelles Formation en haar partners. Bruxelles Formation streeft er via haar beheerscontract 2017-2022 naar om een inclusieve aanpak van de kwetsbare doelgroepen te verzekeren. Uit een studie uit 2017 over de doelgroepen die een opleiding volgen bij Bruxelles Formation of bij haar partners, blijkt dat bijna 48 % van de deelnemers sociale bijstand ontvangt.

Voor de doelgroep van jongeren onder 25 jaar gelden specifieke maatregelen in het kader van de Jongeregarantieregeling, terwijl de groep vijfenveertigplussers die een opleiding volgt, een lichte toename kent.

3.2.2.1 Eerste balans van het Opleidingsplan 2020

Een eerste balans, opgemaakt op basis van de 19 voornaamste werkpijlers, geeft een beeld van de belangrijke resultaten en van kwantitatieve en kwalitatieve gegevens. Het Opleidingsplan structureert de acties die sinds 2014 in het kader van de wetgevingsovereenkomsten en de Strategie Go4Brussels 2025 worden uitgevoerd. Deze eerste balans heeft betrekking op de jaren 2014-2017.

Ze laat zien dat het **Opleidingsplan 2020** voor veel strategische krachtlijnen nu op de goede weg is en dat het voor andere krachtlijnen verder wordt ontwikkeld of versterkt. Van de 44 maatregelen in het plan zijn er 31 maatregelen die al voltooid zijn of die tegen 2020 afgewerkt zullen zijn. 13 maatregelen vergen nog veel inspanningen om de doelstellingen (realisaties en resultaten) tijdig te bereiken.

De vooruitgang van de doelgroepen die een opleiding volgen en van wie de competenties worden gevalideerd, beantwoordt voor 80 % aan de doelstellingen van het Opleidingsplan 2020. Alleen aan de Franstalige kant van Brussel (de consolidatie van de globale gegevens die ook de Nederlandstalige operatoren zullen opnemen, is volop bezig) zijn de belangrijkste resultaten als volgt:

- Het aantal werkzoekenden in opleiding (met inbegrip van de stages en opleidingen in de onderneming) bij Bruxelles Formation en haar partners is sinds 2014 met + 2.636 eenheden (+ 19,72 %) gestegen tot 16.001 werkzoekenden in opleiding in 2017 (cijfers 2018 niet bezorgd).
- Het aantal personen in opleiding met een ander statuut (werknemers, leerlingen, enz.) steeg van 7.161 in 2014 tot 9.390 in 2017, d.i. een toename van 2.229 personen (+ 31 %), nog steeds alleen aan de Franstalige kant.
- Het aantal uitgereikte attesten ter validering van competenties steeg van 712 in 2014 naar 2.170 in 2018.

Er worden ook opleidingsinspanningen gevraagd van sectoren en ondernemingen. Het totaal aantal personen dat stages en opleidingen in ondernemingen volgt, is gestegen van 2.864 in 2014 naar 4.595 in 2017, een stijging van 1.731, exclusief alternerend leren (zie hieronder).

Het **Opleidingsplan 2020** maakt het niet enkel mogelijk om een sterke en gecoördineerde strategie voor beroepsopleiding en tewerkstelling in Brussel op te stellen, maar is ook bevorderlijk voor een geharmoniseerde en vereenvoudigde opvolging van de acties en van de samenwerkingsnetwerken.

De verbintenissen van Bruxelles Formation komen tot uiting in het beheersplan 2017-2022, dat het beheerscontract in operationele doelstellingen vertaalt. Het Actieplan 2019 heeft tot doel het opleidingsaanbod voor werkzoekenden verder uit te bouwen en een opvangcapaciteit van meer dan 21.000 plaatsen te bereiken (bijna 2.000 plaatsen meer dan in 2018), d.w.z. 12.234 plaatsen in de opleidingspolen van Bruxelles Formation en 9.100 plaatsen in de opleidingscentra van de partners. In het programma 2019 heeft het hoofdaanbod van de beroepsopleidingen te maken met digitalisering (16 %), terwijl het hoofdaanbod van de kwalificerende opleidingen gericht is op management en administratie (25 %).

De alternerende opleiding is een belangrijke maatregel van het Opleidingsplan 2020. In dat verband merken we op dat bij de EFP (opleidingsruimte voor kleine en middelgrote ondernemingen) tien nieuwe kmo-opleidingen geprogrammeerd en opengesteld werden, op basis van prioriteiten die zijn vastgesteld door de Instantie voor Kwalificerend Onderwijs. Het aantal leerlingen vertoont sinds september 2017 weer een stijgende lijn, de eerste positieve trend in bijna 20 jaar. Het aantal leerlingen in de kmo-opleidingen, aan Franstalige kant, bedroeg 742 in 2014 (en bleef dalen tot 641 in 2014) en steeg tot 804 in 2017. Het bedraagt nu 812 in 2018. Ook aan Nederlandstalige zijde is het aantal leerlingen dat bij Syntra Brussel is ingeschreven, gestegen van 28 in 2014 tot 67 in 2017 (geen gegevens beschikbaar voor 2018).

Er werd ook beslist dat werkzoekenden die (al dan niet alternerend) een kmo-opleiding volgen, zich vanaf januari 2019 gratis kunnen inschrijven, zoals reeds het geval is voor werkzoekenden in opleiding bij Bruxelles Formation en haar partners. Deze maatregel is gericht op billijkheid en op het aanzetten tot het volgen van een opleiding die het best aansluit bij de professionele projecten die met de arbeidsconsultanten van Actiris zijn vastgesteld. Deze beslissing maakt deel uit van het globale beleid voor de ontwikkeling van alternerend leren, dat onder meer de rationalisering omvat van de steun aan ondernemingen die zich engageren voor deze formule door een eenmalige stimulans van 1.750 euro per bedrijfsmentor te geven, de vereenvoudiging van de vrijstellingen voor werkzoekenden in alternerend leren of de oprichting binnen Actiris van een cel bestaande uit consultants die belast zijn met de prospectie van opleidingsplaatsen voor alternerend leren bij ondernemingen.

Ter herinnering, in juli 2016 namen de Brusselse Regering en het College van de COCOF een strategische nota aan over de **validering van competenties**. Het gaat om één van de doelstellingen van de Strategie Go4Brussels 2025 en meer in het bijzonder één van de operationele doelstellingen van het Opleidingsplan. Het streefdoel is om tegen 2020 2.000 bekwaamheidsbewijzen per jaar uit te reiken. De strategie strekt ertoe de manieren om toegang te krijgen tot een beroep te hervormen en verder te ontwikkelen. Zo gaat de voorkeur voortaan uit naar het bekomen van een certificering door het afleggen van een proef voor de validering van competenties of het volgen van studies of een beroepsopleiding. Door die weg in te slaan en dus sterker in te zetten op certificering, zal het systeem van de centrale examencommissie geleidelijk vervangen worden door proeven voor de validering van competenties.

In termen van prestaties is er een toename van het aanbod van validering van competenties, het aantal deelnemers en de uitgereikte bekwaamheidsbewijzen:

	2014	2015	2016	2017	2018
Actieve valideringscentra	9	9	12	13	12
Beroepen die ter validering worden voorgesteld	13	13	14	17	20
Uitgevoerde proeven	324	337	371	383	1.194
Bewijzen uitgereikt via proeven	202	260	261	279	804
Bewijzen uitgereikt via dossiers (na opleiding)	510	813	1.371	1.163	1.366
Totaal aantal uitgereikte bekwaamheidsbewijzen	712	1.073	1.632	1.442	2.170

- Het valideringsaanbod werd uitgebreid met 4 nieuwe beroepen (barman, opdiener, eerste rangkelner en bedrijfsmentor) en 5 competentie-eenheden in bestaande beroepen (hulpboekhouder, metselaar, bestuurder van een vorkheftruck, zelfstandig kapper);
- de mogelijkheid van rekrutering voor het openbaar ambt werd opengesteld voor houders van een bekwaamheidsbewijs. Het is de bedoeling om binnen Talent.brussels een specifieke coördinatie te creëren voor de beroepen van het Brussels openbaar ambt;
- de 'Service Formation PME' (SFPME) heeft een nieuw valideringscentrum opgericht om de valideringsproeven voor het beroep van bedrijfsmentor uit te voeren;
- het proefproject ter ondersteuning van kandidaten (116 kandidaten), vooral dan werkzoekende nieuwkomers, in de vorm van korte leermodules Frans als vreemde taal, heeft tot doel de kandidaten snel de taalkundige middelen te verschaffen om de proeven die in de valideringscentra worden afgenomen, te kunnen afleggen. 97 personen schreven zich in voor deze proeven en er werden 124 bekwaamheidsbewijzen afgeleverd.

Dankzij de oprichting van **View.brussels (Brussels Observatorium voor Werkgelegenheid en Opleiding van Actiris)** kan een van de fundamentele doelstellingen van het Opleidingsplan 2020 worden bereikt, namelijk het verbeteren van de statistische monitoring van de beroepsopleiding in samenhang met de tewerkstelling. De omzetting van het Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid in het Brussels Observatorium voor Werkgelegenheid en Opleiding (BOWO) is ingegaan sinds december 2017. De structuur kreeg op 25 januari 2019 officieel de naam View.brussels. View.brussels ontwikkelt ook een geprivilegieerd partnerschap met de VDAB Brussel (Nederlandstalige opleiding) en met de actoren van de middenstandsopleiding en het volwassenenonderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Deze dienst zet de historische opdrachten van het Brussels Observatorium voor de Werkgelegenheid voort en neemt een aantal nieuwe opdrachten op zich die gericht zijn op het verband tussen opleiding en werk:

- de coherentie tussen en de kruising en de analyse van de werkgelegenheids- en opleidingsstatistieken verbeteren;
- een duurzaam evaluatie-, opvolgings- en analyse-instrument voor deze overgangen ontwikkelen op basis van indicatoren die gezamenlijk werden bepaald;
- de behoeften op de arbeidsmarkt en de impact ervan op het gebied van opleiding analyseren;

- operationele aanbevelingen formuleren.

View.brussels speelt ook een sleutelrol bij het geven van aanbevelingen aan beleidsmakers (ter sturing van het systeem van beroepsopleidingen voor volwassenen binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest).

De instelling behandelt daarom op jaarbasis de problematiek van de knelpuntberoepen. Voortbouwend op deze werkzaamheden bekijkt Bruxelles Formation jaarlijks de geproduceerde gegevens en koppelt ze die aan haar opleidingsaanbod, waarbij een retrospectieve analyse wordt toegepast en de terugkerende knelpuntberoepen van de laatste drie jaar eruit worden gefilterd (deze worden als beduidend kritiek beschouwd).¹⁰

In juni 2018 werd een identificatierapport over de opleidingsbehoeften opgesteld (voor latere publicatie). Deze studie werd uitgevoerd in samenwerking met Bruxelles Formation, de VDAB en Actiris en heeft een nieuwe stand van zaken opgemaakt van de werkgelegenheid en de beroepsopleiding in Brussel.

Dit rapport wordt afgerond met meerdere aanbevelingen die gericht zijn op 3 prioritaire werkterreinen van de Strategie Go4Brussels 2025 en die zijn opgenomen in het Opleidingsplan 2020: stedelijke en zachte mobiliteit, de circulaire economie en de digitale economie. Deze conclusies nodigen er ook toe uit om de analyse voort te zetten per afzonderlijk opleidingsproduct, meer bepaald door een analyse van de inschakeling van werkzoekenden in opleiding in 'knelpuntberoepen'.

Het eerste gepubliceerde verslag (januari 2019)¹¹ gaat overigens over de tewerkstelling van afgestudeerden van beroepsopleidingen in verband met knelpuntberoepen. Gemiddeld heeft dit type beroepsopleidingen een uitstroompercentage naar werk dat vergelijkbaar is met het gemiddelde voor beroepsopleidingen. Het is wel zo dat dit percentage beduidend hoger lag wanneer de opleiding rechtstreeks verband hield met een 'beduidend kritieke' functie. Deze kruising van de methodologieën van Actiris en Bruxelles Formation zal het nu mogelijk maken om richting te geven aan de ontwikkeling van het gemeenschappelijke programmeringskader voor het opleidingsaanbod dat momenteel wordt voorbereid binnen de nieuwe dienst Regie van Bruxelles Formation.

Bovendien heeft View.brussels zijn interactief statistisch portaal (ViewStat) online geplaatst, zodat een betere toegang wordt geboden tot de gegevens van de Openbare Dienst voor Arbeidsbemiddeling met betrekking tot de vraag naar en het aanbod van jobs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

De effectieve opening van **het Beroepenpunt** is een andere belangrijke maatregel van het Opleidingsplan 2020. Het heeft in maart 2018 de deuren geopend. Het project beschikt over een ontwikkelingsplan dat in april 2017 werd goedgekeurd door de partners (Actiris, Bruxelles Formation, VDAB Brussel, ...).

Het Beroepenpunt is een tweetalige ruimte (Frans/Nederlands) die actoren op het gebied van oriëntering, opleiding, tewerkstelling en onderwijs samenbrengt en die tot doel heeft gepersonaliseerd loopbaanadvies te geven aan werkzoekenden en meer in het algemeen aan alle Brusselaars.

Dit loket zorgt voor een betere zichtbaarheid van het aanbod en de mogelijkheden en vergemakkelijkt tegelijk in sterke mate de toegang tot een reeks middelen in verband met opleiding en werkgelegenheid. Hiermee zal ook de strijd tegen werkloosheid kunnen worden aangebonden en zullen er zo snel mogelijk maatregelen kunnen worden getroffen.

---

¹⁰ Link naar de studie: http://www.bruxellesformation.be/Actupress/2018/02_janvier/AA.180126.05%20annexe%20FSC%20Rapport%202016%20Final.pdf .

¹¹ Link naar de studie: <file:///D:/Downloads/De%20beroepsinschakeling%20van%20werkzoekenden%20na%20een%20opleiding%20voor%20een%20knelpuntberoep.pdf>.

Tot slot is er de **ondersteuning om de talenkennis te verbeteren**. De Brusselse context toont aan dat bij ongeveer 50 % van de vacatures kennis van het Nederlands wordt vereist. De vereisten op het vlak van talenkennis vormen in het algemeen vaak een groot obstakel bij de inschakeling op de arbeidsmarkt, vooral voor laaggeschoolden en werkzoekenden die in het buitenland hebben gestudeerd. De ontwikkeling van taalopleidingen is ook een van de prioriteiten van het Opleidingsplan 2020.

In 2018 heeft het Brussels Hoofdstedelijk Gewest verder gewerkt aan de doelstelling van taalkundige scholing van de Brusselaars. In de loop van dit jaar kregen 6.556 werkzoekenden een taaltraining via de 'taalcheques'-maatregel. Er werden 8.784 nieuwe gebruikers geregistreerd op het online Brulingua-platform, dat voortaan toegankelijk is voor alle Brusselaars van 18 jaar en ouder.

Met betrekking tot taalondersteunende initiatieven gericht op het vergroten van de tewerkstellingskansen voor niet-Nederlandstaligen en sociaal kwetsbare doelgroepen, ondersteunt en optimaliseert het 'Huis van het Nederlands Brussel' het aanbod van 'NT2' (Nederlands als tweede taal voor volwassenen) in het Centre for Basic Education (Brussels Studies) en in de Centra voor Volwassenenonderwijs (CVO). Met dat doel voor ogen ondersteunt de VGC de CVO's bij de ontwikkeling van functionele leertrajecten afgestemd op specifieke professionele behoeften, alsook voor ouders in de Nederlandstalige scholen in Brussel. De betrokkenheid van de ouders bij het leertraject van hun kind heeft trouwens een positief effect op de studieresultaten en het welzijn van de leerlingen. 'Brusselleer' wil met zijn schoolproject laaggeschoolde ouders ondersteunen, zodat ze hun schoolgaande kinderen beter kunnen volgen en stimuleren. Tijdens het schooljaar 2017-2018 namen 23 scholen deel aan het project, met in totaal 305 leerlingen.

3.2.3 Verhoging van het aantal afgestudeerden in wetenschappen, technologie, engineering en wiskunde

Verbetering van de digitale kennis voor werkzoekenden

Actiris biedt werkzoekenden in Brussel ICT-cheques aan. Met de ICT-cheque van Actiris kunnen werkzoekenden snel, doeltreffend en op maat hun digitale kennis bijspijkeren om beter te beantwoorden aan het profiel dat hun toekomstige werkgevers zoeken. Er zijn meerdere formules mogelijk: cursus sociale promotie over de tools van het Office-pakket, cursus 'op maat' via zelfstudie met tips van een opleider en specifieke of beroepsgerichte opleidingen.

PC-Skills.brussels is een tool waarmee werkzoekenden zich online kunnen bijscholen. PC-Skills is een online leerplatform voor de software uit het Office-pakket dat gratis toegankelijk is voor alle Brusselse werkzoekenden.

Actiris heeft heel wat samenwerkingsverbanden met socioprofessionele inschakelingsorganisaties, en dit in samenwerking met Bruxelles Formation en de VDAB Brussel.

Zo is er het centrum voor permanente opleiding en de inschakelingsorganisatie Interface3, een Belgische referentie op het vlak van kwalificerende opleidingen ter bevordering van de toegang van vrouwen tot IT-beroepen. Elk jaar volgen bijna 400 vrouwelijke werkzoekenden er een korte of lange opleiding, als initiatie of als specialisatie. De inschakelingsgraad aan het einde van de kwalificerende opleidingen bedraagt 70 %.

MolenGeek, dat een tech-ecosysteem wil zijn, ligt in de gemeente Molenbeek. Het gaat om een starterscentrum dat coworkingplekken ter beschikking stelt aan jongeren die een IT-project willen uitwerken. Het is de bedoeling de nieuwe technologieën en het ondernemerschap toegankelijker te maken voor jongeren. Concreet biedt MolenGeek zowel korte als lange cursussen aan voor jongeren tussen 18 en 25 jaar, met of zonder IT-achtergrond, in samenwerking met de Université Libre de Bruxelles, Samsung en

Google. MolenGeek werkt ook samen met talrijke werkgevers in Brussel om diensten op maat te ontwikkelen voor deze ondernemingen. Bijna 79 % van de 48 jongeren uit de 3 sessies die in 2018 werden georganiseerd, vindt werk, start een eigen bedrijf, hervat zijn studies of begint aan een stage.

Het aanbod van beroepsopleidingen op digitaal gebied voor Franstalige werkzoekenden telt in totaal 2.294 opleidingsplaatsen, of 19 % van het aanbod van Bruxelles Formation (BF). Het opleidingsaanbod wordt vooral verstrekt door de partners SPI, het beroepsreferentiecentrum Evoliris en twee polen van BF.

De Openbare Computerruimte voor Opleiding (OCRO) die eind 2015 werd geopend, biedt Brusselse werkzoekers de kans om ter plaatse of op afstand een opleiding te volgen inzake specifieke vaardigheden, en dit via verschillende methodes:

- een catalogus van 180 e-learningcursussen gecombineerd met onlinecoaching;
- een digitale werkruimte met open toegang die is uitgerust met computers;
- voorbereidingen op vergelijkende examens voor het openbaar ambt en rekruteringsstesten;
- initiatieworkshop kantoorautomatisering en multimedia.

Merk op dat de OCR attesten op digitaal gebied (digitale vaardigheden, vaardigheden op het vlak van kantoorautomatisering en infografie) kan uitreiken, zodat de kennis van de Brusselaars kan worden gevaloriseerd in het licht van het Europese referentiekader DigComp.

Maatregelen voor studenten

Proefinitiatieven inzake programmeren: Het is erg belangrijk dat de jongeren als burgers geen passieve gebruikers/consumenten van de digitale technologie zijn. Het is daarom van essentieel belang om de vaardigheden van de leerlingen te versterken door hen de kans te bieden om zonder vrees de confrontatie met digitaal denken en de algoritmische logica aan te gaan, met name door hen te leren programmeren. De beheersing van digitale technologieën vormt ook een echte troef op de arbeidsmarkt.

In het algemeen worden studies in verband met informatica, ongeacht de specialisatie, momenteel beschouwd als voorbereiding op een beroep waarvoor een aanzienlijk tekort aan arbeidskrachten bestaat.¹²

De Brusselse regering streeft ernaar om in 2019-2020 proefprojecten te ondersteunen in verband met het leren programmeren voor leerlingen uit het basis- en secundair onderwijs in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en voor hun leerkrachten. Er zal prioriteit worden gegeven aan projecten in scholen met een kwetsbare schoolbevolking. Er zal ook prioriteit worden gegeven aan projecten die specifieke instrumenten/technieken ontwikkelen om de genderdiversiteit (V/M) te waarborgen en de belangstelling van meisjes voor wetenschappelijk denken in het algemeen en informatica in het bijzonder te bevorderen. Er zal ook prioriteit worden gegeven aan projecten in de Zone voor Stedelijke Herwaardering (ZSH) 2016. De Zone voor Stedelijke Herwaardering (ZSH) 2016 omvat de wijken die aan de volgende drie socio-economische criteria voldoen: het werkloosheidspercentage is er hoger dan het gemiddelde werkloosheidspercentage in het BHG, het inkomen ligt er onder het mediaaninkomen van het BHG, en de bevolkingsdichtheid is er hoger dan de gemiddelde dichtheid in het BHG.

Projectoproep “Wiskunde anders bekeken”: in het kader van de promotie van wetenschap en technologie werd in 2019 door Innoviris, het Brussels Instituut voor Onderzoek en Innovatie, een oproep tot

---

¹² <http://blog.siep.be/wp-content/uploads/2015/09/Liste-métiers-en-pénurie-2018-2019.pdf>.

projecten STEM (Science, Technology, Engineering & Mathematics) met als thema 'Les Maths Autrement' (Wiskunde anders bekeken) gelanceerd.

'Les Maths Autrement', dat gekoppeld is aan het luik 'Science With and For Society' van Horizon 2020, heeft tot doel om aan te zetten tot creativiteit en dit door jongeren andere facetten van wiskunde te laten zien door die op een innovatieve of onverwachte manier te behandelen. De oproep is bedoeld om financiële steun te verlenen aan microprojecten die jonge Brusselaars willen sensibiliseren voor wetenschappen, technologie en innovatie, voor de studies die daartoe leiden en de jobkansen die ze bieden.

3.3 Innovatie en competitiviteit

LSA 3: De regelgevings- en administratieve druk verminderen om ondernemerschap te stimuleren en de concurrentie in de dienstensector, met name de detailhandel, de bouw en de professionele diensten, te vergroten. De groeiende mobiliteitsuitdagingen aangaan, met name via investeringen in nieuwe of bestaande vervoersinfrastructuur en sterkere prikkels om gebruik te maken van collectief vervoer en vervoer met lage emissies.

3.3.1 Vermindering van de administratieve en regelgevende lasten

Stedenbouwkundige procedures

De herziening van het Wetboek van Ruimtelijke Ordening (BWRO), gericht op de vereenvoudiging en de rationalisering van stedenbouwkundige procedures, is niet in de eerste plaats bedoeld om de onderzoekstermijnen, soms voortvloeiend uit Europese richtlijnen, te verkorten. De huidige termijnen van orde zullen daarentegen vervangen worden door stringente, dus verplichte, termijnen.¹³

Vanaf september 2019, wanneer de hervorming van kracht wordt, is het van essentieel belang dat de administratie een standpunt inneemt binnen de in het BWRO vastgestelde termijn. Deze termijn is dus bij de aanvrager bekend zodra hij zijn aanvraag voor een vergunning indient. Dit is een belangrijke stap voorwaarts, want zowel de privésector als de Brusselaars vroegen om meer overzichtelijkheid en voorspelbaarheid op dit gebied.

De Regering van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest moet besluiten goedkeuren ter vastlegging van de modaliteiten inzake de online terbeschikkingstelling in de openbare ruimte van documenten met betrekking tot het BWRO, onder meer de documenten die zijn onderworpen aan een openbaar onderzoek. De uitvoeringsbesluiten zijn momenteel in voorbereiding.

Tot slot zal de administratie die bevoegd is voor stedenbouw (urban.brussels) in 2019 een project opstarten om vergunningen te digitaliseren en dossiers via elektronische weg te laten indienen.

Detailhandel

De verplichting om een stedenbouwkundige aangifte in te dienen wordt opgeheven voor elk nieuwbouwproject dat de vestiging van een handelszaak voorziet alsook elk project van wijziging of uitbreiding van de handelsactiviteit binnen een gebouw dat reeds voor handel bestemd is of voor de oprichting van een nieuwe handelszaak binnen een gebouw bestemd voor een andere functie dan handel.

'Once Only'

---

¹³ Ordonnantie van 30 november 2017 tot hervorming van het BWRO, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad op 20 april 2018.

De administratieve lasten van de gewestelijke en lokale besturen zijn momenteel erg zwaar voor de burgers en ondernemingen van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Een van de oorzaken is de gebrekkige toepassing van het zogenaamde 'once only'-principe (TOOP) in de administratieve procedures: voor een bepaalde procedure moeten burgers en bedrijven vaak dezelfde informatie verstrekken aan verschillende administraties, of zelfs aan verschillende diensten binnen eenzelfde administratie. Het gebrek aan uitvoering van TOOP heeft belangrijke gevolgen: administratieve inefficiëntie, operationele risico's voor nieuwe economische projecten, slecht imago van de administratie, enz.

Om dit probleem aan te pakken, heeft de gewestelijke regering in 2015 Easybrussels opgericht, het Agentschap voor Administratieve Vereenvoudiging in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Sindsdien heeft het Agentschap getracht de administratieve procedures in Brussel te vereenvoudigen en te verbeteren door de tot dan toe ontbrekende gecoördineerde visie, bijstand, expertise en opvolging te bieden en door op te treden als facilitator voor vereenvoudiging. Easybrussels heeft eind 2018 een verzoek ingediend bij de dienst voor ondersteuning van structurele hervormingen om steun te verkrijgen voor een betere toepassing van het beginsel van de eenmalige inzameling van gegevens (TOOP) in de administratieve procedures binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het project is begin 2019 geselecteerd.

Bovendien werd een voorstel voor een ordonnantie tot waarborging van het principe van de eenmalige inzameling van gegevens in de werking van de administraties in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in februari 2019 in eerste lezing voorgelegd aan de regering.

3.3.2 Investerings in de transportinfrastructuur

BENEFIC (Brussels Netherlands Flanders Implementation of Clean Power for Transport) is een grensoverschrijdend en innovatief project dat wordt gefinancierd door het Connecting Europe Facility-programma (CEF) van de Europese Unie en is gericht op de ontwikkeling van infrastructuur voor alternatieve brandstoffen. Met BENEFIC willen de projectpartners (Vlaanderen, Nederland en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest) tegen midden 2020 ongeveer 740 punten voor alternatieve brandstoffen tot stand brengen. Het gaat met name om infrastructuur voor het opladen van elektrische auto's, taxi's en bussen, infrastructuur voor CNG en LNG (gecomprimeerd aardgas en vloeibaar aardgas), waterstofinfrastructuur en het elektriciteitsnet over land.

In juli 2018 werden de geselecteerde projecten aangekondigd op basis van de eerste oproep tot projecten. Voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gaat het om de cofinanciering van 350 openbare oplaadpalen, 2 snelladers, 1 hogesnelheidslader en 3 CNG-stations.

Er wordt ook voorzien in een cofinanciering voor de installatie van een snellader voor elektrische bussen van de MIVB (91.000 euro).

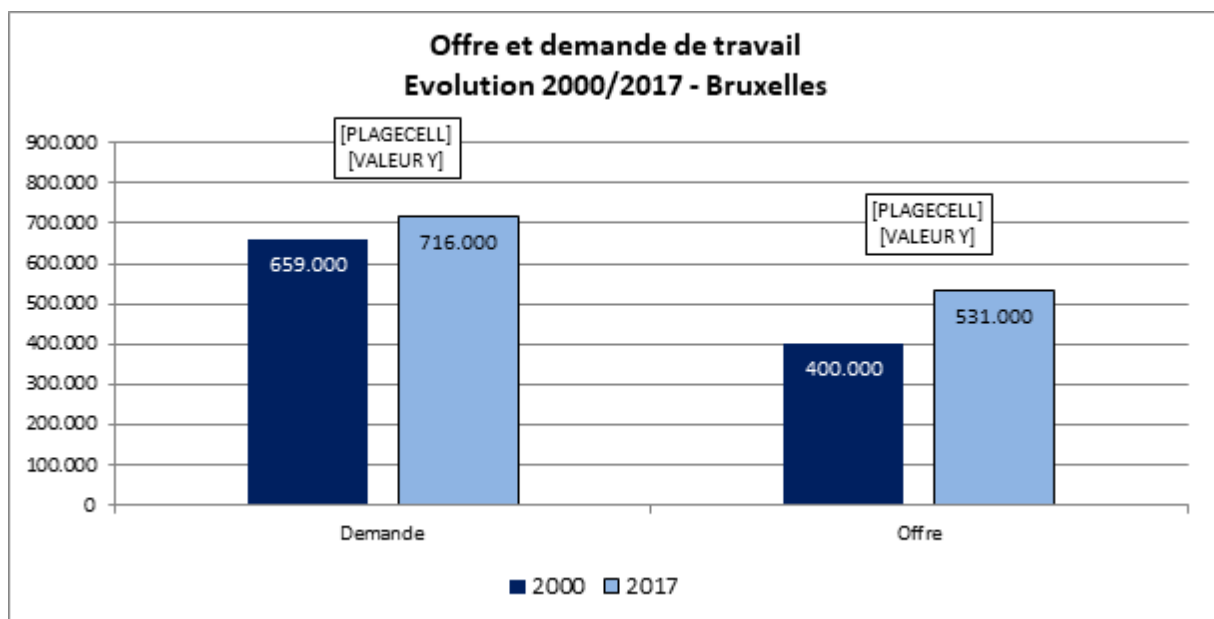
Met de realisatie van deze projecten tegen midden 2020 zullen de doelstellingen die het Brussels Gewest zich in het kader van het Belgische actieplan 'Clean Power for Transport' had gesteld, worden bereikt en overtroffen.

4 Maatregelen ten voordele van de doelstellingen van de Europa 2020-strategie

4.1 Werkgelegenheid en opleiding

Elementen van de evolutie van de globale context van tussenkomsten

De vraag naar arbeidskrachten in het Brussels Gewest (= binnenlandse werkgelegenheid) is groter dan het arbeidsaanbod van de inwoners (= actieve bevolking). Door de sterke groei van de bevolking (+ 24,3 % tegenover + 13 % voor de rest van het land) en van de beroepsbevolking (+ 26,6 % tegenover 6,4 % voor de rest van het land) is het arbeidsaanbod, uitgedrukt in aantal banen, van 2000 tot 2017 in het Brussels Gewest echter meer dan tweemaal zo sterk gestegen als de vraag naar arbeidskrachten:

Bron: EAT - Berekeningen van het Observatorium (afgevlakte waarden over drie jaar)

Bij gebrek aan een evenredige toename van de binnenlandse werkgelegenheid heeft de aanzienlijke groei van de beroepsbevolking automatisch een effect op de tewerkstellingsgraad.

Een aanzienlijk deel van de binnenlandse werkgelegenheid in Brussel wordt bovendien ingenomen door inwoners van andere gewesten (de 'inkomende pendelaars'). Deze inkomende pendelaars nemen bijna de helft van de beschikbare arbeidsplaatsen in Brussel in (350.000 van de 720.000 banen). De uitgaande pendelbeweging stelt 77.000 Brusselse inwoners tewerk in de andere gewesten van het land, of bijna 17 % van de werkende actieve bevolking van Brussel. Exclusief de uitgaande pendelaars bedraagt de Brusselse actieve bevolking dus 454.000 personen (inclusief de niet-werkenden) voor 370.000 beschikbare arbeidsplaatsen.

Het arbeidsaanbod is groter dan de arbeidsvraag (668.000 gevraagde banen bovenop de vraag, d.w.z. een overschot van 15 %). Het Brussels Gewest absorbeert meer dan de helft van dit overschot door werk te bieden aan 350.000 pendelaars. De toename van het aanbod overstijgt die van de vraag slechts matig (490.000 gevraagde banen vergeleken met 430.000 gecreëerde banen, een verschil van 13 %).

Om de uitdagingen op het vlak van tewerkstelling en kwalificaties in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest aan te gaan, is een van de doestellingen van de Strategie Go4Brussels 2025 gewijd aan de uitvoering van de zesde staatshervorming.

Ter herinnering: naar aanleiding van de evaluatie van de bestaande activeringsmaatregelen is de Brusselse Regering in overleg met de ESR het doelgroepenbeleid gaan hervormen met als doel:

- het aantal overgenomen maatregelen te vereenvoudigen en te verminderen om de ingevoerde maatregelen te versterken;
- de maatregelen overzichtelijker en gemakkelijker toegankelijk te maken;
- de middelen te bestemmen voor de Brusselaars die ondersteuning nodig hebben om aan het werk te geraken, maar ook om aan het werk te blijven;
- de budgetbeheersing te garanderen;
- een snelle overgang te waarborgen tussen de kwalificerende maatregelen (alternerend leren, IBO, ...) en de tewerkstellingsmaatregelen (First Stage, inschakelingscontracten, artikel 60, ...).

De maatregelen om de tewerkstellingssteun te hervormen, zijn ingedeeld in vier hoofdpijlers:

- inschakeling, dat wil zeggen het laten opdoen van beroepservaring via een arbeidsovereenkomst van bepaalde duur om nadien te kunnen doorstromen naar een kwaliteitsvolle duurzame job (inschakelingscontract, artikel 60, ...);
- activering om werkzoekenden toegang te verschaffen tot werk via een financiële ondersteuning (voornamelijk Activa.brussels);
- jobbehoud voor mensen die werken, maar die "kwetsbaar zijn in hun werk" (zoals RSZ-verminderingen voor oudere werknemers);
- specifieke premies of steunmaatregelen (bijvoorbeeld premie voor alternerende opleiding).

Oudere werkzoekenden en werknemers (55-64 jaar) en werkzoekenden jonger dan 30 jaar, langdurig (18 maanden) en zeer langdurig werklozen (24 maanden) en binnen die drie groepen, de lage en zeer laaggeschoolde personen en de personen met een handicap.

Eind 2017-begin 2018 zijn een paar belangrijke maatregelen ingevoerd, waaronder:

- De **Activa**-maatregel is vereenvoudigd en richt zich voortaan op niet-werkende werkzoekenden die in het Brussels gewest wonen en sinds twaalf maanden bij Actiris ingeschreven zijn. Deze periode van 12 maanden is afgeschaft voor werkzoekenden die andere inschakelingsprogramma's hebben doorlopen, voor personen jonger dan 30 of ouder dan 57 jaar en voor slachtoffers van herstructureringen en faillissementen. Het systeem omvat ook een opleidingspremie voor jonge laaggeschoolde (max. lager secundair onderwijs) werkzoekenden zodat zij hun opleidingsniveau kunnen verhogen (zie punt 3.2).
- De maatregel '**Artikel 60**' van de OCMW's werd versterkt op financieel vlak, ten voordele van de OCMW's en hun begunstigen. Er wordt nu bijna 9 miljoen euro extra verdeeld onder de 19

Brusselse OCMW's. Doel: ernaar streven om voor ten minste 10 % van de doelgroep leefloon/equivalent leefloon in elk OCMW een artikel 60- contract te sluiten. Deze verhoging van de middelen gaat hand in hand met een kwalitatieve harmonisatie van de aangeboden diensten (omkadering, opleiding op de werkplek en toegang tot de validering van competenties, harmonisering van de weddeschalen).

- Het systeem van gesubsidieerde contractuelen (GECO's) binnen de lokale overheden en de instellingen van openbaar nut (ION) / administraties van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werd hervormd.¹⁴ Het betreft een vereenvoudiging van het GECO-systeem om beter in te spelen op de specifieke behoeften van de Brusselse werkzoekenden en de behoeften van de Brusselse arbeidsmarkt. Het hoofddoel is de duurzaamheid van de tewerkstelling binnen de lokale overheden en de instellingen van openbaar nut / administraties in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te verzekeren, zodat de werknemers met het GECO-statuut zich binnen hun structuur professioneel kunnen ontwikkelen of na het openstellen van arbeidsplaatsen en het slagen voor een examen in aanmerking kunnen komen voor statutarisering.¹⁵ Het bestaande budget dat beheerd wordt door Actiris (de door Actiris betaalde premies en de verminderingen van de werkgeversbijdragen voor de sociale zekerheid) zal vanaf 1 januari 2020 overgedragen worden ofwel naar de GOB Brussel Plaatselijke Besturen, ofwel in de vorm van dotaties voor personeelskosten naar de verschillende betrokken openbare instellingen. Het in dienst houden van de voormalige GECO-ambtenaren zal niet tot extra kosten leiden voor de desbetreffende werkgevers.

Andere maatregelen en systemen die vermeld moeten worden:

- Alle maatregelen van het Brusselse Jongerengarantieplan samen hebben bijgedragen tot een daling van de werkloosheid met 30,8 % sinds 2014. Zo namen in 2017 7.046 jonge werkzoekenden deel aan minstens één inschakelingsactie. Deze maatregel, gecoördineerd door de Minister-President en de Minister van Werk, zal minstens tot in 2020 met de steun van het Europees Sociaal Fonds voortgezet worden.
- Op basis van de inzichten en resultaten van de Jongerengarantie zal een garantie 'Een oplossing voor iedereen' (werkzoekenden die voor het eerst in Actiris zijn ingeschreven) vanaf maart 2019 geleidelijk de systematische begeleiding naar werk via directe inschakeling, een opleiding of een stage, uitbreiden naar werkzoekenden ouder dan 30 jaar die zich voor het eerst inschrijven.
- Naast de bovenvermelde maatregelen van het Opleidingsplan 2020 kwamen in het kader van Go4Brussels 2025 een nieuw sectoraal beleid en een nieuw publiek-privaat verbond met de privésector tot stand (zie punt 3.2: sectorale raamovereenkomsten en facilitatieopdracht van de ESRBHG). De opleidings- en tewerkstellingspolen (OTP), een centraal instrument voor de verwezenlijking van de werk- en opleidingsdoelstellingen van de sectorale raamovereenkomsten, zijn het resultaat van een partnerschap tussen een of meer sectorale fondsen en de openbare diensten voor arbeidsbemiddeling en beroepsopleiding. Zij moeten uitgroeien tot plaatsen van uitmuntendheid en van coördinatie van acties voor arbeidsbemiddeling en opleiding binnen een bepaalde sector. Deze publiek-private samenwerking zal werkzoekenden (maar ook studenten en werknemers) in opleiding of van wie de vaardigheden worden gevalideerd, meer rechtstreeks in contact brengen met de ondernemingen en dus met een job. In 2019 zullen drie polen worden ingehuldigd: OTP ICT, OTP Transport en Logistiek en OTP Technicity (technologische industrie).

---

¹⁴ Besluit van 12 juli 2018 van de Brusselse Hoofdstedelijke Regering.

¹⁵ Met 'lokale overheden' bedoelen we de gemeenten, de OCMW's en de vzw 'les Cuisines bruxelloises'. Het betreft GECO-banen buiten de overeenkomsten van het Ooievaarsplan en de inschakelingscontracten.

4.2 Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie (OOI)

In het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn de overheidsbegrotingskredieten voor O&O tussen 2017 en 2018 met 15,8 % gestegen, met een bedrag van meer dan 52 miljoen euro voor 2018.¹⁶ Toch moet worden benadrukt dat, hoewel de uitgaven voor O&O de laatste jaren in het Brussels Gewest zijn gestegen, de algemene doelstelling voor 2020 moeilijker te realiseren is omwille van het specifieke karakter van het Brussels Gewest, waar hoofdzakelijk de tertiaire economie vertegenwoordigd is en waar de industriële technologie zich voornamelijk in de periferie bevindt. Als gevolg hiervan zijn de private investeringen in dit soort gebieden lager. Bovendien moet men bij het evalueren van de gerealiseerde O&O-investeringen in het Gewest ook aandacht hebben voor de investeringen die werden gedaan door in Brussel gevestigde actoren voor begunstigden buiten het gewest. Deze uitgaven komen niet tot uiting in de O&O-investeringsstatistieken.

Het Brussels Gewest investeert ook volop in de ontwikkeling van de digitale economie. De digitale economie is een van de gebieden van intelligente specialisatie van het Gewestelijk Innovatieplan. In deze context heeft het gewest in 2018 zeven nieuwe projecten geselecteerd voor een budget van meer dan 6 miljoen euro in het kader van zijn Team Up-actie, die tot doel heeft efficiënte samenwerkingen tussen de academische wereld en de industrie op het gebied van gedecentraliseerde systemen (Blockchain) te bevorderen.

Tot slot lanceerde Innoviris, het Brussels Instituut voor Onderzoek en Innovatie, in 2018 een nieuw programma, 'Start' genaamd, een nieuwe financieringstool voor de bedrijfsontwikkeling. Start richt zich op de technische (Proof of concept) en commerciële (Proof of business) validering van toekomstige projecten en diensten. Start biedt ook de mogelijkheid om werkhypothesen te presenteren aan professionele experts en aan leiders van gevestigde bedrijven. Ongeacht de sector waarin de begunstigden actief zijn, biedt Start financiering ten belope van 50 tot 70 % van het budget voor een werkprogramma van 3 tot 9 maanden.

4.3 Onderwijs - Opleiding

De inzet van gewestelijke instrumenten ter ondersteuning van het onderwijsbeleid is een van de prioriteiten van de regering. Het Brusselse onderwijsprogramma is een van de hoofdmaatregelen van de tweede pijler van de Strategie 2025 en houdt gezamenlijke verbintenissen in van het gewest en de gemeenschappen. Er werd een Dienst Scholen opgericht binnen perspective.brussels om de uitvoering van de verschillende projecten te verzekeren en te zorgen voor opvolging van de prioriteiten, met name:

Een antwoord bieden aan de demografische uitdaging: nieuwe scholen creëren

Sinds 2014 werden in Brussel met de steun van de Gemeenschappen 23.123 nieuwe plaatsen gecreëerd, 17.010 plaatsen in het lager onderwijs en 6.113 plaatsen in het secundair onderwijs. Tegen 2025 is de creatie van nog 24.068 plaatsen gepland. In totaal zullen er tegen 2025 47.191 plaatsen zijn gecreëerd, 26.647 in het lager onderwijs en 20.544 in het secundair onderwijs.

---

¹⁶ Voorlopige gegevens voor het jaar 2018.

De verouderde infrastructuur van scholen in kwetsbare wijken renoveren en openstellen voor de lokale omgeving: het Schoolcontract

Gebaseerd op het model van wijkcontracten, is het Schoolcontract een nieuw instrument voor stadsvernieuwing. Het doel is om te investeren in collectieve infrastructuur en voorzieningen om de aantrekkelijkheid van scholen met een slecht imago, die beschikken over vrije plaatsen maar die nu leeglopen, te vergroten. In 2016-2017 zijn de eerste drie Schoolcontracten hun proeffase ingegaan ten voordele van vijf onderwijsinstellingen. Een ontwerp van ordonnantie is zo goed als afgewerkt. Deze ordonnantie zal de maatregel een structureel karakter verlenen en zal het mogelijk maken om twee Schoolcontracten per jaar te lanceren, voor een maximaal budget van 2,5 miljoen euro per Schoolcontract, dus 5 miljoen euro per jaar.

De schooluitval van jongeren in moeilijkheden aanpakken

45 % van de schoolplichtige Brusselse jongeren dreigt schoolmoe te worden. Bovendien verlaat tussen 15 en 20 % van de jongeren vroegtijdig de school, zonder diploma secundair onderwijs. Het gewest wil het schoolverzuim van jongeren tegengaan via drie hoofdmaatregelen, waarvan de uitvoering voortaan wordt gecoördineerd door de Dienst Scholen in het kader van een driejarig programma:

- Het Preventieprogramma tegen Schoolverzuim (PSV): ondersteuning van de scholen in de strijd tegen schooluitval en schoolverzuim: 384 gesubsidieerde projecten voor een totaal van 5,855 miljoen euro (2018-2021).
- Het programma voor begeleiding bij scholing en burgerzin van kinderen en jongeren (PBSB): 58 gesubsidieerde projecten voor een totaalbedrag van 1,5 miljoen euro (2019-2021). De gesubsidieerde projecten betrekken de ouders, de scholen, de jongeren en de lokale partners uit de educatieve, culturele, sociale en jeugdsector.
- De 19 Plaatselijke Preventie- en Buurtplannen (PPBP), gefinancierd door het gewest, bevatten een krachtlijn 'schoolherinschakeling': 4,7 miljoen euro voor 2016-2019 en meer dan 100 medewerkers zijn toegewezen aan deze opdrachten (gemeentelijke preventiediensten van scholen, straatwerkers, maatschappelijk werkers, wijkanimatoren, gemeenschapswachten).
- Sinds september 2017 steunt de VGC de vzw Triptiek met als doel het 'KANS Centraal Meldpunt Brussel (CMB)' te helpen ontwikkelen. Triptiek is een samenwerkingsverband van de drie centra voor leerlingenbegeleiding (CLB) van de drie Nederlandstalige onderwijsnetten. De vzw strijdt tegen schooluitval en voortijdig schoolverlaten zonder diploma in het Nederlandstalig onderwijs in Brussel. Tijdens het schooljaar 2017-2018 registreerde KANS 38 meldingen voor het basisonderwijs en 176 voor het secundair onderwijs.

4.4 Leefmilieu - Klimaat - Energie

De klimaat- en energiedoelstellingen 2020 zijn vastgelegd in het samenwerkingsakkoord over de verdeling van de Belgische klimaat- en energiedoelstellingen voor 2020 tussen de federale overheid en de drie gewesten.

4.4.1 Energie- en klimaatplan 2030

De verordening (EU) 2018/1999 inzake de governance van de energie-unie werd van kracht op 24 december 2018. Dit betekent meer bepaald dat alle lidstaten van de EU verplicht zijn om uiterlijk op 31 december 2018 een eerste nationaal geïntegreerd energie- en klimaatontwerpplan 2021-2030 (NEKP) voor te leggen aan de Europese Commissie. Dit nationale plan omvat een Brussels luik.

Het Brusselse plan, dat in juli 2018 werd goedgekeurd, bevat 52 specifieke maatregelen voor het gewest, waaronder 20 maatregelen voor gebouwen, 17 voor vervoer en 14 voor hernieuwbare energie. Minstens 9 van deze maatregelen houden rechtstreeks verband met de voorbeeldfunctie van de overheid. Deze maatregelen zullen voornamelijk worden uitgevoerd van 2021 tot 2030, maar sommige maatregelen vormen een verlenging van maatregelen die al in 2018 zijn geïmplementeerd of in 2019 van start gaan.

Wat de bouwsector betreft, bestaat het NEKP voornamelijk uit de strategie om de milieueffecten van bestaande gebouwen te verminderen. Het is daarbij de bedoeling om het pandenbestand tegen 2050 op een hoog niveau van energieprestaties te brengen:

- Voor residentiële gebouwen wordt gestreefd naar een gemiddelde van 100 kWh/m²/jaar aan primaire energie.
- Voor de tertiaire sector is de doelstelling om over te schakelen op energieneutrale gebouwen.

Het koolstofvrij maken van oplossingen voor verwarming en de productie van sanitair warm water wordt ook behandeld: het komende decennium zal het einde betekenen van de installatie van nieuwe verwarmingssystemen op steenkool (2021) en op stookolie (2025). Het Brusselse plan buigt zich ook over de toekomst van installaties op aardgas na 2030.

Op vlak van hernieuwbare energie ligt de nadruk op de versterking van de steun aan relevante hernieuwbare energie voor een stedelijke omgeving. Door de inspanningen ter bevordering van fotovoltaïsche en thermische zonne-energie en warmtepompen voort te zetten en nog uit te breiden, hoopt de regering om tegen 2030 een productie van 470 GWh hernieuwbare energie te bereiken.

Eenheid: GWh	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
E-SER	234,66	239,32	244,36	249,77	255,58	270,51	271,17	281,33	292,06	303,48
Fotovolt. zonne-energie	99,76	105,38	111,31	117,58	124,20	139,90	150,30	161,17	172,59	184,68
Stedelijk afval	112,79	111,84	110,94	110,09	109,27	108,50	107,75	107,04	106,35	105,68
Biogas	13,12	13,12	13,12	13,12	13,12	13,12	13,12	13,12	13,12	13,12
Vloeibare brandstoffen	8,99	8,99	8,99	8,99	8,99	8,99	-	-	-	-
C&F SER	136,11	138,00	139,92	144,19	148,56	153,00	152,19	157,03	162,08	167,44
Warmtepompen	27,32	27,97	28,64	30,62	32,61	34,61	36,68	38,80	40,98	43,27
Thermische zonne-energie	16,72	17,84	19,04	21,29	23,63	26,04	28,60	31,28	34,11	37,12
Stedelijk afval	1,08	1,08	1,08	1,08	1,08	1,08	1,08	1,08	1,08	1,08
Biogas	28,32	28,32	28,32	28,32	28,32	28,32	28,32	28,32	28,32	28,32
Vaste brandstoffen	57,21	57,32	57,38	57,42	57,46	57,48	57,51	57,55	57,59	57,65
Vloeibare brandstoffen	5,47	5,47	5,47	5,47	5,47	5,47	-	-	-	-
Totaal	370,77	377,32	384,28	393,97	404,15	423,50	423,37	438,36	454,14	470,92

Deze Brusselse inspanning is aanzienlijk indien men rekening houdt met het feit dat het potentieel in stedelijke gebieden beperkt is.

Om nog een stap verder te kunnen gaan, staat ook een *extra muros* investeringsstrategie op de agenda. Het gewest is dus van plan om te investeren in productie-eenheden van hernieuwbare energie buiten zijn grondgebied om tegen het einde van het decennium 2021-2030 te kunnen beschikken over 600 GWh extra hernieuwbare productie (bovenop de bovenvermelde 470 GWh).

Op het gebied van vervoer verwijst het NEKP naar het gewestelijk mobiliteitsplan 'Good Move', dat zou kunnen bijdragen aan een vermindering van het aantal voertuigkilometers met 21 % tegen 2030. De

regering heeft in het NEKP overeenstemming bereikt over het einde van de verbrandingsmotoren en over het einde vanaf 2030 van dieselmotoren voor lichte voertuigen op het gewestelijk grondgebied (zie hieronder op het vlak van mobiliteit).

Ten slotte moet worden opgemerkt dat de Brusselse regering het erover eens is dat er vooruitgang moet worden geboekt op het gebied van indirecte uitstoot en maatregelen die ook bijdragen tot de verbetering van de luchtkwaliteit, en dus tot de verbetering van de gezondheid van de bevolking.

Door de effecten van de verschillende geplande acties in het Brusselse NEKP 2030 te combineren, zou het Gewest tegen 2030 in staat moeten zijn om de volgende inspanningen te leveren:

- een vermindering van 25 % van het eindverbruik van energie (ten opzichte van 2005);
- 1000 GWh energie geproduceerd uit hernieuwbare bronnen, waarvan 600 GWh in samenwerking met de andere twee gewesten;
- een vermindering van 35 % van de directe uitstoot van broeikasgassen (ten opzichte van 2005) om op schema te komen voor 2050.

De financiering zal voornamelijk komen van het Gewestelijk Klimaatfonds dat is opgericht krachtens het Brussels Wetboek van Lucht, Klimaat en Energiebeheersing (BWLKE) en dat tot doel heeft maatregelen te financieren om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen en hernieuwbare energie te produceren.

4.4.2 Maatregelen inzake mobiliteit die bijdragen tot de doelstellingen op het vlak van Klimaat – Milieu – Energie¹⁷

Investerings in openbaar vervoer

Het gewest zet zijn investeringen in het openbaar vervoer voort voor een totaal bedrag van 5,2 miljard euro in het kader van het meerjareninvesteringsplan 2015-2025. Dat plan omvat de uitbreiding van de metrolijn Noord, de aanleg van nieuwe tramlijnen (twee nieuwe lijnen waartoe in 2018 werd besloten) en de invoering van een nieuw busplan, dat onder meer de ingebruikneming van 200 elektrische of hybride bussen inhoudt. De eerste 100 % elektrische bussen rijden sinds 2018 op het netwerk van de MIVB.

Gewestelijk mobiliteitsplan (Good Move)

Het gewestelijk mobiliteitsplan van het Brussels-Hoofdstedelijk Gewest (Good Move) werd op 4 april 2019 goedgekeurd door de Brusselse regering en zal aan een openbare raadpleging worden onderworpen tot 15 oktober 2019. Dit plan bevat het gewestelijk mobiliteitsplan, dat voortvloeit uit het Gewestelijk Project dat is opgenomen in het Gewestelijk Plan voor Duurzame Ontwikkeling (GPDO) – een strategisch document dat het globaal beleid van de Brusselse regering uiteenzet.

Ter ondersteuning van duurzame mobiliteit, tekent het plan de grote te volgen lijnen uit en bepaalt het concrete en precieze doelstellingen teneinde de mobiliteit te verbeteren in de komende tien jaar, met inachtneming van het leefklimaat en de verbetering van de veiligheid. Er wordt gestreefd naar een vermindering van 24% van het autogebruik en een verviervoudiging van het aantal verplaatsingen per fiets, alsook een aanzienlijke versterking in het aanbod van openbaar vervoer.

---

¹⁷ Alle documenten met betrekking tot ontwerp van Nationaal Energie-Klimaatplan 2030 en de Brusselse bijdrage eraan kunnen worden geraadpleegd via de volgende link: <https://economie.fgov.be/nl/publicaties/ontwerp-van-geintegreerd>.

Lage-emissiezone

Sinds 1 januari 2018 is het volledige grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een lage-emissiezone geworden (LEZ – Low Emission Zone). Dit houdt in dat de meest vervuilende voertuigen geleidelijk zullen worden geweerd om de luchtkwaliteit te verbeteren, te beginnen met de dieselvoertuigen zonder Euro-norm en met een Euro 1-norm. Dankzij de invoering van de LEZ in Brussel zal de uitstoot van de vervuilende stoffen die het schadelijkst zijn voor de gezondheid, namelijk fijn stof en stikstofoxiden, kunnen worden verlaagd teneinde de Europese normen op het vlak van de luchtkwaliteit na te leven. De communicatie rond de LEZ (1001 manieren om u in Brussel te verplaatsen) spoort mensen aan om alternatieven voor de wagen te gebruiken en kan dus een invloed hebben op de CO₂-uitstoot.

Het gewest heeft een netwerk ontplooid van camera's (184) die nodig zijn voor de operationalisering van de LEZ. De controle gebeurt op basis van de kentekenplaat van het voertuig. Op 1 januari 2019, na drie maanden effectieve toepassing, waren 391 boetes verzonden door de Brussel Fiscaliteit, waarvan 119 voor in Brussel ingeschreven voertuigen. Sinds 1 januari 2019 zijn ook diesellootvoertuigen met de Euro 2-norm en benzinevoertuigen zonder euronorm en met de Euro 1-norm verboden (met een overgangsperiode van drie maanden). Leefmilieu Brussel zal in mei 2019 een eerste evaluatie van de werking van de LEZ voorstellen.

Afbouw van diesel- en benzinewagens

Met het oog op een verbetering van de luchtkwaliteit in het Brussels Gewest en de naleving van de klimaatdoelstellingen van het Akkoord van Parijs en het klimaat-energiepakket van de Europese Unie, heeft de Brusselse regering in mei 2018 besloten om overleg op te starten met de belanghebbenden en de sectoren die betrokken zijn bij het verbod op dieselwagens ten laatste in 2030, het verbod op benzinewagens in een volgende fase en de ontwikkeling op korte en middellange termijn van alternatieve technologieën (met name de reeds beschikbare technologieën zoals elektrische, hybride en CNG-voertuigen). De resultaten van deze raadplegingen worden naar verwachting in de eerste helft van 2019 gepresenteerd.

Laadpalen voor elektrische wagens

Om het gebruik van elektrische voertuigen te stimuleren, besliste de Brusselse regering in juli 2018 om de concessie voor diensten voor de levering, de installatie en de exploitatie van openbaar toegankelijke oplaadinfrastructuur voor elektrische voertuigen in het gewest toe te kennen. Concreet is de toegekende concessie bedoeld om een uniform netwerk van een honderdtal elektrische laadpalen verspreid over het hele gewest tot stand te brengen voor de gebruikers. De concessiehouder draagt alle kosten voor de installatie en het onderhoud van de infrastructuur gedurende de gehele looptijd van de concessie. Het volledige netwerk van laadpalen zal in de loop van 2019 en 2020 worden geïnstalleerd (afhankelijk van de toekenning van de nodige stedenbouwkundige vergunningen) en zal worden geëxploiteerd tot eind 2028.

Ontradingsparkings (P+R)

Het gewest streeft ernaar 8.000 parkeerplaatsen te creëren in P+R-parkeerterreinen op zijn grondgebied. De parking CERIA-COOVI (investering van 14 miljoen euro) zal in 2019 operationeel zijn, met 1.350 parkeerplaatsen voor auto's en motorfietsen en een grote overdekte ruimte voor fietsen. Ze zal worden beheerd door het Parkeeragentschap parking.brussels en de gebruikers van het openbaar vervoer krijgen een voorkeurstarief aangeboden. De procedures voor de andere projecten in Stalle, Kraainem en Esplanade bevinden zich in verschillende voortgangstadia.

Smart traffic-infrastructuur

In 2016 is het Gewest begonnen om een ambitieus verkeerslichtenplan op te zetten. De verkeerslichten op de hoofdverkeersassen worden voortaan gesynchroniseerd naargelang het tijdstip en de vraag van het verkeer. Dit betekent dat auto's minder hoeven te stoppen, wat de doorstroming van het verkeer ten goede komt. De trajectduur op deze belangrijke verkeersroutes wordt aanzienlijk verkort, wat ook een positief effect heeft op de luchtkwaliteit. Momenteel zijn 8 van de 18 geplande hoofdverkeersassen gesynchroniseerd.

De resultaten van de uitgevoerde evaluaties zijn veelbelovend in termen van vermindering van de files, maar ook in termen van CO₂-uitstoot (gemiddelde vermindering van 5 % op de Keizer Karellaan en de Leopold II-laan).

Schoolstraten

Dankzij een oproep tot het indienen van projecten die in 2018 werd gelanceerd, kunnen Brusselse gemeenten een of meer projectvoorstellen voor de aanleg van 'schoolstraten' indienen bij het gewestelijk bestuur. Deze projecten moeten ervoor zorgen dat het autoverkeer minstens aan het begin en het einde van de schooldag wordt verboden.

Gebruik van de fiets

Het gewest gaat door met de aanleg van vrijliggende fietspaden (80 km extra gepland voor de periode 2018-2020), maar ook van fietsenstallingen (vooral in de buurt van het openbaar vervoer ter bevordering van de multimodaliteit).

In november 2018 werd een ordonnantie betreffende vrije vloot fietsdelen goedgekeurd. Deze ordonnantie regelt de nieuwe deelsystemen voor fietsen, steps enz., waarbij de fiets om het even waar kan worden gestald.

Volgens de tellingen die werden uitgevoerd op 26 strategische kruispunten van Brussel, is het aantal fietsers sterk toegenomen in 2018 (+ 15,6 %). In de afgelopen 5 jaar is het aantal fietsers verdubbeld. Dit wijst op een aanzienlijke groei van het aantal fietsers in enkele jaren tijd.

4.5 Sociale cohesie en strijd tegen armoede

4.5.1 Implementatie van sociale verbondenheid

De sociale verbondenheid in Brussel wordt geïmplementeerd via diverse gekruiste beleidsvoeringen op het vlak van ruimtelijke ordening, rechtstreekse bijstand aan personen en steun aan de verenigingsactoren. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ondersteunt Duurzame Wijkcontracten alsook Stadsvernieuwingscontracten waarvan bepaalde acties kunnen worden ondernomen om de sociale verbondenheid op wijksschaal te versterken. Dit beleid maakt het vooral mogelijk om te investeren in de voorzieningen en infrastructuren. Het Gewest steunt ook plannen voor sociale cohesie binnen de sociale woonpanden.

De GGC speelt een fundamentele rol binnen het Brussels Gewest op het gebied van bijstand aan personen en gezondheidszorg. Ze is bevoegd voor de personen (de Brusselaars, maar ook de begunstigen van de diensten van de instanties uit de gezondheids- en welzijnssector) en voor meer dan driehonderd tweetalige instellingen en diensten (ziekenhuizen, OCMW's, verzorgingsdiensten, opvangcentra, enz.) binnen deze sectoren.

De Franse Gemeenschapscommissie (COCOF) implementeert een volledig beleid ter ondersteuning van verenigingsoperatoren waarvan de doelstelling bestaat in het versterken van de sociale verbondenheid via vier prioriteiten, namelijk steun aan scholing, geletterdheid en aanleren van het Frans, ontwikkeling van het interculturele burgerschap, en projecten gericht op het samen leven en werken. De gemeenten zijn belast met de coördinatie van dit beleid in samenwerking met een gewestelijk steuncentrum, het CBAI. De maatregelen van de COCOF worden binnenkort herzien met het oog op een stabiel kader voor de projectbeheerders vanaf 2021.

Ten slotte ondersteunt de VGC de sociale cohesie in Brussel in de ruimste zin van het woord. Zo worden alle Nederlandstalige scholen sterk ondersteund op het gebied van diversiteit, achtergestelde sociale milieus, inzet van de ouders en betrokkenheid van de buurt. De VGC investeert ook veel middelen in gezinstoelagen, socio-educatieve animatie van jongerengroepen met een kwetsbare sociale achtergrond, het welzijn van jongeren en wijkgerichte sportinitiatieven. Via haar netwerk van 22 sociale centra investeert de VGC in sociale cohesie en 'samenleven in verscheidenheid' in Brussel. De VGC erkent en ondersteunt meer dan 650 sociaal-culturele verenigingen en organisaties.

Verplicht onthaalparcours voor nieuwkomers

Het is de bedoeling dat nieuwkomers op het tweetalige grondgebied van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest een onthaalparcours moeten volgen. Het onthaalparcours voor nieuwkomers omvat ten minste één onthaalprogramma waarin de behoeften van de nieuwkomer worden geëvalueerd en de nieuwkomer wordt geïnformeerd, een basiscursus Frans of Nederlands als tweede taal, en burgerschapstraining. Het uiteindelijke doel van dit traject is om de begunstigen te begeleiden door middel van een aangepast en geïndividualiseerd opleidingsprogramma om hen in staat te stellen een zelfstandig leven te leiden en hun sociale, economische en culturele participatie te vergroten.

Wat het onthaalparcours betreft, kunnen de nieuwkomers kiezen tussen de trajecten die worden aangeboden door de Vlaamse Gemeenschap (het Brusselse onthaalbureau voor inburgering of 'BON') of door de Franse Gemeenschapscommissie (het Franstalige onthaalbureau voor nieuwkomers of 'BAPA'). Het zijn de gemeenten die controleren of nieuwkomers voldoen aan de inburgeringsplicht. De Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie kan administratieve boetes opleggen indien niet aan deze voorwaarde is voldaan.

Na de ordonnantie van 11 mei 2017¹⁸ werd op 19 juli 2018 een uitvoeringsbesluit uitgevaardigd. Er werd daarnaast een samenwerkingsovereenkomst uitgewerkt tussen de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie, de Franse Gemeenschapscommissie en de Vlaamse Gemeenschap. Deze samenwerkingsovereenkomst is voor advies voorgelegd aan de Raad van State en moet vervolgens door de verschillende parlementen worden behandeld. De ordonnantie en het uitvoeringsbesluit zullen pas van toepassing worden vanaf de inwerkingtreding van de samenwerkingsovereenkomst. De inwerkingtreding van de volledige regelgeving is gepland voor 1 januari 2020.

Inclusie van de Romabevolking in het beleid inzake gezondheidszorg en bijstand aan personen

De twee geïntegreerde sociale en gezondheidscentra die werden geopend door Dokters van de Wereld, 'EFRO-centra' genoemd, die op de lijst werden gezet van het 'Brusselse Actieplan voor de Strijd tegen de Armoede 2014-2019', hebben de focus gelegd op de toegang tot bijstand en zorg van de meest achtergestelde groepen, onder wie de Roma. Daarnaast genieten Romagezinnen van de regeling 'Rondzwervende gezinnen', die voorziet in huisvesting, sociale begeleiding, onderwijs voor de kinderen en het zoeken naar duurzame inschakelingsoplossingen. Al deze maatregelen, die erop gericht zijn zowel de gezondheid als de sociale determinanten ervan te verbeteren, kunnen ertoe bijdragen om deze doelgroep uit de armoede te halen.

Sinds 2016 financiert de GGC een organisatie gespecialiseerd in de zorg voor Roma, de vzw 'Le Foyers'. De organisatie werkt samen met culturele bemiddelaars en implementeert programma's voor sociale inschakeling en het verlenen van rechten aan de Romabevolking.

Brussels actieprogramma voor armoedebestrijding

Het Brussels actieprogramma voor armoedebestrijding 2014-2019 is opgebouwd rond de vijf volgende krachtlijnen: strijd tegen armoede en bestaansonzekerheid, zorgverlening ten gunste van mensen in bestaansonzekerheid, terugdringen van sociale ongelijkheden, socioprofessionele inschakeling en integratie en tenslotte de coördinatie van de sociale actie en het versterken van de deelname van mensen in armoede.

Het Programma heeft als doel om de armoedeproblematiek, waarvan de oorzaken van multidimensionale aard zijn, te integreren in verschillende bevoegdheidsdomeinen die verder gaan dan het beleid van bijstand aan personen: gezondheid, tewerkstelling, opleiding, onderwijs, enz. Het streeft een tweeledig doel na: enerzijds de verschillende gewestelijke en gemeenschapsadministraties en ministers sensibiliseren voor een gecoördineerd beleid inzake armoedebestrijding, en anderzijds de actoren op het terrein informatie bieden over de genomen maatregelen in hun sector.

Het actieprogramma voor armoedebestrijding voorziet in een luik voor de specifieke strijd tegen **kin-derarmoede**. Het is erop gericht het aanbod aan structuren voor kinderopvang te benutten als middel in de strijd tegen armoede: door het aanbod aan kinderopvang in Brussel op een billijke manier te verbeteren.

De dekkingsgraad voor de opvang van jonge kinderen in Brussel (het aantal opvangplaatsen per 100 kinderen jonger dan 3) bedroeg 33 % op 31 december 2014.¹⁹ Dit percentage stemt overeen met de zogenaamde Barcelona-doelstelling die werd vastgesteld ter gelegenheid van een Europese Top in de voornoemde stad op 15 en 16 maart 2002.

---

¹⁸ Ordonnantie van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie van 11 mei 2017 betreffende het inburgeringstraject voor de nieuwkomers

¹⁹ "Een opvangplaats voor een derde van de kinderen in Brussel", BISA 2015.

De opvangplaatsen zijn echter niet gelijk verdeeld over de Brusselse gemeenten en bijgevolg kennen sommige gemeenten een veel lagere dekkingsgraad (van 15,4 % in Koekelberg tot 67,3 % in Etterbeek in 2014). Het probleem doet zich ook voor op het niveau van de financiële toegankelijkheid van de opvangstructuren. Sociaal-economisch kwetsbare groepen zijn de eerste die worden getroffen door deze verschillen.²⁰

Door extra plaatsen te financieren op het vlak van infrastructuur wordt het aanbod aan opvangstructuur voor jonge kinderen in Brussel uitgebreid. Door deze investeringen te richten op Brusselse gemeenten met een zeer lage dekkingsgraad, neemt men de ongelijkheden tussen de gemeenten op het vlak van dekking gedeeltelijk onder handen, evenals de socio-economische ongelijkheden op het vlak van toegang tot kinderopvang die hieruit voortvloeien. Het decreet van 18 juli 2013 ter ondersteuning van de kinderopvang voorziet in een dergelijke voorwaarde, door infrastructuursubsidies toe te kennen door middel van projectoproepen en buiten het kader van projectoproepen. Gevolg gevend aan de gezamenlijke projectoproep ONE-COCOF van 2014 wordt een budget van 16 miljoen euro voorzien, waarvan een bedrag van 12 miljoen euro al is toegekend aan 50 projecten. De COCOF-projectoproepen worden gelanceerd bij elke nieuwe programmatie van ONE. Het investeringsplan 2016-2020 van de VGC voorziet in bijna 20 miljoen euro (19.550.000 euro) voor investeringen in gezinsinitiatieven. Dit omvat de bouw/renovatie van kinderdagverblijven, IBO's en verfraaiingssubsidies (speelgoed, keukens, dakreparaties, enz.) voor kinderdagverblijven, initiatieven voor buitenschoolse opvang en de preventieve gezinsondersteuning.

Een ander middel in de strijd tegen kinderarmoede is het nieuwe model van specifieke gezinstoelagen voor kinderen die gedomicilieerd zijn in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In een perspectief van ondersteuning van de gezinnen en bestrijding van kinderarmoede moet het Brussels model van kinderbijslag solidair en billijk zijn, in de zin van herverdeling: eenieder draagt via de belastingen en de bijdragen bij in functie van zijn middelen, maar geniet op billijke wijze van de herverdeling. Dit belet niet dat er rekening kan worden gehouden met bepaalde specifieke situaties (bv. kinderen die lijden aan een aandoening, kwetsbare gezinnen enz.), om zo solidariteit tussen de gezinnen met kinderen die recht hebben op kinderbijslag uit te drukken. Het door het Verenigd College gekozen model bevat onder meer de toekenning van sociale toeslagen in functie van het inkomen. De modellering houdt dus rekening met het sociaal-economisch profiel van de Brusselse bevolking; dit model doet is selectiever, in functie van de financiële noden van gezinnen (in eerste instantie op basis van het gezinsinkomen).

Dokters van de Wereld ontplooit activiteiten voor jongeren dankzij het EFRO-project. Van 2016 tot 2018 onthaalde Dokters van de Wereld in het kader van de Brusselse projecten van de organisatie 792 minderjarigen, van wie 530 in de zogenaamde 'outreach'-projecten (patiënten ontmoeten in hun leefomgeving), onder wie 81 NBMV. De gemiddelde leeftijd is 9 jaar. Binnen het outreach-project vond met de meeste minderjarigen een ontmoeting plaats in het kader van de activiteiten van het winterplan (47,65 %). Die minderjarigen waren in België in gezinsverband. 75,09 % van de onderzochte minderjarigen had geen huisarts, ondanks het bestaan van de maatregel van gratis gezondheidszorg voor kinderen. Meer dan 93 % van de minderjarigen met wie een ontmoeting plaatsvond binnen het outreach-project, was van buitenlandse herkomst (in 21,10 % van de gevallen Roemeens).

Zelfstandigheidsverzekering

De zelfstandigheidsverzekering biedt ondersteuning wanneer ouderen in Brussel ervoor kiezen om zelfstandig te blijven wonen. De verzekering werkt door middel van een tussenkomst in de prestaties/de

---

²⁰ Zie BISA. Wijkmonitoring (<https://wijkmonitoring.brussels/maps/statistieken-onderwijs-jonge-kinderen-brussel/jonge-kinderen-brussels-gewest/aantal-kinderopvangplaatsen-kind-tot/1/2014/> en <https://wijkmonitoring.brussels/maps/statistieken-onderwijs-jonge-kinderen-brussel/jonge-kinderen-brussels-gewest/>, geraadpleegd op 03.03.2016).

toekenning van een tussenkomst in functie van de behoeften en de afhankelijkheid van de begunstigen.

Er zijn drie studies besteld en opgestart om het toekomstige model van een zelfstandigheidsverzekering in Brussel te ontwikkelen. In het eerste deel worden de behoeften en profielen van de begunstigen onderzocht om de verschillende scenario's en dienstenpakketten met hun respectieve budgetten te kunnen inschatten. In de tweede studie worden de financieringsmiddelen voor de verschillende scenario's die uit de eerste studie voortvloeien, geanalyseerd. Het derde deel heeft betrekking op bijstand op juridisch en wettelijk vlak en zal de GGC ondersteunen bij het opstellen van de ordonnantie tot invoering van een zelfstandigheidsverzekering.

Gelijkekansentest

De strijd tegen discriminatie en de bevordering van gelijke kansen is een constante zorg voor de meeste actoren uit de overheidssector in Europa. Deze bezorgdheid krijgt echter een bijzondere dimensie in een stadsgewest zoals Brussel, dat gekenmerkt wordt door een grote culturele diversiteit en grote sociale ongelijkheden.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest ontwikkelt al enkele jaren een origineel beleid om niet alleen de negatieve effecten op dit vlak van sommige beleidsmaatregelen te corrigeren, maar ook om die zo vroeg mogelijk te voorkomen, reeds van bij het uitstippelen van het overheidsbeleid. Dit heeft geleid tot de invoering van de gendertest in 2015: er moet voor elke wettekst worden nagegaan of de gelijkheid tussen man en vrouw niet op de helling gezet werd. Dit beleid van *gendermainstreaming* werd uitgebreid tot andere criteria om uiteindelijk, eind 2018, uit te monden in de gelijkekansentest. De impact van elke maatregel moet voortaan worden gecontroleerd door het mogelijke effect ervan op de vijf volgende criteria te evalueren: geslacht, handicap, etnische en culturele afkomst, seksuele geaardheid, genderidentiteit en -expressie en tot slot sociale herkomst en situatie.

Sinds 1 januari 2019 is deze test verplicht voor alle nieuwe wet- of regelgevende teksten. Die test werd dan ook een tool voor zelfevaluatie, voor reflectie over het gevoerde beleid en voor bewustmaking rond discriminatiebestrijding. Deze test is ook verplicht voor overheidsopdrachten, subsidies, beheerscontracten en strategische planningsdocumenten die vanaf 1 maart 2019 door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zijn afgesloten of waartoe door het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt besloten.

4.5.2 Toegang tot huisvesting en strijd tegen dakloosheid

Toegang tot huisvesting

In haar regeringsverklaring 2014-2019 heeft de Brusselse regering opnieuw aandacht gevestigd op de vereiste om alle lagen van de bevolking over een fatsoenlijke en betaalbare woning te laten beschikken. Artikel 191 van de Brusselse Huisvestingscode behandelt het recht op een fatsoenlijke woning voor mobiele woningen. Met dat doel voor ogen werd een ordonnantie aangenomen om de regering de bevoegdheid te verlenen om specifieke normen vast te stellen voor de mobiele woning, die moeten worden gerespecteerd voor de terreinen die aan woonwagengewoners ter beschikking worden gesteld. De bestaande normen op het vlak van veiligheid, gezondheid, uitrusting en hygiëne werden immers bedacht met het oog op de traditionele huurwoningen.

Naar aanleiding van de publicatie van alarmerende cijfers over discriminatie bij de toegang tot huisvesting in de huidige crisiscontext, heeft het gewest de opdracht gegeven tot het uitvoeren van testen. Die testen wezen op het bestaan van discriminatie die vooral is gericht op de herkomst van het inkomen en de etnische afkomst. Sinds 2017 is er een grote sensibiliseringscampagne van start gegaan bij de vastgoedmakelaars die actief zijn in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De Huisvestingscode legt het beginsel van gelijke behandeling vast, wat non-discriminatie impliceert. De blijvende moeilijkheid is de

bewijslast. Als antwoord op deze moeilijkheid organiseert een nieuwe ordonnantie twee soorten testen die het bestaan van discriminatie kunnen doen vermoeden, en geeft ze de huisvestingsadministratie de bevoegdheid om discriminerende praktijken op te sporen, vast te stellen en te bestraffen.

De ambitie was om de bestaande toelage te veralgemenen en uit te breiden naar een breder publiek en tegelijkertijd het toekenningsproces te vereenvoudigen en de burgers een simulatietool te bieden. In december 2018 werd een nieuwe ordonnantie aangenomen. Er wordt momenteel gewerkt aan een uitvoeringsbesluit van de ordonnantie.

Huisvesting werd ook toegankelijker gemaakt dankzij de sociale verhuurkantoren (SVK's). Het SVK-mechanisme kent een ongezien succes. Zo werd de kaap van 5.000 woningen in SVK-beheer gerond. In september 2018 telden we in Brussel meer dan 5500 SVK-woningen. In datzelfde verband werd een sociaal verhuurkantoor voor studenten opgericht om te voldoen aan de specifieke behoeften van een deel van de studentenbevolking. Begin 2019 had het 118 wooneenheden (kamers of studio's) in beheer voor in totaal 122 studenten, onder wie 4 koppels en drie studenten met een baby.

De Regering heeft tot slot de mogelijkheden afgelijnd voor 6.500 woningen binnen de Alliantie Wonen, waardoor het openbare woningaanbod in Brussel nog verder vergroot kan worden.

Strijd tegen dakloosheid

Het doel van de Diensten van het Verenigd College van de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is de hervorming van de sector van de strijd tegen dakloosheid om zo het aantal daklozen en de duur van de dakloosheid terug te dringen. De ordonnantie van 14 juni 2018 betreffende de noodhulp aan en de inschakeling van daklozen bekrachtigt de bestaande maatregelen en maakt de implementatie van innovatieve projecten mogelijk.

Er worden twee types dienstverlening beoogd: noodhulpvoorzieningen die voorzien in de meest dringende behoeften van daklozen (noodopvangcentra, dagcentra, straathoekwerk en daklozenrondes), alsook inschakelingsstructuren die eerder gericht zijn op de herinschakeling op lange termijn en daklozen weg te halen van op straat (onthaalhuizen, thuisbegeleiding, Housing First, straathoekwerk en daklozenrondes).

Om de opdrachten van deze maatregelen zo goed mogelijk te ondersteunen, voorziet de ordonnantie in de oprichting, door het Verenigd College, van twee publiekrechtelijke vzw's. De vzw New Samusocial is belast met de uitvoering van opdrachten inzake noodopvang, terwijl de vzw Bruss'Help de taak heeft om noodopvang- en inschakelingsvoorzieningen te coördineren. Het is de bedoeling dat deze twee non-profitorganisaties in de eerste helft van 2019 worden opgericht.

De hervorming van de daklozensector impliceert een verhoging van de op dit moment voorziene financiële middelen, wegens de volgende twee redenen:

- enerzijds zullen de centra die momenteel erkend zijn en gesubsidieerd worden, het bedrag van hun organieke subsidie zien toenemen als gevolg van de verscherping van de normen die hen door de nieuwe regelgeving worden opgelegd;
- anderzijds zullen de centra die momenteel op niet-organieke basis worden gesubsidieerd, hun subsidiebedrag zien stijgen zodra dit gekoppeld is aan hun erkenning.

Het budget dat momenteel wordt uitgetrokken op basis van de bestaande wetgeving bedraagt 18 492 656 euro. De financiering van alle diensten op basis van de nieuwe regelgeving zou in 2020 een budget van 32.011.395 euro vertegenwoordigen, of een verschil van 13.518.739 euro.

Wat de opvanghuizen voor daklozen betreft, blijft het grootste budget van de COCOF komen (21.000.000 euro per jaar). Bovendien zijn er twee nieuwe opvanghuizen gecreëerd binnen de COCOF (eenoudergezinnen en slachtoffers van partnergeweld) en zal er nog een nieuw worden opgericht binnen de GGC (jonge dakloze moeders).

5 Andere structurele maatregelen

5.1 Structurele en investeringsfondsen

De **structurele en investeringsfondsen EFRO en ESF**, die actief zijn in het Brussels Gewest, vormen een belangrijke hefboom om de praktische link te leggen tussen de Europa 2020-strategie, het Nationaal Hervormingsprogramma, en het beleid met betrekking tot de demografische, ecologische en socio-economische uitdagingen waar het gewest voor staat. De fondsen zijn een aanvulling op het overheidsbeleid van het Gewest om structureel en op een duurzame, inclusieve en innovatieve wijze de Brusselse economie te versterken en de sociale integratie te ondersteunen via de organisatie van opleidingen, professionele herinschakeling, actieve inclusie en bevordering van kansengelijkheid.

5.1.1 Het Brussels EFRO-programma

De activiteiten van EFRO zijn reeds in een operationele fase. In concrete termen wil dit zeggen dat er al beslist is geweest over meer dan 96% van de operationele middelen van het programma. Het desbetreffende bedrag omvat de financiering van 46 projecten (wat soms gefinancierd is op basis van meerdere onderdelen van het programma, gezien éénzelfde investering kan passen onder verschillende door de EU gesubsidieerde thema's) en de financiering van drie financiële instrumenten die sinds 2018 in uitvoering zijn getreden: een nieuwe financieringstool voor startende ondernemingen in een vroeg stadium, een instrument dat voordelige leningen aan ondernemingen in de inschakelings-, de coöperatieve of de sociale economie verstrekt, en een instrument voor het verstrekken van microkredieten.

Door te streven naar een versterking van de performantie van het Programma (sleutelindicatoren), lanceerde de regering in juni 2018 een projectoproep ter ondersteuning van energierenovatieprojecten van openbare gebouwen, die de resultaten van het Programma op het vlak van vermindering van het energieverbruik binnen openbare gebouwen zou moeten verbeteren.

Naast de keuze om een territoriale concentratie op te leggen, werd er in de ten uitvoer gelegde strategie ook geopteerd om de economische krachtlijnen te concentreren rond bepaalde prioritaire uitdagingen, alsook strategische sectoren, die werkgelegenheid en economische dynamiek genereren (media, creatieve sectoren en toerisme, hulpbronnen- en afvalbeheer, duurzame voeding en horeca, duurzame bouw en hernieuwbare energieën, gezondheidszorg en dienstverlening aan personen).

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest heeft er in de praktijk voor gekozen om zijn operationeel EFRO-programma, dat een totaalbudget ontvangt van bijna 190 miljoen euro, waaronder een EFRO-financiering van bijna 95 miljoen euro, te structureren rond vijf prioritaire werkpijlers, waarin 46 dossiers vervat zitten binnen het kader van een projectoproep:

1. Onderzoek versterken en de overdracht en het ontstaan van innovatie verbeteren - 10 projecten;
2. Ondernemerschap versterken en de ontwikkeling van kmo's in de groeisectoren verbeteren - 12 projecten;
3. De ontwikkeling van een circulaire economie en het rationeel gebruik van natuurlijke rijkdommen in groeisectoren (laag koolstofgehalte) ondersteunen - 11 projecten;
4. 3bis. De ontwikkeling van een circulaire economie en het rationeel gebruik van natuurlijke rijkdommen in groeisectoren (milieu/rationeel gebruik van de natuurlijke rijkdommen) ondersteunen – 3 projecten (waarvan er twee ook zijn opgenomen bij as 4);
5. De leefomgeving verbeteren van kwetsbare buurten en bevolkingsgroepen - 12 projecten.

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest gaat verder dan een puur economische aanpak en heeft in zijn operationeel EFRO-programma er ook voor geopteerd om de sociale economie en de collaboratieve economie te ondersteunen. Zo wordt er gemikt op groei met de volgende kenmerken:

- *intelligent*, met name door steun aan projecten die via innovatieve oplossingen (vooral technologische) handelszaken willen helpen, die kmo's uit de bouwsector testapparatuur willen aanbieden om de duurzaamheid van bouwoplossingen en -materialen uit te testen of die een technologische overdracht van onderzoekscentra naar bedrijven in Brussel op het gebied van eco-constructie willen verwezenlijken. Tegen 2023 wil het programma (in het kader van het ontstaan van innovatie) 150 kmo's ondersteunen en ten minste 16 onderzoeksbanen bij onderzoeksinstellingen ontwikkelen;
- *duurzaam*, met name door steun aan ambitieuze projecten gericht op energierenovatie (kazernes van Elsene en andere projecten), geothermische energie in een stedelijke omgeving, steun aan zachte mobiliteit, overgang van kmo's naar duurzaamheid, hergebruik van afval of het creëren van open ruimten in het stadsmilieu. Tegen 2023 wil het programma (in het kader van de steun aan de koolstofarme economie) 250 kmo's ondersteunen, het energieverbruik van openbare gebouwen met 8,38 miljoen kWh/jaar verminderen, 15 kilometer nieuwe fietspaden creëren en 5.000 ton per jaar meer afval recycleren ;
- *inclusief*, met name door de oprichting van zes kinderdagverblijven in stadsvernieuwingsgebieden, vier ambitieuze culturele infrastructures in deze wijken en de creatie van nieuwe maatregelen die de zorg voor kwetsbare doelgroepen in Brussel ondersteunen (met name door zich actief te richten op de migrantenbevolking). Tegen 2023 wil het programma 10.700 m² infrastructuur ontwikkelen ter verbetering van de leefomgeving van de wijken en van de kwetsbare bevolkingsgroepen.

5.1.2 Het Europees Sociaal Fonds in Brussel

De middelen van het ESF worden hoofdzakelijk besteed aan de ontwikkeling/versterking van de vaardigheden van werkzoekenden, de versterking van de sociale cohesie en de inclusie van de meer kwetsbare groepen, te beginnen met jongeren onder 25 (30) jaar, mensen met een migrantenachtergrond of nieuwkomers, en mensen met een (te) lage scholingsgraad. De algemene doelstelling van de verschillende programma's die actief zijn in Brussel, is om bij te dragen tot de ondersteuning van het overheidsbeleid dat gericht is op enerzijds de toegang tot en anderzijds de integratie in duurzame en kwaliteitsvolle banen voor Brusselaars die behoren tot groepen die wegens hun individuele kenmerken meer gevaar lopen op uitsluiting van de arbeidsmarkt.

Naar aanleiding van de Europese Raad van 2013 werd een specifieke enveloppe met de naam 'Jongerenwerkgelegenheidsinitiatief' toegekend aan regio's met een werkloosheidsgraad van jongeren onder 25 jaar van meer dan 25 % (ind. Eurostat²¹). Ons gewest komt, helaas, in aanmerking voor deze enveloppe die in de ESF-programmering is opgenomen.

Het operationeel programma (OP) ESF 'werkgelegenheid' 2014-2019, beheerd door Actiris, heeft als doel om de tewerkstellingsgraad en de sociale inschakeling op het grondgebied van Brussel te doen stijgen. Het totale budget bedraagt 98 miljoen euro. 52 miljoen euro daarvan komt uit het EU-budget, met inbegrip van 6 miljoen euro voor het Jongerenwerkgelegenheidsinitiatief (JWI). Dat programma beoogt de toegang tot werk voor iedereen te verbeteren, te strijden tegen discriminatie en te zorgen voor een betere integratie van de meest kwetsbare bevolkingsgroepen, waarbij in het bijzonder op de jongeren wordt gemikt. De strategie en de prioriteiten van de gekozen investering houden rechtstreeks verband met de

---

²¹ Werkloosheidsgraad van min-25-jarigen in 2013 (Eurostat): 39,9 %; in 2017: 33,2 %.

grote socio-economische uitdagingen van het Gewest. Deze investeringen dekken drie hoofddomeinen: duurzame integratie van jongeren op de arbeidsmarkt, toegang tot tewerkstelling voor iedereen, en actieve inclusie van de meest kwetsbare groepen. Over maar liefst 99 % van de ESF-middelen werd reeds een beslissing genomen, en 40 % werd reeds effectief uitgegeven. Voor het JWI lopen deze percentages op tot respectievelijk 67 % en 53 %.

De extra middelen voor de 2 OP's van het JWI hebben het mogelijk gemaakt nieuwe acties en partnerschappen te ontwikkelen (of te versterken) die complementair zijn aan bestaande acties. Deze acties zijn erop gericht de jongeren te begeleiden in verschillende activiteiten teneinde hun zelfvertrouwen te stimuleren in hun capaciteiten en/of in de openbare arbeidsinstanties en/of in opleiding en/of onderwijs. Deze eerste etappe is een voorwaarde voor de uitwerking van een professioneel beroepsleven, waarbij men zich vaak eerst als NWW inschrijft bij Actiris.

Het operationeel programma ESF 'Wallonië-Brussel 2020.eu' beschikt binnen zijn Brussels deel (COCOF en FWB in Brussel) over een ESF-budget van 199,5 miljoen euro voor de periode, waarvan 14 miljoen euro voor het JWI. Het programma steunt op een strategie in vier beleidslijnen, die is gebaseerd op de diagnose van de zwakke punten van de Brusselse economie (zwakke ondernemingscultuur, lage kwalificatie van de beroepsbevolking en sociale uitsluiting). De vier beleidslijnen van het OP ESF zijn gericht op coherente doelstellingen die een aanvulling vormen op de EFRO-steunverlening en de andere Brusselse beleidsstrategieën. Deze vier beleidslijnen zijn: (1) de ondersteuning van startende ondernemers, (2) de ontwikkeling van de levenslange opleiding, (3) de sociale inclusie en (4) de duurzame integratie van jongeren op de arbeidsmarkt. De strategie van het OP baseert zich op een dynamiek, namelijk die van de beroepsopleiding, en richt zich in de eerste plaats tot de werkzoekenden, vooral de laaggeschoolden en de jongeren.

5.1.3 Volgende programmatieperiodes

Ter voorbereiding van de *volgende programmatieperiode 2021-2027* heeft de Brusselse regering in oktober 2017 de richtsnoeren goedgekeurd die het wil laten uitvoeren op het vlak van het cohesiebeleid na 2020. Dit fungeert als een essentieel instrument om de solidariteit en de samenwerking tussen actoren binnen de regio's van de EU een boost te geven, gunstige voorwaarden te creëren voor het ontstaan van innovaties op het vlak van groei, en duurzame ontwikkeling of infrastructuur aan te moedigen. Zo moet dit beleid acties ter ondersteuning van jobcreatie, competitiviteit van ondernemingen, economische groei, duurzame ontwikkeling en verbetering van de levenskwaliteit van burgers binnen de EU voortzetten.

De bijdrage ervan aan de afname van de paradox van de grote steden (die zowel rijkdom als exclusie op grote schaal genereren) zal moeten worden voortgezet, terwijl er sterker moet worden opgetreden om de factoren die de opkomst van sociaal-economische uitsluiting van een groeiend deel van de Brusselse bevolking in de hand werken, te verminderen. Hieronder hoort stedelijke armoede, ongelijke toegang tot diensten in bepaalde wijken, scholing en basiseducatie, het behalen van een diploma (met name valorisering van buitenlandse diploma's), veiligheidspreventie (radicalisme/leefomstandigheden in de wijken), professionele integratie van alle Brusselaars volgens een coöperatieve aanpak (tewerkstelling en/of behoud van werk) en dit met het oog op een duurzame professionele loopbaan.

Om dit te bereiken, zal het beleid nog innovatieve acties moeten ontplooiën op het vlak van harmonieuze territoriale ontwikkeling, waarbij economie (industriële plan, circulaire economie, sectorale raamovereenkomsten, nabijheidsdiensten enz.) en 'goed leven' in de stad (mobiliteit, huisvesting, klimaatverandering enz.) hand in hand moeten gaan.

Aangezien het gewest een open stad is, vormt de doelgroep van nieuwkomers (en in het algemeen de verschillende migratiestromen en de meest dringende uitdagingen) een van de belangrijke vectoren

voor de uitvoering van de Brusselse programma's, omdat voortdurende aanpassingen van alle beleidslijnen noodzakelijk zijn om tot een zo snel mogelijke sociale inschakeling te komen, wat meteen de alerbelangrijkste gunstige factor is voor een positieve socio-economische integratie.

Ten slotte wordt de kwestie van samenwerking tussen de verschillende programma's die in Brussel actief zijn, steeds urgenter. De totstandbrenging van een sterke coördinatie van de structuurfondsen zal een belangrijk aandachtspunt zijn voor de Brusselse overheid om te zorgen voor een betere samenhang en continuïteit van de gesubsidieerde acties en om het hefboomeffect van de gezamenlijke actie van de Europese structuurfondsen op het Brusselse overheidsbeleid te versterken.

5.2 *Beleid rond bedrijven en ondernemerschap*

5.2.1 Industriële visie en strategie voor Brussel

Het startschot voor de uitwerking van de industriële strategie voor Brussel, een belangrijke beleidsverf van de Strategie GO4 Brussels 2025, werd gegeven met de organisatie van het colloquium van de ESRBHG over dat onderwerp in juni 2017. De sociale partners werden vervolgens betrokken bij het verdere verloop van de werkzaamheden, waarbij onder meer eind december 2018 een initiatiefadvies over het Brussels industrieplan bezorgd werd aan de Regering.

Het plan 'Industriële visie en strategie voor Brussel' werd goedgekeurd door de Brusselse Gewestregering op 17 januari 2019. Het heeft tot doel een productieactiviteit in Brussel in stand te houden en te herontwikkelen door een beroep te doen op de nauwe samenwerking tussen de verschillende betrokken openbare en private actoren.

Het weerspiegelt de koers voor de ontwikkeling van de productieactiviteiten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest en stippelt een veelbelovend traject uit over een periode van 20 jaar. De drijvende krachten achter deze stedelijke industriële vernieuwing zijn gebaseerd op de Brusselse reserve van vaardigheden, de zoektocht naar stedelijke waardeketens, een intensievere toepassing van de circulaire economie, een industrie die verankerd is in de stad van de toekomst en de optimalisering van de stedelijke logistiek ten voordele van productieactiviteiten.

De governance van het plan zal worden verzekerd door de oprichting van een stuurcomité, bestaande uit vertegenwoordigers van de betrokken gewestelijke Brusselse beleidsmakers en de besturen en instanties van openbaar nut die instaan voor de uitvoering van het plan. Deze besturen en instanties zullen worden samengebracht in een taskforce om de transversale luiken van het Plan te beheren op basis van een boordtabel met daarin de beheersindicatoren.

Er zal ook een Commissie Industrie worden opgericht met de betrokken sectorale en interprofessionele sociale partners, die over de uitvoering van het Plan zullen worden geraadpleegd.

5.2.2 Stimuleren van innovatie in de circulaire economie

Het Gewestelijk Programma voor Circulaire Economie (GPCE) werd op 18 maart 2016 goedgekeurd. Het werd besproken in een tussentijds activiteitenverslag in november 2018, 18 maanden nadat het ten uitvoer werd gelegd. De gemiddelde voltooiingsgraad van de maatregelen van het GPCE is 45 %. 222 ondernemers werden begeleid door middel van de verschillende ingevoerde maatregelen, 139 ondernemingen kregen financiële steun, 1.700 personen werden opgeleid en gesensibiliseerd over de circulaire economie en alleen al naar aanleiding van de projectoproep be circular werden meer dan 200 rechtstreekse banen geschapen. Op basis van deze evaluatie werd in 2019 een bijgewerkt GPCE goedgekeurd.

De Brusselse cluster (circlemade.brussels), een van de innovatieve pioniers op het vlak van de circulaire economie, werd op 24 mei 2018 ingehuldigd. Na uitgebreide voorbereidende werkzaamheden inzake

de governance en de prospectie van 30 stichtende leden, werden in juni gerichte activiteiten georganiseerd voor de leden: seminaries over competentieverwerving, werkgroepen om een gedeeld commercieel aanbod te ontwikkelen, verkiezing van aangesloten ondernemingen tot vertegenwoordigers in het strategisch comité, een missie naar Parijs, en begeleiding van clusters.

Het doel is om deel te nemen aan de overgang van de lineaire economie (ontginning - productie - consumptie - weggooien) naar de circulaire economie te ontwikkelen, wat tot doel heeft de efficiëntie van het gebruik van hulpbronnen te verhogen, de milieu-impact te verminderen en tegelijkertijd het welzijn van individuen. Dit biedt een echt antwoord op de economische, sociale en ecologische uitdagingen.

Het versterken en faciliteren van de innovatiedynamiek ter ondersteuning van de actoren die betrokken zijn bij dit nieuwe ontwikkelingsmodel speelt een prominente rol. Een cluster maakt het mogelijk om economische actoren uit verschillende activiteitensectoren, uit de academische wereld en uit de overheid te laten samenwerken. Zo worden ondernemingen, de onderzoekswereld en openbare instellingen samengebracht binnen circlemade.brussels, met als doel de innovatie in de circulaire economie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest te stimuleren door het opzetten van innovatieve projecten. De governance is in handen van 13 vertegenwoordigers, waaronder 7 ondernemingen.

De projectoproepen be.circular, die de kern uitmaken van het GPCE, helpen **om verschillende toepassingen van de circulaire economie in het Brussels Gewest versneld in de praktijk te brengen**, zoals het hergebruik van afval (hergebruik, herstel, opnieuw gebruiksklaar maken en recyclage), de nieuwe economische modellen (korte ketens, deeleconomie), ecodesign en performante initiatieven om de overgang naar de circulaire economie te begeleiden.

Nadat de oproep in 2018 voor een derde keer was uitgeschreven, werden niet minder dan **83 nieuwe dossiers** ingediend en **selecteerde de jury 26 projecten**. Uiteindelijk besteedde het Gewest een **bedrag van 1.764.016 euro** om de geselecteerde handelszaken te ondersteunen.

De projectoproep be.circular is gebaseerd op vier prioritaire thema's om de Brusselse economie een nieuwe dynamiek te geven en op doeltreffende wijze gebruik te laten maken van de mogelijkheden van de circulaire economie: 3R (van het Franse 'réparer, réutiliser, recycler': herstellen, hergebruiken en recyclen), voeding, de bouwsector en de functionaliteitseconomie. In 2018 kwam daar een nieuwe transversale categorie bij: Impact +, dat mikt op projecten van grote omvang, die meer steun vereisen.

5.2.3 Steun voor ondernemerschap

Mybusinesspass, een specifieke selectie openbare en private initiatieven in Brussel, ging in juli 2018 van start met een informatieve website om tegemoet te komen aan de behoeften van ondernemers tijdens elke fase van hun ondernemingsproject²². Mybusinesspass maakt het mogelijk om een compleet en overzichtelijk aanbod te bieden op het vlak van steun aan ondernemers en toekomstige ondernemers, in samenwerking met private actoren, elk binnen zijn eigen specialiteit. Het complementaire karakter, gebaseerd op een sterk publiek-privaat samenwerkingsverband, staat ten dienste van ondernemers en streeft daarbij de volgende doelstellingen na:

- de overzichtelijkheid van het bestaande aanbod vereenvoudigen, en voor de doelgroepen vergroten ;
- het aanbod beter structureren rond de levenscyclus van een onderneming;
- de leemtes in het bestaande steunaanbod voor de doelgroepen wegwerken.

---

²² mybusinesspass.brussels.

Drie maanden na de operationele lancering van mybusinesspass.brussels hebben al meer dan 300 ondernemers, van wie de helft vrouwen, een vraag ingediend op de website www.mybusinesspass.brussels. Hiervan bevindt 65 % zich in de fase van een ondernemingsproject en heeft 35 % een bestaand bedrijf.

De Brusselse **Small Business Act (SBA)**, die in juni 2016 door de Brusselse regering werd goedgekeurd, brengt de krachtlijnen van het gewestelijk economisch beleid ten aanzien van de Brusselse kmo's samen in één document. Een evaluatie twee jaar na de doorvoering van het plan werd in december 2018 goedgekeurd. De SBA wordt globaal voor 74 % uitgevoerd.

Ten slotte is een premie **voor zelfstandigen** in werking getreden op 1 maart 2018. Dit betreft een degressieve financiële stimulans van 4.000 euro die door Actiris gedurende een periode van maximaal 6 maanden wordt toegekend aan niet-werkende werkzoekenden die zich als zelfstandigen in hoofdberoep vestigen om hun eigen onderneming te ontwikkelen. De premie bedraagt 1.250 euro tijdens de eerste maand, 1.000 euro tijdens de tweede, 750 euro tijdens de derde, 500 euro tijdens de vierde en 250 euro tijdens de vijfde en de zesde.

5.2.4 Steun voor digitaal ondernemen

Brussel telt 3,4 technologische start-ups per 10.000 inwoners (tegenover 1,2 in Wallonië en 1,5 in Vlaanderen). In totaal hebben sinds 2010 meer dan 400 startende bedrijven 3.000 banen gecreëerd.²³ Het Gewest is zich bewust van het potentieel van dit ecosysteem in termen van toegevoegde waarde en werkgelegenheid en heeft daarom een reeds initiatieven gelanceerd om de sector te ondersteunen, naast de steunmaatregelen voor de opleiding gericht op digitale beroepen (zie *supra*).

Het plan **NextTech** werd in januari 2017 goedgekeurd door de Brusselse regering, die zo de ambitie duidelijk maakte om van het Hoofdstedelijk Gewest een echt Europees referentiecentrum in de digitale sector te maken. Dit actieplan, opgenomen in het gemeenschappelijk merk bedigital.brussels, heeft tot doel de oprichting en de groei van bedrijven die actief zijn in de informatie- en communicatietechnologie (ICT) in het Brussels Gewest te ondersteunen en te bevorderen door 20 concrete maatregelen te formuleren.

Halverwege 2018 werd een nieuwe projectoproep van 'NextTech.brussels' (voor 500.000 euro) georganiseerd ter ondersteuning van de maatregelen die in het eerste jaar (2017) nog niet waren uitgevoerd²⁴, zoals vrouwen bewustmaken van IT-beroepen, de integratie van prioritaire technologieën binnen openbare/private huisvestingsorganisaties, en de promotie van Brussel als een Europese hub en proeftuin.

Er is gezorgd voor de zichtbaarheid van het overkoepelende merk 'bedigital.brussels' voor de digitalisering. Dit merk werd in mei 2018 door de regering goedgekeurd via de lancering van een gezamenlijke projectoproep ter ondersteuning van projecten die verband houden met de gewestelijke digitale strategie. [Bedigital.brussels](http://bedigital.brussels) wordt gecoördineerd door hub.brussels, het Centrum voor Informatica voor het Brussels Gewest (CIBG) en Innoviris.

Zeventien van de twintig concrete maatregelen uit het NextTech.brussels-plan zijn reeds uitgevoerd of worden momenteel uitgevoerd.

Er zijn vier internationale technologiebeurzen geprospecteerd, waaronder twee succesvolle missies, die in 2019 zullen worden herhaald. Het festival 'Women in Tech' in 2018, wat programmeren voor vrouwen zocht aan te moedigen, was een groot succes, en werd door de Europese Commissie uitgeroepen

---

²³ Volgens een studie van startups.be (2018).

²⁴ De projecten die werden geselecteerd naar aanleiding van de oproep tot projecten 'NextTech' in 2017, zijn vanaf 2018 uitgevoerd en de in 2018 gesteunde projecten zullen vanaf 2019 worden uitgevoerd.

tot 'Goede Praktijk' tijdens het evenement 'More Women in Digital', dat op 27 september in Brussel werd georganiseerd door de Raad COMPET.

In het kader van de projectoproepen in verband met de uitvoering van de Small Business Act (SBA) en de ondersteuning van kwaliteitsvolle Brusselse samenwerkingsplatformen, heeft de regering beslist om de opkomst van **samenwerkingsplatformen** te ondersteunen. Een van de ondersteunde initiatieven (voor een totaalbedrag van 394.000 euro) is het Platform Coop Brussels, dat tot doel heeft het ecosysteem dat voortvloeit uit de samenwerkingsplatformen in Brussel te consolideren en van middelen te voorzien. Deze aanpak past binnen de internationale beweging van Platform Cooperativism, die verschillende actoren (academici, politici, vakbonden en ondernemers) samenbrengt in het streven naar een inclusieve en herverdelende digitale economie.

Tenslotte ontwikkelt het Gewest momenteel, in samenwerking met verschillende federale overheidsdiensten (federale politie op gedeconcentreerd niveau en lokale politiezones, alsook het Belgisch Centrum voor Cybersecurity), een project gericht op het creëren van een echt ecosysteem op het gebied van **cyberveiligheid**, onder meer door de ontwikkeling van industriële, technologische en menselijke hulpbronnen (in het bijzonder door het creëren van heuse circuits voor werkgelegenheid, opleiding, onderwijs en industrie) binnen deze sector²⁵.

Sirris, het collectief onderzoekscentrum van de technologische industrie in Brussel, lanceerde in december 2018 het 'Brussels Initiative on Cybersecurity Innovation' (BICI) om ervoor te zorgen dat de nieuwe kennis over cyberveiligheid sneller wordt doorgespeeld aan ondernemingen. Het BICI bundelt de knowhow van de onderzoekscentra van de UCL, de ULB en de VUB, de hogeschool EhB, Sirris, en andere hoofdrolspelers van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Het wordt beheerd binnen icity.brussels, een initiatief met als opdracht de versterking van de innovatie en het onderzoek op het vlak van ICT in het Brussels Gewest. Het programma icity.brussels is een initiatief van de ULB/VUB/Sirris, gefinancierd door EFRO en Innoviris voor een bedrag van 13 miljoen euro.

---

²⁵ "Naar een gewestelijk cyberveiligheidsplan, cibg.brussels en Brussel Preventie en Veiligheid (BPV), september 2018 (http://www.bps-bpv.brussels/docs/CIRB_BPV_NaarEenGewestelijkCyberveiligheidsplan.pdf).

Bijlage 3: Hervormingsprogramma van het Vlaams Gewest en de Vlaamse Gemeenschap

Voorwoord

Het voorliggende *Vlaamse Hervormingsprogramma (VHP) 2019* is inmiddels het negende op rij dat Vlaanderen opmaakt en het laatste dat door deze Vlaamse Regering wordt voorgelegd. In dit VHP geeft Vlaanderen een maatgericht antwoord op de landenspecifieke aanbevelingen 2018-2019 en de uitdagingende Europa 2020-doelstellingen. Het VHP moet ervoor zorgen dat de Europese Commissie (EC) een voldoende gedetailleerd beeld krijgt van de maatregelen die op Vlaams niveau in het kader van het Europees Semester (ES) worden genomen.

Deze Vlaamse Regering zette de voorbije jaren versterkt in op de opvolging van het ES en daarbij werden mooie resultaten geboekt. Op *Vlaams niveau* werd tijdens deze regeerperiode ingezet om het draagvlak binnen Vlaanderen voor het VHP te verdiepen. De structurele en versterkte betrokkenheid van zowel de sociale partners, de VLEVA-leden als het Vlaams Parlement zijn hiervan treffende illustraties, alsook de aandacht van het Voorzitterscollege voor het ES. Het VHP speelt ook steeds in op nieuwe Europese semesterontwikkelingen, zoals de opname van een Vlaams sociaal scorebord en het inspelen op het steunprogramma voor structurele hervormingen (SRSP). Op *federaal niveau* kan in het bijzonder verwezen worden naar de door Vlaanderen gevraagde integrale opname van het VHP in het nationaal hervormingsprogramma. Op *Europees niveau*, waardeert de EC steevast de proactieve en kwaliteitsvolle inbreng van de Vlaamse overheid bij Fact Finding Missions, bilaterale ontmoetingen enzovoort.. Op deze manier stromen heel wat Vlaamse beleidsmaatregelen en data door in de Europese semesterdocumenten. Het is daarom geen toeval dat in het Landverslag 2019 voor België een historisch hoog aantal verwijzingen naar Vlaamse maatregelen en cijfers zijn terug te vinden. Vlaanderen trachtte ook snel in te spelen op nieuwe instrumenten, zoals het steunprogramma voor structurele hervormingen: zowel bij de cyclus 2018 als 2019 ontving Vlaanderen voor drie projecten ondersteuning en deze projecten worden in het voorliggende VHP toegelicht. De European Semester Officer (ESO) speelde de voorbije jaren een belangrijke rol om de wisselwerking tussen de Vlaamse overheid en de diensten van de EC te verzekeren en hierbij kan o.a. verwezen worden naar de inmiddels jaarlijkse ontmoeting tussen de ESO en het Voorzitterscollege binnen de Vlaamse administratie. De Vlaamse overheid stelde haar semesterexpertise ook herhaaldelijk ter beschikking aan het Comité van de Regio's.

De Vlaamse Regering blijft er bij de EC op aandringen om meer *regiospecifieke aanbevelingen en analyses* te ontvangen. Aangezien de landenspecifieke aanbevelingen (LSA's) 2019 bepalend zullen zijn voor de programmering van de structuurfondsen 2021-2027, is het belangrijk dat deze LSA's voldoende afgestemd zijn op de noden van de regio's, zodat Vlaanderen ermee daadkrachtig aan de slag kan gaan. Zowel binnen het toekomstige MFK als in de recente discussienota 'Naar een duurzaam Europa in 2030' van de EC is het ES uiterst belangrijk en nu al is het duidelijk dat de investeringsdimensie ook de volgende jaren op Europees niveau een topprioriteit zal zijn. Het is dan ook geen toeval dat in dit VHP het belang van de investeringsdimensie extra wordt benadrukt. Zoals uit dit VHP overduidelijk blijkt, is de huidige Vlaamse Regering een investeringsregering geweest en dit heeft vruchten afgeworpen. De Vlaamse werkzaamheidsgraad is nooit hoger geweest en ook onze investeringen in O&O, maar ook in zorg, onderwijs, mobiliteit en openbare werken hebben een recordhoogte bereikt. Rusten op de lauweren is er echter niet bij; ook de nieuwe Vlaamse Regering zal op investeringsuitdagingen moeten blijven inspelen.

Geert Bourgeois
Minister-president van de Vlaamse Regering

Managementsamenvatting

Het Vlaams hervormingsprogramma (VHP) is het antwoord van de Vlaamse Regering op de uitdagingen die zich in het kader van het Europees Semester (ES) stellen. Met een eigen hervormingsprogramma neemt Vlaanderen het nodige eigenaarschap op. Het VHP vormt de basis voor de Vlaamse inbreng in het nationaal hervormingsprogramma (NHP) en wordt ook aan de Europese instellingen bezorgd. Het VHP 2019 is opgebouwd uit 5 delen.

DEEL 1 bevat de belangrijkste macro-economische ontwikkelingen in het Vlaams Gewest. Heel veel indicatoren staan op groen. Met een investeringsratio van 24,7 in 2018 situeert Vlaanderen zich in de Europese top, de groei van de totale werkgelegenheid in 2018 bedroeg 1,3% en in 2018 kon een stijging van de Vlaamse goederenuitvoer met 3,45% t.o.v. 2017 worden genoteerd.

DEEL 2 bevat de Vlaamse maatregelen in het kader van de grote economische uitdagingen (de drie LSA's én investeringsuitdagingen) en vormt opnieuw het zwaartepunt van het VHP.

Inzake **LSA 1 (overheidsfinanciën)**, legt Vlaanderen voor de derde keer op rij een begroting in structureel evenwicht voor en blijft ze inzetten op een groeivriendelijke begrotingsconsolidatie met de nodige aandacht voor publieke investeringen in economische en sociale infrastructuur. Teneinde de kwaliteit van de publieke financiën verder te verbeteren, werkt Vlaanderen aan de introductie van prestatiegeïnfomeerd begroten en uitgavenbeoordelingen (spending reviews) in het begrotingsproces. Verder ijvert de Vlaamse Regering ook voor de introductie van een investeringsnorm en levert ze aanzienlijke inspanningen om de schuld onder controle te houden via o.a. de ontwikkeling van een schuldnorm. De overgedragen bevoegdheden voor langdurige zorg en mobiliteitshulpmiddelen werden opgenomen in de Vlaamse Sociale Bescherming (VSB), waarbij het de bedoeling is om de financieringsmodellen aan te passen om te evolueren naar een zorggerelateerde financiering o.b.v. een internationaal gevalideerd zorggerelateerd instrument (BELRAI).

Wat **LSA 2 (arbeidsmarkt en onderwijs/vorming)** betreft, zijn de verschillende activeringsmaatregelen (doelgroepenbeleid, verruiming VDAB-begeleidingsaanbod oudere werkzoekenden,..) op kruissnelheid gekomen. Er wordt verder ingezet op de transitie van werkloosheid naar werk voor kwetsbare groepen. Daarnaast worden verschillende maatregelen getroffen voor personen met een migratieachtergrond (project 'Integratie door werk',..) en personen met een arbeidshandicap of medische, mentale, psychische, psychiatrische of sociale problemen (maatwerk in sociale economie,..). Bovendien wordt verder ingezet op de combinatie arbeid-gezin (bijkomende investeringen in kinderopvang,..) en werknemersmobiliteit (aantrekken en behouden van buitenlands talent,..). Er wordt ook werk gemaakt van het verzekeren van gelijke kansen op toegang tot kwaliteitsonderwijs, beroepsopleidingen en de arbeidsmarkt voor de meest achtergestelde groepen. 2018 was een sleuteljaar voor de hervormingen op het gebied van onderwijs en vorming. In zowat alle onderwijsniveaus werden belangrijke decreten goedgekeurd in het Vlaamse Parlement en bekrachtigd door de Vlaamse Regering. Kansengelijkheid wordt horizontaal bevorderd door o.a. de decretaal afgewerkte hervormingen van de leerlingbegeleiding, de modernisering van het secundair onderwijs, de nieuwe eindtermen, het nieuwe duaal leren, het financieringssysteem van het volwassenenonderwijs, het deeltijds kunstonderwijs, de graduaatsopleidingen en de bijsturing van het M-decreet. Deze onderwijs hervormingen zijn gericht op het behalen van een kwalificatie én op een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Het percentage afgestudeerden in STEM wordt bevorderd door de verdere uitrol van het STEM-actieplan, de modernisering van het secundair onderwijs, de nieuwe eindtermen en duaal leren. Verder werden nog de belangrijke hervormingen m.b.t. inspectie 2.0, kwaliteitszorg in het hoger onderwijs en de hervorming van de leraarsopleiding decretaal afgerond.

Wat **LSA 3 (ondernemerschap, concurrentie dienstensector, mobiliteitsuitdagingen)** betreft, kan verwezen worden naar de vereenvoudiging van de toegang tot ondernemerschap door het attest bedrijfsbeheer en de beroepsbekwaamheden af te schaffen. Om kwaliteitsvol ondernemerschap te garanderen wordt ingezet op een competentiebeleid om ondernemersvaardigheden te verwerven en op peil te houden. Inzake het aanpakken van mobiliteitsuitdagingen kan aangegeven worden dat in 2019 alle investeringen werden samengevoegd in één Geïntegreerd Investeringsplan en er dit jaar in totaal 1,68 miljard euro voor vervoersinfrastructuur wordt vrijgemaakt. Bijkomende middelen voor alle modi (weginfrastructuur, openbaar vervoer, binnenvaart, havens) werden vrijgemaakt.

In het voorliggende VHP heeft Vlaanderen een **investeringshoofdstuk** opgenomen waarmee op het Landverslag 2019 wordt ingespeeld. De Vlaamse Regering is een investeringsregering en blijft volop inzetten op zowel een groeivriendelijke begrotingsconsolidatie, door de focus te leggen op structurele maatregelen (zoals efficiëntere overheidsstructuren, inclusief een afslanking van het overheidsapparaat met 1950 VTE tegen eind 2019) als tegelijkertijd op een versterking van publieke investeringen in economische, ecologische en sociale infrastructuur. Zo heeft de Vlaamse Regering er tijdens de huidige legislatuur voor gezorgd dat er jaarlijks 654 miljoen euro extra (bruto investeringen in vaste activa, alsook kapitaaltransferten en beschikbaarheids-vergoedingen) ter beschikking is voor bijkomende investeringen in infrastructuur in vijf kerndomeinen: mobiliteit en openbare werken (met een specifieke focus op multimodale investeringen via “NV De Werkvennootschap”), scholenbouw, sociale huisvesting, welzijnsinfrastructuur en economie en O&O. Daarnaast voorziet de Vlaamse Regering in deze regeerperiode bijkomende middelen voor investeringen in zorg (+500 miljoen euro) en de ontwikkeling van het lange termijn groeipotentieel o.b.v. O&O (+ 500 miljoen euro) en waterzuiveringsinfrastructuur (230 miljoen euro). Naast het goed inspelen op het Europees Fonds voor Strategische Investerings (EFSD) worden in dit VHP de investeringen op het vlak van O&O&I (digitalisering, clusterbeleid,..), de energietransitie (zonneprojecten, groene warmte, ..), een koolstofarme samenleving (ontwerp Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030), circulaire economie, betaalbare en energiezuinige woningbouw (ontwerp Vlaams Energie- en Klimaatplan 2021-2030, renovatiepact, hervorming energieprijzen,..), mobiliteit en openbare werken (recordinvesteringen voor alle modi), schoolinfrastructuur (masterplan scholenbouw,..) en welzijnsinfrastructuur duidelijk in beeld gebracht omdat ze rechtstreeks inspelen op de investeringsdimensie die in het ES 2019 centraal staat.

In **DEEL 3** wordt de stand van zaken van de Vlaamse Europa 2020-doelstellingen beschreven.

Onderzoek en ontwikkeling (O&O). Vlaanderen blijft extra middelen investeren voor O&O en dit vertaalt zich in een voortdurende toename van de O&O-intensiteit, tot 2,70% (cijfer 2016), het hoogste cijfer ooit. In 2018 besteedde de Vlaamse overheid een bijkomend (eenmalig) budget van 115 miljoen euro waarvan 72 miljoen euro aan O&O&I. In 2019 is opnieuw een eenmalige investering van 120 miljoen euro voorzien en wordt 280 miljoen euro (recurrente middelen) voorzien voor nieuw beleid in het EWI-domein.

Klimaat en energie. Wat de Vlaamse niet-ETS broeikasgasemissies betreft, kan vastgesteld worden dat gecumuleerd over de periode 2013-2017 221Mt van de emissieruimte werd gebruikt, wat overeenstemt met de doelstelling van 352Mt in de periode 2013-2020. Het Vlaams primair energieverbruik is in 2017 (1632 PJ) nagenoeg onveranderd gebleven t.o.v. 2016 (1618 PJ) en ligt hiermee terug op het niveau van 2013 (1609 PJ). Vlaanderen maakt vorderingen betreffende zijn doelstelling 2020 inzake hernieuwbare energie (Energieplan 2020). We stellen een stijgend verloop vast van het aandeel hernieuwbare energie in het bruto finaal energiegebruik tot 1,63 Mtoe (of 6,7%) in 2017. Om de energie- en klimaatuitdagingen op langere termijn aan te pakken, keurde de Vlaamse Regering in juli 2018 het ontwerp van Vlaams Energieplan 2021-2030 alsook het ontwerp van Vlaams Klimaatbeleidsplan 2021-2030 goed. In 2018 heeft de Vlaamse Regering de investeringen in de energietransitie en in de opstap naar een koolstofarme en circulaire economie voortgezet. De Vlaamse Regering blijft ook inzetten op meer energie-efficiëntie in gebouwen en bij bedrijven, o.a. via de opwaardering van het EPC tot EPC+, de lancering van de

Woningpas, de invoering van tal van nieuwe maatregelen voor residentiële gebouwen en vernieuwing van de energiebeleids-overeenkomsten voor energie-intensieve bedrijven en KMO's. Inzake hernieuwbare energie werden meerdere maatregelen uit de conceptnota's Zonneplan 2020 en Windkracht 2020 in uitvoering gebracht, werd budget uitgetrokken voor grootschalige proefprojecten zonne-energie en werden kleinschalige windprojecten ondersteund. In uitvoering van het Warmteplan werden o.a. nieuwe warmtenetten in Antwerpen en West-Vlaanderen uitgerold en werd een garantieregeling voor diepe Geothermie uitgewerkt. In het kader van de strijd tegen klimaatverandering keurde de Vlaamse Regering op 29 maart 2019 haar Actieplan Klimaat goed. Om investeringen in broeikasgasemissiereducerende maatregelen via het Klimaatfonds te versnellen, beslist de Vlaamse Regering nu reeds over de aanwending van 75 miljoen euro die vanaf mei 2019 in het Klimaatfonds binnenkomen.

Werkzaamheid. Na een periode van stagnatie van de werkzaamheidsgraad (20-64 jaar) rond 72%, bereikte Vlaanderen in 2017 een werkzaamheidsgraad van 73%. De tewerkstelling bleef beduidend sneller stijgen en in 2018 liep de werkzaamheidsgraad op tot 74,6%, het hoogste cijfer ooit. Vlaanderen blijft evenwel maatregelen nemen om de algemene werkzaamheidsgraad te verhogen en deze in de richting de Vlaamse doelstelling van 76% tegen 2020 te brengen en dit met bijzondere aandacht voor de werkzaamheidsgraad van de kansengroepen.

Onderwijs. Het aandeel vroegtijdige schoolverlaters in Vlaanderen klopte in 2018 af op 7,3%. De Vlaamse Europa 2020-doelstelling (5,2%) is voorlopig nog niet bereikt, maar Vlaanderen zit wel ruim onder de Europese doelstelling van 10%. Wat het aandeel van de 30-34 jarigen met een diploma hoger onderwijs betreft, scoort Vlaanderen in 2018 48,2%. Hiermee wordt zowel de Europese doelstelling (40%) als de Vlaamse doelstelling (47,8%) gehaald. Inzake vroegtijdig schoolverlaten blijft Vlaanderen her actieplan 'Samen tegen schooluitval' verder uitrollen en wat tertiair onderwijs betreft, kan o.a. verwezen worden naar de omvorming van de opleidingen hoger beroepsonderwijs tot graduaatsopleidingen die zal leiden tot een hogere instroom van leerlingen in het hoger onderwijs.

Inzake **armoede of sociale uitsluiting** is Vlaanderen bij de beste in EU-verband met een tweede plaats, maar blijft het behalen van de Vlaamse Europa 2020-doelstelling een grote uitdaging. Dit jaar kan specifiek melding worden gemaakt van het gegeven dat sinds 1 januari 2019 Vlaanderen de uitbetaling van de kinderbijslag overgenomen. Deze werd omgevormd tot het Groeipakket, het geheel van financiële tegemoetkomingen dat de Vlaamse overheid voorziet voor elk kind. Het groeipakket zal ook een positief effect hebben op de armoedecijfers. Het Vlaams Energieprogramma, waarmee aan de hand van 34 concrete acties, energiearmoede aan de bron wordt aangepakt, is in de laatste fase van uitvoering. Dat Vlaanderen het op sociaal vlak in Europees verband uitstekend blijft doen, blijkt trouwens ook uit de goede resultaten op de betrokken indicatoren in het **Vlaams sociaal scorebord**.

DEEL 4 gaat in op het gebruik van de structuurfondsen EFRO en ESF. In uitvoering van EFRO is 83,03% (145,8 miljoen euro) vastgelegd over 190 projecten. De nog beschikbare EFRO-middelen (29,8 miljoen euro) zullen via oproepen worden ingezet. Dat zal o.m. gebeuren via oproepen ter bevordering van de innovatie in Vlaanderen, projecten ter ondersteuning van de Vlaamse internationalisering lokaal ondernemerschap. Het ESF versterkt en vernieuwt het Vlaamse arbeidsbeleid. In 2018 bereikten ESF-projecten circa 53.000 werkzoekenden en 21.000 inactieven. In 2019 blijft ESF volop inzetten op activering, sociale inclusie, levenslang leren en werkbaar werk en de relatie onderwijs-arbeidsmarkt. Een belangrijk nieuw accent wordt de uitrol van de werkbaarheidscheques, waarmee ESF een laagdrempelig instrument aanbiedt om te werken aan werkbaar werk.

DEEL 5 beschrijft de maatregelen om het draagvlak in Vlaanderen inzake het ES verder te versterken. Door de (boven)lokale besturen en stakeholders werden heel wat goede praktijken die inspelen op de LSA's aangereikt. Het VHP werd verder verrijkt met de inbreng vanuit het Vlaamse Parlement en de Vlaamse sociale partners (via VESOC). Dit alles moet illustreren dat de succesvolle realisatie van het ES een verantwoordelijkheid is van alle overheidsniveaus en stakeholders.

1 Macro-economische ontwikkelingen in het Vlaams Gewest

Het Vlaamse Gewest is met 57,6% van de **bevolking** en met 59,0% van het **bruto binnenlands product** (bbp) anno 2018 van België de belangrijkste Belgische regio. Het bbp per inwoner kan geraamd worden op 36.700 euro koopkrachtstandaard (KKS) in 2018 (bron: Statistiek Vlaanderen, HERMREG 2018). Dit is 18% hoger dan het EU28 gemiddelde of 10% hoger dan dit van de 15 EU-landen vóór de uitbreiding in 2004.

Het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest (BHG) is een geografisch klein gebied. Er is nogal wat pendel tussen het Vlaamse en Waalse Gewest met Brussel Hoofdstad. Zo was in 2017 8,2% van de werkende Vlamingen aan de slag in het BHG. In andere landen gebeurt wonen en werken in het hoofdstedelijk gebied veel meer binnen eenzelfde geografisch territorium. Als we corrigeren voor pendelbewegingen, kan het Vlaamse bbp per inwoner geschat worden op 39.100 euro KKS in 2018. Dat is dan 26% en 18% hoger dan het EU28 en EU15 gemiddelde. Het bbp per inwoner is dan nog enkel hoger in Luxemburg, Ierland, Nederland en Oostenrijk.

Drie factoren bepalen het bbp per hoofd (bron: Statistiek Vlaanderen o.b.v. HERMREG en Eurostat). De **arbeidsproductiviteit** is voor Vlaanderen het belangrijkste. Met 86.100 euro KKS in 2018 is de Vlaamse arbeidsproductiviteit 29% en 21% hoger dan gemiddeld in de EU28 en EU15. In vergelijking met het jaar 2000 is de Vlaamse arbeidsproductiviteit t.o.v. de EU28 afgenomen (in 2000: +35%), en weinig gewijzigd t.o.v. de EU15 (in 2000: +19%). In beide vergelijkingen is er echter vanaf 2015 een lichte afkalving van de Vlaamse voorsprong.

Met een aandeel van 63,6% van de **bevolking op beroepsactieve leeftijd** in 2018 scoort het Vlaamse Gewest onder het gemiddelde van de EU18 en EU15 (64,6% en 64,3%). De nieuwe EU lidstaten (na 2004) scoren hier doorgaans het hoogst.

In 2017 lag de **economische groei** in alle gewesten hoger dan in 2016 en bereikte 2,0 % in Vlaanderen (+0,3 procentpunt), 1,6 % in Wallonië (+0,5 procentpunt) en 0,9 % in Brussel (+0,9 procentpunt). Op rijksniveau bedroeg hij 1,7 % (+0,5 procentpunt). Het middellange termijnmodel HERMREG voorzag in juli 2018 een reële groei van de Vlaamse economie in 2018 en 2019 van 1,8% en 1,7%. Het Federaal Planbureau (FPB) raamde de Belgische reële groei voor die jaren in juli 2018 telkens op 1,6%. In september 2018 en in het voorjaar 2019 verlaagde het FPB deze ramingen tot 1,4% in 2018 en 1,3% in 2019²⁶. De Belgische groei is iets trager dan de groei in het eurogebied (2018: +1,8%, 2019: 1,5%). Dit komt door de verzwakking van de uitvoergroei voor België (internationale spanningen rond de handel en uitblijven van een Brexit-akkoord) en een lichte toename van de invoer waardoor de netto-uitvoer een licht negatieve bijdrage levert voor het Belgische bbp in 2019. Uit het verslag²⁷ van de NBB over de economische en financiële ontwikkeling in 2017, blijkt dat de werkgelegenheidsintensiteit van de groei in België bijzonder hoog is. Ze lag de laatste twee jaar immers meer dan de helft hoger dan vóór de crisis. De werkgelegenheidsintensiteit lag ook hoger dan elders in het eurogebied en dan in elk van de drie buurlanden afzonderlijk. En anders dan voorheen werden de banen vooral gecreëerd in de private sector en niet zozeer bij de overheid of bij sterk door de overheid gesubsidieerde bedrijfstakken. In 2017 **groeide de werkgelegenheid krachtig**. Volgens het Instituut voor de Nationale Rekeningen (INR) nam de totale werkgelegenheid (in personen) in 2017 met 64.500 eenheden toe (+1,4%). Naar Gewest is dit als volgt: Vlaams Gewest: + 44.000 eenheden (+1,6%), Waals Gewest: + 17.200 eenheden (+1,4%) en Brussels H. Gewest: + 3.300 eenheden (+ 0,5%). In de EU28 was de groei (+1,6%) zoals in het Vlaamse Gewest (Bron:

---

²⁶ https://www.plan.be/admin/uploaded/201902141623020.PC_moyen_terme_20190214_NL.pdf

²⁷ https://www.nbb.be/doc/ts/publications/nbbreport/2017/nl/t1/verslag2017_volledig.pdf

Eurostat, analoge definiëring als INR). In de private sector bedroeg de aangroei van de totale werkgelegenheid in België 62.700 eenheden of +1,6% in 2017. Voor het Vlaamse Gewest is dit + 43.700 eenheden of +1,9% (tegenover iets minder dan 400 eenheden in de publieke sector). De toename van de werkgelegenheid in de private sector was zwakker in het Waalse (+1,6%) en BHG (+0,6%). De laatste keer dat de werkgelegenheid er nog zo sterk op vooruitging, was in 2008. De banencreatie werd in de hand gewerkt door de loonmatiging en door de vermindering van de werkgeversbijdragen aan de sociale zekerheid. Ze kon bovendien gestalte krijgen omdat het arbeidsaanbod steeds meer wordt ondersteund door de loopbaanverlenging, de activering en begeleiding van werkzoekenden en het koopkrachtondersteunende gedeelte van de taxshift. De hervormingen werpen dus hun vruchten af.

Naast het bbp dat een maat is voor de geproduceerde welvaart is het **beschikbaar inkomen** een maat voor de verdiende welvaart. Het reële beschikbare inkomen in het Vlaamse Gewest daalde met gemiddeld 0,7% in 2010-2013. Vanaf 2014 werd weer aangeknoopt met positieve groeicijfers. In 2017 en 2018 groeit het reële beschikbare inkomen naar verwachting met 1,5% en 1,8%. Die verbetering komt door de loongroei en de toenemende netto-inkomens uit vermogen en de daling van de fiscale druk (bron: HERMREG 2018).

De **Investeringsratio** (investeringen inclusief woongebouwen in % van het bbp) komt in het Vlaamse Gewest anno 2018 op 24,7% (HERMREG 2018). De investeringsratio bedroeg 25,7% in 2008. De economische onzekerheid zorgde voor lagere cijfers in 2009 en 2010. Sindsdien blijft deze indicator grosso modo stabiel (net onder de drempel van 25%). Het Vlaamse Gewest behoort tot de top van de EU-landen. Anno 2018 doen enkel Tsjechië en Zweden het (nipt) beter (25,3% elk).

De totale **werkgelegenheid** in het Vlaamse Gewest groeit in 2018 met 1,3% (HERMREG 2018). Dat is in lijn met het groeicijfer van 2016 en 2017 (telkens +1,4%). Hiermee wordt opnieuw aangeknoopt met de groeicijfers zoals voor het uitbreken van de financieel-economische crisis. De recente toename van de werkgelegenheid situeert zich vooral bij de private sector. Regionale data zijn maar voorhanden tot en met 2016. Gemiddeld over 2015-2016 nam de private werkgelegenheid in het Vlaamse Gewest toe met 1,4%; voor de publieke werkgelegenheid was dat 0,5%. De werkgelegenheidstoename situeert zich vooral bij de verhandelbare diensten. In 2017 en 2018 komt 88% en 85% van de extra werkgelegenheid op naam van deze bedrijfstak.

De **werkzaamheidsgraad** (aandeel werkenden in verhouding tot de bevolking 20-64 jaar) kwam in het Vlaamse Gewest anno 2018 op 74,6% (bron: Statbel – EAK). De werkzaamheidsgraad bleef in de jaren na het uitbreken van de financieel-economische crisis grotendeels stabiel tot in 2016 (72%). In 2017 steeg de tewerkstelling voor het eerst opnieuw tot 73% en in 2018 versnelde de groei en liep de **werkzaamheidsgraad (20-64 jaar)** reeds op tot 74,6%²⁸. De werkzaamheidsgraad in de leeftijdsgroep 55-64 jaar liet een opvallende stijging noteren van 34,3% in 2008 naar 52,5% in 2018. De EU28 kende een iets lagere werkzaamheidsgraad in 2017 (72,7%). Maar van onze buurlanden scoren Duitsland en Nederland met 79,2% en 78,0% hoger. Het Waalse en BHG doen het minder goed (63,7% en 61,4%). De werkzaamheidsgraad van zowel mensen geboren buiten de EU, als personen met een handicap en laaggeschoolden stijgt evenzeer, alhoewel aan een lager stijgingsritme.

De Vlaamse **werkloosheidsgraad** (15-64 jaar) bereikte in 2018 3,5% (bron: Statbel – EAK). Dat is het laagste niveau ooit. De werkloosheidsgraad ligt op een hoger niveau in de EU28 (7,8%). Van onze buurlanden scoort enkel Duitsland lager (3,8%). De werkloosheidsgraad is anno 2018 duidelijk hoger in het Waalse en het BHG (8,5% en 13,4%).

---

²⁸ Als gevolg van een wijziging in de meetmethode vanaf 2017 is voorzichtigheid geboden met een vergelijking met vorige jaren.

Vlaanderen is een **innovatiegedreven economie**. Dat vereist een goed opgeleide werkende bevolking en positief is dat in Vlaanderen in 2018 48,2% van de bevolking (30-34 jaar) een diploma hoger onderwijs had. Innovatieve toepassingen moeten vervolgens geproduceerd worden. In het Vlaamse Gewest was anno 2017 8,7% van de werkende bevolking aan de slag in hoogtechnologische sectoren (bron: bewerking Statistiek Vlaanderen o.b.v. Eurostat). De Belgische en EU28-cijfers zijn respectievelijk 7,7% en 8,8%. Binnen het Vlaamse Gewest is de industriecomponent (4,9%) hoger dan de dienstcomponent (3,8%). Het dalende belang van de industriecomponent verklaart de achteruitgang van deze indicator (9,7% in 2008). De O&O bestedingen in het Vlaamse Gewest waren in 2016 goed voor 2,7% van het bbp en gaan daarmee de laatste jaren in stijgende lijn (bron: Eurostat). België scoort minder sterk (2,5%). Het EU28 gemiddelde is duidelijk minder hoog (1,9%). Het sluitstuk van het innovatieproces zijn de octrooien. In 2013 werden in het Vlaamse Gewest 233 octrooien aangevraagd per miljoen inwoners. Dat is beter dan het Belgische gemiddelde en dat van Frankrijk. Maar in Duitsland en Nederland (325 en 283) is de octrooi-intensiteit hoger.

De **Vlaamse goederenuitvoer**²⁹ boekte in 2018 een **nieuw record** en klokte af op 328 miljard euro . In vergelijking met de 317 miljard euro in 2017, is dit een stijging van 3,45%. Tijdens deze regeerperiode steeg de Vlaamse uitvoer met 11,5% (33,8 miljard euro). Het is al de 9de uitvoerstijging op rij en daarmee is Vlaanderen wereldwijd de 15de grootste exporteur. Binnen België tekent Vlaanderen voor 83% van de totale Belgische uitvoer; Wallonië staat in voor 14% en het BHG voor 2%.

Indiende **Vlaamse export geografisch** wordt bekeken, kan vastgesteld worden dat het leeuwendeel (71,1%) van de Vlaamse export in 2018 ging naar landen binnen de EU-28, met de buurlanden Duitsland, Nederland, Frankrijk, Verenigd Koninkrijk en Luxemburg op kop. Dit illustreert duidelijk het belang van de eengemaakte interne markt. In 2018 daalde de Vlaamse export naar het Verenigd Koninkrijk met 2,80% en voor Vlaanderen hebben de gevolgen van de Brexit een grote impact. Buiten Europa is er vooral een opvallende stijging in de export naar Afrika (9,7%), de Verenigde Staten (5,5%) en Canada (17,3%).

Indien de **Vlaamse export per sector** wordt bekeken kan vastgesteld worden dat ook in 2018 de chemische en farmaceutische industrie het Vlaamse exportpeloton aanvoerden: met 75,3 miljard euro aan internationale afzet zijn ze samen goed voor 22,9% van de totaaluitvoer. Chemie en farmaceutica worden op de voet gevolgd door transportmaterieelsector, goed voor een aandeel van 12,6% van de totale Vlaamse jaarexport. De sterkst stijgende industrie is die van minerale producten, met een toename in de jaaruitvoer van 5,2 miljard euro of een jaarstijging van 18,1%.

De **Vlaamse invoer** van buitenlandse goederen bereikte dit jaar een record stijging van 5,56% vergeleken met 2017. Zo steeg de Vlaamse invoer tot bijna 317,3 miljard euro. De Vlaamse invoer scoorde het hoogst vanuit Nederland met een stijging van 9,64%. De **nieuwe Vlaamse handelsbalans** is dus met ongeveer **11 miljard euro positief**.

---

²⁹ Analyse exportcijfers 2018 op basis van een analyse van Flanders Investment & Trade (FIT) van de in- en uitvoercijfers 2018 van de Nationale Bank van België (NBB).

2 Maatregelen inzake de grote economische uitdagingen

2.1 Het Landverslag 2019

Op 13/07/2018 richtte de Raad drie landenspecifieke aanbevelingen (LSA's)³⁰ aan België. Deze hebben betrekking op (1) de begrotingsdoelstellingen, (2) de arbeidsmarkt en onderwijs en (3) het stimuleren van ondernemerschap, het vergroten van de concurrentie in de dienstensector en het aangaan van de groeiende mobiliteitsuitdagingen.

Vlaanderen nam opnieuw actief deel aan de 'Fact Finding Mission' (FFM) (26 oktober 2018) tussen de diensten van de EC en België en leverde daarbij de nodige input. Net zoals de vorige jaren het geval was, hadden de lidstaten de mogelijkheid om opmerkingen te formuleren betreffende het ontwerp van Landverslag (29 januari 2019) en maakte Vlaanderen hiervan gebruik. In het definitief landverslag 2019 (27 februari) werden met heel wat Vlaamse amendementen rekening gehouden. De Vlaamse Regering stelt tevreden vast dat er in het **Landverslag 2019**³¹ naar een historisch hoog aantal Vlaamse maatregelen werd verwezen en dat ook regionale verschillen sterker in beeld worden gebracht. De Vlaamse Regering betreurt wel dat de diensten van de EC nog steeds geen systematische uitsplitsing van de (Europa 2020-)indicatoren op het niveau van de gemeenschappen en gewesten doorvoerden.

De Vlaamse Regering is er ervan overtuigd dat de maatregelen die in dit VHP worden opgenomen, uitvoering geven aan de LSA's 2018-2019 (zie 2.1. t/m 2..3), investeringsuitdagingen (zie 2.4) en de tenuitvoerlegging van de Europa 2020-doelstellingen (zie deel 3) en daardoor ook op belangrijke aandachtspunten uit het Landverslag 2019 concreet wordt ingespeeld.

2.2 Landenspecifieke aanbeveling 1

Ervoor zorgen dat het nominale groeipercentage van de netto primaire overheidsuitgaven in 2019 niet hoger ligt dan 1,8 %, hetgeen neerkomt op een jaarlijkse structurele aanpassing van 0,6 % van het bbp. Meevallers gebruiken om de vermindering van de overheidsschuldquote te versnellen. De beoogde pensioenhervormingen voortzetten en de voorspelde stijging van de uitgaven voor langdurige zorg beheersen. De volledige implementatie van het samenwerkingsakkoord van 2013 tot coördinatie van het begrotingsbeleid van alle overheidsniveaus voortzetten. De efficiëntie en samenstelling van de overheidsuitgaven op alle overheidsniveaus verbeteren om ruimte te creëren voor openbare investeringen, met name door uitgaventoetsingen uit te voeren.

2.2.1 Begrotingsaspecten en investeringen

Rekening houdend met de substantiële budgettaire inspanning die van de Gemeenschappen en Gewesten gevraagd werd in het kader van de Zesde Staatshervorming, adviseert de Hoge Raad van Financiën voor de Gemeenschappen en Gewesten een begroting in structureel evenwicht. De Vlaamse Regering heeft in de afgelopen jaren voor 2 miljard euro aan maatregelen genomen teneinde in 2019, voor de derde keer op rij, een begroting te kunnen voorleggen die **structureel in evenwicht** is. De Vlaamse Regering blijft volop inzetten op een **groeivriendelijke begrotingsconsolidatie**, door de focus te leggen op structurele maatregelen (zoals efficiëntere overheidsstructuren, inclusief een afslanking van het overheidsapparaat met 1950 VTE tegen eind 2019) en tegelijkertijd te blijven inzetten op een **versterking van publieke investeringen in economische en sociale infrastructuur**. Zo heeft de Vlaamse Regering tijdens de huidige legislatuur 654 miljoen euro (bruto investeringen in vaste activa, alsook kapitaaltransferten en beschikbaarheidsvergoedingen) ter beschikking gesteld voor bijkomende investeringen

---

³⁰ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0910\(01\)&from=NL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0910(01)&from=NL)

³¹ https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-belgium_nl.pdf

in infrastructuur in vijf kerndomeinen: mobiliteit en openbare werken (met een specifieke focus op multimodale investeringen via “NV De Werkvennootschap”), scholenbouw, sociale huisvesting, welzijnsinfrastructuur en economie en O&O. Daarnaast voorziet de Vlaamse Regering in deze regeerperiode bijkomende middelen voor investeringen in zorg (+500 miljoen euro) en de ontwikkeling van het lange termijn groeipotentieel o.b.v. O&O (+ 500 miljoen euro) en waterzuiveringsinfrastructuur (260 miljoen euro).

Teneinde de kwaliteit en efficiëntie van de publieke financiën verder te verbeteren werkt Vlaanderen aan de introductie van “prestatiegeïnformeerd begroten” en uitgavenevaluaties (spending reviews) in het begrotingsproces:

- De Vlaamse Regering heeft een **nieuwe begrotingsstructuur** geïmplementeerd in het kader van de **evolutie naar prestatiegeïnformeerd budgetteren**. Het budget voor 2019 is het eerste budget dat in de nieuwe structuur is opgemaakt. Als volgende stap, zal de Vlaamse Regering de nieuwe structuur introduceren in de beleidsdocumenten (begroting 2020). Het is de bedoeling om op die manier de link tussen beleid en budget te versterken, zodat informatie over prestaties meegenomen kan worden in de begrotingsbesprekingen.

Steunprogramma Structurele Hervormingen (SRSP) (cyclus 2018). Met steun van de Ondersteuningsdienst voor Structurele Hervormingen (SRSS) van de EC, bereidt Vlaanderen de **structurele verankering van uitgavenevaluaties (spending reviews)** in haar begrotingsprocessen voor. Als eerste stap voert Vlaanderen een pilootproject uit betreffende het systeem van de dienstencheques. Het pilootproject zal voor de zomer van 2019 afgerond worden en draagt bij tot capaciteitsopbouw binnen de Vlaamse administratie. Parallel zullen in het voorjaar 2019 de begrotingsprocessen doorgelicht worden. Deze doorlichting moet resulteren in aanbevelingen omtrent hoe een structurele verankering van de tool best georganiseerd wordt en dit zowel in jaarlijks als in meerjarig perspectief, rekening houdend met best practices en de bijkomende complexiteit van een sterk gedecentraliseerde lidstaat met gemeente bevoegdheidsverdelingen. Deze aanbevelingen kunnen de nodige input geven aan de volgende regering om een weldoordachte beslissing te nemen omtrent de verdere uitrol van deze uiterst waardevolle tool voor structurele en diepgaande beleidsevaluatie die kan bijdragen tot een meer groeivriendelijke samenstelling van de begroting en tot het vrijkomen van budgettaire ruimte die ingezet kan worden voor nieuwe beleidsimpulsen, bijkomende groeibevorderende investeringen of een verlaging van de belastingen.

Verder ijvert de Vlaamse Regering ook voor de **introductie van een investeringsnorm** binnen het begrotingstraject van de gezamenlijke overheid en binnen het begrotingstraject van de Vlaamse overheid voor groeibevorderende investeringen in infrastructuur. Deze investeringsnorm moet verzekeren dat de volgende regeringen voldoende middelen aan investeringen blijven besteden teneinde de welvaart op lange termijn te kunnen garanderen. Naast de algemeen gangbare definitie van investeringen, met name bruto investeringen in vaste activa, kan een dergelijke norm ook rekening houden met kapitaaloverdrachten.

De Vlaamse Regering levert tenslotte ook aanzienlijke inspanningen om de schuld onder controle te houden via onder andere de **ontwikkeling van een schuldnorm**. Een van de maatregelen van deze schuldnorm is de verplichting voor entiteiten die tot de consolidatiekring behoren en waarover de Vlaamse Gemeenschap afdoende zeggenschap heeft, om hun surplus aan vrij beschikbare gelden te investeren in de Vlaamse overheid. Het decreet betreffende de optimalisatie van het beheer van de financiële activa van de Vlaamse overheidsdiensten, dat deze materie regelt, is in oktober 2018 in werking

getreden. Dankzij deze maatregel daalt de geconsolideerde schuld daar het INR deze beleggingen afrekt van de totale Vlaamse schuld. Eind 2018 werd op die manier 1,1 miljard euro opgehaald, waarvan ongeveer de helft reeds tot eind 2019 en later belegd werd.

2.2.2 Beheersen van de voorspelde stijging van de uitgaven voor langdurige zorg

De overgedragen bevoegdheden voor langdurige zorg en mobiliteitshulpmiddelen werden opgenomen in de **Vlaamse Sociale Bescherming (VSB)**, waarbij het de bedoeling is om de financieringsmodellen aan te passen om te evolueren naar een zorggerelateerde financiering o.b.v. een internationaal gevalideerd zorggerelateerd instrument: de **BELRAI**. (zie verder). Er werd een vijfjarig onderzoek aan het Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (WVG) uitbesteed om prognoses voor de gezondheidszorg op te stellen en op basis daarvan een meerjarenprogramma en een meerjarenbudget op te stellen. Het Decreet VSB geeft aan dat bij de start van elke legislatuur de Vlaamse Regering, o.b.v. een analyse van de evolutie van de zorgnoden en rekening houdend met de budgettaire marges, een indicatieve meerjarenraming opstelt m.b.t. de pijlers van de VSB waarvoor het beschikbaar aanbod geprogrammeerd is³². De Vlaamse Regering legt deze indicatieve meerjarenraming ter bespreking voor aan het Vlaams Parlement. De Vlaamse Regering legt vanaf 2019 jaarlijks een voortgangsrapport ter bespreking voor aan het Vlaams Parlement. Dit voortgangsrapport licht de wijze toe waarop de Vlaamse Regering binnen de beschikbare budgetten en o.b.v. een analyse van de geobjectiveerde behoeften uitvoering geeft aan de indicatieve meerjarenraming.

Vlaanderen legt het accent op een **efficiënte en kwalitatief-hoge lange termijn zorg** en benadrukt de noodzaak om te investeren in preventie van ziekten en gezondheidsbevordering. Het nieuwe Strategisch Plan '**de Vlaamse burger leeft gezonder in 2025**' voorziet om verbindingen te leggen met andere gezondheidsdoelen en met beleidsontwikkelingen in de eerstelijns- en de geestelijke gezondheidszorg. De huidige hervorming van de eerstelijnszorg heeft als doel voor de eerstelijnszones (op microniveau) om verbinding te maken tussen preventie, zorg, revalidatie, ondersteuning, sociale steun, ... Samen met de wetgeving die momenteel wordt opgesteld om een kader te creëren voor de verschillende ondersteunende structuren voor eerstelijnszorg, werkt Vlaanderen aan een digitaal zorg- en ondersteuningsplan (DZOP) voor de persoon met een zorgnood. Het DZOP is een digitale tool die door elke burger, patiënt of verzorger kan worden gebruikt om zijn/haar zorg te ondersteunen. Naast deze ondersteuning biedt de DZOP een werkmethode voor professionals wanneer de zorgsituatie complex wordt en veel zorgprofessionals betrokken zijn bij de zorg voor een persoon. De tool is niet beperkt tot één bepaald soort zorg en kan daarom worden gebruikt voor verschillende soorten ondersteuning.

SRSP (cyclus 2018). De SRSS geeft technische ondersteuning voor het project m.b.t. de implementatie van de **hervorming van de Geïntegreerde Eerste Lijn 2017-2025** in Vlaanderen om aldus de uitvoering van sommige hervormingskwesties in de eerste lijn te vergemakkelijken. Een evaluatie zal in 2019 starten over : (i) governance en financieringsmodellen voor eerstelijnszones; (ii) voor nationale en centrale instellingen voor eerstelijnszorg en soortgelijke organisaties; (iii) over veranderingsmanagement en integratie van de eerste lijn - en (iv) de ziekenhuissector.

Een **BelRAI-instrument**³³ wordt ontwikkeld als één enkel instrument om de zorgnoden van de persoon met zorgbehoefte op een gestandaardiseerde en gestructureerde manier te beoordelen. De ontwikkeling van het instrument werd bekrachtigd door een protocol van de Interministeriële Conferentie van 26 maart 2018. Voordelen van het instrument zijn de verbeterde kwaliteit van de zorg; een efficiëntere

³² Decreet VSB: zie <https://www.zorg-en-gezondheid.be/decreet-over-de-vlaamse-sociale-bescherming>

³³ BelRAI is gebaseerd op de internationaal gevalideerde schalen van InterRAI - International Residential Assessment Instrument.

zorgorganisatie; multidisciplinair gebruik van informatie; een mogelijkheid om het resultaat te koppelen aan een automatische toewijzing van bepaalde voordelen via de VSB.

Deze VSB wil een **meer vraag gestuurde zorg** realiseren door de persoon met zorgbehoefte centraal te stellen in de financiering en organisatie van de zorg. De beoordeling van de zorgbehoefte is het startpunt voor het leveren van zorg en voor de toewijzing van de bijbehorende financiering. Een goede, gestandaardiseerde en objectieve evaluatie van de zorgbehoefte is essentieel. Op de langere termijn is het de bedoeling om naar een persoonsvolgend budget te gaan door de BelRAI in de verschillende sectoren van de VSB te gebruiken: ouderenzorg (thuiszorg en wonen), geestelijke gezondheidszorg, revalidatie en voor de verschillende financiële vergoedingen in de VSB context. Vlaanderen heeft al veel geïnvesteerd in onderzoek naar nieuwe modules en aanpassing van bestaande modules aan de Vlaamse situatie. De volgende stap is het testen ervan in **proefprojecten**, voordat ze breder uitgerold kunnen worden en in de verschillende sectoren kunnen worden geïmplementeerd. Van 2016 tot 2018 liep een proefproject voor de implementatie van de BelRAI-screener in het stadsgebied van Dendermonde. Hierbij werd de BelRAI-screener getest als een beoordelingsschaal voor de zorgverzekering, de thuiszorg en de residentiële ouderenzorg. De vergoeding voor de zorgverzekering en thuiszorg wordt toegewezen o.b.v. BelRAI-screener. Een uitbreiding is gepland met een volgende testregio. Een tweede proefproject start in 2019 om het gebruik van BelRAI LTCF-Long Term Care Facilities in residentiële centra voor ouderenzorg te testen. Gegevens van dit project zullen worden gebruikt in een onderzoeksproject om de mogelijkheid te evalueren om de BELRAI voor financiering te gebruiken.

2.3 Landenspecifieke aanbeveling 2

De hindernissen om te werken wegnemen en de doeltreffendheid van een actief arbeidsmarktbeleid versterken, met name voor laagopgeleiden, mensen met een migrantenachtergrond en oudere werknemers. De hervormingen op het gebied van onderwijs en opleiding voortzetten, onder meer door kansengelijkheid te bevorderen en het percentage afgestudeerden in de wetenschappen, technologie, ingenieurswetenschappen en wiskunde te verhogen.

2.3.1 Activeringsmaatregelen op kruissnelheid

Enkele van de belangrijkste Vlaamse beleidsmaatregelen in het beleidsdomein Werk werden de afgelopen jaren grondig hervormd, vooral in navolging van de 6de staatshervorming (2014) en de eindloopbaanmaatregelen van de opeenvolgende federale regeringen. Deze hervormingen zijn nu op kruissnelheid.

Het Vlaams **doelgroepenbeleid**, op 1 juli 2016 in werking getreden, kwam in 2018 op kruissnelheid, en werd vanaf 1 januari 2019 nog verder versterkt. Met dit beleid wordt de aanwerving van laag- en middengeschoolde jongeren, 55-plussers en personen met een arbeidshandicap gestimuleerd aan de hand van loonlastenverlagingen. De doelgroepvermindering voor laag- en middengeschoolde jongeren is gericht op jongeren met een laag loon, en wil vooral de intrede op de arbeidsmarkt van deze zwakkere jongeren vergemakkelijken. Sinds 1 januari 2019 zijn laaggeschoolde jongeren zelfs volledig vrijgesteld van werkgeversbijdragen voor de sociale zekerheid in de eerste twee jaar na hun aanwerving. Een moeilijke intrede op de arbeidsmarkt kan immers ook negatieve effecten hebben op de rest van de loopbaan. De doelgroepvermindering voor 55-plussers stimuleert werkgevers om oudere werknemers langer aan de slag te houden en/of aan te werven. De verhoogde stimulans voor de aanwerving van werkzoekende 55-plussers, die het vaak moeilijk hebben om nieuw werk te vinden eens ze werkloos worden, werd sinds 1 januari 2019 eveneens omgezet in een volledige vrijstelling van werkgeversbijdragen. Ook voor langdurig werkzoekenden stimuleert een aanwervingsincentive voor werkgevers een vlottere overgang van werkloosheid naar werk.

De **activering** en begeleiding van oudere werkzoekenden werd de afgelopen jaren reeds versterkt. De minimumleeftijd voor het verkrijgen van een vrijstelling van beschikbaarheid voor de arbeidsmarkt wordt geleidelijk opgetrokken door de federale overheid, en de VDAB verruimt haar begeleidingsaanbod aan hetzelfde tempo naar steeds oudere werkzoekenden. In 2019 ligt de leeftijd op 64 jaar. Werkzoekenden ouder dan 50 jaar krijgen – i.t.t. voorheen – niet langer een aangepaste begeleiding, maar dezelfde begeleiding als andere werkzoekenden, met stijgende uitstroom- en tevredenheidscijfers tot gevolg. Enkel werkzoekenden in het systeem van aangepaste beschikbaarheid krijgen een aangepaste begeleiding.

Het systeem van **Dienstencheques** (zie ook 2.2.5.) blijft groeien en zorgt ervoor dat de combinatie arbeid-gezin en het opnemen van zorgtaken wordt ondersteund. In 2018 stelde het systeem ruim 88.000 personen te werk in Vlaanderen, waarvan iets minder dan de helft personen met een migratieachtergrond.

In 2018 lanceerde de Vlaamse Regering de ‘**transitiepremie**’, een financiële steun voor werkzoekenden die de stap willen zetten naar ondernemerschap. Deze premie verlicht de financiële onzekerheid in de opstartmaanden van een nieuwe onderneming.

De vele hervormingen in het activeringsbeleid blijven niet zonder effect. De Vlaamse werkloosheid daalt al meer dan 3 jaar aan een stuk, en de werkzaamheidsgraad stijgt sterk, ook bij bevolkingsgroepen die het traditioneel moeilijker hebben op de arbeidsmarkt (zie tabel).

Werkzaamheidsgraad (%)	2016	2017	2018
Totaal (20-64 jaar)	72,0	73,0	74,6
55-64 jaar	46,7	49,5	52,5
geboren buiten EU (20-64 jaar)	53,0	56,0	61,2
Laaggeschoolden (25-64 jaar)	50,7	51,5	52,4

2.3.2 Transitie van werkloosheid naar werk voor kwetsbare groepen

Na de hervorming van het doelgroepenbeleid (zie ook 2.2.1.), dat gericht is op alle werkenden, volgden een aantal hervormingen van maatregelen gericht op kwetsbare werkzoekenden. Ook in dit geval ging het vaak om maatregelen die geregionaliseerd werden tijdens de 6de staatshervorming, en die in hun oude vorm niet altijd goed afgestemd waren op het Vlaamse activeringsbeleid.

Het systeem van **Tijdelijke Werkervaring** voorziet in een traject van maximum 24 maanden voor werkzoekenden en leefloongerechtigden met een grote afstand tot de arbeidsmarkt omwille van een gebrek aan generieke competenties of werkervaring. Sinds de start in 2017 werden reeds meer dan 11.000 trajecten voor leefloongerechtigden opgestart. In 2018 werd het systeem verruimd naar werkzoekenden, waarvoor dat jaar al meer dan 3.700 trajecten werden opgestart. Tijdens het traject behouden de deelnemers hun statuut als werkzoekende, tenzij het gaat om leefloongerechtigden die instappen vanuit artikel 60, die een arbeidsovereenkomst krijgen.

Naast tijdelijke werkervaring ging op 1 januari 2018 ook **wijk-werken** van start. Dit is een hervorming van het oude PWA-stelsel, waarbij werkzoekenden een kleine vergoeding bovenop hun werkloosheidsvergoeding kunnen krijgen door een beperkt aantal uren werkervaring op te doen in een laagdrempelige werkomgeving. Deze maatregel is in de eerste plaats gericht op werkzoekenden die nog niet klaar zijn voor een (intensievere) tijdelijke werkervaring. Wijk-werken is net als tijdelijke werkervaring gericht op activering naar het normaal economisch circuit.

2.3.3 Personen met een migratieachtergrond

Het project 'Integratie door Werk', een samenwerking van VDAB met het Agentschap Integratie en Inburgering (AII) en Fedasil, waarbij vluchtelingen zo snel mogelijk aan het werk geholpen worden via een kort, geïntegreerd traject, kende zodanig veel succes³⁴ dat het opgenomen werd als een good practice door Europa. Deze aanpak werd verder verfijnd en ingebed in de reguliere werking van VDAB. Taaldrempels voor het volgen van opleidingen worden maximaal weggewerkt. Opleidingen worden zo veel mogelijk geïntegreerd aangeboden, waarbij talige en technische competenties in één pakket worden gebundeld. Via partnerschappen met onderwijs, sociale economie en lokale besturen wordt voor deelnemers aan werkplekleren ingezet op taalcoaching op de werkvloer, ook in IBO's. De dienstverlening en mentoring voor hoogopgeleide nieuwkomers werd eveneens versterkt, onder meer o.b.v. de ervaringen uit het project @level2work.

Het **Actieplan ter Bestrijding van Arbeidsgerelateerde Discriminatie (ABAD)** werd uitgebreid met acties op het gebied van controle en sanctionering. Met de dienstenchequesector werd een akkoord gesloten rond **mystery calls**. Deze zullen in de eerste plaats sensibiliserend zijn, maar leiden bij herhaaldelijke vaststellingen tot ingrijpen door de Vlaamse inspectiediensten. In de nieuwe generatie sectorconvenants 2018-2019 werd de financiële overheidssteun afhankelijk gemaakt van de aannahme van een sectorale gedragscode rond non-discriminatie.

In het kader van een inclusief en horizontaal integratiebeleid worden binnen alle Vlaamse beleidsdomeinen maatregelen genomen voor de integratie van personen met een buitenlandse herkomst. Het **Vlaams Horizontaal Integratiebeleidsplan 2015-2019** werd daartoe in 2018 geactualiseerd en bevat o.a. maatregelen m.b.t. onderwijs en werk, die ook in 2019 worden verdergezet.

2.3.4 Personen met een arbeidshandicap of medische, mentale, psychische, psychiatrische of sociale problemen

In 2018 werden een reeks van hervormingen doorgevoerd om de arbeidsmarktintegratie van personen met een arbeidshandicap te versterken. De **Vlaamse Ondersteuningspremie (VOP)** – een premie die de eventuele extra kosten of lagere productiviteit compenseert voor werkgevers die iemand met een arbeidshandicap tewerkstelt – werd uitgebreid naar zelfstandigen in beroep. Er werd tevens een tijdelijke VOP in het leven geroepen ter ondersteuning van mensen die nog in behandeling of revalidatie zijn.

Binnen het werkplekleren werd de **K-IBO** gelanceerd, ter vervanging van de C-IBO en GIBO. Deze vorm van individuele beroepsopleiding richt zich specifiek op kwetsbare groepen, en verlengt voor hen de maximale duur van de opleiding tot 52 weken. De werkgever is voor deze groep ook niet verplicht tot het betalen van een productiviteitsvergoeding; deze wordt betaald door de Vlaamse overheid.

De bestaande tegemoetkomingen op vlak van arbeidsgereedschap, -kledij, verplaatsings- en tolkenkosten werden uitgebreid naar werkplekleren en begeleiding op de werkplek voor leerlingen in alternerend leren, zodat deze doelgroep ook via dergelijke maatregelen aan het werk geholpen kan worden.

In de **sociale economie** ging op 1 januari 2019 het **Collectief Maatwerk** van start, waardoor het oude onderscheid tussen sociale en beschutte werkplaatsen opgeheven wordt. De hervorming vereenvoudigt

---

³⁴ Met 45% uitstroom naar werk na 2 jaar zit Vlaanderen aan de kop van Europa. Duitsland haalt bijvoorbeeld 27%, Zweden 19% en Denemarken 32%.

de subsidievoorwaarden en de ondersteunende maatregelen voor ondernemingen in de sociale economie en stemt ze beter op elkaar af. De nieuwe regelgeving maakt niet enkel maatwerkbedrijven mogelijk (minstens 65% van het personeel heeft een grote afstand tot de arbeidsmarkt), maar ook maatwerkafdelingen (minstens 5 VTE) binnen bedrijven uit het normaal economisch circuit.

Voor werkzoekenden met medische, mentale, psychische, psychiatrische of sociale problematieken werden in 2018 **Werk-Zorg-trajecten** opgezet. Dit zijn voortrajecten die voorbereiden op reguliere activeringstrajecten, opgesteld door de werkzoekende in samenspraak met een casemanager Werk en een casemanager Zorg. Deze trajecten kunnen 3 tot maximaal 18 maanden duren. In 2019 zullen 1.100 mensen met een dergelijk traject kunnen starten.

2.3.5 Inzetten op de combinatie arbeid-gezin

De Vlaamse Regering blijft inzetten op de combinatie arbeid-gezin, waarbij het voorzien in voldoende kinderopvang en dienstencheques twee belangrijke sleutelmaatregelen zijn.

De Vlaamse Regering heeft een **ruim investeringsplan van 20,4 miljoen euro** voorzien voor 2018 en 2019 om **extra plaatsen kinderopvang voor baby's en peuters** bij te creëren, waaronder ook extra inkomensgerelateerde plaatsen, die ervoor zorgen dat ook de betaalbaarheid van de kinderopvang wordt verhoogd. Meer inkomensgerelateerde plaatsen betekent ook een hogere toegankelijkheid (ook voor kwetsbare gezinnen) aangezien organisatoren met een subsidie voor inkomenstarief een aantal voorrangregels dienen te respecteren (m.n. absolute voorrang verlenen aan kinderen uit gezinnen waarvoor opvang noodzakelijk is in het kader van de werksituatie (werk houden, zoeken of een beroepsgerichte opleiding daartoe volgen), maar daarnaast ook aan kinderen uit éénoudergezinnen, uit gezinnen met een laag inkomen en aan pleegkinderen). Met een deel van dit totaalbudget werden ook een aantal acties gerealiseerd om specifiek de toegankelijkheid van de kinderopvang te versterken voor kwetsbare gezinnen:

- er werd 288.000 euro voorzien om 423 subsidieerbare plaatsen met een plussubsidie³⁵ te verdelen onder bestaande plaatsen met een subsidie voor inkomenstarief. Door het bedrag van de subsidie met inkomenstarief te verhogen naar een bedrag van plussubsidie, worden meer bestaande plaatsen met een plussubsidie gecreëerd;
- er werd 1,136 miljoen euro voorzien voor het realiseren van 100 nieuwe dringende opvangplaatsen. Met deze subsidies kunnen organisatoren kinderopvang, opvangplaatsen vrijhouden voor kinderopvang van een kind uit een gezin dat binnen een maand behoefte heeft aan kinderopvang.³⁶

Daarbovenop gingen in 2018 dankzij een co-financiering tussen de Vlaamse Regering en het Fonds Bernard, Gonda en Emily Vergnes, **18 KOALA-projecten** van start (Kind en OuderActiviteiten voor Lokale Armoedebestrijding) die een gezinsondersteunend aanbod realiseren in combinatie met bijkomende plaatsen met plussubsidie in de kinderopvang. De samenwerking tussen de Vlaamse Regering en het Fonds zal over de volgende 10 jaar lopen. De totale investering bedraagt **30 miljoen euro**. Op termijn zullen hiermee 500 bijkomende plaatsen voor kinderen uit kwetsbare gezinnen in de kinderopvang kunnen worden gerealiseerd.

---

³⁵ Opvang met plussubsidie is opvang die kwetsbare gezinnen ondersteunt en deze kinderen zo nodig voorrang geeft

³⁶ Om een van volgende redenen: 1° een lid van het gezin werkt niet en vindt plots werk, en heeft binnen het gezin of informele netwerk geen opvangmogelijkheden; 2° een lid van het gezin werkt niet en start plots met een opleiding, en heeft binnen het gezin of informele netwerk geen opvangmogelijkheden; 3° er is een acute crisis in het gezin waardoor het noodzakelijk is dat het kind naar de kinderopvang gaat; 4° het gezin kan, buiten zijn wil, niet meer gebruik maken van eerdere opvangmogelijkheden.

Eind 2018 werd een **subsidieregeling** goedgekeurd voor **lokale loketten kinderopvang**. Lokale loketten zijn een neutraal informatie- en ondersteuningspunt voor ouders die op zoek zijn naar kinderopvang en zijn een belangrijke hefboom in het versterken van de toegankelijkheid van de kinderopvang. Zij hebben de opdracht specifieke aandacht te besteden aan kwetsbare gezinnen.

Met de **dienstencheques** (zie ook 2.2.1) biedt de Vlaamse overheid gezinnen een eenvoudig en betaalbaar instrument om huishoudhulp in te kopen, wat hen toelaat om voltijds te blijven werken indien huishoudelijke taken dit anders onmogelijk zouden maken.

2.3.6 Werknemersmobiliteit

Om de vele knelpuntvacatures het hoofd te bieden, wordt ook ingezet op werknemers van buiten de Vlaamse grenzen. In de eerste plaats wordt gekeken naar het Brussels en het Waals gewest, maar ook over de landsgrenzen. VDAB sloot in februari 2018 een **nieuwe samenwerkingsovereenkomst met Le Forem** om elk jaar minstens 2.500 Waalse werkzoekenden toe te leiden naar Vlaams jobs, ondermeer in de West-Vlaamse grensstreek. Binnen deze samenwerking krijgen Waalse werkzoekenden ook begeleiding en opleiding, inclusief taalopleidingen, van VDAB, om eventuele mismatches in vaardigheden te remediëren. In 2019 zal een gelijkaardig samenwerkingsakkoord gesloten worden met de Brusselse Regering. In Brussel zetelen VDAB en Actiris sinds 2017 in hetzelfde gebouw, waar ze samen ook een beroepenpunt ontwikkelen. Beide werken ook samen aan een grootscheepse campagne om de tewerkstellingsmogelijkheden in de rand rond Brussel te promoten bij Brusselse werkzoekenden.

In januari 2019 ging een nieuw beleid rond het **aantrekken en behouden van buitenlands talent** van start. Enerzijds werd het beleid aangepast aan de Europese vereisten inzake seizoensarbeid, ICT, onderzoek en stagiairs. Anderzijds werden de mogelijkheden van Vlaanderen om buitenlands talent aan te trekken versterkt. Hooggeschoolden en middengediplomeerden die een beroep wensen uit te oefenen dat voorkomt op een dynamische knelpuntberoepenlijst, krijgen toegang tot de Vlaamse arbeidsmarkt zonder dat er een arbeidsmarktonderzoek vereist is. De maximale duurtijd van de toelatingen tot arbeid wordt verlengd naar 3 jaar voor hooggeschoolden, leidinggevend, navorsers en onderzoekers, i.p.v. de voormalige beperking tot 12 maanden.

2.3.7 Duaal Leren

Het Vlaams Parlement nam het **decreet inzake duaal leren aan** op 21 maart 2018. Dit decreet biedt het regelgevende kader voor de organieke uitrol van duaal leren in het gewoon secundair onderwijs (SO) vanaf 1 september 2019. Het nieuwe decreet voorziet onder meer in de organisatie van de op maat gemaakte aanloopfase en de verkennende stages in het schooljaar voorafgaand aan duaal leren. Duaal leren houdt in dat jongeren vanaf 15 jaar leren op de werkvloer combineren met leren op de schoolbank, op die manier een beroeps- of onderwijskwalificatie halen en zo beter voorbereid worden voor de arbeidsmarkt. Het gaat om een volwaardige leerweg naast het voltijds SO. Momenteel wordt duaal leren met succes gepiloteerd in 42 studierichtingen in het project 'schoolbank op de werkplek'. Hier nemen meer dan 1150 leerlingen in meer dan 180 scholen aan deel. Met het oog op de opstart van het duaal leren op 1 september 2019 is een brede communicatiecampagne opgezet om scholen, ondernemingen, leerlingen en hun ouders te informeren over deze nieuwe leerweg. Op dat moment zullen er 87 duale opleidingen ingevoerd kunnen worden i.s.m. de sectorale partnerschappen en het Vlaams partnerschap. Voor een kwaliteitsvolle opleiding staat er naast de leerkracht ook een mentor in voor de begeleiding en opleiding van de jongeren, die hen later ook mee evalueert.

SRSP (cyclus 2019). De SRSS zal technische ondersteuning bieden bij het uitwerken van een professionaliseringsaanbod voor leraren die binnen duaal leren zullen werken.

Op 21 november 2018 keurde het Vlaams Parlement ook het decreet goed dat **duaal binnen het Buitengewoon Secundair onderwijs (BuSO)** mogelijk maakt. Tijdens het huidig schooljaar 2018-2019 volgden al bijna 60 leerlingen in 29 scholen duaal leren in het BuSO. Dit kunnen ze doen in de opleidingen 'groen en tuinbeheer duaal' (32 leerlingen) en 'medewerker fastfood duaal' (27 leerlingen). Vanaf volgend schooljaar wordt het aanbod in het BuSO uitgebreid naar 30 duale studierichtingen. Momenteel worden eveneens de mogelijkheden van duaal binnen het hoger- en volwassenonderwijs onderzocht. Samen met de stakeholders wordt bekeken welke trajecten men kan opzetten waarin werkplekleren een sterkere plaats inneemt. Via het ESF werd in 2018 een oproep gelanceerd voor pilootprojecten duaal leren in het hoger en volwassenenonderwijs.

2.3.8 Hervorming Opleidingsincentives en EVC

Op 11 juli 2017 sloten de Vlaamse Regering en de sociale partners een **VESOC-akkoord Vorming en Opleiding over de hervorming van de Vlaamse opleidingsincentives voor werknemers**. In 2019 worden de 5 bouwstenen van dit akkoord geoperationaliseerd: een arbeidsmarktgerichte en toekomstgerichte opleidingsfocus, een generiek kwaliteitskader, een opleidingsdatabank, een uniforme monitoring en evaluatie, en het bevorderen van transparantie en digitalisering. Op 1 september 2019 moet alles operationeel zijn, en zullen er **3 op elkaar afgestemde opleidingsincentives** bestaan: het Vlaams opleidingsverlof (compensatie voor de werkgever voor de dagen dat de werknemer afwezig is om opleiding te volgen of examens af te leggen), het Vlaams opleidingskrediet (premie voor wie tijdelijk deeltijds gaat werken of stopt met werken om een opleiding te volgen) en de Vlaamse opleidingscheques (tegemoetkoming in de kost van opleiding voor werkenden).

Op 8 februari 2019 keurde de Vlaamse Regering het ontwerp van decreet betreffende een geïntegreerd beleid voor de **erkenning van verworven competenties (EVC)** goed. Het decreet zorgt dat individuen hun competenties kunnen laten beoordelen in EVC-testcentra, opgericht binnen onderwijsinstellingen of andere publieke of private organisaties. De nieuwe regelgeving bepaalt de voorwaarden om als testcentrum te mogen fungeren en bepaalt het kader voor de organisatie en financiering van de EVC-testcentra in diverse beleidsdomeinen. Het erkennen van competenties staat mensen met ervaring toe om sneller een kwalificatie te behalen. Het **ontwerp van decreet betreffende het kwaliteitstoezicht voor beroepskwalificerende trajecten o.b.v. een gemeenschappelijk kwaliteitskader** werd gelijktijdig goedgekeurd. Het kwaliteitssysteem verzekert de werkgever dat het afgeleverde bewijs betrouwbaar is, ongeacht via welke leerweg of instantie de competenties zijn verworven. In 2018 werden pilootprojecten m.b.t. EVC binnen het volwassenonderwijs uitgerold. Deze initiatieven passen in het Vlaams actieplan 2018-2020 in uitvoering van de Europese aanbeveling 'Upskilling Pathways: New Opportunities for Adults.'

2.3.9 STEM

Vlaanderen blijft het **2012-2020 STEM-actieplan** uitvoeren en ingevolgde de samenwerking tussen Werk, Onderwijs en Economie wordt een **nieuw STEM-actieplan 2020-2030 uitgewerkt**. Deze plannen hebben tot doel meer studenten aan te zetten tot het kiezen van een carrière in exacte wetenschappen of technologie. Uit de meest recente STEM-monitor (juni 2018) blijkt dat nooit eerder zoveel jongeren in Vlaanderen voor een STEM-programma in de tweede en derde graad van het secundair onderwijs kozen. Er werd geïnvesteerd in STEM-Lerende Netwerken van leerkrachten in het basis- en SO om een duurzaam STEM-beleid te garanderen. De STEM-opleidingen binnen duaal Leren, de nieuwe matrix voor het SO (met STEM-keuze-opties) en de nieuwe eindtermen die -voor het eerst- focussen op STEM zullen het STEM-Onderwijs In Vlaanderen structureel aantrekkelijker maken. Tegelijk loopt er een veelheid aan projecten, zoals 92 STEM-Klimaatprojecten in het basis-, secundair en volwassenenonderwijs, gefinancierd uit het Vlaams Klimaatfonds. Een marktbevraging rond innovatie in het bso en het tech-

nisch secundair onderwijs (tso), het InnoVET onderzoek, werd opgeleverd en de eerste resultaten worden geïmplementeerd. De regionale technologische centra (rtc) organiseren, o.b.v. dit onderzoek, intensieve STEM-bijcholingsworkshops voor tso en bso-scholen. Deze interventie zal bijdragen tot een specifieke STEM-didactiek voor het technisch en beroepsonderwijs. Vlaanderen blijft verder bouwen aan een **sterke STEM-regie**, waardoor STEM nog beter wordt gecoördineerd tussen de overheidsdepartementen. Zo wordt het aantal STEM-academies in de vrije tijd uitgebreid tot meer dan 100 entiteiten, met de ambitie om te komen tot één STEM-academie in elke Vlaamse gemeente. Via het ICT-Impulsplan worden codeerclubs ondersteund, om meer jongeren te leren programmeren, apps en spelletjes te ontwikkelen en websites te bouwen, ook tijdens de middagpauze op school of net na de schooluren. In de communicatiecampagnes die het draagvlak voor wetenschap en technologie trachten te verhogen, zal extra aandacht worden geschonken aan meisjes en kansarme jongeren. Met het **actieplan Ondernemend Onderwijs** worden ondernemerscompetenties versterkt in het hoger en het SO.

2.3.10 Inzetten op kansengelijkheid in het onderwijs

Kansengelijkheid wordt horizontaal bevorderd door o.a. de decretaal afgewerkte hervormingen van de leerlingbegeleiding, de modernisering van het SO, de nieuwe eindtermen, het nieuwe duaal leren (zie ook 2.2.7), het financieringssysteem van het volwassenenonderwijs, de graduaatsopleidingen en de bijsturing van het M-decreet.

De hervorming van de **leerlingenbegeleiding** in Vlaanderen werd per decreet aangenomen door het Vlaamse Parlement op 27 april 2018. De leerlingenbegeleiding in Vlaanderen is hervormd met het doel de rollen en taken van de verschillende betrokken actoren duidelijk(er) af te bakenen. Sinds 1 september 2018 is het voeren van een beleid op leerlingenbegeleiding een bijkomende erkenningsvoorwaarde voor scholen. Leerlingen, ouders en schoolteam worden bij het beleid op leerlingenbegeleiding betrokken en elke school voorziet een aanspreekpersoon voor leerlingen-begeleiding. Dit kan een zorgcoördinator of leerlingenbegeleider zijn. De Centra voor Leerlingenbegeleiding (CLB's) blijven een partner waarmee scholen verplicht samenwerken. Bij de omkadering die de CLB's ontvangen wordt er o.a. rekening gehouden met CLB's die veel leerlingen begeleiden o.b.v. de socio-economische indicatoren en zij die leerlingen begeleiden met specifieke onderwijsbehoeften. De gesloten enveloppe van de CLB's is eenmalig uitgebreid waarbij via een groei- en dalingsmechanisme de extra middelen de komende jaren mee worden verdeeld. Een CLB kan nooit minder omkadering ontvangen dan het kreeg voor de hervorming.

Het regelgevend kader voor de **modernisering** van de structuur en de organisatie van het **SO** werd uitgewerkt en door het Vlaams Parlement goedgekeurd. De nieuwe toelatingsvoorwaarden, de studiebekrachtiging en het studieaanbod van de eerste graad liggen hierdoor vast. D.m.v. de concordantietabel en de set nieuwe programmatieregels kunnen schoolbesturen zich voorbereiden op de modernisering van het SO en hun scholen in dit nieuwe kader profileren. De implementatie van de modernisering van het SO start vanaf 1 september 2019, waardoor scholen voldoende voorbereidingstijd krijgen.

De implementatie van de modernisering valt samen met de invoering van de nieuwe eindtermen voor de eerste graad van het SO, waarvoor het **Vlaams Parlement** in 2018 een kader heeft uitgewerkt en goedgekeurd. Vanaf 1 september 2019 gelden **nieuwe, concrete en heldere eindtermen** in het **leerplichtonderwijs** voor de **eerste graad**. Een intensief proces van ontwikkelcommissies in samenspel met de valideringscommissie leverde een sterke set aan eindtermen op: helder geformuleerd en met telkens de explicitering van kennis. Basisgeletterdheid wordt ook ingevoerd, wat ervoor moet zorgen dat iedereen de essentiële competenties bezit om te kunnen functioneren in de samenleving. Voor de eerste fase zijn er 382 eindtermen in plaats van de huidige 688: minder doelen, maar ambitieuzer en duidelijker. De leerdoelen zijn zo scherp gesteld om binnen ons onderwijs sterke persoonlijkheden te vormen die over de verwachte kennis en vaardigheden beschikken.

Het decreet betreffende de **graduaatsopleidingen** en de versterking van de lerarenopleidingen werd op 25 april 2018 door het Vlaams Parlement aangenomen (zie ook 3.2.2). Door deze hervorming krijgen jongeren meer kansen om een diploma hoger onderwijs te behalen. In december 2018 keurde de Vlaamse Regering alvast 15 omgevormde graduaatsopleidingen goed.

Op 16 maart 2018 bekrachtigde de Vlaamse regering het **decreet tot wijziging voor het financieringsstelsel voor het volwassenenonderwijs**. Dit nieuw financieringsdecreet treedt op 1 september 2019 in werking. Centra voor Volwassenenonderwijs zullen vanaf dan verhoudingsgewijs meer middelen krijgen, als ze meer cursisten Nederlands tweede taal tellen. Ook de Centra voor Basiseducatie zullen per extra cursist op meer middelen kunnen rekenen. Centra met veel kwetsbare cursisten zoals werkzoekenden en kortgeschoolden krijgen verhoudingsgewijs meer lesgevers en ondersteunend personeel. Door de introductie van een beperkte output in de financiering van de instellingen, zullen zowel de instellingen als de cursisten meer gestimuleerd worden om een duurzame kwalificatie of diploma te halen.

O.b.v. een nauwe opvolging van de implementatie van het **M-decreet** werd een **wijzigingsdecreet** voorbereid en goedgekeurd door het Vlaams Parlement. Dit decreet legt de basis voor een nieuw omkaderingsmechanisme bij de ondersteuning van leerlingen met een verstandelijke, visuele, motorische of auditieve handicap als mede leerlingen met spraak- en taalontwikkelingsstoornissen in het gewoon onderwijs vanaf het schooljaar 2019-2020. Voor het huidige schooljaar 2018-2019 werd er alvast een overgangmaatregel getroffen waarbij 16,7 miljoen euro extra werd voorzien om deze leerlingen ondersteuning te geven.

In de context van het Vlaams **Horizontaal Integratiebeleidsplan 2015-2019** en het Vlaams **Horizontaal Gelijkekansenbeleidsplan 2015-2019** werden vanuit het beleidsdomein Onderwijs en Vorming ook in 2018 een aantal initiatieven genomen en verdergezet die inspelen op drempels gelieerd aan één of meer factoren als gender, sociale afkomst, etnische herkomst, seksuele geaardheid en handicap. Hierbij is er o.a. aandacht voor het toeleiden van meer meisjes en jongeren uit sociaal kwetsbare groepen naar STEM-richtingen en innovatieve opleidingen/ beroepen, voor het maximaliseren van de participatie aan kwaliteitsvol kleuteronderwijs bij nog ondervertegenwoordigde kwetsbare groepen, voor de erkenning van EVCs, voor het nieuwe strategisch Plan Geletterdheid (2019-2024) (zie ook 3.2.2.) enzovoort.

2.3.11 Inzetten op leerkrachten en het versterken van de lerarenopleidingen

Het **decreet betreffende de graduaatsopleidingen en de versterking van de lerarenopleidingen verbreedt eveneens de weg naar het leraarschap**, versterkt het profiel van kandidaat-leraren, stroomlijnt de opleidingen en verhoogt de kwaliteit van de lerarenopleiding. Vanaf het academiejaar 2019-2020 zullen er in Vlaanderen zes lerarenopleidingen zijn: een educatieve graduaatsopleiding in SO, een educatieve bacheloropleiding kleuteronderwijs, een educatieve bacheloropleiding in het lager onderwijs, een educatieve bacheloropleiding in het SO, een educatieve masteropleiding in kunstvakken en een educatieve masteropleiding voor het SO. Op die manier kunnen studenten een lerarenopleiding volgen op elk niveau van het hoger onderwijs en kunnen studenten, i.t.t. vandaag, ook aan de universiteit meteen kiezen voor het lerarenberoep. Al deze lerarenopleidingen zullen bovendien een traject voor generatiestudenten en zij-instromers hebben. Experts uit het werkveld die minimaal drie jaar beroepservaring hebben, en daarin willen lesgeven, zullen terecht kunnen in de educatieve graduaatsopleiding aan hogescholen. Wie al een hogeronderwijsdiploma en/of een professionele loopbaan achter de rug heeft, krijgt toegang tot verkorte educatieve bachelor- en mastertrajecten.

De **hervormingen van de lerarenloopbaan** werden in 2018 verdergezet. De resultaten van het wetenschappelijk onderzoek naar de tijdbesteding van de leraar werden vrijgegeven. De Vlaamse Regering sloot eveneens met de sociale partners drie cao's af voor onderwijspersoneel in het leerplichtonderwijs,

de basiseducatie en het hoger onderwijs. Naast een koopkrachtverhoging zijn m.b.t. het leerplichtonderwijs ook een aantal inhoudelijke maatregelen genomen voor startende leraren, die moeten leiden tot een meer stabiele loopbaan en meer werkzekerheid. Er zijn middelen vrijgemaakt om leerkrachtenplatforms op te starten voor vervangende leerkrachten die worden aangesteld van oktober tot juni. Beginnende leerkrachten krijgen vanaf 1 september 2019 sneller een tijdelijke aanstelling van doorlopende duur. De mogelijkheden tot vaste benoeming zijn uitgebreid tot betrekkingen waarvan de titularis omwille van bepaalde verlofstelsels afwezig is. Hierdoor komen tot 6000 betrekkingen bijkomend in aanmerking voor vaste benoeming. Scholen krijgen bijkomende middelen om aanvangsbegeleiding te ontwikkelen en aan te bieden.

2.3.12 Andere onderwijsmaatregelen

Het nieuwe **decreet deeltijds kunstonderwijs (DKO)** dat op 28 februari 2018 is aangenomen door het Vlaams Parlement, zorgt voor een toekomstgericht DKO dat spoort met hedendaagse tendensen in de kunsten. Door de nieuwe einddoelen en de geactualiseerde opleidingsstructuur is het DKO sterker verankerd in het onderwijs en is het inhoudelijk bij de tijd.

Op 14 maart 2018 keurde het Vlaams Parlement het decreet betreffende **onderwijsinspectie 2.0** goed. Vanaf het schooljaar 2018-2019 licht de onderwijsinspectie instellingen door met juridische consequenties o.b.v. het nieuwe Inspectie 2.0 kader. Voorafgaand is in samenspraak met alle betrokkenen en o.b.v. de literatuurstudie het referentiekader voor onderwijskwaliteit ontwikkeld. Dit kader bevat verwachtingen over kwaliteitsvol onderwijs. De onderwijsinspectie ent haar doorlichtingsinstrumenten op dit referentiekader. Scholen zullen in de toekomst minstens eenmaal om de zes jaar een bezoek krijgen van de onderwijsinspectie. Naast het doorlichten van afzonderlijke vakken, zal de focus sterker liggen op het kwaliteitsbeleid. De inspectie zal daarnaast transparanter gebeuren. Ook ouders en leerlingen worden betrokken bij het proces en de inspectie zal meer met scholen in dialoog gaan. De procedures en erkenningen worden vereenvoudigd, waardoor de planlast voor de scholen daalt. Het wordt ook mogelijk voor de onderwijsinspectie om samen te werken met de inspectie levensbeschouwelijke vakken.

2.4 Landenspecifieke aanbeveling 3

De regelgevings- en administratieve druk verminderen om ondernemerschap te stimuleren en de concurrentie in de dienstensector, met name de detailhandel, de bouw en de professionele diensten, te vergroten. De groeiende mobiliteitsuitdagingen aangaan, met name via investeringen in nieuwe of bestaande vervoersinfrastructuur en sterkere prikkels om gebruik te maken van collectief vervoer en vervoer met lage emissies.

2.4.1 Stimuleren van ondernemerschap en vergroten concurrentie in de dienstensector

Sinds de 6de staatshervorming is Vlaanderen bevoegd voor de algemene voorwaarde rond basiskennis bedrijfsbeheer en de toegang tot 27 gereguleerde “ambachtelijke” beroepen. In 2018 werden de beroepskwalificatievereisten voor alle gereguleerde beroepen opgeheven. Op 9 maart 2018 besliste de Vlaamse Regering dat de vereiste van het in bezit zijn van het **attest Basiskennis Bedrijfsbeheer** om zelfstandige activiteiten, in hoofd- of bijberoep, uit te oefenen, **wegviel** vanaf 1 september 2018. Daarnaast werd een **actieplan** goedgekeurd ter **versterking van ondernemerscompetenties** dat meer moet inzetten op de continue ontwikkeling van vaardigheden.

Wat het **handelsvestigingenbeleid** inzake kleinhandel betreft, trad het **nieuwe vergunningstelsel** dat de vergunning voor **detailhandelsvestigingen** integreert in de uniforme geïntegreerde milieuvergunning op 1 augustus 2018 in werking. De wettelijke basis voor het nieuwe vergunningstelsel is een decreet dat in juli 2016 door het Vlaams Parlement werd aangenomen. Er werd ook een controlesysteem

ingebouwd om de impact van de nieuwe wetgeving te beoordelen. De nieuwe werkwijze heeft een vereenvoudigingseffect, aangezien er nog maar 4 grote detailhandelscategorieën overblijven, terwijl dit er voorheen meer dan 20 waren. Wat de procedures betreft, komt de integratie van de vestigingsvergunning in de geïntegreerde omgevingsvergunning ook neer op een vereenvoudiging (one-stop-shop, geïntegreerde toepassing). Ten behoeve van de steden en gemeenten werd een handboek over het nieuwe vergunningensysteem gepubliceerd. Dit handboek kan ook gebruikt worden door ondernemers en projectontwikkelaars.

Daarnaast werd de **toegang tot het Agentschap Innoveren en Ondernemen (VLAIO)** sterk **vereenvoudigd en ondernemersvriendelijker** gemaakt. De ondernemer kan sinds begin 2018 met zijn businesscase aankloppen bij de bedrijfsadviseurs van de vzw Team Bedrijfstrajecten en daar zijn ideeën aftoetsen en zijn plannen bespreken. Daarna kan hij verder rekenen op advies op maat. Op het vlak van digitalisering (zie ook 2.4.1.) bouwde VLAIO in samenwerking met het programma Vlaanderen Radicaal Digitaal het digitaal loket voor ondernemers. Dit e-loket werd in september 2018 in een eerste versie gelanceerd. Deze versie laat de ondernemer toe het statusoverzicht te raadplegen van zijn lopende dossiers voor enkele Vlaams overheidsmaatregelen. Momenteel wordt verder gewerkt op deze weg met de ontsluiting van bijkomende maatregelen en toevoeging van nieuwe functionaliteiten.. Ook het steuninstrumentarium gericht op het ondersteunen van ondernemingen bij innoveren, investeren, opleiden of het inkopen van advies werd verder vereenvoudigd en gedigitaliseerd.

2.4.2 De groeiende mobiliteitsuitdagingen aangaan

Vlaanderen heeft deze regeerperiode 33% méér geïnvesteerd in vlotter en veiliger verkeer. In het laatste jaar van de regeerperiode (2019) is er in het **Geïntegreerd Investeringsplan (GIP)** ruim 2 miljard euro voorzien voor de entiteiten van het beleidsdomein Mobiliteit en Openbare Werken – een absoluut recordbedrag. Het totaal voor de regeerperiode klokt zo af op 9,7 miljard euro – tegenover 7,3 miljard euro in de vorige regeerperiode (2009-2014). En dan moeten de grote uitgaven voor Oosterweel (3,5 miljard euro) en de Werken aan de Ring rond Brussel (3 miljard euro) nog komen.

Deze Vlaamse Regering heeft de investeringsbudgetten voor alle vormen van vervoer fors opgeschroefd. De onderhoudsbudgetten zijn gestegen met +19%, maar de globale toename van het budget is vooral te danken aan de investeringsbudgetten, die liefst +40% hoger liggen dan in de vorige regeerperiode. Tegenover de recordfiles worden recordinvesteringen geplaatst.

Er wordt het meest geïnvesteerd in de grootste knelpunten van onze mobiliteit. De **Werkvennootschap NV** beschikt deze regeerperiode over 312 miljoen euro. Het programma “Werken aan de Ring” omvat naast de optimalisatie van de R0, ook de aanleg van 60km hoogwaardig openbaar vervoer (Brabantnet) en 60km fietssnelwegen (fietsGEN). Deze regeerperiode namen ook de budgetten van de Beheersmaatschappij Antwerpen Mobiel (BAM) met maar liefst +386% toe. De grootste investeringen rond Antwerpen en Brussel moeten dan nog komen in de volgende jaren

Het investeringsbudget voor **openbaar vervoer** groeit in 2019 tot boven de 300 miljoen euro: een ongezien hoog bedrag voor nieuwe bussen en trams, nieuwe tramsporen, heringerichte stationsomgevingen, enz. Naast het verhogen van de efficiëntie is vergroening van de vloot een belangrijke prioriteit. Tegen 2025 zal openbaar vervoer in alle Vlaamse stadskernen zero-emissie rijden.

Het aandeel van de **binnenvaart** in het totale goederentransport binnen Vlaanderen neemt jaar na jaar toe. Het goederentransport over de Vlaamse waterwegen brak in 2018 alle records. Er was een globale groei van +1,7% ten opzichte van het vorige recordjaar 2017. Het aantal verscheepte containers steeg met +3,6% en het palletvervoer via waterwegen groeide zelfs met +42%. Belangrijke projecten met steun vanuit Connecting Europe Facility (CEF) zoals de Sluis Terneuzen, het Seine-Schelde project en de verhoging van de bruggen over het Albertkanaal worden verdergezet.

Daarnaast wil de Vlaanderen ook cruciale investeringen doen om de **Vlaamse havens** verder te laten groeien, met een zo beperkt mogelijke impact op de omgeving. Eind 2018 kondigde de Vlaamse Regering een ontwerp van voorkeurbesluit voor een 2de zeesluis in de Haven van Zeebrugge aan. Voor het project extra containercapaciteit in de Haven van Antwerpen werd een voorontwerp van voorkeurbesluit aangenomen. Het ontwerp van voorkeurbesluit wordt in april 2019 verwacht. Beide projecten hebben elk een grootteorde van ca. 1 miljard euro.

SRSP (cyclus 2018). De SRSS ondersteunt het Havenbedrijf Antwerpen m.b.t. een binnenvaartproject dat twee luiken bevat; een luik nautische binnenvaartcoördinatie en een luik vormgeving van een concept van transferia van/naar de haven.

SRSP (cyclus 2019). De SRSS zal Havenbedrijf Antwerpen ondersteunen bij een spoorwegproject dat tot doel heeft om een toename van het gebruik van spoor (7 naar 15%) in de haven te realiseren.

De Vlaamse overheid blijft verder inzetten op **vergroening/verduurzaming van mobiliteit/vervoer**. Naast het bestaande systeem van kilometerheffing voor vrachtwagens, zal in uitvoering van het Vlaams Klimaatbeleidsplan 2021-2030 **een systeem van slimme kilometerheffing voor alle lichte voertuigen worden ingevoerd op een budgetneutrale wijze**.

In 2018 voerde de Vlaamse Regering het Vlaamse actieplan '**Clean power for transport**' (CPT) verder uit. De premies voor de aankoop van een zero-emissievoertuig (5 miljoen euro/jaar) werden uitgebreid naar nieuwe doelgroepen (vzw's en autodeelbedrijven), maar ook naar nieuwe voertuigen (bromfietsen B en motorfietsen) en de steun werd terug op het niveau gebracht van het jaar ervoor. De uitrol van de basislaadinfrastructuur (5000 extra punten tegen 2020) verliep zoals gepland en een derde lot (2019) werd gegund.

Vlaanderen trekt met **BENEFIC** een Europees gefinancierd CEF-project. In een eerste project call werden 22 investeringsprojecten geselecteerd voor een subsidiebedrag van meer dan vijf miljoen euro. Vlaanderen trad ook toe tot 2 nieuwe Europese projecten: **e-MOPOLI en PSA**. Er werd ook opnieuw een eigen CPT-call voor projecten (1 miljoen euro/jaar) gelanceerd met als belangrijkste thema: **laadinfrastructuur bij bedrijven** waarbij 13 projecten werden geselecteerd.

In samenspraak met de belanghebbenden werd een **ontwerp van CPT-visie 2030** opgesteld. Hierin staan doelstellingen en maatregelen voor 2025 en 2030.

In 2019 voorziet de Vlaamse Regering op de ingeslagen weg verder te werken: de premie loopt door in 2019, er komt opnieuw een CPT-call en een tweede BENEFIC-call. De BENEFIC-projecten gaan van start en een 30-tal CPT-projecten loopt. In 2019 loopt een **communicatiecampagne**, die zich focust op alle soorten elektrische voertuigen, met inbegrip van vrachtwagens, vaartuigen, bussen en tweewielers. Daarnaast ligt ook een belangrijke klemtoon op de verdere uitrol en het toegankelijk maken van de laadinfrastructuur voor elektrische voertuigen. Tot slot staat ook de gunning van het laatste lot laadpalen op de agenda.

In 2019 wordt **voorbereidend studiewerk in de aanpak van dieselfraude uitgevoerd**. Hierbij worden beleidsstrategieën ontwikkeld om fraude van de constructeur, fraude van de voertuigeigenaar of technische defecten aan voertuigen op te sporen, er op een efficiënte manier gevolg aan te geven en te vermijden dat nieuwe voertuigen op de markt komen die de emissielimieten in de praktijk overschrijden. Er wordt hierbij rekening gehouden met de juridische mogelijkheden die elk bestuursniveau in België heeft om o.b.v. de relevante wetgeving emissiefraude op te sporen en ertegen op te treden.

In maart 2019 keurde de Vlaamse Regering aanpassingen aan het **decreet lage-emissiezones (LEZ)** goed. Deze aanpassingen zijn gebaseerd op de ervaringen in Antwerpen (LEZ sinds 1 februari 2017) en de noden in Gent (LEZ vanaf 1 januari 2020). M.b.t. LEZ wordt ondersteuning geboden aan lokale overheden en burgers en er wordt gewerkt aan de uitbouw van een databank met buitenlandse voertuiggegevens.

2.5 Inspelen op investeringsuitdagingen

2.5.1 Inleidend

In het **landverslag 2019** staat de investeringsdimensie centraal waarbij wordt aangegeven waar de grote investeringsuitdagingen zich situeren en eveneens de link wordt gelegd met de structuurfondsen 2021-2027. Zoals onder 2.1.1. vermeld, heeft de Vlaamse Regering als **investeringsregering**, tijdens deze regeerperiode 654 miljoen euro ter beschikking gesteld voor bijkomende investeringen in infrastructuur in vijf kerndomeinen: mobiliteit en openbare werken, scholenbouw, sociale huisvesting, welzijnsinfrastructuur en economie en O&O. Daarnaast werden bijkomende middelen voor investeringen in zorg (+500 miljoen euro) en de ontwikkeling van het lange termijn groeipotentieel o.b.v. O&O (+ 500 miljoen euro) en waterzuiveringsinfrastructuur (260 miljoen euro) voorzien.

In het Vlaams Parlement werd op 13 maart 2019 het **decreet houdende een kader voor grote projecten en programma's** aangenomen en de Vlaamse Regering besliste op 22 maart 2019 tot bekrachtiging en afkondiging van dit decreet. Met dit decreet wordt getracht aansluiting te zoeken bij de goede praktijken en aanbevelingen van internationale organisaties inzake infrastructuur- en investeringsbeleid, alternatieve financiering, grote projecten en publiek-private samenwerking (pps). Het decreet wil een kader bieden voor een doordacht en transparant investeringsbeleid en een planmatige professionele aanpak van grote, complexe projecten en programma's.

Vlaanderen maakte goed gebruik van het **Europees Fonds voor Strategische investeringen (EFSD)**. Samenvattend het totaal aan EFSD middelen die naar Vlaanderen vloeiden (juni 2015 - eind 2018):

- Ca. 80 miljoen euro kredieten via EIB in het kader van O&O activiteiten voor bedrijven met vestiging in Vlaanderen;
- Het totaal aan EFSD kredietverschaffing aan Belgische off-shore windparken wordt ingeschat op 1 miljard euro. Het gedeelte hiervan dat de Vlaamse economie toekomt wordt ingeschat op ca. 340 miljoen euro;
- Verwacht wordt dat een ca. 50 miljoen euro door de meerlandige EFSD investeringen via EIB naar Vlaanderen zullen vloeien;
- Vlaanderen kan mee genieten van de garantie overeenkomsten van EIF met Belgische banken en via PMV, waarvoor EIF 150 miljoen euro reserves aanlegt met EFSD middelen;
- EIF via haar fund-of-fund activiteit investeert naar inschatting 60 miljoen euro in 2 investeringsstructuren in Vlaanderen.

	Totaal bedrag EFSI middelen (in euro)	(Ingeschatte) return naar Vlaanderen (in euro)
EFSI via de Europese Investeringsbank (EIB)		
Een lening aan het Europese O&O programma van ArcelorMittal Indirect wordt hiermee de vestiging van dit bedrijf te Gent ondersteund.	350 miljoen	80 miljoen
Een lening aan het Europese O&O programma van Technicolor, waarmee indirect de vestiging van dit bedrijf te Edegem wordt ondersteund.	90 miljoen	
Een lening aan O&O-programma van Materialis,(3D printing bedrijf uit Leuven)		
Nobelwind Offshore windpark (2015)*	100 miljoen	340 miljoen
Rentel Offshore windpark (2016)*	250 miljoen	
Northor Offshore windpark (2016)*	219 miljoen	
Meerlandige projecten (infrastructuur-, hernieuwbare energie-, en brownfield gebieds(her)ontwikkelingsfondsen, lening aan verhuurbedrijf Boels)	642 miljoen	50 miljoen
EFSI via het Europese Investeringsfonds (EIF)		
Overeenkomst met KBC, voor een portfolio van 200 miljoen euro aan leningen aan innovatieve KMOs en mid-cap bedrijven	Voor deze garantie-overeenkomsten heeft het EIF een totaal van 150 miljoen middelen opzij gezet. Deze middelen maken het mogelijk dat via banken of financiële instellingen in ons land een totaal van 451 miljoen aan leningen toekenbaar zijn aan KMO's in Vlaanderen.	
Overeenkomst met Belfius, voor een portfolio van 85 miljoen euro aan KMO leningen, alsook voor een portfolio van 20 miljoen euro aan leningen aan innovatieve KMOs en mid-cap bedrijven		
Overeenkomst met PMV, voor een portfolio van 81 miljoen KMO leningen, alsook voor een portfolio van 25 miljoen euro aan innovatieve KMOs en mid-cap bedrijven		
Overeenkomst met ING, voor een portfolio van 25 miljoen euro aan leningen aan innovatieve KMOs en mid-cap bedrijven		
Overeenkomst met PMV, voor een portfolio van 15 miljoen leningen aan KMOs die actief zijn in de culturele en creatieve sector		
Fondsinvestering in het V-bio Ventures fonds (2015) (investeerde in innovatieve ondernemingen zoals Confo Therapeutics NV (Geel), actief in het domein van kankerbestrijding, alsook Apeha.Bio (Gent) dat zich toelegt op nieuwe generatie biologische bestrijdingsmiddelen)	De gezamenlijke investering van EIF in deze structuren wordt ingeschat op 60 miljoen.	
Investering in het CD3 III Centre for Drug Design and Discovery (2016)		

* Met inbegrip van de door EIB reeds goedgekeurde maar nog niet bekendgemaakte kredieten voor Belgische off-shore windparken, wordt het totaal aan EFSI middelen voor Belgische off-shore windparken ingeschat op 1 miljard euro.

2.5.2 Investerings in onderzoek, ontwikkeling en innovatie

Vlaanderen blijft extra middelen investeren voor O&O en dit vertaalt zich in een voortdurende toename van de O&O-intensiteit, tot 2,70% (cijfer 2016). In 2018 besteedde de Vlaamse overheid een bijkomend (eenmalig) budget van 115 miljoen euro waarvan 72 miljoen euro aan O&O&I. In 2019 is opnieuw een eenmalige investering van 120 miljoen euro voorzien en wordt 280 miljoen euro (recurrente middelen) voorzien voor nieuw beleid (zie ook 3.3.1.).

Vlaanderen zet op dit ogenblik breed in op de **digitalisering van de samenleving**. Op 22 maart 2019 keurde de Vlaamse Regering zowel het **actieplan Artificiële Intelligentie (AI)** als het **actieplan cybersecurity** goed. Beide actieplannen willen een bijkomende impuls geven aan de digitalisering van het Vlaamse bedrijfsleven en aan de adoptie van respectievelijk artificiële intelligentie en cybersecuritytechnologie. Het actieplan AI bevat een jaarlijkse investering van 32 miljoen euro en het actieplan cybersecurity bevat een jaarlijkse investering van 20 miljoen euro.

Inzake de digitalisering van het bedrijfsleven en de verspreiding van innovatie speelt VLAIO vandaag al een belangrijke rol via haar gehele instrumentarium (hervormde innovatiesteun, speerpuntclusters, innovatieve bedrijfsnetwerken), en zeker ook via het trekkerschap van de transitie Industrie 4.0. Daarnaast zal Imec in samenwerking met verschillende overheidspartners nog voor het einde van de legislatuur een aantal projecten formuleren om de digitalisering en de datagedrevenheid van overheidsinstanties te bevorderen (Mobilidata, Smart Highway, Internet of Water, Smart Retail, ...). In 2018 sloot de Vlaamse Regering ook Memoranda of Understanding (MoU's) met de twee grote telecomoperatoren waarbij de operatoren zich ertoe verbinden om tegen 2020 1 gigabit per seconde aan te bieden. De **digitalisering van de overheid** wordt ondersteund via het Programma Innovatieve Overheidsopdrachten (PIO) en de werking van het Agentschap Informatie Vlaanderen (AIV). Om de huidige positieve dynamiek van het PIO te bestendigen en de continuïteit te verzekeren van de oproepen voor projecten beslist de Vlaamse Regering op 22 maart 2019 het PIO met vier jaar te verlengen, tot 2023. De **digitalisering van de gemeenten** wordt ondersteund met de werking Smart Flanders, de oproep Smart Cities van VLAIO en de experimenteerruimte die Imec in Antwerpen krijgt. De doelstelling is echter heel duidelijk om dit geheel via bijkomende impulsen te versterken (zowel richting bedrijven, onderzoek en overheid) op vier belangrijke domeinen: artificiële intelligentie, cybersecurity, virtual reality en autonoom rijden.

SRSP (cyclus 2019). De SRSS zal Flanders Investment and Trade (FIT) ondersteunen met het project "*Artificial Intelligence (AI) in trade and investment promotion agencies*". AI belooft een disruptieve technologie te worden in het dagelijks reilen en zeilen van zowel private ondernemingen als de publieke sector. Waar bepaalde onderzoekers beweren dat AI kan leiden tot een enorme productiviteitsstijging in het jaar 2035, benadrukt de *European Political Strategy Centre* de urgentie van het implementeren van technologieën gebaseerd op AI in overheden. Met het project wil FIT een algemene strategie uitwerken m.b.t. zulke implementatie, rekening houdend met haar specifieke context, m.n. het bevorderen van de Vlaamse internationale handel en het aantrekken van buitenlandse investeringen. Het zal een concreet strategisch kader voor de gehele organisatie opleveren; *best-practices* aanbrengen; en richtlijnen definiëren die FIT in staat moeten stellen in een volgende fase applicaties o.b.v. AI te ontwikkelen met een hoge kans op slagen. Dit om doelbewust en efficiënt haar werking te verbeteren.

Het **clusterbeleid**³⁷ zit op kruissnelheid met intussen 6 speerpuntclusters en **20 innovatieve bedrijfsnetwerken** (IBN's). In 2018 startte een **5de speerpuntcluster, Flanders' Food** in het domein van de agrovoeding en een **6de speerpuntcluster De Blauwe Cluster** in het domein van de marine en maritieme economie (blauwe economie). Op 15 februari 2019 ondertekende de Vlaamse Regering met bedrijven uit verschillende sectoren de Blauwe Cluster. De bedoeling is dat de overheid samen met bedrijven en onderzoekers werk gaat maken van de duurzame en innovatieve mogelijkheden op en rond de Noordzee. De Vlaamse overheid investeert tot 500.000 euro per jaar in de werkingsmiddelen van de cluster en dat voor een termijn van 10 jaar. Daarnaast is voorzien in een gereserveerd budget voor projectfinanciering (ca. 60 miljoen euro in 2018, ca. 80 miljoen euro in 2019 – voor alle clusters samen). Bij de IBN's werden in 2018 6 nieuwe IBN's geselecteerd. Er wordt verder ingezet op samenwerking in het innovatielandschap en de clusters worden verder aangespoord om buiten de grenzen van Vlaanderen op zoek te gaan naar nieuw uitdagingen, projecten en partnerschappen.

---

³⁷ Het Vlaams clusterbeleid onderscheidt twee types van clusters: de speerpuntclusters en de innovatieve bedrijfsnetwerken (IBN's). De **speerpuntclusters** sluiten aan bij belangrijke strategische domeinen voor Vlaanderen en zijn grootschalige initiatieven die voor tien jaar financiering krijgen om hun werking uit te bouwen. Vlaanderen heeft momenteel 6 speerpuntclusters: Catalisti, SIM, Flux50, VIL, Flanders' FOOD en de Blauwe Cluster. De **IBN's** zijn typisch kleinere initiatieven die veelal bottom-up ontstaan vanuit bedrijven die willen inzetten op een specifiek domein dat hen kansen heeft om hun competitiviteit te verhogen. IBN's zijn initiatieven die zich ontlenuen om nieuwe opkomende domeinen te exploreren. Ze ontvangen voor drie jaar steun van de Vlaamse overheid. Vlaanderen telt 20 innovatieve bedrijfsnetwerken. [Info : https://www.vlaio.be/nl/clusterorganisaties/het-clusterbeleid/het-vlaamse-clusterbeleid](https://www.vlaio.be/nl/clusterorganisaties/het-clusterbeleid/het-vlaamse-clusterbeleid).

In 2017 reserveerde de Vlaamse overheid al 3,5 miljoen euro voor een eerste reeks proeftuinen in het kader van **Industrie 4.0**. Een jaar later leveren deze gerichte diensten aan een breed scala van bedrijven. Begin 2019 werden 10 nieuwe proeftuinen geselecteerd, die vanaf april starten, voor een budget van 4 miljoen euro en met de doelstelling nog meer industriële sectoren en thema's te bestrijken.

Via **dotaties aan de strategische onderzoekscentra (SOCs)**³⁸ investeert Vlaanderen elk jaar ongeveer 250 miljoen euro in de opbouw van een strategische onderzoeksportefeuille bij deze SOC's. Een speerpunt in de strategie van de SOC's, en focus van Vlaanderen in de convenanten, is maximale regionale impact van deze technologie door de creatie van grootschalige Vlaamse spin-offs of kritische technologiesamenwerking met Vlaamse bedrijven. Het doorontwikkelen van een technologieplatform naar een matuur prototype dat inzetbaar is voor diverse toepassingen is bijzonder kapitaalsintensief. Het is dus bijzonder moeilijk om voor deze technologie ontwikkeling externe investeerders aan te trekken, aangezien er nog geen bewezen prototype is en de ontwikkelingskosten aanzienlijk zijn. Daarom wenst Vlaanderen 75 miljoen euro te investeren in een op te richten evergreen fonds "Flanders Future Techfund". De missie van het nieuwe fonds is om de technologie-expertise aanwezig in de Vlaamse SOC's en speerpuntclusters naar de markt te brengen via start-ups met een brede productportefeuille en een sterk groeipotentieel of via licentieovereenkomsten met bestaande bedrijven. De Vlaamse Regering keurde op 29 maart 2019 de oprichting van het "Flanders Future Techfund" goed.

2.5.3 Investerings in de energietransitie

Er lopen een aantal trajecten met als doel de energietransitie en de hiervoor nodige energie-investeringen in een hogere versnelling te brengen (zie ook 3.4.3.). De Vlaamse Regering investeert al jaren in het verbeteren van de energie-efficiëntie, warmtenetten en het stimuleren van de productie van hernieuwbare energie.

De Vlaamse Regering besliste eind 2018 om maximaal 6,88 miljoen euro steun te verlenen aan **grootschalige zonneprojecten**. Het betreft de plaatsing van geluidsschermen met geïntegreerde zonnecellen (680.000 euro) en projecten met drijvende zonnepanelen (6,2 miljoen euro). De begunstigde projecten zijn samen goed voor 11 megawatt hernieuwbare energie. Elk van de zonneprojecten heeft een innovatief karakter en test een aantal vernieuwingen uit (o.a. dubbelzijdige zonnepanelen met actieve koeling, lichtgewicht zonnepanelen, ...).

Verder werd een **nieuw ondersteuningsmechanisme voor kleine en middelgrote windturbines** (tot en met 300 kW) ingevoerd. Zij zullen vanaf heden enkele keren per jaar kunnen intekenen op een tenderingsprocedure waarbij investeringssteun wordt toegekend aan de meest efficiënte projecten. In 2018 werd hiervoor 4,3 miljoen euro voorzien uit het energiefonds. De eerste call werd gelanceerd in december 2018 voor een budget van 1,5 miljoen euro.

In uitvoering van het Warmteplan werden de **jaarlijkse calls groene warmte** (gemiddeld 10,5 miljoen euro/jaar) uitgebreid om geothermieprojecten, (ook kleinere) biomassa- en biomethaanprojecten en een belangrijk aantal warmtenetten te ondersteunen. Er werd een **Vlaamse waarborgregeling** voor het opsporen en winnen van aardwarmte in de diepe ondergrond ingevoerd.

Ook voor **de innovatieve productie van zonnewarmte** was er steun in 2018. Er werd 819.000 euro investeringssteun uitgekeerd voor zonnespiegels of -parabolen, een nieuwe groene warmtetechnologie

---

³⁸ Imec, Vlaamse Instelling voor Biotechnologie (VIB), Flanders Make, Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO)

die nooit eerder in België is toegepast. Via deze technologie komt hoogwaardige warmte vrij met temperaturen die veel hoger liggen dan bijvoorbeeld bij een zonneboiler en die vaak nodig zijn bij industriële processen.

Om de energietransitie te faciliteren, is er ook behoefte aan een **slim energiesysteem**. De digitale meter voor elektriciteit en gas is een volgende grote stap van deze transitie. Eind juni 2018 keurde de Vlaamse Regering definitief het **ontwerpdecreet digitale meters** goed dat de grootschalige introductie van digitale meters vanaf midden 2019 initieert en werd dit vervolgens ingediend bij het Vlaams Parlement. De digitale meter luidt de start in van een steeds verdere digitalisering van het energiesysteem.

M.b.t. de verdere flexibilisering van het energienet, zijn er eind 2018 10 **grote proefprojecten met batterijen** gestart (steun 1,2 miljoen euro). Deze projecten focussen op verschillende subthema's zoals hergebruik van EV-batterijen, netontlasting, gebruik van batterijen binnen ESCO-services, korte en lange termijn opslag ... Daarnaast komen **ook verschillende schaalniveaus** aan bod zoals residentieel, wijk-niveau, bedrijven en KMO's, coöperaties. Ook in 2019 is een zelfde hoeveelheid middelen vrijgemaakt ter ondersteuning van opslagsystemen om onze energiesystemen te ondersteunen, moderniseren en koolstofarmer te maken.

Tot slot wordt innovatie in het energiesysteem ook gestimuleerd in het kader van de **Vlaamse energiecluster** (Flux50) (zie ook 2.4.1 en 2.4.3). Verder heeft de Vlaamse Regering op 22 februari 2019 het ontwerpbesluit inzake de regelluwe zones voor energie principieel goedgekeurd. Een regelluwe zone kan worden aangevraagd voor specifieke proeftuinen. Deze regelluwe zones hebben als doel de toepassing van innoverende technieken en praktijken in de energiesector te faciliteren.

Zoals is vastgelegd in het ontwerp Vlaams Energieplan zullen energie-investeringen in de periode 2021-2030 worden verdergezet.

2.5.4 Investeringen in een koolstofarme circulaire economie

In 2018 bereikte de Vlaamse Regering een akkoord over **een ontwerp van Vlaams Klimaatplan 2021-2030** (zie ook 3.4.2.). In het klimaatbeleidsplan wordt in detail beschreven welke investeringen de Vlaamse overheid onder andere op het vlak van **innovatie** de komende jaren wil nemen. Het gaat dan onder meer om structurele financiering van de strategische onderzoekscentra. (VITO - duurzame ontwikkeling en cleantech-innovaties; IMEC - PV-technologie, batterij-onderzoek en ICT met specifieke toepassingen voor de energietransitie en smart cities; Flanders Make - energie-efficiëntere producten en procestechnologieën).

Daarnaast wordt ook met het clusterbeleid (zie ook 2.4.1.) ingezet op verschillende **speerpuntclusters en innovatieve bedrijfsnetwerken (IBNs)** die focussen op innovatieve oplossingen en technologische doorbraken die noodzakelijk zijn om de energietransitie te realiseren en zullen bijdragen aan een klimaatbestendige samenleving in Vlaanderen, in het bijzonder de **speerpuntcluster Flux50** en de **IBN's Power to Gas, Groen Licht**. Flux50 faciliteert de cross-sectorale samenwerking tussen de energie, de ICT- en de bouwsector met het oog op de ontwikkeling van innovatieve, multidisciplinaire energieproducten en diensten in vijf innovatorzones (energiehavens, microgrids, multi-energiesystemen op wijkniveau, energie cloud toepassingen, intelligente renovatie). Vlaanderen gaat de komende twintig jaar elk jaar 20 miljoen euro investeren in innovatie en onderzoek die kunnen bijdragen aan CO₂-neutraliteit tegen 2050. Het gaat om een "moonshot", een ambitieuze investering om een grote technologische sprong voorwaarts te kunnen maken. Het investeringsplan houdt in dat innovatieprojecten die kunnen aantonen dat ze voor aanzienlijk minder CO₂-uitstoot en/of meer CO₂-captatie of -hergebruik kunnen zorgen, verder ondersteuning krijgen. De speerpuntcluster **Catalisti** krijgt daarbij een registersrol toebedeeld

De **IBN Power to Gas** focust op kennisopbouw, kennisuitwisseling, de ontwikkeling van business modellen en de realisatie van demonstratieprojecten in het domein van power to gas. De **IBN Groen Licht** focust op kennisopbouw en -ontwikkeling met het oog op de ontwikkeling van innovatieve producten en diensten in de verlichtingssector.

Ook via de **reguliere kanalen voor ondersteuning van O&O en de Europese structuurfondsen** (zie ook 4) worden investeringen in innovatie, energietransitie en koolstofvrije economie gestimuleerd. Vlaanderen ondersteunt bijvoorbeeld O&O in het domein van energie en klimaat via EFRO/Interreg (2014-2020), in het bijzonder via prioriteitsas 1 (Stimuleren van onderzoek, technologische ontwikkeling en innovatie), prioriteitsas 3 (Bevorderen van de overgang naar een koolstofarme economie) en prioriteitsas 4 (Bevorderen van een duurzame grootstedelijke ontwikkeling). In dit kader worden onder meer de initiatieven Energyville en het Interreg-project Waterstofregio 2.0 ondersteund.

In het **ontwerp klimaatplan** is er aandacht voor het potentieel van de circulaire economie voor het verminderen van de uitstoot van broeikasgassen. In dit (ontwerp)plan zit onder meer:

- de opmaak van een **investeringsplan voor bedrijven die overschakelen naar product-dienst-combinaties**;
- het onderzoeken van een **circulaire takshift** (minder lasten op arbeid en meer op niet-circulaire producten);
- het opnemen van **circulaire voorrangregels** in de criteria voor **openbare aanbestedingen**.

Vlaanderen Circulair werkte in 2018 verder op de werven **i) circulair aankopen, ii) circulaire stad en iii) circulair ondernemen**. Een tweede call werd gelanceerd ter subsidiëring van innovatieve projecten in het kader van de circulaire economie. Zo werd in 2018 een bedrag van 5,3 miljoen euro gereserveerd voor nieuwe circulaire economieprojecten. **Vanuit VLAIO werd in 2018 een doorlopende, open call ‘transitieprioriteiten binnen de speerpuntclusters’ gelanceerd.**

De **Green Deal Circulair Aankopen** telt begin 2019 165 deelnemers, waarbij elk aankopende partij zich engageert om tegen juni 2019 minstens twee pilootprojecten rond circulaire economie uit te voeren. Begin 2019 zal ook een **Green Deal bouwen** worden gelanceerd met extra middelen voor een proeftuin bouw om te experimenteren met nieuwe methodes om materiaalbewuster te bouwen en te ontmantelen.

De Vlaamse overheid heeft via de **Vlaamse Milieuholding** 30 miljoen euro aan extra risicokapitaal gereserveerd **voor participatie in bedrijven die investeren in nieuwe technologie of nieuwe business-modellen die kunnen bijdragen tot de circulaire economie.**

Om projecten die een maatschappelijke en economische meerwaarde aantoonden op te schalen in nieuw beleid en nieuwe economische modellen, wordt **samengewerkt met de diverse publieke en private investeerders**. In 2019 wordt geambieerd om tot een aantal concrete investeringsdossiers te komen. De Vlaamse overheid investeert tot slot ook in de ontwikkeling van een symbioseplatform en blijft hiervoor in 2019 middelen ter beschikking stellen. Via een **online platform en begeleiding worden bedrijven gekoppeld die elkaars reststromen kunnen gebruiken ter vervanging van een primaire grondstof.**

2.5.5 Investeringen in betaalbare en energiezuinige woningbouw

De Vlaamse Regering investeert in **energetische renovatie van het residentieel gebouwenpark** (zie ook 3.4.3.). Het **Renovatiepact** wordt verder uitgewerkt met als betrachting een kader en optimale instrumentenmix te ontwikkelen die leidt tot meer, betere en grondigere renovaties.

Begin 2018 heeft de Vlaamse overheid vanuit de EU extra middelen gekregen voor het **project BE-REEL!** (Belgium Renovates for Energy Efficient Living) die in de periode 2018-2024 een extra boost zal geven aan de verdere concretisering van het Renovatiepact. Dit project mikt via een breed samenwerkingsverband op de uitbouw van een kennis- en leerplatform, de realisatie van zichtbare demonstratieprojecten voor de grondige energetische renovatie van ruim 8500 woningen, pilootprojecten waar vanuit de praktijk wordt gezocht naar optimale businesscases van diverse types, structurele samenwerkingsverbanden met steden en gemeenten, de bouwsector en de andere gewesten.

Ook in de **sociale huursector** werden de nodige initiatieven genomen: een energietoeslag in de sociale huurprijsberekening, het doorrekenen van de investeringskosten van zonnepanelen aan de sociale huurder (waarbij de gevraagde vergoeding evenwel niet hoger mag zijn dan de energiekost die de huurder uitspaart zodat een win-win situatie ontstaat), een stijging van de investeringsvolumes voor renovatie in de sociale huur en jaarlijks 20 miljoen euro vanuit het Vlaams Klimaatfonds in de periode 2016–2019 (zie ook overzichtstabel in 3.4.2.) om bijkomend te investeren in de energetische renovatie van sociale huurwoningen.

Ter ondersteuning van de financiering van gewone renovaties en grondige energetische renovaties zijn **de energieprijzen hervormd** en werden verschillende **nieuwe ondersteuningsmaatregelen** uitgewerkt, o.a. de totaalrenovatiebonus, de burenpremie en de premie voor de warmtepompboiler. Voor bouwaanvragen voor een renovatie, werd naast een korting op de onroerende voorheffing ook een vermindering van de schenkingsrechten en registratierechten ingevoerd.

De Vlaamse Regering heeft een forfaitaire **sloop- en heropbouwpremie** ingevoerd voor wie buiten 13 welbepaalde Vlaamse steden sloopt en heropbouwt.

Vanaf 1 januari 2019 focust de doelgroep van de **Vlaamse energielening** (tot 55 miljoen euro per jaar) zich op de sociale doelgroep. De energiehuisen hebben nieuwe taken gekregen inzake energieontzorging om o.a. de **energetische renovatie te faciliteren en stimuleren** en dit bij alle burgers.

Eind 2018 keurde de Vlaamse Regering de opstart van een **rollend fonds voor energetische renovatie** van noodkoopwoningen principieel goed. Mensen met een laag inkomen die noodgedwongen een goedkope maar minderwaardige woning gekocht hebben, krijgen op die manier hulp om hun woning energetisch te renoveren. OCMW's zullen in samenwerking met de Energiehuisen projecten opzetten waarbij zulke 'noodkopers' een renteloze lening van maximaal 25.000 euro kunnen krijgen. In totaal wordt er hiervoor 12,5 miljoen euro uitgetrokken vanuit het Vlaams Klimaatfonds.

In 2018 keurde de Vlaamse Regering ook het **ontwerp van Vlaams Energieplan 2021-2030** goed, waarin verschillende maatregelen opgenomen staan die het stimuleren van **de investeringen in de woningbouw** beogen. Vlaanderen heeft hoge ambities om veel zuiniger om te springen met energie en het is belangrijk dat ook alle woningen in Vlaanderen energiezuinig worden.

Naast de al vermelde sloop- en heropbouwpremie werd voorzien dat er bij notariële overdracht in volle eigendom van een residentiële woning binnen de 5 jaar 3 van 6 energie-efficiëntie maatregelen (dakisolatie, muurisolatie, vensterisolatie, vloerisolatie, condensatieketel /warmtepomp en hernieuwbare energieboiler) aanwezig moeten zijn. Deze maatregel geldt ook voor niet-residentiële gebouwen. In de verdere uitwerking van deze maatregel zal prioritair uitvoering worden gegeven aan twee gebouwsschilmaatregelen.

Tien jaar na de invoering van het EPC, werd in januari 2019 een aangepast EPC gelanceerd. Het vernieuwde EPC of **EPC+** (zie ook 3.4.3.) zal nog meer sensibiliseren, informeren en uiteindelijk aanzetten tot een grondige **energetische renovatie** van de woning. Elke woning krijgt ook een label van A+ tot F (A: uitstekend, F: ondermaats) dat de herkenbaarheid, vergelijkbaarheid en duidelijkheid van het

nieuwe EPC verhoogt. Op het nieuwe EPC staat ook nog steeds een kengetal (uitgedrukt in kWh/m²). De aanbevelingen om het label te verbeteren worden grondig uitgebreid, concreter en overzichtelijk weergegeven. Er wordt ook aangeduid in hoeverre de woning al voldoet aan de energiedoelstellingen op lange termijn. Conform de lange termijndoelstelling voor renovatie moet tegen 2050 elke woning even energiezuinig zijn als de recente nieuwbouw. Het nieuwe EPC geeft de potentiële koper/huurder op een snelle en eenvoudige manier inzicht in wat er nog moet gebeuren om de woning energetisch in orde te maken. Voor eengezinswoningen bevat het nieuwe EPC een automatische kostenraming om de woning energiezuiniger te maken. De kosten worden door de software gegenereerd o.b.v. de door de energiedeskundige ingevoerde gegevens. Achteraan op het EPC staat telkens welke kosten in rekening werden genomen en welke niet.

Op 1 januari 2019 het nieuw Vlaams **Woninghuurdecreet** van kracht, waarin een specifieke bepaling m.b.t. energiebesparende investeringen is opgenomen.

De Vlaamse Regering besliste reeds in 2011 om vanaf 2015 gefaseerd een minimale **dakisolatienorm** in te voeren voor alle zelfstandige woningen. Er worden dus strafpunten toegekend bij afwezigheid van dakisolatie. Vanaf 2020 zullen ook gefaseerd strafpunten worden toegekend bij aanwezigheid van enkel glas in een of meerdere ruimtes van de woning. Het ontbreken van dubbel glas kan bijgevolg vanaf 1 januari 2023 op zich aanleiding geven tot het ongeschikt verklaren van de woning. De **dubbelglasnorm** is, net als de dakisolatienorm en alle andere minimale kwaliteitsnormen voor woningen, in principe van toepassing op alle woningen.

De Vlaamse Regering gaf eind 2018 haar principiële goedkeuring aan het voorontwerp van besluit betreffende de woningkwaliteitsbewaking. Met dit voorontwerp wordt onder andere een **globale maximale energiescore** geïntroduceerd in de technische verslagen waarmee de woningkwaliteit in de toekomst zal worden gecontroleerd.

2.5.6 Investeren in mobiliteit en openbare werken

De regeerperiode 2014-2019 komt dit jaar ten einde. Vlaanderen kampt met belangrijke uitdagingen op het vlak van doorstroming, in het bijzonder rond de grootstedelijke gebieden in de Vlaamse Ruit. De Vlaamse overheid wil binnen haar bevoegdheden maximale inspanningen leveren om deze congestie terug te dringen, maar beseft dat files niet van vandaag op morgen kunnen verdwijnen. Vandaar heeft de Vlaamse Regering met **recordinvesteringen** perspectief willen bieden: over de volledige regeerperiode zal er 9,7 miljard euro ingezet zijn voor vlotter en veiliger verkeer. Dat is een stijging van 33% tegenover de 7,3 miljard euro in de periode 2009-2014. De onderhoudsbudgetten stegen met 19%, maar het zijn vooral investeringsbudgetten die fors zijn opgeschroefd (+40%): voor alle vormen van vervoer en in alle provincies. Er valt evenwel een duidelijke focus voor duurzaam vervoer te noteren: de waterwegen (+21%) en het openbaar vervoer (+40%) stijgen sterker dan de budgetten van de wegbeheerder (+11%). Er wordt in 2019 ook 138 miljoen euro aan fietsinvesteringen voorzien, een stijging van 55% tegenover 2014. Vanuit EFRO-Vlaanderen (zie ook 4) werd 19,4 miljoen euro geïnvesteerd in 25 projecten voor de aanleg van fietsbruggen en fietstunnels die fietssnelwegen vlotter en veiliger moeten maken. Daarnaast is er ook een duidelijk accent merkbaar dat de investeringen opvallend sterker gestegen zijn in de Vlaamse Ruit, er wordt dus het meest geïnvesteerd in de grootste knelpunten van onze mobiliteit.

2.5.7 Investeren in schoolinfrastructuur

De investeringsnood m.b.t. schoolinfrastructuur blijft hoog in Vlaanderen. Het inschatten van de actuele objectieve investeringsnood is echter een zeer moeilijke tijdrovende oefening. Vlaanderen kent namelijk een heel groot aantal schoolbesturen en ook een dynamische omgeving waarbij behoeftes permanent

geactualiseerd worden en vaak fluctueren. De verhoogde investeringen die voortdurend gebeuren in diverse dossiers hebben uiteraard ook een impact hebben op de geraamde investeringsbehoeften inzake scholenbouw. Globaal, met een voorzichtige schatting, kan men veronderstellen dat de totale geraamde investeringsbehoeften inzake scholenbouw **ruim 5 miljard euro** bedragen over alle onderwijsnetten heen.

Desalniettemin kan er algemeen gesteld worden, dat de grote inhaalbeweging om schoolgebouwen te vernieuwen en te moderniseren en uit te breiden in kader van het **Masterplan Scholenbouw** onverstoorde verder wordt gezet. Wat de subsidies in 2018 betreft, kan erop gewezen worden dat er in 2018 reguliere begrotingskredieten waren voorzien ten belope van ongeveer **401 miljoen euro**.

Uitgaande van een meerjarenplanning werd 150 miljoen euro aan **capaciteitsmiddelen** toegekend voor de periode 2016-2018, telkens 50 miljoen euro per jaar. Deze middelen werden verdeeld over schoolcapaciteitsprojecten die vanuit lokale taskforces als prioritair naar voor werden geschoven. O.b.v. de resultaten van de tweede afname van de capaciteitsmonitor schoolinfrastructuur leerplichtonderwijs in najaar 2018, wordt een **nieuw budget van 150 miljoen euro voor de periode 2019-2021** over die steden en gemeenten verdeeld waar de grootste geraamde capaciteitsnoden bestaan, met een grote focus op de toekomstige capaciteitsnoden in het SO. De administratie volgt de voortgang van de goedgekeurde capaciteitsprojecten nauwkeurig op. In de periode 2018-2021 verwachten we nog 20.245 bijkomende plaatsen te realiseren waarvan 8.240 in 2018, 5.464 in 2019 en 3.123 in 2020. In totaal komen er bijna 40.000 extra plaatsen op school bij.

Vlaanderen startte daarnaast een grootschalige inhaalbeweging schoolinfrastructuur via alternatieve financiering, de zogenaamde **DBFM (Design, Build, Finance and Maintain)**. DBFM is een publiek-private samenwerking waar een DBFM-vennootschap instaat voor het ontwerp, de bouw, het 30-jarig eigenaarsonderhoud en de financiering van de DBFM-projecten. In uitvoering van de DBFM-operatie 'Scholen van Morgen' werden eind november 2018 reeds 158 DBFM-scholen volledig opgeleverd en zijn 7 scholen in de bouwfase, 15 scholen in de vergunnings- of aanbestedingsfase en 2 scholen in de ontwerpfase. Kenmerkend voor de DBFM-projecten is dat het gaat om grote, nieuwe schoolgebouwen. Het volledige programma omvat 182 scholenbouwprojecten, goed voor een 200-tal schoolgebouwen voor een totale bruto-gebouwooppervlakte van circa 710.000 m² voor meer dan 133.000 leerlingen, verspreid over alle onderwijsnetten. Op 5 maart 2017 werd een **nieuwe DBFM-oproep** aan schoolbesturen gelanceerd voor een initiële investeringswaarde van 300 miljoen euro. Dat bedrag werd in het 2017 door de Vlaamse Regering tot **550 miljoen euro** investeringsvolume opgetrokken. In 2018 konden reeds twee aanbestedingsprocedures, telkens per DBFM-cluster, binnen het nieuwe projectspecifieke scholenbouwprogramma worden opgestart.

Naast de reguliere subsidies en de DBFM-projecten bestaat de optie van de **huursubsidies**. Bij de tweede oproep in 2018 werden in totaal 94 aanvragen ingediend, waarvan 59 scholen huursubsidies goedgekeurd kregen voor modernisering van bestaande schoolinfrastructuur of om 3.556 nieuwe plaatsen op school te realiseren. Alle scholen samen zullen jaarlijks 7,5 miljoen euro huursubsidie ontvangen, voor een totaal van ruim **211 miljoen euro aan investeringsvolume**. Door het grote succes besloot de Vlaamse Regering eind 2018 om voor nog eens 18 extra scholen huursubsidies te voorzien, wat het totaal op 77 goedgekeurde huursubsidiedossiers in 2018 brengt. Daarnaast werd een derde oproep aan de scholen om huursubsidies aan te vragen in november 2018 gelanceerd.

Tot slot werden recent verschillende projecten opgestart die leiden tot een betere **openstelling van school(sport)infrastructuur**. In 2018 werd een derde oproep voor het delen van schoolsportinfrastructuur gelanceerd voor een bedrag van 3 miljoen euro. Deze oproep is gericht naar kleinere sportzalen en naar een laagdrempelig sportaanbod in kwetsbare wijken.

Goed secundair technisch onderwijs vraagt modern lesmateriaal. Bijna 68.000 leerlingen volgen in 373 scholen les in studierichtingen als auto, bouw, chemie, grafische communicatie en media, hout, koeling en warmte, land- en tuinbouw, mechanica-elektriciteit, textiel en voeding. Om de technische scholen die deze studierichtingen aanbieden te ondersteunen, werd in het najaar van 2018 voor de tweede maal 5 miljoen euro in extra werkmiddelen voorzien (eerste maal in 2017). Concreet kunnen scholen daarmee nieuw werkmateriaal aankopen zoals zaagmachines, draaibanken, lasinfrastructuur of warmtepompinstallaties en labo-infrastructuur.

De Vlaamse Regering investeerde ondertussen al 52 miljoen euro in vele energiebesparende projecten in schoolgebouwen in het basis- en secundair onderwijs en in het hoger onderwijs. In 2019 komt er nog eens bijna **21 miljoen euro bij voor het energie-efficiënter maken van scholen** in het leerplicht- en hoger onderwijs. In totaal investeert onderwijs tussen 2016 en 2019 zo ruim 75 miljoen euro in klimaatinitiatieven om de CO₂-uitstoot te verminderen.

2.5.8 Investeren in welzijnsinfrastructuur

Tijdens deze regeerperiode werd 500 miljoen extra geïnvesteerd in **welzijnsinfrastructuur**. Naast deze klassieke investeringen werd eveneens tijdens deze regeerperiode via alternatieve financiering voor 1,8 miljard euro (90 miljoen euro per jaar x 20 jaar) investeringen gelanceerd in de bouw van ziekenhuizen, woonzorgcentra en centra voor kortverblijf. Het Vlaams Infrastructuurfonds voor Persoonsgebonden Aangelegenheden (VIPA) verstrekt jaarlijks investeringssubsidies aan verschillende voorzieningen uit de welzijns- en gezondheidssector. De lijst met de jaarlijks goedgekeurde projecten is beschikbaar op <https://www.departementwvg.be/goedgekeurde-projecten>.

2.5.9 Investeren in sociale huisvesting

Tijdens deze regeerperiode werd een historische hoog bedrag van 4 miljard euro geïnvesteerd in **sociale huisvesting**: 2,8 miljard voor nieuwe, aanvullende sociale huisvesting en 1,2 miljard voor vernieuwing. Er werd ook ingezet energetische renovatie van sociale huurwoningen (zie ook 2.4.4.). De huursubsidies zijn meer dan verdubbeld van 36 miljoen euro in 2014 tot 74 miljoen euro in 2019.

3 UITVOERING VLAAMSE EUROPA 2020-DOELSTELLINGEN

3.1 Inleidend

Hierna (3.1. tot en met 3.5) wordt de stand van zaken besproken inzake de Vlaamse Europa 2020-doelstellingen en de maatregelen die Vlaanderen neemt. Heel wat van de maatregelen die inspelen op de Europa 2020-onderwijsdoelstellingen (vnl. inzake werkzaamheid en onderwijs) kwamen al in deel twee aan bod. In paragraaf 3.6. wordt ook het Vlaams Sociaal Scorebord opgenomen.

3.2 Werkzaamheid

3.2.1 Stand van zaken

In de nasleep van de economische crisis van 2008 groeide de tewerkstelling in Vlaanderen lang aan hetzelfde tempo als de bevolkingsgroei, waardoor de werkzaamheidsgraad (20-64 jaar) jarenlang stagneerde op 72%. In 2017 steeg de tewerkstelling voor het eerst opnieuw beduidend sneller en in 2018 (zie onderstaande tabel) liep de **werkzaamheidsgraad (20-64 jaar)** op tot 74,6%. De economische vooruitzichten voor 2019 suggereren dat de economische groei weliswaar dreigt af te koelen, maar dat de tewerkstelling verder zal groeien. De Vlaamse werkzaamheidsgraad blijft in 2018 nog maar 1,4 procentpunt verwijderd van het streefdoel van 76% in 2020.

Kernindicator	2008	2012	2015	2016	2017*	2018	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
Werkzaamheidsgraad (20-64 jaar) (%)	72,3	71,5	71,9	72,0	73,0	74,6	76,0	1,4 ppt / 15 op 28 (in 2018)

*Tijdreeksbreuk

De afgelopen jaren kende vooral de **werkzaamheidsgraad van 50- en 55-plussers** een sterke groei, waarbij Vlaanderen haar doelstelling om tegen het jaar 2020 een werkzaamheidsgraad van 50% te realiseren bij 55-plussers reeds in de loop van 2018 behaalde. Onderzoek van het Steunpunt Werk schat dat deze vooruitgang voor een kwart te danken is aan demografische effecten en veranderend uittredegedrag bij 55-plussers, en voor driekwart aan tewerkstellingsgroei en eindeloopbaanbeleid. Er blijft wel een achterstand t.o.v. het Europees gemiddelde bestaan, dus zal de stijgende trend ook na 2020 moeten worden verdergezet. Daarnaast werd ook een groei gerealiseerd in de **werkzaamheidsgraad van vrouwen**, waar Vlaanderen in 2018 voor het eerst boven de 70% uitkomt, ruim boven het Europese gemiddelde. Ook bij personen geboren buiten de EU werd in 2017 en 2018 een forse vooruitgang opgetekend, waardoor de kloof met het Europese gemiddelde een stuk kleiner werd. De werkzaamheidsgraad van **personen met een arbeidshandicap** herstelde in 2017 naar haar oude niveau, en steeg in 2018 verder naar recordhoogte. Tenslotte werd de dalende trend in de werkzaamheidsgraad bij **15-24-jarigen** in 2017 en 2018 gekeerd. De jeugdwerkzaamheidsgraad blijft laag in vergelijking met de rest van Europa, voornamelijk omwille van de steeds toenemende scholarisatie. Wanneer we studenten uitsluiten, blijkt de Vlaamse werkzaamheidsgraad bij jongeren ruim boven het Europese gemiddelde te liggen.

Subindicatoren Werkzaam- heidsgraad	2008	2012	2015	2016	2017*	2018	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
15-24 jaar (%)	31,7	28,1	27,9	27,0	27,5	30,2	/	16 op 28 (in 2018)
50-64 jaar (%)	49,1	54,6	58,1	59,1	60,8	63,5	60	Doel behaald / 18 op 28 (in 2018)
55-64 jaar (%)	34,3	40,5	45,6	46,7	49,5	52,5	50	Doel behaald/ 19 op 28 (in 2018)
Vrouw (20-64) (%)	66,1	66,2	68,2	67,7	68,2	70,7	75	4,3 ppt / 14 op 28 (in 2018)
Man (20-64) ³⁹ (%)	78,3	76,7	75,6	76,3	77,7	78,5	/	20 op 28 (in 2018)
Niet-EU-nationaliteit (20-64) (%)	47,2	42,7	48,7	46,0	44,1	50,4	58	7,6 ppt / 28 op 28 (in 2018)
Geboren buiten EU (20-64) (%)	56,3	51,8	53,7	53,0	56,0	61,2	64	2,8 ppt/ 25 op 27 (in 2017)
Met arbeidshandi- cap (20-64) (%)	-	38,7	43,1	41,0	43,3	45,8	43	Doel behaald (geen vergelijkende cijfers beschikbaar)

*: Tijdreeksbreuk

De Sociaal-Economische Raad Vlaanderen (**SERV**) meet driejaarlijks de **werkbaarheidsgraad** in Vlaanderen. Deze werkbaarheidsgraad is het resultaat van de combinatie van vier indicatoren⁴⁰. Uit de meting van 2016 blijkt dat de werkbaarheidsgraad in Vlaanderen is gedaald. De werkbaarheidsgraad bedroeg 51% wat wil zeggen dat ongeveer de helft van de Vlaamse werknemers én zelfstandige ondernemers een werkbare job heeft of geen enkele van de gemeten werkbaarheidsrisico's als problematisch ervaart in zijn of haar job. Omgekeerd betekent dit dat één op twee werkenden te kampen heeft met één of meerdere werkbaarheidsproblemen. 'Werkstress' is hierbij het belangrijkste aandachtspunt. Enkel wat de indicator 'leermogelijkheden' betreft, wordt er een systematische verbetering opgetekend. Eind 2018 sloten de Vlaamse Regering en Vlaamse sociale partners een akkoord rond een **actieplan werkbaar werk** waarin 34 acties ontsloten worden die ingrijpen op het organisatieniveau of individuen moeten ondersteunen en versterken.

In 2018 bedroeg de Vlaamse deelname aan **levenslang leren** – zoals gemeten in de 4 weken voorafgaand aan de bevraging – 8,7%. Dit is een stabilisatie t.o.v. het jaar voordien, maar onder het Europese gemiddelde. De Vlaamse doelstelling om 15% te realiseren in 2020 lijkt buiten bereik. Het is om deze reden dat de Vlaamse Regering een akkoord sloot met de Vlaamse sociale partners over een hervorming van de Vlaamse opleidingsincentives en het beleid rond EVCs (zie voor beide ook 2.2.8.), waarom de Vlaamse Regering in haar langetermijnstrategie 'Visie 2050'⁴¹ levenslang leren opnam als één van de zeven cruciale transitie's die Vlaanderen moet realiseren, en waarom Vlaanderen samen met de **OESO** een **Skills Strategy-project** heeft gelanceerd.

³⁹ Is geen kansengroep. De werkzaamheidsgraad bij mannen werd in de tabel opgenomen omdat het een bijkomend inzicht biedt in de algemene werkzaamheidsgraad (20-64).

⁴⁰ psychische vermoeidheid (of werkstress), welbevinden in het werk (of motivatie), leermogelijkheden (of kansen op blijven en competentieontwikkeling) en werk-privébalans (of de combinatie van arbeid met gezin en sociaal leven).

⁴¹ <https://www.vlaanderen.be/nl/vlaamse-regering/visie-2050>

3.2.2 Maatregelen

De maatregelen die de werkzaamheid verhogen, werden boven (zie ook 2.2.1. tem 2.2.6.) toegelicht.

3.3 Onderwijs

3.3.1 Stand van zaken

Kernindicatoren	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU28)
Vroegtijdige schoolverlaters (%)	8,6	9,6	9,6	8,7	7,5	7,0	7,2	6,8	7,2	7,3	5,2	2,1 ppt op 28 (in 2017)
30-34 jarigen met diploma HO (%)	43,1	45	42,3	45,3	44,1	44,8	43,2	47,3	46,4	48,2	47,8	Doel behaald 10 op 28 (in 2017)

Het aandeel vroegtijdige schoolverlaters in Vlaanderen klopte in 2018 af op 7.3%. De Vlaamse Europa 2020-doelstelling (5,2%) is voorlopig nog niet bereikt, maar Vlaanderen zit wel ruim onder de Europese doelstelling van 10%. Wat het aandeel van de 30-34 jarigen met een diploma hoger onderwijs betreft, scoort Vlaanderen in 2018 48,2%. Hiermee worden zowel de Europese doelstelling (40%) als de Vlaamse doelstelling (47,8%) gehaald.

3.3.2 Maatregelen

Vroegtijdig schoolverlaten

De hervorming van de **leerlingenbegeleiding** (zie ook 2.2.10) is doorgevoerd met als doel het bevorderen van de totale ontwikkeling van alle leerlingen; het verhogen van het welbevinden; het voorkomen van vroegtijdig schoolverlaten; en het creëren van meer gelijke onderwijskansen. Hierbij worden o.a. verschillende fenomenen die aan de basis liggen van vroegtijdig schoolverlaten aangepakt. De leerlingenbegeleiding krijgt een sleutelrol bij het voorkomen van ongekwalficeerde uitstroom. Ook het actieplan 'Samen tegen Schooluitval' wordt verder uitgerold. Het plan omvat meer dan 50 acties m.b.t. leerrecht, spijbelen en vroegtijdig schoolverlaten. 32 acties werden reeds afgerond, de andere helft is lopende.

Door de goedkeuring van de **modernisering van het SO** (zie ook 2.2.10) kunnen de scholen zich voorbereiden op de implementatie ervan, die start vanaf het schooljaar 2019-2020. Elementen als de introductie van de basisgeletterdheid, differentiatie en meer doorschakelmogelijkheden van de B-stroom naar de A-stroom versterken de oriënterende functie van de 1ste graad. Ook de nieuwe, meer transparante en eenvoudigere indeling van het studieaanbod van de 2de en 3de graad en de mogelijkheid tot het oprichten van domein- en campusscholen komen het proces van studiekeuze en -oriëntering ten goede.

De goedkeuring van het decreet **duaal leren** (zie ook 2.2.7.) zorgt in Vlaanderen voor een volwaardige kwalificerende leerweg naast het voltijds SO. Het nieuwe systeem moet leerlingen motiveren om een

positieve en bewuste keuze te maken voor het technisch en beroepssecundair onderwijs. Dit zal bijdragen aan het terugdringen van fenomenen zoals spijbelen, een gebrek aan motivatie of een verkeerde studiekeuze.

Het hervormde **volwassenenonderwijs** heeft een financieringssysteem dat meer dan vandaag inzet op kwetsbare groepen (zie ook 2.2.10) en op het behalen van een diploma SO of een certificaat van een opleiding. Op deze manier kan het volwassenenonderwijs zich verder uitrollen als alternatieve leerweg richting diploma, om ook vroegtijdig schoolverlaters alsnog richting kwalificatie te loodsen. Ook de hervorming van **EVC** (zie ook 2.2.8) zal mensen zonder diploma maar met ervaring helpen om sneller alsnog een kwalificatie te behalen

Het actieplan rond kleuterparticipatie wordt verder uitgerold en versterkt **het kleuteronderwijs** in Vlaanderen. Aangezien onvoldoende deelname aan kleuteronderwijs kan resulteren in vroegtijdig schoolverlaten, dragen deze maatregelen bij tot het terugdringen van het aandeel van leerlingen die zonder kwalificatie het secundair onderwijs verlaten.

Eén van de strategische doelstellingen van het **Strategisch Plan Geletterdheid (2017 – 2024)** is het realiseren van een significante toename van het aantal jongeren dat het SO verlaat met voldoende geletterdheidscompetenties, opdat zij zelfstandig kunnen functioneren en participeren in de samenleving alsmede zich persoonlijk kunnen ontwikkelen en bijleren. In dit kader is ook de **financiering van de Centra voor Basiseducatie hervormd** (zie ook 2.2.10.). Vanaf 1 september 2019 worden de middelen voor basiseducatie open-end en zullen de middelen het aantal cursisten volgen. Dit zal de centra toelaten om in te gaan op vragen naar meer geletterdheidsaanbod.

Tertiair onderwijs

Zowel de toegang tot als de kwaliteit van het hoger onderwijs blijven prioriteiten voor de Vlaamse Regering.

De opleidingen van het hoger beroepsonderwijs (HBO) behoorden al tot het hoger onderwijs, maar door de **omvorming tot graduaatsopleidingen** zullen ze studenten aantrekken die vandaag niet kiezen voor het hoger onderwijs en op deze manier bijdragen aan een verdere democratisering van het Vlaams hoger onderwijs. De HBO-opleidingen, die nu nog in het volwassenenonderwijs ingericht worden, worden vanaf volgend academiejaar als graduaatsopleiding aan de hogeschool aangeboden. De toekomstige graduaatsopleidingen zullen gedurende de eerste inrichtingsjaren worden gefinancierd o.b.v. een open-end-mechanisme. Op die manier volgt het budget de studentenaantallen. De graduaatsopleidingen zullen meer studenten en cursisten naar de hogescholen doen trekken. Die verhoogde instroom en de nood aan specifieke lokalen of materiaal om de nieuwe opleidingen in te richten, zorgen voor extra kosten. De Vlaamse Regering zal vanaf 2019 jaarlijks 10 miljoen euro extra investeringsmiddelen voor de hogescholen voorzien, zodat ze hun infrastructuur kunnen aanpassen of extra les- en praktijklokalen kunnen voorzien.

Ook in 2018 werd volop ingezet op **oriëntering en toeleiding**. De oriënteringsproef Columbus voor alle leerlingen in het laatste jaar van het secundair onderwijs wordt verder ontwikkeld. Hiervoor wordt tot 2019 een jaarlijkse subsidie van 200.000 euro toegekend. Begin 2018 lanceerde het Vlaams Ministerie van Onderwijs de website *opleiding in cijfers*. Het doel van de website is het verder ondersteunen van studenten in hun studiekeuzeproces en het bieden van meer informatie over de gekozen opleiding en instelling. De Vlaamse Regering besliste om niet-bindende generieke instellingsneutrale instaptoetsen verplicht te maken voor de universitaire opleidingen burgerlijk ingenieur en burgerlijk ingenieur-architect.

Op 18 mei 2018 bekrachtigde de Vlaamse Regering het decreet dat het **nieuwe kwaliteitszorgstelsel in het hoger onderwijs** definitief vaststelt. De instellingsreview wordt de basis van het gehele proces van verantwoording van de kwaliteit van opleidingen in het Vlaamse hoger onderwijs. De context van de instelling en de eigen regie door de instelling staan hierbij centraal. Enerzijds wordt de implementatie, opvolging en bijsturing van het onderwijsbeleid beoordeeld. Anderzijds moet blijken dat instellingen zelf in staat zijn om de kwaliteit van hun opleidingen te borgen. Opleidingen van Vlaamse universiteiten en hogescholen die succesvol een accreditatie behalen of behaald hebben, moeten voortaan niet meer periodiek gevisiteerd worden door een extern evaluatieorgaan. De accreditatie van die opleidingen wordt automatisch verlengd bij het behalen van een positief eindoordeel in de instellingsreview.

3.4 Onderzoek en ontwikkeling (O&O)

3.4.1 Stand van zaken

De O&O-intensiteit van Vlaanderen (Vlaams Gewest) bedraagt volgens de recentste cijfers 2,7% (2016, Eurostat) en het behaalde daarmee het hoogste cijfer ooit. Bij de start van de Europa 2020-strategie in 2010 haalde Vlaanderen 2,21%. De bruto binnenlandse uitgaven voor O&O (de optelsom van de O&O-uitgaven van bedrijven + overheden + hoger onderwijsinstellingen + instellingen zonder winstoogmerk) in Vlaanderen liepen in 2016 op tot 6,723 miljard euro.

Kernindicator	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Streef doel 2020	Afstand (+ plaats EU- 28)
Bruto binnenlandse uitgaven O&O (%)	2,06	2,21	2,33	2,53	2,55	2,59	2,68	2,70	3	0,30 ppt 6 op 28 (in 2016)
In miljoen euro	4.149	4.641	5.088	5.676	5.827	6.073	6.469	6.723		

3.4.2 Maatregelen

Het wetenschaps- en innovatiebudget in 2018 bedraagt 2,512 miljard euro waarvan 1,608 miljard euro voor O&O. In 2018 besteedde de Vlaamse overheid een bijkomend (eenmalig) budget van 72 miljoen euro aan O&O&I. De grootste bedragen van de (eenmalige) investeringen in 2018 gingen naar Imec Mobildata (28,933 miljoen euro), Flanders Make (15 miljoen euro), O&O innovatiesteun (15 miljoen euro) en het FWO (7,5 miljoen euro).

In 2019 is een **recurrente opstap van 280 miljoen euro** voorzien en een **eenmalige investering van 120 miljoen euro** voor nieuw beleid in het domein van EWI. De grootste bedragen van de (recurrente) provisie voor O&O in 2019 gaan naar FWO (40 miljoen euro), BOF (35 miljoen euro), IOF (20 miljoen euro),

beleidsagenda artificiële intelligentie (32 miljoen euro), beleidsagenda cyber security (20 miljoen euro) en beleidsagenda Personalised Medicine (20 miljoen euro).

De versterking van het **zeewetenschappelijk onderzoek en de Blauwe Groei** blijven belangrijke aandachtspunten. Vanaf 2019 zal het Vlaams Instituut voor de Zee (VLIZ) ook nog 2 miljoen euro aan bijkomende onderzoeksmiddelen kunnen inzetten om onderzoeksvragen aan te pakken die inspelen op de noden van de Blauwe Cluster.

Eind 2017 werd een oproep (1 miljoen euro) gelanceerd voor projectvoorstellen voor 'Citizen Science', of '**burgerwetenschap**'. De oproep was zo succesvol dat werd beslist in november 2018 om nog meer sterke projecten te ondersteunen en werd er bijkomend 900.000 euro voorzien. Begin 2019 werd een Vlaams expertisecentrum voor burgerwetenschap Scivil opgericht, dat als netwerkorganisatie de expertise rond burgerwetenschap in Vlaanderen wil bundelen en versterken.

3.5 Klimaat en energie

3.5.1 Stand van zaken

Wat de Europa 2020-doelstellingen inzake klimaat en energie betreft, blijven de uitdagingen voor Vlaanderen groot. De EU heeft voor de periode 2013-2020 **broeikasgasemissie-reductiedoelstellingen** bepaald zowel voor de Europese Unie als geheel, verdeeld over ETS en non-ETS, als voor de non-ETS in de lidstaten afzonderlijk. Binnen België is de nationale broeikasgasemissiereductiedoelstelling verdeeld over de federale overheid en de drie gewesten. Het Vlaams gewest moet t.o.v. 2005 tegen 2020 15,7% besparen en krijgt zodoende voor de periode 2013-2020 een emissieruimte toebedeeld van 352Mt (in CO₂-eq.). De beoordeling van het al dan niet halen van de broeikasgasemissiereductiedoelstelling gebeurt gecumuleerd over de ganse periode (tot 2020), omdat de jaarlijkse broeikasgasuitstoot gevoelig kan schommelen ingevolge weersomstandigheden. Gecumuleerd over de periode 2013-2017 werd 221Mt van de emissieruimte gebruikt, wat overeenstemt met de doelstelling van 352Mt in de periode 2013-2020. Het Vlaams **primair energieverbruik** is in 2017 (1632 PJ) nagenoeg onveranderd gebleven t.o.v. 2016 (1618 PJ) en ligt hiermee terug op het niveau van 2013 (1609 PJ). Vlaanderen maakt vorderingen m.b.t. zijn doelstelling 2020 **inzake hernieuwbare energie** (Energieplan 2020), we stellen ook een stijgend verloop vast van het aandeel hernieuwbare energie in het bruto finaal energiegebruik tot 1,63 Mtoe (of 6,7%) in 2017.

Kern-indicatoren	2005	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
Broeikasgasemissies niet-ETS broeikasgasemissies scope 13-20 ⁴² (Mton)	46,1	46,7	-	-	-	-	45,4	43,0	44,3	44,6	43,5	-15,7% broeikasgas-emissies t.o.v. 2005	Gecumuleerd over de periode 2013-2017 werd 221Mt van de emissieruimte gebruikt, wat overeenstemt met de doelstelling van 352Mt in de periode 2013-2020.
Primair energiegebruik, excl. niet-energetisch (PJ)	1756	1811	1670	1769	1647	1583	1609	1469	1499	1618	1632	Jaarlijkse energiebesparing van 1,5% in de periode 2014-2020 ⁴³	
Hernieuwbare energie (HE) -hoeveelheid HE (Mtoe)	0,48	0,66	0,85	1,14	1,09	1,31	1,40	1,35	1,43	1,57	1,63	2,156 Mtoe	0,526 Mtoe
-aandeel HE in bruto finaal energiegebruik (%)	1,9	2,6	3,6	4,5	4,6	5,5	5,7	5,8	6,0	6,5	6,7		

De Vlaamse Regering heeft de voorbije jaren belangrijke stappen⁴⁴ gezet, die resulteerden in een goedkeuring op 20 juli 2018 van **een ontwerp van Vlaams Energieplan 2021-2030** (zie ook 2.4.4.) alsook een **ontwerp van Vlaams Klimaatbeleidsplan 2021-2030**. Resultaat en doorbraak in deze regeerperiode is dat er meerdere **langetermijnmijlpalen** voor het Vlaams energiebeleid principieel zijn vastgelegd door de Vlaamse Regering:

⁴² Bij de bepaling van de Belgische niet-ETS doelstelling werd rekening gehouden met de opname van bijkomende emissies onder ETS vanaf de periode 2013-2020 (scope 13-20). De niet-ETS broeikasgasemissies worden daarom uitgedrukt rekening houdende met deze ETS scope-uitbreiding en zijn gebaseerd op de CRF-rapportering dd 15/03/2019.

⁴³ komt overeen met een totale besparing van 172 PJ in de periode 2014-2020

⁴⁴ 1,5% van de gemiddelde jaarlijkse energieverkopen aan eindverbruikers tussen 2010 en 2012. Voor Vlaanderen komt dit overeen met een totale besparing van 172 PJ in de periode 2014-2020.

- 16 december 2014: Engagementsverklaring van stakeholders en start van het traject 'Renovatiepact'.
- 16 juni 2016: Engagementsverklaring van stakeholders en start van het overkoepelend energietransitietraject Stroomversnelling.
- 19 mei 2017: Goedkeuring door de Vlaamse Regering van de Vlaamse Energievisie 2030-2050 als het resultaat van overleg met meer dan 40 stakeholders uit de industrie, de academische wereld, sociale partners, verscheidene sectorfederaties en de burgers via het traject Stroomversnelling. Bij de visietekst horen 53 concrete actiepunten.
- 30 juni 2017: Goedkeuring door de Vlaamse Regering van de startnota Energietransitie als onderdeel van het traject Visie 2050.
- 30 maart 2018: Verwelkoming door de Vlaamse Regering van het Interfederaal Energiepact als een belangrijke ambitie-nota voor de verdere implementatie van de noodzakelijke energietransitie.
- 20 juli 2018: Goedkeuring door de Vlaamse Regering van het ontwerp van Energieplan 2021-2030 met daarin zowel een kader voor het langetermijn-energiebeleid alsook tal van concrete acties en initiatieven waarmee we het energieverbruik omlaag halen, het aandeel hernieuwbare energie doen toenemen en onze energie-infrastructuur slimmer en flexibeler maken. Binnen de Vlaamse bevoegdheden wordt o.a. werk gemaakt van een kostenefficiënte energetische renovatie van Vlaamse gebouwen, sociale woningen, residentiële en tertiaire gebouwen en een ambitieuze verduurzaming van het voertuigenpark.
- 20 juli 2018: Goedkeuring door de Vlaamse Regering van het ontwerp van Klimaatbeleidsplan 2021-2030. <https://www.lne.be/vlaams-klimaatbeleidsplan>
- 31 december 2018: Indiening van het ontwerp van gecompileerd nationaal Energie- en Klimaatplan bij de EC. Daarin wordt een concreet pad inzake energie-efficiëntie en de inzet van hernieuwbare energiebronnen vastgelegd tot 2030.

- Alle (bestaande) woongebouwen moeten tegen 2050 gemiddeld energiezuinig zijn als de huidige energetisch performante nieuwbouw. De lange termijndoelstelling zal op gebouwtype worden gedifferentieerd;
- Niet-woongebouwen moeten uiterlijk 2050 klimaatneutraal zijn;
- Aandeel groene stroom moet toenemen tot 40% van de elektriciteitsproductie tegen 2030 en tot 100% tegen 2050 (op Belgisch niveau);
- Relatieve energie-efficiëntie in de industrie moet verhogen met 10% tegen 2030 (t.o.v. baseline 2020).

Het ontwerp van **Vlaams Energieplan 2021-2030** bevat ook tal van concrete acties en initiatieven waarmee we het energieverbruik reduceren, het aandeel hernieuwbare energie doen toenemen en de energie-infrastructuur slimmer en flexibeler maken. Binnen de Vlaamse bevoegdheden wordt o.a. werk gemaakt van een kostenefficiënte energetische renovatie van Vlaamse overheidsgebouwen, sociale woningen, residentiële en tertiaire gebouwen en een ambitieuze verduurzaming van het voertuigenpark.

3.5.2 Maatregelen inzake reductie broeikasgasemissies niet-ETS-activiteiten

Door uitvoering van het Vlaams Klimaatbeleidsplan wil Vlaanderen in 2030 in de niet-ETS-sectoren een broeikasgasemissiereductie realiseren met 35% ten opzichte van 2005. Een **langetermijn klimaatvisie 2050 is in voorbereiding tegen eind 2019**. Concrete broeikasgasreductiemaatregelen die in 2018/2019 zijn uitgevoerd en/of gepland:

- de maatregelen en investeringen opgesomd in de hieronder uitgewerkte paragrafen over **energie-efficiëntie en hernieuwbare warmte**;
- maatregelen in diverse beleidsdomeinen die gefinancierd worden door het Vlaams Klimaatfonds. Onderstaande **tabel geeft een overzicht van de door het Klimaatfonds overgedragen sommen aan de entiteiten die instaan voor de uitvoering van de mitigatiemaatregel en die reeds werden uitgevoerd**.

Klimaat- en energie-acties	2016	2017	2018
Onderwijs	0	24.000.000	18.000.000
Inregeling van ketels en REG-investeringen in onderwijs-gebouwen (AGION)	0	14.000.000	8.178.000
Inregeling van ketels, stookplaatsrenovatie en REG-investeringen in onderwijs-gebouwen (GO!)	0	4.000.000	2.247.000
Inregeling van ketels en REG-investeringen in onderwijs-gebouwen (Fonds Hoger Onderwijs)	0	5.125.000	6.875.000
STEM-oproep en de oproep Klimaattraject (Fonds Dep. Onderwijs)	0	875.000	700.000
Mobiliteit	180.888	12.640.032	7.500.000
Vergroening voertuigen van De Lijn	0	12.500.000	7.500.000
Flanders Logistics-consulent groene/duurzame logistiek	155.888	69.832	0
Uitbouw van walstroomfaciliteiten	0	70.200	0
Laadpaalinfrastructuur voor 5 park en rides	25.000	0	0
Gebouwen	20.109.125	42.198.000	54.345.000
Uitgaven m.b.t. grondige energetische renovaties en vervangingsbouw van sociale huisvesting	20.000.000	20.000.000	23.000.000
Opzetten van een structurele werking van gespecialiseerde energieconsulenten voor onroerend erfgoed	109.125	0	0
Actieplan Energie-Efficiëntie via Vlaams Energie Bedrijf	0	0	2.025.000
Verbeteren Energie-efficiëntie van de gebouwen in de sector WVG	0	7.000.000	10.000.000
Culturele infrastructuur met bovenlokaal belang	0	3.000.000	5.000.000
Actieplan HFB inzake interne maatregelen voor de klimaatimpact op de gebouwen van de Vlaamse overheid	0	12.198.000	13.320.000
Energiebesparende investeringen in gebouwen van vzw de Rand	0	0	1.000.000
Landbouw	97.500	3.767.979	3.234.775
Project voor energie-advies aan landbouwers Enerpedia	97.500	48.243	0
Vervolg project voor energie-advies aan landbouwers Enerpedia	0	119.736	0
Bijkomende broeikasgasemissie-reducerende maatregelen door het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds	0	3.600.000	3.000.000
Cofinanciering EFRO project GLITCH: innovatie koolstofarme glastuinbouw	0	0	234.775
Energie	0	0	6.516.000
Ondersteuning van lokale energieprojecten i.k.v. burgeruitdagingen van Stroomversnelling	0	0	6.516.000

Daarnaast bereidt de Vlaamse Regering het **Vlaams Adaptatieplan voor de periode 2021-2030** voor. In het kader van de strijd tegen klimaatverandering keurde de Vlaamse Regering op 29 maart 2019 haar **Actieplan Klimaat** goed. Om investeringen in broeikasgasemissiereducerende maatregelen via het Klimaatfonds te versnellen, beslist de Vlaamse Regering nu reeds over de aanwending van 75 miljoen euro die vanaf mei 2019 in het Klimaatfonds binnenkomen en worden de verschillende vakministers gemachtigd om de betrokken agentschappen en organisaties hierover in te lichten, zodat die de nodige voorbereidende stappen kunnen zetten met het oog op een zo spoedig mogelijke realisatie van de investeringen op het terrein.

3.5.3 Maatregelen ter verbetering van de energie-efficiëntie

De uitdagingen om tot een woningenbestand te komen met veel betere energieprestaties, zijn groot. Via samenwerking met ruim 30 stakeholders is het de betrachting om via een **Renovatiepact** een kader en optimale instrumentenmix te ontwikkelen die leidt tot meer en grondigere renovaties. De verdere uitwerking van het Renovatiepact wordt maximaal ingebed in de uitvoering van het ontwerp Vlaams Energieplan 2021-2030.

Om het traject naar de realisatie van de langetermijndoelstelling voor elke woning te visualiseren, werd de **woningpas** (een **digitaal paspoort** van elke woning, raadpleegbaar door de woningeigenaar en de door hem gemachtigden) ontwikkeld. Eind 2018 werd een eerste release van de woningpas licht gerealiseerd. In 2019 wordt de woningpas stapsgewijs aangevuld met bijkomende thema's, waaronder woningkwaliteit, vergunningen, het renovatieadvies uit het vernieuwde EPC.

Begin januari 2019 is het **EPC+** gelanceerd, waarin het **woninglabel** (van A+ tot F) en concrete **renovatieaanbevelingen** richting energiedoelstelling 2050 zijn opgenomen (zie ook 2.4.2). Voor eengezinswoningen wordt ook een raming van de investeringskosten voor deze renovatiewerken meegegeven. Om het bewustzijn rond het label en de energieprestatie van woningen bij de burger te vergroten, zal daarom in 2019 een webapplicatie 'Benchmarktool EPC' worden ontwikkeld waarin de burger zijn label indicatief kan berekenen en benchmarken met het Vlaamse woningenpark.

Voor de **residentiële gebouwen** zijn onder meer nog volgende **bijkomende maatregelen** voorzien: het invoeren vanaf 2019 van een tijdelijke premie voor een warmtepompboiler, het uitwerken van een aanpak voor de versnelling van de vernieuwingsgraad van verwarmingsinstallaties, het invoeren van een verbod op stookolieketels (bij nieuwbouw en ingrijpende energetische renovatie) vanaf 2021, het niet langer aansluiten op aardgas van woningen in nieuwe verkavelingen vanaf 2021, de geleidelijke verstrenging van de 'E-peil'-eis bij ingrijpende energetische renovaties en het invoeren dat er bij notariële overdracht in volle eigendom van een residentiële woning - binnen de vijf jaar drie van zes energie-efficiëntie maatregelen aanwezig moeten zijn. De zes maatregelen zijn doorgedreven dakisolatie, muurisolatie, vensterisolatie, vloerisolatie, condensatieketel of warmtepomp en hernieuwbare energieboiler. Drie van de zes maatregelen gelden ook voor **niet-residentiële gebouwen**. In de verdere uitwerking van deze maatregel zal prioritair uitvoering worden gegeven aan twee gebouwschilmaatregelen.

De Vlaamse Regering besliste om de looptijd van de bestaande Energiebeleidsovereenkomsten (EBO's) met twee jaar te verlengen tot 2022. Via het beleidsinstrument van de EBO engageren **energie-intensieve ondernemingen** zich om over de looptijd van de overeenkomst energiebesparende maatregelen door te voeren. Er zijn 341 vestigingen toegetreden tot de EBO's. Door de verlenging zullen toegetreden ondernemingen een nieuw energieplan indienen in 2019. De verlenging zorgt ervoor dat de energieplannen die worden ingediend in de tweede ronde van de EBO's effectievere maatregelen zullen bevatten aangezien ze gebaseerd zijn op een recentere audit. Ook de **KMO's** doen inspanningen. Er zijn nu vijf proefprojecten voor mini-EBO's lopende, met Horeca Vlaanderen, Fevia, Agoria, Comeos en Boerenbond.

3.5.4 Maatregelen voor de toename aandeel hernieuwbare energie

Wat betreft groene stroom zit Vlaanderen op koers om de Vlaamse subdoelstellingen voor 2020 te halen. Tal van acties werden opgestart in het kader van de conceptnota **Zonneplan 2020** van de Vlaamse Regering. In uitvoering van dit plan werd bijvoorbeeld de **zonnekaart** ontwikkeld en werd het minimumaandeel hernieuwbare energie in nieuwbouw verhoogd. Er werd tevens een minimumaandeel hernieuwbare energie ingevoerd voor vergunningsplichtige ingrijpende energetische renovaties.

Begin 2018 werd de **zonnegids** gelanceerd als praktische leidraad voor initiatiefnemers van grote zonnepanelenprojecten met o.a. een modelbestek dat openbare besturen kunnen gebruiken om hun daken voor PV ter beschikking te stellen aan derden, een leidraad voor bedrijven die met participatie van hun werknemers een zonneproject willen realiseren op hun bedrijfsdak.

De acties uit de conceptnota **Windkracht 2020** van de Vlaamse Regering worden verder uitgerold in 2019. Lokale besturen zijn hierbij een cruciale partner. Via de **windgids** krijgen de lokale besturen en andere betrokken partners praktische informatie om windprojecten te ontwikkelen. Daarbij wordt maximaal ingezet op de opbouw van een **breed draagvlak via participatie** met de omwonenden.

De bijkomende maatregelen voor groene warmte uit het **Warmteplan** worden versneld uitgevoerd via de calls groene warmte (10 grote projecten in 2018) en de uitrol van verschillende **nieuwe warmtenetten** in Antwerpen, West-Vlaanderen enz. In 2018 werd de Vlaamse waarborgregeling actief voor het opsporen en winnen van aardwarmte in de diepe ondergrond.

Via een **warmtekaart** werden in heel Vlaanderen de zones aangeduid waar het minder of meer rendabel is om een warmtenet aan te leggen en/of (micro-)WKK-installaties te bouwen.

Om burgers, partners en beleidsmakers te stimuleren en bij te staan in de transitie naar een duurzame energievoorziening wordt zo veel mogelijk informatie over energieverbruik, energiebesparing en de productie van groene energie in Vlaanderen gecentraliseerd via www.energiesparen.be. In 2018 werd www.stroomvoorspeller.be ontwikkeld waarmee iedereen in realtime kan zien hoeveel energie alle zonnepanelen en windmolens op land produceren en wat hun aandeel is in het energieverbruik op ieder moment van de dag.

Het Vlaams Energieagentschap ontwikkelde de **Energiekaart** waarin de meest recente gevalideerde cijfers over groene energie in Vlaanderen alsook gemeenterapporten worden gebundeld. Ook wie wil mee-investeren in een lokaal wind- of zonneproject kan gemakkelijk opzoeken bij welke energiecoöperatie men terecht kan. In de toekomst wordt de Energiekaart uitgebreid met o.a. cijfers over de energiezuinigheid van ons gebouwenpark, een overzicht van de lokale Energiehuizen, premie-info, enzovoort. Kortom: alle energie-informatie op één centrale plek: www.energiesparen.be/energiekaart

Tot slot bouwt de Vlaamse Regering aan de **uitrol van een slim en flexibel elektriciteitsnet** (zie ook 2.4.2.).

3.6 Armoede en sociale uitsluiting

3.6.1 Stand van zaken

Kernindicator		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
Samengestelde indicator (personen in armoede of sociale uitsluiting)	%	14,5	14,7	15	16	15,4	15,3	15,0	14,5	13,5	10,5%	3,0 ppt (2 op 28 in 2017)
	Aantal x 1.000	900	910	940	1.000	970	970	960	940	880	650 tegen 2020 (=daling met 30% of -280.000 personen t.o.v. 2008)	230

Kernindicator		2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Streefdoel 2020	Afstand (+ plaats EU-28)
kinderen met gestandaardiseerd beschikbaar huishoudinkomen onder de armoederisicodrempel na sociale transfers %	%	9,8	11	10,4	11,2	12,1	13,6	11,7	11,7	10,3	5%	5,3 ppt (3 op 28 in 2017)
	Aantal x 1.000	120	140	130	140	150	170	150	150	130	60 tegen 2020 (=daling met 50% of 60.000 kinderen t.o.v. 2008)	70

Armoedebestrijding blijft een maatschappelijke noodzaak in Vlaanderen. Voor 2017 kan vastgesteld worden dat wat zowel de Europa 2020-indicator (personen in armoede of sociale uitsluiting) en kinderarmoede betreft, het cijfer het beste is sinds 2009 en Vlaanderen binnen de EU-28 een 2de positie bekleedt. Voor de 3 subindicatoren (armoederisico, ernstige materiële deprivatie en zeer lage werkintensiteit) van de samengestelde indicator (EU SILC 2017) kunnen volgende vaststellingen worden gedaan. 9,8% van de Vlamingen leeft in een gezin met een inkomen onder de armoederisicodrempel. Vlaanderen doet het veel beter dan Wallonië (21,2%), het BHG (33,3%), België (15,9) en binnen de EU-28 (16,9%) scoort Vlaanderen als 2de beste. Inzake ernstige materiële deprivatie noteert Vlaanderen 2% en haalt Vlaanderen een 3de plaats in de EU-28 (6,6%). Ook hier noteert Vlaanderen veel sterker dan Wallonië (8,3%), het BHG (12,5%) en België (6,6%). Wat de subindicator zeer lage werkintensiteit (0-59 jaar) betreft, scoort Vlaanderen (8,5%) opnieuw beter dan Wallonië (18,5%), het BHG (23,9%) , België (13,5%) en de EU-28 (9,5%), maar hier haalt Vlaanderen een minder sterke notering in de EU-28 met een 14de plaats.

3.6.2 Maatregelen

De Vlaamse overheid blijft inzake armoedebestrijding doorgedreven inspanningen op alle bestuursniveaus en beleidsdomeinen leveren. In het **Vlaams actieplan armoedebestrijding** wordt een armoedebestrijdingsbeleid uitgetekend o.b.v. concrete doelstellingen geformuleerd voor elk van de sociale grondrechten (participatie, maatschappelijke dienstverlening, inkomen, gezin, onderwijs, vrijetijdsbesteding, werk, wonen en gezondheid). Elk lid van de Vlaamse Regering is verantwoordelijk voor de realisatie van deze doelstellingen binnen het kader van zijn of haar beleidsdomeinen. Het betreffen zowel acties binnen een beleidsdomein als beleidsdomein-overschrijdende acties die noodzakelijk zijn om de transitie in de aanpak van armoede in het algemeen en bij gezinnen met jonge kinderen in het bijzonder, te realiseren.

De focus van het Vlaamse armoedebestrijdingsbeleid ligt op **gezinnen met jonge kinderen**. De eerste levensjaren van een kind zijn cruciaal voor diens ontwikkeling. In dit kader subsidiëren we voor de periode 2017-2019 opnieuw projecten die vernieuwende en verbrede laagdrempelige initiatieven nemen inzake gezinsondersteuning voor aanstaande gezinnen en gezinnen met jonge kinderen met het oog op de bestrijding van kinderarmoede. Belangrijk hierbij te vermelden is dat er nu nog vroeger in ondersteuning wordt voorzien (al vanaf de zwangerschap), dat gezinnen meer integrale begeleiding kunnen krijgen en dat men meer resultaatgericht dient te werken. De projecten worden tevens ondersteund via een lerend netwerk.

Deze Vlaamse Regering is de eerste die ook een specifiek **Energiearmoedeprogramma** heeft opgemaakt. Hierin werden 34 concrete acties opgenomen, dewelke energiearmoede aanpakken aan de bron en waarover de Vlaamse overheid jaarlijks rapporteert. Uit de voortgang van deze jaarlijkse evaluaties blijkt duidelijk dat dit plan zo goed als uitgevoerd is.

Ook al beschikken we in Vlaanderen over een uitgebreid sociaal vangnet en kunnen we bij diverse overheden terecht voor een heel gamma aan tegemoetkomingen en maatregelen, slaagt niet iedereen er in deze rechten effectief op te nemen. Vanuit de doelstelling om preventief te werk te gaan, zette de Vlaamse overheid verder in op automatische rechtentoekenning waar mogelijk, naast administratieve vereenvoudiging en proactieve dienstverlening. Daar de voorwaarden en criteria voor het bepalen van de doelgroepen van **sociale correcties** vaak verschillen van regelgeving tot regelgeving nam de Vlaamse overheid het initiatief om de voorwaarden en criteria om als begunstigde in aanmerking te komen voor sociale correcties, in kaart te brengen en te evalueren. De analyse van deze inventaris toonde aan dat er in Vlaamse regelgeving geen uniforme definiëring van inkomenscomponenten of een gezinsbegrip bestaat. In 2019 start een wetenschappelijk onderzoek om op dit vlak binnen Vlaanderen stappen vooruit te zetten.

De nieuwe EU SILC-cijfers tonen ook het belang aan om gezinnen met een zeer lage werkintensiteit te ondersteunen. Gezinnen met een zeer lage werkintensiteit zijn namelijk de groep met het hoogste armoederisico in Vlaanderen. De opgestarte projecten **outreaching⁴⁵ en aanklappend werken t.a.v. gezinnen met een (zeer) lage werkintensiteit** zullen dan ook van nabij verder opgevolgd worden, onder andere via de lerende netwerken.

Inzake armoedebestrijding wordt ook zeer sterk ingezet op het niveau van de **lokale besturen**. Het werken op het niveau van de lokale besturen laat immers toe om de ruimtelijke concentratie van problemen gericht aan te pakken en verhoogt zo de kans op snel zichtbare en voelbare resultaten. De lokale besturen zijn dan ook de partner bij uitstek om de lokale regie op te nemen. Om de lokale besturen beter te kunnen ondersteunen in hun regierol werd deze rol onder de loep genomen door een wetenschappelijk onderzoek. O.b.v. de resultaten van dit onderzoek en een bredere evaluatie van de huidige ondersteuning, is het huidig ondersteuningsaanbod bijgestuurd en geoptimaliseerd.

Op 9 februari 2018 ging het nieuw **decreet lokaal sociaal beleid** in voege dat ingaat op vier aspecten, namelijk lokaal sociaal beleid als onderdeel van de meerjarenplanning van het lokaal bestuur, regie van de lokale sociale hulp- en dienstverlening, het bevorderen van een toegankelijke hulp- en dienstverlening en het aanpakken van onderbescherming (waaronder het realiseren van de functies en werkingsprincipes van een samenwerkingsverband geïntegreerd breed onthaal en vermaatschappelijking van de lokale sociale hulp- en dienstverlening). De Vlaamse Regering bepaalde ook een aantal Vlaamse beleidsprioriteiten in het kader van lokaal sociaal beleid, namelijk lokale besturen nemen een regierol op het vlak van lokaal sociaal beleid, lokale besturen realiseren de functies en werkingsprincipes van een

---

⁴⁵ In Vlaanderen lopen via ESF en VDAB verschillende outreachende projecten om mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt te activeren, waaronder gezinnen in armoede, ex-gedetineerden, laaggeschoolde vrouwen met een migratieachtergrond.

samenwerkingsverband geïntegreerd breed onthaal en lokale besturen nemen maatregelen die de vermaatschappelijking van de lokale sociale hulp- en dienstverlening stimuleren. Onder **vermaatschappelijking van de zorg** begrijpt de Vlaamse overheid het streven om kwetsbare doelgroepen een eigen zinvolle plek in de samenleving te laten innemen, hen daarbij waar nodig te ondersteunen en de zorg zoveel mogelijk geïntegreerd in de samenleving te laten verlopen. De Vlaamse overheid wil naast haar eigen verantwoordelijkheden de bevolking sensibiliseren voor deelname aan, oprichting, organisatie of gebruik van initiatieven van **informele en vrijwillige zorg**.

Uit onderzoek blijkt dat mensen in armoede minder kansen hebben om duurzaam relaties aan te knopen en te onderhouden. Een versterkt sociaal netwerk kan de levenskwaliteit van mensen in armoede ten goede komen. Er werd een wetenschappelijk onderzoek omtrent informele netwerkversterking bij mensen in armoede gevoerd. Op basis hiervan werd een projectoproep gelanceerd die zich toespitst op het model waarbij een vrijwillige sleutelfiguur ingeschakeld wordt om een persoon in armoede te ondersteunen, de zogenaamde **buddywerkingen**. Er wordt gefocust op dit model gezien er in de studie wordt aangetoond dat dit een relatief jong model is, waarbij tevens ruimte voor versterking is. Bovendien voorziet de Vlaamse overheid al in reguliere Vlaamsbrede financiering van organisaties die werkzaam zijn o.b.v. andere werkmodellen (bv. de verenigingen waar armen het woord nemen als lotgenotennetwerk, Welzijnsschakels als vrijwilligerswerking, Lus vzw als persoonlijk netwerk, Domo vzw als contextgericht werken via organisatie...).

Tenslotte heeft de Vlaamse overheid van meet af aan ingezet op het tegengaan van voedselverspilling in combinatie met de verdeling van voedseloverschotten naar de meest kwetsbaren uit onze maatschappij. Binnen deze opdracht werd onder meer de webapplicatie '**de Schenkingsbeurs**' uitgebouwd. Deze dient om voedseloverschotten te bestrijden door schenkingen aan sociale organisaties te vergemakkelijken, met absolute aandacht voor kwaliteit en voedselveiligheid. Tussen juni 2017 en juli 2018 werd via de app in Vlaanderen voor een totaal van 104 ton aan kwalitatieve voedseloverschotten geschonken. Daarnaast wordt geïnvesteerd in de opstart van vijf regionale sociale distributieplatformen om de verdeling van voedseloverschotten op logistiek vlak te ondersteunen.

Sinds 1 januari 2019 heeft Vlaanderen de uitbetaling van de kinderbijslag overgenomen. Deze werd omgevormd tot het **Groeipakket**, het geheel van financiële tegemoetkomingen dat de Vlaamse overheid voorziet voor elk kind in elk gezin met volgende uitgangspunten:

- Het Groeipakket is een **recht van het kind** en dus niet langer meer gekoppeld aan de arbeidssituatie van de ouder. Elk kind is gelijk, met eenzelfde basisbedrag van bij de start, met een focus op jonge startende gezinnen;
- **Brede inzet van de sociale toeslag:** voor alle gezinnen met een bescheiden inkomen (onder bepaalde inkomensgrens), dus ook losgekoppeld van het professioneel statuut van de ouder. Ook werkende arme gezinnen krijgen recht op een sociale toeslag. Verruiming toekenning sociale toeslag (inkomensgrens 30.984 euro): van 10% naar 19,5% kinderen met een sociale toeslag, ofwel 152.000 nieuwe kinderen die hier vroeger geen recht op hadden (+9,5 procentpunt). Bijna 1 kind op 5 krijgt dus een sociale toeslag (315.000 kinderen), ofwel 178.631 gezinnen tegenover 91.839 in het oude systeem. Daarnaast zal er nog een verruiming komen van de sociale toeslag, omdat gezinnen die minstens 3 kinderen hebben, waarvan minstens 1 kind geboren na 2018, recht kunnen hebben op sociale toeslag als gezinsinkomen lager ligt dan 61.200 euro;
- **Automatische rechtentoekenning** zodat geen gezinnen uit de boot vallen (wie geen aanvraag doet wordt opgepikt, automatische toekenning sociale toeslagen, schooltoeslag, kinderopvangtoeslag, kleutertoeslag)

- Om voor de jonge kinderen de participatie aan niet-inkomensgerelateerde kinderopvang en kleuteronderwijs te stimuleren, zijn er met het Groeipakket 2 nieuwe toeslagen ingevoerd vanaf 2019, nl. de **kinderopvangtoeslag** en de **kleutertoeslag**;
- Met de **selectieve participatietoeslag**, de huidige schooltoelage, wordt vanaf het schooljaar 2019-2020 verder ingezet op de ondersteuning van kinderen en gezinnen inzake onderwijs. Communicatief wordt deze de schooltoeslag genoemd. Er wordt meer dan 30 miljoen euro extra geïnvesteerd, vooral voor hogere bedragen in het SO. Ook de inkomstengrensbetragten worden opgetrokken en heeft als gevolg dat minstens de huidige doelgroep behouden blijft, maar dat ook meer mensen van deze ondersteuning kunnen genieten.

Het is zeker een expliciete keuze om met het Groeipakket meer in te zetten op kinderen uit gezinnen met lage inkomens. Het budget voor sociale toeslagen is opgetrokken tot 9% (345 miljoen euro) van het totaalbudget (3,8 miljard euro), waar dat vroeger 3,4% was (exclusief budget schooltoelagen). Het Groeipakket zorgt voor een echte en significante impact op het armoederisico en de armoedekloof, zowel voor bestaande als nieuwe gezinnen (zie tabel)

Gezinnen	Daling armoederisico	Daling aantallen	Daling armoedekloof
Nieuwe gezinnen *	Van 8,6 naar 7,3 %	-16% van het aantal gezinnen in armoede	Gemiddeld 68,2 EUR per maand over alle gezinstypes
Nieuwe kinderen	Van 9,9 naar 8,4 %	-15% van het aantal kinderen in armoede	
Bestaande gezinnen **	Van 8,6 naar 8,1 %	-6% van het aantal gezinnen in armoede	Gemiddeld 55,3 EUR per maand over alle gezinstypes
Bestaande kinderen	Van 9,9 naar 9,6 %	-3% van het aantal kinderen in armoede	

*: 'nieuwe gezinnen': starten vanaf 2019 **: Bestaande gezinnen: ontvangingen voor 2019 al kinderbijslag

Ook inzake **onderwijs** en **werk** (zie ook 2.2.) en **wonen** (zie ook 2.4.4. en 2.4.8.) zijn aanzienlijke inspanningen inzake armoedebestrijding gevoerd.

3.7 Vlaams Sociaal scorebord

Omwille van het belang dat de Vlaamse Regering hecht aan de sociale dimensie van het ES, achtte de Vlaamse Regering het wenselijk om in het voorliggende VHP opnieuw een eigen **Vlaamse sociaal scorebord** op te nemen. Binnen de 3 dimensies, konden voor 11 van de 14 indicatoren⁴⁶ eigen Vlaamse cijfers worden opgesteld, voor 2 indicatoren (cursief gemarkeerd in onderstaande tabel)⁴⁷, werd een Vlaamse indicator gebruikt, die vrij nauw aansluit bij de Europese indicator, zodat een vergelijkende benadering mogelijk wordt. Voor één indicator (zelfgerapporteerde, onvervulde nood aan medische zorg (Jaar 2017)) was op Vlaams niveau nog geen cijfer voor 2017 beschikbaar. In onderstaande tabel

⁴⁶ **Opmerking Statistiek Vlaanderen:** Voor de monitoring van de Europese sociale indicatoren werkte de EC een ijking van de prestaties uit in 2018. Dat gebeurt door voor elke indicator de prestaties voor het laatste jaar in ogenschouw te nemen en ook de evolutie van het voorlaatste tot het laatst beschikbare jaar. Statistiek Vlaanderen hernaam die methode voor dit jaar.. Concreet worden de gestandaardiseerde waarden of z-scores berekend, en wordt het verschil met het landen-gemiddelde berekend. Op basis van de omvang van de afwijking krijgt de lidstaat dan het kenmerk 'bij de beste presteerders', 'beter dan gemiddeld', 'goed maar op te volgen', 'gemiddeld', 'zwak maar verbeterend', 'aandachtspunt' of 'kritiek'.

⁴⁷ **Opmerkingen sociaal scorebord (Bron: Statistiek Vlaanderen).**

(1) Aangezien data op regionaal niveau inzake de reële groei van het bruto beschikbaar inkomen van huishoudens per hoofd op regionaal niveau ontbreken, nam Vlaanderen de indicator bruto beschikbaar inkomen per inwoner.

(2) I.p.v. de indicator Beloning van werknemers per gewerkt uur nam Vlaanderen de indicator beloning per werknemer.

wordt de Vlaamse score voor deze indicatoren vergeleken in Belgisch en EU-28 perspectief. De algemene conclusie is dat Vlaanderen het inzake de sociale dimensie binnen de EU-28 zeer goed doet en meestal ook beter scoort van het Belgisch gemiddelde. Ook in vergelijking met vorig jaar (VHP 2018) heeft Vlaanderen een stap vooruit gezet: er zijn geen indicatoren met aandachtspunten meer en het aantal indicatoren waar Vlaanderen bij de beste presteerders behoort, is toegenomen.

VLAAMS SOCIAAL SCOREBORD (in BE en EU-28 perspectief)	VLG	BE	EU-28	BE	VLG ⁴⁸
Dimensie: Gelijke kansen en toegang tot de arbeidsmarkt					
Aandeel vroege schoolverlaters in % bevolking 18-24 jr (Jaar 2017)	7,2	8,9	10,6	Gemiddeld	Beter dan gemiddeld
Tewerkstellingskloof tussen mannen en vrouwen (Jaar 2017)	9,5	9,8	11,5	Gemiddeld	Gemiddeld
Verhouding inkomens kwintielen (Jaar 2017)	3,5	3,8	5,1	Beter dan gemiddeld	Beste presteerders
Personen met risico op armoede of sociale uitsluiting (Jaar 2017)	13,5	20,3	22,4	Gemiddeld	Beste presteerders
Aandeel jongeren niet in opleiding, aan het werk of training (NEET) (Jaar 2017)	7,2	9,3	10,9	Gemiddeld	Beter dan gemiddeld
Dimensie : Dynamische arbeidsmarkten en billijke arbeidsomstandigheden					
Werkzaamheidsgraad (20-64 jr) (Jaar 2017)	73,0	68,5	72,2	Aandachtspunt	Gemiddeld ⁴⁹
Werkloosheidsgraad (15-64 jr) (Jaar 2017)	4,4	7,1	7,6	Gemiddeld	Beter dan gemiddeld
Lange termijn werkloosheidsgraad (Jaar 2017)	1,5	3,5	3,4	Gemiddeld	Beter dan gemiddeld
Bruto beschikbare huishoudinkomen (index, 2008 = 100) Alternatief: Bruto beschikbaar inkomen per inwoner (euro) (Jaar 2015)	- 21.913	- 20.444	-	-	-
Beloning van werknemers per gewerkt uur (euro) Alternatief: Beloning per werknemer (euro KKP) (Jaar 2016)	- 48.508	- 49.369	- 35.867	-	-
Dimensie : Sociale bescherming en integratie					
Impact van sociale transfers op de armoedebestrijding (Jaar 2017)	49,5	39,5	34,0	Gemiddeld	Beste presteerders
Aandeel van de kinderen jonger dan 3 jaar in de formele kinderopvang (Jaar 2017)	52,6	53,0	34,0	Beste Presteerders	Beste presteerders
Zelfgerapporteerde, onvervulde nood aan medische zorg (Jaar 2017) ⁵⁰	-	2,1	1,7	Gemiddeld	-
Aandeel personen met minstens een basisniveau aan digitale vaardigheden (Jaar 2017)	65	61	57	Gemiddeld	Beter dan gemiddeld

⁴⁸ Bron: Berekeningen Statistiek Vlaanderen

⁴⁹ Er zij opgemerkt dat de beoordeling van de evolutie slechts op het laatste jaar slaat. Dat maakt dat het Vlaamse Gewest voor 'werkzaamheid' slechts het label 'gemiddeld' krijgt; het niveau van de Vlaamse werkzaamheidsgraad is relatief hoog, maar er was niet zoveel verbetering tussen 2016 (72%) en 2017 (73%), in tegenstelling tot vele EU landen die meer vooruitgang boekten, weliswaar dikwijls vertrekkende van een lager niveau.

⁵⁰ Voor 2017 zijn er nog geen cijfers voor Vlaanderen. Voor 2016 zien we dat in Vlaanderen 1% van de Vlaamse bevolking een onvervulde nood aan medische zorg aangeeft. Dit is lager dan in België (2,4%) en in de EU28 (2,5%).

4 Gebruik van de structuurfondsen

Er werden voor het **EFRO-Vlaanderen programma 2014-2020** vier thema's afgebakend die allen inspelen op verschillende aspecten van de LSA's: onderzoek en innovatie, ondernemerschap, koolstofarme economie en duurzame stedelijke ontwikkeling. In uitvoering van het programma is 83,03% (145,8 miljoen euro) van het beschikbare Vlaamse EFRO-budget vastgelegd over 190 projecten. Deze EFRO-steun vormt de hefboom voor een bijkomende investering van 250 miljoen euro. Bij de steun voor innovatie en onderzoek, koolstofarme economie en duurzame stadsontwikkeling ligt de nadruk zeer sterk op investeringen in o.a. infrastructuur, terwijl voor ondernemerschap meer aandacht gaat naar inhoudelijke werking.

Voorbeelden van projecten die uitgevoerd werden met EFRO Vlaanderen kan men vinden in de brochure "Europese impulsen voor een sterker Vlaanderen"⁵¹. De nog beschikbare EFRO-middelen (29,8 miljoen euro) zullen via oproepen worden ingezet. Dat zal o.m. gebeuren via oproepen ter bevordering van de innovatie in Vlaanderen, projecten ter ondersteuning van de Vlaamse internationalisering lokaal ondernemerschap. In 2018 is ook een externe tussentijdse evaluatie van het programma uitgevoerd. Deze werd gepubliceerd op de EFRO-website (www.efro.be). Vlaanderen blijft naast zijn betrokkenheid in EFRO-Vlaanderen en ESF ook sterk inzetten op **interregionale samenwerking**. Het is zeer actief in projecten van de verschillende programma's waaraan het deelneemt in het grensoverschrijdend EU Regionaal Beleid, nl. EFRO-Interreg V 2014- 2020. Daarbij zijn de Vlaamse provincies en Provinciale Ontwikkelingsmaatschappijen (POM's) betrokken, naast uiteenlopende publieke en private/kennispartners.

Het operationeel programma **Europees Sociaal Fonds (ESF) 2014-2020** versterkt en vernieuwt het Vlaamse arbeidsbeleid met een budget van ca. 1 miljard euro, waarvan 398 miljoen euro EU-bijdrage. Het ESF-programma wil ca. 250.000 mensen helpen om een job te vinden of nieuwe competenties te verwerven. In 2018 bereikten ESF-projecten circa 53.000 werkzoekenden en 21.000 inactieven. Deze personen nemen deel aan projecten voor begeleiding en opleiding van werkzoekenden i.s.m. de VDAB, aan Werkinlevingsprojecten voor jongeren (WIJ) of aan een van de 48 projecten voor de begeleiding van kwetsbare groepen. Ongeveer een kwart van de bereikte deelnemers zijn personen met een migratieachtergrond. ESF bleef in 2018 de inspanningen vanuit onderwijs ondersteunen om het voortijdig schoolverlaten terug te dringen en om het stelsel van duaal leren verder te ontplooiën. In 2018 konden ook ruim 28.000 werknemers dankzij ESF-opleidingsprojecten hun vaardigheden versterken, met focus op digitale-, transversale- en basisvaardigheden. Het ESF-programma is eveneens een van de belangrijke stimulators van werkbaar werk in Vlaanderen. In 2018 werden 181 nieuwe projecten goedgekeurd binnen deze prioriteit. In 2019 blijft ESF volop inzetten op activering, sociale inclusie, levenslang leren en werkbaar werk. Een belangrijk nieuw accent wordt de uitrol van de werkbaarheidscheques, waarmee ESF een laagdrempelig instrument aanbiedt om te werken aan werkbaar werk. In 2019 zal het ESF ook projecten ondersteunen om inactieven naar de arbeidsmarkt te begeleiden of op pad te zetten naar een traject richting tewerkstelling. Hiermee speelt ESF in op de zeer actuele uitdaging van de krapte op de Vlaamse arbeidsmarkt.

---

⁵¹ <https://www.vlaio.be/nl/media/1003>

5 Institutionele vraagstukken en participatie van belanghebbenden

5.1 Versterken van het draagvlak

De Vlaamse Regering hecht veel belang aan het vergroten van het draagvlak voor het ES. Binnen de Vlaamse administratie fungeert de ambtelijke werkgroep ES als spil voor de opvolgen van de werkzaamheden op Vlaams, federaal en Europees niveau en neemt ook het **Voorzitterscollege** een belangrijke rol op. Mede n.a.v. de publicatie van de LSA's 2019-2020 zal er op 29 mei 2019 gedachtewisseling tussen het Voorzitterscollege en de European Semester Officer plaatsvinden.

5.2 Betrokkenheid Vlaams Parlement

Om de structurele betrokkenheid van het **Vlaams Parlement** bij het ES te verzekeren, werd op 26 maart 2019 het ontwerp van VHP 2019 in de Commissie⁵² Algemeen Beleid, Financiën en Begroting van het Vlaamse Parlement besproken. Algemeen kan gesteld worden dat het ontwerp VHP 2019 door de leden van de betrokken Commissie positief werd begroet en dit zowel op het vlak van de door de Vlaamse Regering uitgetekende semester-governance als inzake de genomen maatregelen m.b.t. de drie LSA's, de investeringen en de Europa 2020-doelstellingen. Tevens werd ook het belang van het Vlaams sociaal scorebord benadrukt; de opname van dit scorebord getuigt van het belang dat de Vlaamse Regering hecht aan de sociaaleconomische dimensie van het ES. In het Vlaams Parlement werd ook melding gemaakt van de mogelijke groeivertraging door de Brexit (zie ook deel 1, pagina's 8 en 10), het belang van bruto nationaal geluk en werkbaar werk (zie ook 3.1.1., pagina 35, actieplan werkbaar werk) en het belang van het opvolgen van de effecten van duaal leren op vroegtijdige schoolverlaters (zie ook 3.2.1., pagina 36, cijfers vroegtijdige schoolverlaters).

5.3 Betrokkenheid sociale partners

De **sociale partners** worden (i.h.k.v. VESOC) via een gedachtewisseling op 27 maart 2019 bij de opmaak van het VHP 2019 betrokken. Een aandachtspunt van de sociale partners was het belang om te blijven inzetten op levenslang leren. Wat dit thema betreft, kan in het bijzonder worden verwezen naar het Vlaamse Skills strategy-project van de OESO (zie ook 3.1.1., pagina 35).

5.4 Betrokkenheid (boven)lokale besturen en stakeholders

Net zoals bij de vorige VHP's het geval was, reikten de VLEVA-leden een aantal goede praktijken aan die inspelen op de LSA's en Europa 2020-doelstellingen.

In 2018 heeft het **Vlaams Kenniscentrum Water (Vlakwa)** haar studie⁵³ geactualiseerd over het socio-economisch belang van water in Vlaanderen. Deze analyse toont aan dat de directe tewerkstelling in de waterintensieve sectoren (de 15 meest water gebruikende sectoren in Vlaanderen) 22,3% bedraagt. In de analyse van 2013 bedroeg dit percentage nog 16,7% - goed voor een toename met 34%! 1 op 5 Vlaamingen is hiermee aan de slag in een waterintensieve sector. De recente waterschaarste- en droogteperiodes hebben aangetoond dat de zoetwatervoorraden in Vlaanderen schaars zijn⁵⁴. In 2018 werd dan

⁵² <https://www.vlaamsparlement.be/commissies/commissievergaderingen/1310942#volledige-agenda>

⁵³ <https://www.vlakwa.be/publicaties/nieuws/nieuwsbericht/news/nieuwe-studie-naar-het-socio-economisch-belang-van-water-stelt-droogte-maar-34-meer-jobs-in-wate/>

⁵⁴ Dit werd in 2018 ook bevestigd in het rapport van de Verenigde Naties dat voor de verschillende lidstaten het niveau van waterstress heeft bepaald in het kader van de voortgang in het behalen van de Sustainable Development Goals (SDG's). Lidstaten beginnen waterstress te vertonen wanneer deze indicator meer dan 25% bedraagt. Voor België bedraagt deze

ook het initiatief genomen met verschillende actoren om een systeemanalyse uit te voeren om de interacties van het watersysteem met het mobiliteitssysteem (o.a. hoe het probleem van congestie inwerkt op het watersysteem inwerkt en vice versa), energiesysteem, etc. inzichtelijk te maken en als basis dient voor het definiëren van systemische oplossingen die de verschillende uitdagingen in samenhang aanpak.

VITO is een van de 10 partners⁵⁵ in ECERA (European Circular Economy Research Alliance). Dit is een vrijwillig samenwerkingsnetwerk tussen Europese RTO's (Research and Technology Organisations) met als doel de wetenschappelijke kennis en expertise op het gebied van de circulaire economie vanuit een interdisciplinair perspectief te versterken en te integreren. Deze samenwerking helpt VITO om haar rol op dit gebied in Europa te versterken, om een beter inzicht te krijgen in de strategieën van onze collega's en om complementariteit op te bouwen.

GO! is net, zoals de andere onderwijsverstrekkers, volop bezig met de implementatie van de hervorming van het SO met de start in de eerste graad van het SO (schooljaar 2019-2020). Het bevorderen van kansengelijkheid is voor GO! een cruciale bekommernis en een blijvend aandachtspunt.

De **KUleuven** vermeldt haar betrokkenheid bij het project DART (Developmental And Reproductive Toxicity) Paths dat een samenwerking is tussen de Hogeschool Utrecht, Vivaltes NV, OpenAnalytics NV en KU Leuven. Het DART paths project dat kadert binnen de doelstelling "To Replace, Reduce and Refine Animal testing" (beschermen van gewervelde dieren) van Horizon 2020 heeft als doelstelling een computationeel platform te ontwikkelen dat informatie integreert van de relatie tussen specifieke genen en reactiepaden met data over de effecten van specifieke chemische stoffen. Dit platform zal een significante impact op het gebruik van proefdieren hebben door de toxiciteit in de computer te voorspellen en daarmee dierproeven te voorkomen en door aan te tonen in welke gevallen testen op niet-gewervelde dieren betrouwbare alternatieven zijn

De Vereniging Vlaamse Provincies (VVP) geeft aan dat de **Vlaamse provincies** krachten en middelen bundelen om in heel Vlaanderen het EU beleid vorm te geven. Als bovenlokaal bestuursniveau vormen ze de brug tussen de lokale realiteit en het Europese beleid. Hierna worden enkele goede praktijken aangehaald waarmee de Vlaamse provinciebesturen de LSA's 2 en 3 helpen realiseren:

LSA 2. :

- **Right skills for the right future (RIGHT – Interreg Noordzee)**

Met het project Right skills for the right future (RIGHT – Interreg Noordzee) wil de provincie Antwerpen inspelen op de veranderende arbeidsmarkt en ontwikkeling van innovatieve opleidings- en trainingsmogelijkheden. De kerndoelstelling is een competitieve regio te verzekeren door de personeelsbestand toekomstbestendig te maken, kennis op te bouwen over de toekomstige noden van de industrie en de capaciteit van onze KMO's, regionale overheden en onderwijsinstellingen daaromtrent uit te bouwen.

- **AB Réfugiés Social (Interreg France-Wallonie-Vlaanderen)**

---

indicator 56%.

⁵⁵ De partners zijn: CEA, ENEA, IETU, IVL, SINTEF, Tecnalia, TNO, VITO, VTT en Wuppertal.

Dit project beoogt de versterking en bestendiging van de netwerking en het grensoverschrijdende dienstenaanbod op gezondheids- en maatschappelijk vlak bij asielzoekers en vluchtelingen om de zorg en begeleiding van deze kwetsbare groepen en hun duurzame integratie in de deelgebieden van hun programma, waar ook, te versterken.

LSA 3.:

- **Project Bouw 4.0 in Sint-Stevens-Woluwe helpt de bouwsector verder digitaliseren (EFRO Vlaanderen)**

Dit centrum wordt een democentrum waar alles over nieuwe bouwtechnologieën samenkomt. Met steun van de EU zullen hier BIM-modellen, scanningtechnieken of 3D-visualisaties getoond worden en wordt er geëxperimenteerd met 'Augmented Reality en Virtual Reality'. Iedereen, actief in de bouw, kan er binnenkort terecht voor demonstraties, begeleiding en advies over innovatieve tools, infrastructuur en nieuwe technologieën.

- **Skills navigator (Interreg Vlaanderen-Nederland)**

Door de digitalisering, automatisering en robotisering van de havensector is er een sterk toenemende vraag naar hogere technische profielen. Met de input van 14 partners zorgt 'Skills Navigator' voor een optimale match tussen arbeidsvraag en -aanbod. Focus ligt op het opbouwen van de nodige digitale skills van zowel schoolgaande jongeren als (her)intreders op de arbeidsmarkt tussen 16 en 26 jaar.

- **GreenVille: Center of Cleantech (EFRO Vlaanderen)**

GreenVille huisvest groene ondernemers in het voormalige hoofdgebouw van de Kempische Steenkoolmijnen en fungeert daarbij als een unieke incubator voor Limburgse KMO's die werken aan nieuwe materialen, mobiliteit, water, nieuwe business modellen,... Voorts brengt GreenVille geïnteresseerden uit bedrijven, kennisinstellingen en overheden samen om kennis en ervaring over de groene economie uit te wisselen. Cleantech Community Limburg is de naam waaronder GreenVille en de provincie Limburg cleantech events organiseren.

De Vlaamse provincies deden ook het voorbije jaar aanzienlijke investeringen in fietsinfrastructuur, zowel voor verdere verbinding via de Fiets-O-Strades, als in het bovenlokaal functioneel fietspaden-netwerk. Ook hier werden sommige onderdelen medegefinancierd met EFRO-middelen.

5.5 VHP in Federaal en EUROPEES PERSPECTIEF

Vlaanderen leverde i.h.k.v. het ES 2019 opnieuw een belangrijke inbreng voor de 'Fact Finding Mission' (26 oktober 2018) tussen de diensten van de EC en België m.b.t. de opmaak van het ontwerp Landverslag België 2019. Daarnaast nam Vlaanderen gedurende het ES 2019 actief deel aan de **bilaterale ontmoetingen met de diensten van de EC** (7 december 2018 en 18 maart 2019) op politiek niveau die o.a. in het teken staan van de uitvoering van de LSA's. Bovendien zijn er tal van bilaterale contacten tussen de diensten van de EC en de beleidsdomeinen van de Vlaamse overheid gedurende het ES.

Het VHP 2019 wordt opnieuw als bijlage bij het NHP opgenomen en ook de link met de **Europese instellingen** wordt gegarandeerd: de Vlaamse Regering bezorgt het VHP immers rechtstreeks aan de voorzitters van de EC, de Europese Raad, het Europees Parlement, het Europees Economisch en Sociaal Comité (EESC) en het Comité van de Regio's (CoR).

Het VHP wordt ook op de semesterwebpagina⁵⁶ van de Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering bij de EU (AAVR EU) gepubliceerd. D.m.v. haar initiatieven i.h.k.v. het ES, levert Vlaanderen ook een belangrijk bijdrage aan de werking van het **Europa 2020-monitoring platform van het Comité van de Regio's**.

---

⁵⁶ <https://www.flandersineu.be/nl/prioritaire-dossiers/europees-semester>

6 Glossarium

3D	3 dimensionaal
ABAD	Actieplan ter Bestrijding van Arbeidsgeralteerde Discriminatie
AAVR EU	Algemene Afvaardiging van de Vlaamse Regering bij de EU
Actiris	Brusselse gewestelijke dienst voor arbeidsbemiddeling
AGION	Agentschap voor Infrastructuur in het Onderwijs
Agoria	Federatie van de bedrijven van de Belgische technologische industrie
AI	Artificiële Intelligentie
All	Agentschap Integratie en Inburgering
AIV	Agentschap Informatie Vlaanderen
Aphea.Bio	Spin-off die onderzoek doet naar micro-organismen die nauw samenleven met planten, en hun effect op landbouwgewassen.
BAM	Beheersmaatschappij Antwerpen Mobiel
BBP	Bruto Binnenlands Product
BE	België
BelRAI	Belgian Resident Assessment Instrument
BENEFIC	laad- en tankinfrastructuur voor alternatieve brandstoffen voor transport
BE-REEL	Belgium Renovates for Energy-Efficient Living
BHG	Brussels Hoofdstedelijk Gewest
BIM	Building Information Modelling
BOF	Bijzonder Onderzoeksfonds
BSO	Beroepssecundair onderwijs
BuSO	Buitengewoon Secundair Onderwijs
Catalisti	Speerpuntcluster duurzame chemie
CAO	Collectieve arbeidsovereenkomst
CD III	Centre for Drug Design and Discovery
CEF	Community Europe Facility
C-IBO	laat werkgevers toe om samen met VDAB een werkzoekende op te leiden op de werkvloer. De opleiding duurt min. 4 weken en max. 26 weken.
CLB	Centrum voor leerlingenbegeleiding
CIS	Community Innovation Survey

CO ₂	Koolstofdioxide
CO ₂ -eq	CO2 equivalent
Comeos	vertegenwoordigt, verenigt en versterkt de handel en diensten
CoR	Comité van de Regio's
CPT	Clean Power for Transport
DART	Developmental And Reproductive Toxicity
DBFM	Design, Build, Finance and Maintain
DKO	Deeltijds Kunstonderwijs
DZOP	Digitaal Zorg- en Onderwijsplan
EAK	Enquête naar de Arbeidskrachten
EBO	Energiebeleidsovereenkomsten
EC	Europese Commissie
ECERA	European Circular Economy Research Alliance
EESC	Europees Economisch en Sociaal Comité
EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
EFSI	European Fund for Strategic Investments
EIB	European Investment Bank
EIF	European Investment Fund
Enerpedia	Agrarische energie-encyclopedie.
e-MOPOLI	Electro MObility as driver to support POLicy
EPB	Energieprestatie en Binnenklimaat
EPC	Energieprestatiecertificaat
E-peil	Energieprestatie-peil
Eq.	Equivalent
ES	Europees Semester
ESF	Europees Sociaal Fonds
ESO	European Semester Officer
ESCO	Energy Service Company
ETS	European Emissions Trading System
EU	Europese Unie
EU-15	de 15 EU-lidstaten op 1 januari 1995
EU-28	de 28 EU-lidstaten sedert 2014
EUR-Lex	het recht van de EU

Eurostat Directoraat-generaal van de Europese Unie, belast met het opmaken van statistieken

EU SILC EU Statistics on income and living conditions

EV Elektrisch voertuig

EVC Erkennen Verworven Competenties

EWI Economie, Wetenschap en Innovatie

Fedasil Federaal Agentschap voor de Opvang van Asielzoekers

Fevia de federatie van de Belgische voedingsindustrie

FFM Fact Finding Mission

Flanders' Draagt bij tot een meer competitieve,

FOOD innovatieve en duurzame agrovoedingsindustrie

Flanders Strategisch onderzoekscentrum voor de

Make maakindustrie

Fiets-GENFietsnetwerk Brussel Vlaamse Rand

FIT Flanders Investment and Trade

Flux50 Vlaamse slimme energienetwerken

FPB Federaal Planbureau

FWO Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek-Vlaanderen.

GIBO Gespecialiseerde Individuele Beroepsopleiding

GIP Geïntegreerd Investeringsplan

GLITCH Glastuinbouw Innoveert door Co-creatie met koolstofarme Hightech

GO! GemeenschapsOnderwijs

Greenville de naam waaronder GreenVille en de provincie

Cleantech Limburg cleantech events organiseren

Community

Limburg

HERMREG Belgisch econometrisch model voor het opstellen van regionale middellangetermijnvooruit-zichten

HBO5 Hoger Beroepsonderwijs

HE Hernieuwbare Energie

HFB Het Facilitair Bedrijf

HO Hoger Onderwijs

IBN Innovatieve Bedrijfsnetwerken

IBO Individuele Beroepsopleiding

ICT Informatie- en Communicatietechnologie

Imec	Interuniversitair Micro-Electronica Centrum
ING	Internationale Nederlanden Groep (Bank)
InnoVET	Professionalisering en Innovatie in het arbeidsgericht onderwijs
INR	Instituut voor de Nationale Rekeningen
InterRAI	International Residential Assessment Instrument
Interreg	Interreg Community Initiative
IOF	Industrieel Onderzoeksfonds
KBC	Kredietbank / Cerabank
K-IBO	Individuele beroepsopleiding voor kwetsbare werkzoekenden zoals langdurig werklozen
KKP	Koopkrachtpariteiten
KKS	Koopkrachtstandaard
KMO	Kleine en Middelgrote Onderneming
KOALA	Kind Ouderactiviteit voor Lokale Armoede-bestrijding
Kton	Kiloton
KU Leuven	Katholieke Universiteit Leuven
kV	Kilovolt
kW	kiloWatt
Le Forem	Le service public de l'emploi et de la formation professionnelle en Wallonie (Waalse gewestelijke dienst voor arbeids- bemiddeling)
@level2work	Hoogopgeleide anderstaligen begeleiden naar werk
LEZ	Lage emissie-zone
LSA	Landenspecifieke aanbeveling
LTCF	Long Term Care Facilities
M-decreet	Decreet betreffende maatregelen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften
MoU	Memorandum of Understanding
MFK	Meerjarig Financieel Kader
Mid-cap	mid-capitalization stock
MTOE	Miljoen Ton Olie-equivalenten

Mton	Megaton
NBB	Nationale Bank van België
NEET	Not in Education, Employment or Training
NHP	Nationaal Hervormingsprogramma
NV	Naamloze Vennootschap
OCMW	Openbaar Centrum voor Maatschappelijk Welzijn
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
O&O	Onderzoek en Ontwikkeling
O&O&I	Onderzoek, Ontwikkeling en Innovatie
PIO	Programma Innovatieve Overheidsopdrachten
PJ	Petajoule
POM	Provinciale Ontwikkelingsmaatschappij
PMV	Participatiemaatschappij Vlaanderen
PPS	Publiek-private samenwerking
Ppt	Procentpunt
PSA	Programme Support Activity
PV-	
technologie	Zonnetechnologie
PWA	Plaatselijk werkgelegenheidsagentschap
REG	Rationeel Energiegebruik
RIGHT	Project Interreg Regio Noordzee
RTC	Regionale Technologische Centra
RTO	Research and Technology Organisations
R0	De Grote Ring rond Brussel
RTC	Regionale Technologische Centra
Scivil	Vlaams expertisecentrum voor burger-wetenschap
SDG	Sustainable Development Goal
SERV	Sociaal Economische Raad van Vlaanderen
SILC	Enquête naar de inkomens en levensomstandigheden
Skills	Match tussen arbeidsvraag- en aanbod
Navigator	
SO	Secundair Onderwijs

SOC	Strategische Onderzoekscentra
SIM	Strategic Initiative Materials in Flanders
SRSP	Structural Reform Support Program
SRSS	Structural Reform Support Service
STATBEL	Algemene Directie Statistiek
STEM	Science, Technology, Engineering, Mathematics
tso	technisch secundair onderwijs
V-bio	
Ventures	financiert jonge, innovatieve bedrijven met ambities op het gebied van life sciences
VDAB	Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding
VESOC	Vlaams Economisch en Sociaal Overlegcomité
VHP	Vlaams Hervormingsprogramma
VIB	Vlaamse Instelling voor Biotechnologie
VIL	Vlaams Instituut voor de Logistiek
VLAIO	Agentschap Innoveren en Ondernemen
VIPA	Vlaams Infrastructuurfonds voor Persoonsgebonden Aangelegenheden
VITO	Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek
Vivaltes	gezondheidseffecten van stoffen vaststellen
NV	zonder dierproeven
VLG	Vlaams Gewest
Vlakwa	Vlaams Kenniscentrum Water
VLEVA	Vlaams-Europees Verbindingsagentschap
VLIZ	Vlaams Instituut voor de Zee
VOP	Vlaamse Ondersteuningspremie
VVP	Vereniging Vlaamse Provincies
VTE	Voltijdsequivalent
WIJ	Werkinleving voor Jongeren
WKK	Warmtekrachtkoppeling
WVG	Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Bijlage 4: Hervormingsprogramma van de Duitstalige Gemeenschap

Mesures de la Communauté germanophone en faveur des objectifs UE2020 qui font partie intégrale de ses compétences.

1 Emploi – Marché du travail

1.1 Marche du Travail : Situation actuelle

En Communauté germanophone, une moyenne de 2 360 demandeurs d'emploi (= chômeurs complets) ont été enregistrés en 2018. Le taux de chômage en Communauté germanophone s'élevait à 7,0 % et a donc baissé de 0,6 points de pourcentage par rapport à l'année passée (7,6 %). Le nombre annuel moyen de chômeurs a diminué de 207 personnes, ce qui en fait la troisième année consécutive de baisse.

Le nombre de femmes au chômage en Communauté germanophone a sans cesse baissé les 20 dernières années (en 1995 : 62% et en 2005 : 57% et 2018 : 50%). Néanmoins le taux de chômage des femmes (7,5%) reste plus élevé que celui des hommes (6,5%).

La répartition des chômeurs par tranche d'âge montre que 37% des chômeurs ont plus de 50 ans. Le nombre de chômeurs de 50 ans et plus a même été multiplié par 5 depuis 2001. Ceci est dû aussi bien à des changements réglementaires (relèvement de la limite d'âge pour être dispensé de la recherche active) qu'au vieillissement de la population. La part des chômeurs de 50 ans et plus est passée de 12% à 37% entre 2001 et 2018. En ce qui concerne les jeunes, leur part dans le chômage a diminué légèrement ces dernières années (pour atteindre 17%). Le taux de chômage des jeunes (10,6%) est plus élevé que le taux de chômage des 25-49 ans (5,8%) et des plus âgés (7,7%).

En ce qui concerne la durée au chômage, 34% des personnes au chômage le sont depuis moins de 6 mois. Le nombre de chômeurs de longue durée (chômeurs depuis plus d'un an) a diminué de 5% en 2018 par rapport à l'année précédente. Cependant, le nombre de personnes au chômage depuis plus de 5 ans n'a cessé d'augmenter, atteignant 453, le nombre le plus élevé jamais enregistré. La part des chômeurs de longue durée (> 1 ans) est de 52%. Par comparaison, en 2001, la répartition était inversée : 46 % de chômeurs de courte durée et 37 % de chômeurs de longue durée.

En ce qui concerne le niveau de qualification, ce sont les personnes sous-qualifiées qui ont le plus de difficultés à trouver leur place sur le marché du travail. En Communauté germanophone, leur part correspond à 43,6%.

1.2 Mesures dans le cadre du Concept de Développement Régional (CDR)

La Communauté germanophone prend soin des générations futures. C'est pourquoi en 2008, elle a commandé l'élaboration d'un Concept de Développement Régional (CDR) (*Regionales Entwicklungskonzept - REK*) qui décrit la vision d'avenir pour la Communauté germanophone dans une perspective jusqu'en 2025. En s'appuyant sur une analyse approfondie de la région, le CDR a pour objectif de mettre en exergue les mesures avec lesquelles la Communauté Germanophone peut relever les défis actuels et futurs.

Projet d'avenir – Augmenter les perspectives d'emploi et garantir la disponibilité de personnel qualifié

Quelque 2 360 citoyens de la Communauté germanophone étaient à la recherche d'un emploi en 2018. Parallèlement, des dizaines d'employeurs cherchent tous les mois des travailleurs ou de la main-d'œuvre qualifiée adaptés à leurs besoins, parfois sans succès. L'offre et la demande sur le marché du travail ne se rencontrent pas toujours. D'une part, les profils et parcours professionnels des demandeurs d'emploi sont très variés. En même temps, les exigences du monde du travail sont en constante évolution. Si un profil professionnel était encore demandé il y a quelques années, il est possible qu'il n'offre aujourd'hui pratiquement plus de chance d'emploi. Par contre, d'autres profils professionnels se retrouvent parmi les métiers en pénurie, car la demande a fortement augmenté ces dernières années.

Sous-projets : Assurer le transfert de compétences et soutenir l'emploi efficacement

Aujourd'hui, les personnes qui perdent leur emploi à un âge avancé doivent continuer à prouver très longtemps qu'elles sont toujours disponibles sur le marché du travail. Les jeunes, tout comme les demandeurs d'emploi à la santé précaire, sont contrôlés de beaucoup plus près. Il est nécessaire d'offrir à ces personnes un accompagnement adapté.

La proximité de l'Allemagne et du Luxembourg, la petite taille de notre région et le pourcentage relativement élevé de personnes actives plus âgées constituent d'autres caractéristiques de notre marché du travail. Avec des mesures d'activation adaptées, nous pouvons profiter des opportunités que ces particularités nous offrent.

Dans le cadre de **la 6ème réforme de l'Etat**, un ensemble de compétences relatives au marché de l'emploi a été transféré aux entités fédérées. A partir du 1er juillet 2014, les Régions ont reçu ainsi la pleine compétence de décision et d'exécution de ces matières. Le 1er janvier 2016, une série de compétences a été transférée de la Région Wallonne à la Communauté germanophone.

Les nouvelles compétences sont graduellement adaptées aux spécificités de la Communauté germanophone :

a) Contrôle de la disponibilité et de la dispense

Le 1er janvier 2016, l'*Arbeitsamt* (Service Office de l'emploi de la Communauté germanophone) de la Communauté germanophone a repris les compétences du contrôle de la disponibilité et de la dispense de la disponibilité.

b) Agences locales pour l'Emploi (ALE)

Le 1er janvier 2018, l'*Arbeitsamt* a repris les tâches des ALE. L'ALE est un type particulier d'emploi dans lequel les chômeurs de longue durée ou les bénéficiaires du revenu d'intégration sociale ou de l'aide sociale financière sont autorisés à effectuer des travaux occasionnels et sont payés par chèque ("chèques LBA").

c) Groupes cibles

Depuis le 1er janvier 2019, les employeurs qui embauchent des personnes défavorisées sur le marché du travail de la Communauté germanophone seront soutenus financièrement par les subventions AktiF ou AktiF Plus.

Les employeurs commerciaux et non commerciaux ainsi que les pouvoirs publics peuvent bénéficier de cette mesure. Si un employeur embauche un demandeur d'emploi qui répond aux critères suivants, il reçoit une subvention salariale.

Une subvention AktiF peut être octroyée pour l'occupation de demandeurs d'emploi inoccupés qui :

- sont âgés de 25 ans au plus, sont inscrits d'au moins six mois auprès de l'Arbeitsamt et sont porteurs au plus d'un diplôme de l'enseignement secondaire supérieur ou d'un certificat d'aptitudes professionnelles de l'apprentissage ;
- sont âgés de 25 ans au plus et ne sont porteurs ni d'un diplôme de l'enseignement secondaire supérieur ni d'un certificat d'aptitudes professionnelles de l'apprentissage ;
- sont âgés de 50 ans au moins et ont perdu leur dernier emploi involontairement ;
- sont inscrits d'au moins douze mois auprès de l'Arbeitsamt ;
- sont des victimes de restructurations.

Une subvention AktiF Plus peut être octroyer pour l'occupation de demandeurs d'emploi inoccupés qui apportent la preuve de l'existence d'au moins deux obstacles rencontrés. Sont considérés comme " obstacles rencontrés " :

- la preuve d'une réduction de la capacité de travail;
- la preuve d'une durée d'inscription d'au moins vingt-quatre mois auprès de l'Arbeitsamt;
- l'absence d'un diplôme de l'enseignement secondaire supérieur ou, selon le cas, d'un certificat d'aptitudes professionnelles de l'apprentissage;
- le fait de ne pas avoir atteint le niveau B1 conformément au Cadre européen commun de références pour les langues tant en allemand qu'en français.

De plus, il y a toujours la réduction de l'ONSS pour les travailleurs plus âgés. Cela est particulièrement avantageux pour les employeurs du secteur commercial et de certains secteurs non commerciaux.

d) Dispense de la disponibilité

Comme déjà évoqué plus haut, 44% des chômeurs en Communauté germanophone sont sous-qualifiés. Un bon instrument pour réduire ce chiffre est la dispense de la disponibilité transférée dans le cadre de la 6ème Réforme de l'Etat.

L'arrêté relative aux formations professionnelles destinées aux demandeurs d'emploi réorganisent le système de formations. Depuis janvier 2019, l'accompagnement individuel du demandeur d'emploi devrait être intensifié. Des solutions sur mesure doivent être proposées au demandeur d'emploi. Le

demandeur d'emploi choisit la formation qui lui offre les meilleures opportunités sur le marché du travail.

Afin de motiver le demandeur d'emploi à suivre une formation, la dispense de la recherche active de l'emploi et la prime pour suivre une formation ont été révisées.

Le chômeur complet indemnisé peut être dispensé. Cela signifie qu'il est exempté de la recherche active d'emploi pendant sa formation et qu'il continue à percevoir des allocations de chômage. Le but de cette réforme est d'adapter les dispenses aux spécificités de la Communauté germanophone pour plus d'efficacité et de transparence.

Concernant la prime de formation, la Communauté germanophone remplacera la prime horaire de 1€ par une prime mensuelle de 150€ par mois. Cette prime est calculée au prorata de la durée de la formation. La prime s'adresse aux groupes cibles suivants : les jeunes demandeurs d'emploi de moins 25 ans, les demandeurs d'emploi âgés de 55 et plus, les demandeurs d'emploi de longue durée et les demandeurs d'emploi sous-qualifiés.

Sous-projet : Placement centralisé

Un autre sous-projet est « *Vermittlung wie aus einer Hand* » (placement centralisé). Les mesures de « placement centralisé » ont pour objectif d'éviter l'effet carrousel qui consiste à renvoyer sans cesse le demandeur d'emploi d'un établissement à l'autre. Ce processus est très contraignant, tant pour le personnel d'encadrement et que pour le demandeur d'emploi qui souhaiteraient utiliser leur énergie à meilleur escient. Les mesures décrites ici s'axent principalement sur les questions organisationnelles liées au problème de l'effet carrousel. En étroite collaboration avec l'ensemble des acteurs de terrain, nous vérifierons comment nous pourrions, sur la base des nouvelles possibilités que nous offre la sixième réforme de l'État, réduire les pertes d'information et les frictions, par exemple au travers de solutions techniques. Nous souhaitons ainsi atteindre notre objectif, qui est de garantir une prestation de service adaptée au citoyen, tant au niveau de l'accompagnement que du placement.

Elaboration du CDR III

La deuxième phase de mise en œuvre du CDR est presque terminée. C'est pourquoi le CDR III est en cours de préparation. Il s'agit du troisième et dernier programme de mise en œuvre du projet « *Ostbelgien leben 2025* ».

Quatre idées de projets concernent la politique de l'emploi en Communauté germanophone.

En voici un aperçu :

Fachkräftebündnis Ostbelgien (alliance pour l'emploi)

Un thème central de la politique de la Communauté germanophone est de sauvegarder la main d'œuvre qualifiée.

En 2017, le Gouvernement de la Communauté germanophone a décidé de créer le « *Fachkräftebündnis Ostbelgien* ». De nombreux employeurs en Communauté germanophone sont désespérément à la recherche de travailleurs qualifiés. La liste des professions dites en pénurie est longue. La pénurie de travailleurs qualifiés constitue un obstacle au développement économique. Si les services, qu'ils soient privés ou publics, ne sont plus disponibles dans la mesure requise la pénurie de travailleurs qualifiés a un effet négatif sur la qualité de vie de la population.

En 2018, une analyse sur la demande de main-d'œuvre qualifiée et du potentiel a été réalisée. Sur cette base, les partenaires au sein de l'alliance vont élaborer en 2019 des secteurs d'activité et un premier plan d'action.

Promotion et développement de l'économie sociale

Le Gouvernement souhaite renforcer l'économie solidaire en tant que secteur économique au potentiel d'emploi important. De nouvelles niches pourraient être exploitées si la gamme de produits offerts est élargie ou adaptée. Il est surtout important de mieux cerner les besoins de la société pour lesquels aucune offre (suffisante) n'était disponible jusqu'à présent. Dans ce contexte, des synergies nouvelles ou plus intenses entre les entreprises sociales et les autres partenaires peuvent s'avérer bénéfiques. L'essor de l'économie solidaire doit notamment permettre la création d'emplois sur le long terme, en particulier pour le public cible que représentent les demandeurs d'emploi éloignés du marché du travail.

L'objectif du projet est la rédaction et l'adoption d'un décret de base pour l'économie sociale en Communauté germanophone, qui structure et s'adapte aux conditions et aux besoins locaux.

Réforme des mesures de formation liées à l'emploi et des systèmes d'incitation à la formation pour les demandeurs d'emploi

Les objectifs sont :

- une politique de formation professionnelle cohérente et adaptée au marché du travail de la Communauté germanophone (soutien aux demandeurs d'emploi en formation continue et qualification pour augmenter leurs chances sur le marché du travail),
- faciliter l'accès à la formation (continue) pour les personnes qui souhaitent se réintégrer sur le marché du travail et pour celles qui doivent / veulent se réorienter.

Placement centralisé II

Voir description du projet « placement centralisé I », page 5

Le projet de suivi a les objectifs suivants :

- l'amélioration de l'offre des services aux demandeurs d'emploi,
- le développement et la mise en œuvre d'une offre de services communs.

1.3 Réforme du placement des demandeurs d'emploi

Depuis 2014, l'*Arbeitsamt* connaît un processus continu de développement. Tant les réformes susmentionnées que la réforme des services de placement visent à actualiser les offres de l'*Arbeitsamt* et à les adapter aux besoins des demandeurs d'emploi et des employeurs de la Communauté germanophone.

L'*Arbeitsamt* est en train de réformer son travail en matière de placement. Dans un premier temps, un inventaire détaillé des approches existantes en Communauté germanophone a été dressé. Les systèmes de placement des régions et pays voisins ont été analysés de manière à identifier d'éventuels synergies et points d'ancrage.

Un nouveau concept de médiation a été développé. Afin de renforcer la relation entre le service de l'emploi et les entreprises situées en Communauté germanophone, la stratégie de communication sera

améliorée dans un premier temps. Les mesures prises doivent tenir compte des besoins du marché de l'emploi. Le but ultime sera l'intégration durable du demandeur d'emploi sur le marché de l'emploi.

A partir de mi-2019, l'*Arbeitsamt* va proposer de nouveaux services en ligne dont un portail des employeurs et un portail de candidats. Le futur portail des employeurs ne fournira pas seulement des informations sur les offres d'emploi, mais donnera également aux entreprises la possibilité de se présenter. D'autre part, le nouveau portail de candidats offre également de nombreuses perspectives, par exemple, les demandeurs d'emploi peuvent créer un CV, rechercher des offres d'emploi, s'inscrire comme demandeurs d'emploi et même demander des documents ou certificats.

1.4 Garantie pour la jeunesse

En ce qui concerne la **garantie pour la jeunesse**, les États membres sont invités à proposer une offre de formation ou de travail dans un délai de quatre mois à tout jeune de moins de 25 ans qui n'est ni en situation de travail, ni de formation. La Communauté germanophone travaille elle aussi activement à la mise en œuvre de cette garantie. Le but est d'améliorer la compréhension des besoins particuliers des jeunes vivant des situations de vie variées et d'intégrer ces besoins dans nos mesures.

En 2015, l'*Arbeitsamt* de la Communauté germanophone a établi une **évaluation de la garantie pour la jeunesse**.

Les besoins des jeunes demandeurs d'emploi demandent une attention particulière dans chaque processus de réforme.

L'*Arbeitsamt* soutient les jeunes de manière proactive. Il s'agit d'un soutien à la recherche d'emploi articulé autour d'un plan d'action. Celui-ci est élaboré par le demandeur d'emploi et son conseiller d'emploi. Afin de mieux intégrer les jeunes demandeurs d'emploi, l'*Arbeitsamt* offre différentes formations professionnelles. En plus l'*Arbeitsamt* collabore avec d'autres opérateurs de formation et/ou reconnaît leurs formations. L'offre est très diversifiée : qualifications professionnelles, formations individuelles en entreprise, stages, projets d'insertions socio-professionnelles.

En plus, la réforme des groupes cibles privilège les jeunes demandeurs d'emploi. Un employeur qui embauche un demandeur d'emploi de moins de 25 ans qui est sous-qualifié (ni CESS, ni d'apprentissage) ou un demandeur d'emploi de moins de 25 ans qui est moyennement qualifié (CESS, apprentissage) et sans emploi depuis au moins 6 mois, pourrait recevoir une aide à l'emploi.

2 Education et formation professionnelle, formation tout au long de la vie

2.1 Réformes secteur de l'enseignement

En juin 2018, un nouvel accord a été conclu avec les autorités scolaires quant au projet « *ostbelgische Schulen online* » qui vise à optimiser davantage les conditions préalables en vue de transmettre l'information et l'éducation aux médias dans toutes les écoles primaires. Ainsi, les enseignants sont invités à utiliser dans la préparation de leur cours un référentiel de l'information et de l'éducation aux médias.

Compte tenu des demandes et des tâches croissantes imputées aux enseignants professant en maternelle, la fonction d'assistant a été instaurée.

Les assistants sont présents ainsi tout au long de l'année pour soutenir les enseignants dans leur travail. Diverses tâches leur incombent et on retient entre autres le soutien lors d'activités pédagogiques, des

repas de midi, etc. Dans la même optique, le poste de secrétaire en chef dans les écoles primaires a été créé afin d'apporter un soutien principalement administratif aux directeurs d'école primaire dans leurs diverses tâches.

A partir de 2021/2022, les enfants pourront intégrer l'école maternelle dès deux ans et demi en Communauté germanophone ce qui n'est pas encore le cas puisque l'entrée se fait à partir de trois ans. L'introduction du poste d'assistant en maternelle facilitera définitivement la mise en œuvre de cette nouvelle réforme et va donc de pair avec elle.

Ensuite, suite au décret de 2019, une réforme du capital horaire sera entérinée dans les écoles d'enseignement secondaire.

Référentiels de compétences

Depuis 2008, la Communauté germanophone assure la qualité de son enseignement sur la base de référentiels axés sur les compétences.

Dans le cadre du Concept de Développement Régional (CDR) et, en particulier son projet «améliorer le multilinguisme», de nouveaux référentiels sont élaborés. Ainsi, pour le néerlandais, la rédaction du référentiel à l'intention des classes de l'enseignement secondaire général et technique de transition, technique de qualification, de l'enseignement professionnel a été réalisée. Il fixe les compétences requises et terminales que les élèves devraient atteindre.

De même, le référentiel d'allemand destiné à l'enseignement technique de qualification et l'enseignement professionnel devrait être soumis au vote au Parlement.

Depuis juin 2018, une généralisation des tests DELF pour tous les élèves de la sixième année du primaire, de la sixième année du secondaire et de la troisième année d'apprentissage des Centres de formation des classes moyennes (ZAWM) a lieu pour le français, première langue étrangère. Ces actions visent à améliorer les compétences linguistiques des élèves en optimisant les pratiques de l'enseignement des langues modernes.

L'élaboration de référentiels de compétences pour les cours de mathématiques, de géographie pour l'enseignement technique de qualification et professionnel est soumis au vote du Parlement et celui d'histoire pour les 2ème et 3ème degrés de l'enseignement secondaire professionnel et technique de qualification a été rédigé et a pour objectif d'élever le niveau de compétences des élèves de cette filière à moyen et à long terme.

Réformes au niveau des infrastructures

La Communauté germanophone a également entrepris certains projets de type structurel. L'école primaire de Bütgenbach, le centre Kaleido à Saint Vith et à Büllingen sont concernés. Elle prend part aussi à des partenariats publics-privés en vue de rénover et de construire de nouvelles écoles. Depuis 2015, un deuxième partenariat public-privé est en préparation. Enfin, en étroite collaboration avec la ville d'Eupen, les élèves de l'académie de musique vont pouvoir intégrer leur nouveau bâtiment en avril 2019.

2.2 Egalité des chances en matière d'éducation et d'intégration

L'égalité des chances en matière d'éducation et l'amélioration qualitative de l'enseignement sont les missions phares de la politique éducative en Communauté germanophone. Elle a pour objectif d'accroître les chances de réussite de tous les élèves. Dans le cadre du Concept de Développement Régional

(CDR), le projet « soutenir les élèves individuellement » vise entre autres cette égalité des chances en matière d'éducation et d'intégration.

Afin que les élèves acquièrent les compétences essentielles, il est nécessaire de proposer des offres d'apprentissage spécifiques qui tiennent compte à la fois des forces et des capacités, mais aussi des faiblesses de chaque enfant et adolescents. Dans ce contexte, des projets visant à sensibiliser les filles spécifiquement aux métiers techniques et scientifiques continuent à être réalisés.

De manière générale, différentes mesures ont été prises dans l'enseignement pour augmenter le taux de réussite scolaire et pour diminuer les taux d'échec et de décrochage scolaire, tenant compte de la Convention de l'ONU relative aux droits des personnes handicapées. Par ailleurs la Communauté germanophone poursuit ses efforts vers une école inclusive.

Par un décret voté le 20 juin 2016, un système de « compensation des désavantages » (mesures de facilitation spécifique en cas de handicap) et de « protection de notes » pour certaines compétences (non-évaluation de certaines compétences en raison d'un handicap) à la demande motivée des parents a été mis en place pour compenser temporairement certains déficits des élèves. Le système de compensation des désavantages est en vigueur depuis le 1er septembre 2017. La protection des notes est en cours depuis le 1er septembre 2018.

Ces systèmes s'appliquent également aux élèves primo-arrivants, présentant des lacunes temporaires dans l'apprentissage de la langue de l'enseignement, et ce en vertu du décret du 26 juin 2017 relatif à la scolarisation d'élèves primo-arrivants.

En effet, le nombre d'enfants dont la langue maternelle n'est pas l'allemand n'a cessé d'augmenter ces dernières années, et en particulier depuis 2015. Toutes les écoles ont à présent pour mission au quotidien d'intégrer entre autres des élèves issus de l'immigration (y compris de deuxième ou troisième génération) ou des élèves primo-arrivants par exemple. Il est indispensable d'impliquer ces élèves et leurs parents dans le processus de développement scolaire.

A cet effet, le décret du 26 juin 2017 vise à accroître les moyens humains et financiers pour la scolarisation et l'intégration des élèves primo-arrivants en renforçant leur apprentissage de la langue.

De même, un ancrage législatif du projet « Time-Out », visant à offrir un espace à des élèves de 12 à 18 ans qui se trouvent en difficulté de scolarisation voire en décrochage, a été réalisée. Durant l'année scolaire 2017-2018, 18 élèves ont été accueillis temporairement dans ce dispositif qui est organisé au sein du centre pour un enseignement adapté et qui vise à offrir aux élèves une structure d'accueil en dehors du milieu scolaire.

En matière d'interculturalité, des mesures diverses ont été développées afin de sensibiliser les acteurs des communautés éducatives aux différences culturelles et de développer des compétences interculturelles à partir de l'année scolaire 2016-2017, dédiée au dialogue interculturel et interreligieux. Depuis, un centre de référence pour l'intégration et la migration a été mis en place, des formations continues spécifiques sont organisées à l'intention du personnel de l'enseignement, du matériel interreligieux est mis à la disposition des écoles et des programmes scolaires interculturels sont développés, y compris durant l'année 2017-2018.

2.3 Une approche pratique de la formation en alternance

Il est indéniable que la main d'œuvre technique qualifiée se fait de plus en plus rare sur le marché du travail. Dans le cadre du Concept de Développement Régional (CDR), le projet d'avenir «Valoriser la

formation technique et professionnelle» vise à contribuer à une modification de la donne. La Communauté germanophone met notamment l'accent sur l'attractivité des différents types de formation technique et professionnelle, l'objectif étant de susciter une acceptation générale au sein de la société et de donner une valeur égale aux différentes formes d'enseignement.

De même, le projet du « Valider les compétences » (mis en place dans le cadre de l'apprentissage tout au long de la vie et soutient par le Fonds Sociale Européen FSE), vise à reconnaître formellement des compétences acquises également de manière non-formelle et extrascolaire. Il vise à promouvoir le développement professionnel de la population active. Il est destiné aux personnes qui cherchent un changement de carrière ; veulent sécuriser leurs emplois, trouver un emploi ou encore faire reconnaître et développer leurs compétences informelles et non-formelles.

La valorisation de la formation technique et professionnelle ne sera possible que si elle devient une préoccupation prioritaire de toutes les écoles. Ce ne sont pas uniquement les écoles secondaires techniques et professionnelles qui sont concernées, mais également les écoles primaires et les écoles secondaires d'enseignement général. Des activités de sensibilisation aux métiers techniques et à la formation y conduisant sont organisées.

La création d'un campus pour le centre de formation des classes moyennes (ZAWM) et l'institut technique (TI) à St. Vith, à l'instar du campus déjà existant à Eupen, ouvre des perspectives de coopération entre les écoles secondaires d'orientation essentiellement générale, les écoles d'orientation qualifiante et les centres de formation des Classes moyennes (ZAWM).

De plus, l'offre de « formation professionnelle élémentaire» perdure et permet aux élèves qui en ont le besoin, de se préparer pendant une année scolaire à la formation en alternance. Afin de faciliter l'accès à une formation en alternance, notamment pour des filles ou des jeunes femmes, des adolescents issus de l'immigration ou des jeunes avec des difficultés d'apprentissage, la Communauté germanophone s'efforce de développer de nouvelles professions dans le cadre de la formation en alternance.

Qui plus est, pour contrer le décrochage scolaire et indirectement rendre l'offre de formation professionnelle plus inclusive des mesures d'encadrement, de consolidation de parcours et de prévention, d'empêchement d'abandons sont mises en place.

L'assistance prévoit

- le recoupement entre l'école et la carrière personnelle;
- l'analyse des forces, des intérêts et des motivations de l'apprenti;
- l'aide à trouver un nouveau parcours professionnel ou académique;
- la création d'un plan d'accompagnement individuel;
- des modules de formation adaptés aux besoins du jeune (test d'anxiété, de communication, de confiance en soi, de compétences sociales, ...);
- l'assistance en cas de conflits dans l'entreprise et / ou à l'école;
- l'accompagnement des organisations partenaires.

La participation des jeunes à ce projet est volontaire et la durée du coaching peut varier en fonction des besoins. La méthode de travail du projet se caractérise par un degré élevé de coopération entre les diverses parties prenantes.

A côté de cela, une autre nouveauté mérite d'être mentionnée. Il s'agit de l'ouverture de l'apprentissage à des personnes de plus de 29 ans qui perçoivent un revenu de remplacement. Celles-ci ont maintenant la possibilité de signer un contrat d'apprentissage. Cette offre s'adresse d'une part aux demandeurs d'emploi percevant soit une allocation de chômage, soit un revenu d'intégration et d'autre part, aux personnes qui décident de se tourner vers un emploi en pénurie, en demande de travailleurs qualifiés.

Le CDR comporte des sous-projets relatifs à l'enseignement et la formation afin de favoriser le processus d'acquisition des compétences des élèves. Au travers de projets bien spécifiques, la maîtrise de compétences telles que les compétences en Technologie de l'Information et de la Communication (TIC), les compétences linguistiques ainsi que les compétences personnelles et sociales seront renforcées.

De nouvelles coopérations avec des hautes écoles/universités sont mises en place afin de développer de nouvelles possibilités de formations d'enseignement supérieur en alternance.

Au-delà de cela, la Communauté germanophone favorise la collaboration entre les responsables de la formation et de l'enseignement, les institutions publiques et les entreprises afin de promouvoir la coopération entre les écoles et les entreprises. La réalisation de projets communs et à la mise en pratique des référentiels de compétences comme le référentiel concernant la préparation des élèves au choix professionnel et à l'orientation professionnelle sont d'actualité. Les entreprises participent activement à la formation des élèves et des apprentis en leur permettant d'effectuer les stages prévus dans le programme de formation au sein des entreprises.

3 La jeunesse comme question transversale dans les domaines emploi & éducation et formation professionnelle, éducation permanente

3.1 La situation actuelle de vie des jeunes de l'Est de la Belgique

En 2015, le Parlement de la Communauté germanophone a décidé de faire réaliser tous les cinq ans une étude scientifique sur la situation des jeunes dans l'Est de la Belgique. Le premier rapport sur la jeunesse a été rédigé par les deux instituts de recherche "Onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving" (HIVA) et "Centre for Sociological Research" (CeSo) de l'Université catholique de Louvain. Il offre un premier bilan exhaustif sur la situation de vie des jeunes de l'Est de la Belgique et décrit leur état d'esprit par rapport à celle-ci. Les conclusions suivantes ont été tirées pour le domaine "transition de l'éducation à la vie active" :

La transition au départ de l'école vers la formation professionnelle diffère du passage qui mène de l'université à la vie active. Les apprentis choisissent souvent la formation professionnelle comme deuxième meilleure option en raison de problèmes scolaires. En conséquence, beaucoup d'entre eux apprennent une profession dont ils ne sont pas totalement convaincus. Bien qu'ils visent habituellement un « Gesellenbrief » (certificat d'aptitude professionnelle ou « diplôme de compagnon »), une forte proportion d'apprentis ne veulent pas rester dans la profession choisie. Ceux qui passent de l'enseignement supérieur au monde du travail sont confrontés à la décision de devoir choisir à la fois leur premier emploi et leur lieu de résidence. De nombreux diplômés de l'Est de la Belgique souhaitent retourner chez eux pour travailler - certains directement après leurs études, d'autres après une première expérience professionnelle autre part. Les participants aux groupes de discussion ont toutefois attiré l'attention sur leur sentiment que, en fonction de leur diplôme, les possibilités d'emploi sont limitées dans l'Est de la Belgique. Néanmoins, les statistiques semblent démontrer le contraire, c'est-à-dire une position plutôt favorable des jeunes adultes sur le marché du travail dans l'Est de la Belgique (qui se manifeste par un faible taux de chômage, des périodes de placement et d'intégration sur le marché du

travail relativement courtes). Trois aspects semblent particulièrement importants pour les jeunes travailleurs de l'Est de la Belgique: la stabilité et la sécurité, les possibilités d'apprentissage tout au long de la vie et la conciliation de la vie professionnelle et privée (famille).

Le lien entre le système éducatif et le marché du travail fera l'objet d'une étude approfondie basée sur une collecte de données ciblée dans les années à venir. Afin de promouvoir les formations professionnelles et les professions MINT, les chercheurs de l'Université catholique de Louvain conseillent de développer de nouvelles initiatives.

Cela aurait également pour effet de promouvoir l'Est de la Belgique en tant que région vivante et de travail, afin de maintenir son attractivité et atténuer d'éventuels défis à long terme tels que le changement démographique et une éventuelle pénurie de travailleurs qualifiés.

En promouvant spécifiquement l'Est de la Belgique en tant que région de vie et de travail attrayante, les jeunes pourraient être encouragés à revenir dans leur région d'origine après leurs études ou leur première expérience professionnelle. De plus, d'autres jeunes adultes vivant actuellement dans les régions environnantes pourraient également être encouragés à déménager ou à travailler dans l'Est de la Belgique.

3.2 Mesures dans le cadre du Concept de Développement Régional (CDR)

Le Concept de Développement Régional (CDR) contient les visions futures du gouvernement pour la Communauté germanophone de la Belgique. Un projet CDR en particulier concerne le développement de la formation des professionnels travaillant avec les jeunes. Ce projet est le résultat d'une constatation par le secteur, qu'il devient de plus en plus difficile d'attirer les gens vers ce travail varié et passionnant auprès des jeunes, dû notamment au fait que les qualifications scolaires actuelles ne préparent pas suffisamment au travail de jeunesse.

Le gouvernement a décidé d'offrir une formation spécialisée qui, s'oriente sur une formation en travail de jeunesse existante en Autriche. Un projet Erasmus+ a été initié pour s'assurer de son développement.

Etant donné qu'il n'y a pas de formation pour les animateurs socio-éducatifs dans l'Est de la Belgique (ou en Belgique tout court), il a d'abord fallu établir un profil de compétences distinct le rôle du travailleur de jeunesse. Ensuite, le développement d'une formation continue en tant que travailleur de jeunesse en Communauté germanophone a été entamé et s'est orienté sur les cours de base et les cours avancés sur le travail de jeunesse existants en Autriche. Au cours du processus, le niveau de cette formation a été adaptée à celui du baccalauréat (niveau 5 du Cadre national des qualifications). Le résultat de ce projet Erasmus+ est un manuel modulaire destiné à la formation continue des travailleurs de jeunesse.

L'élaboration de ce projet et les consultations nécessaires ont abouti à une décision commune des trois ministres chargés de la jeunesse, des affaires sociales et de l'éducation de préparer un baccalauréat en travail social dans la Communauté germanophone. La décision prend aussi en compte la proposition des modules individuels du manuel élaboré dans le cadre du projet Erasmus+ comme formation continue pour les travailleurs de jeunesse.

Elaboration du CDR III

La deuxième phase de mise en œuvre du CDR est presque terminée. C'est pourquoi le CDR III est en cours de préparation. Il s'agit du troisième et dernier programme de mise en œuvre du projet « *Ostbelgien leben 2025* ». En voici un aperçu :

La jeunesse est une phase indépendante de la vie. Pour atteindre les objectifs de la politique de la jeunesse, il faut une alliance forte pour les jeunes avec une nouvelle politique de la jeunesse intersectorielle qui prenne en compte les intérêts de tous les jeunes. Pour le CDR III, l'approche transversale doit être développée et mieux ancrée.

Le gouvernement de la Communauté germanophone met en œuvre le *Jugendstrategieplan* depuis 2013 (« Plan Stratégique pour la Jeunesse »). L'objectif est d'améliorer la situation des jeunes dans la Communauté germanophone. L'ensemble du gouvernement soutient le Plan Stratégique pour la Jeunesse parce qu'il y a des possibilités dans tous les secteurs de politique.

Les priorités du Plan Stratégique pour la Jeunesse actuel (2016-2020) sont les suivantes : fort contre la dépendance, promotion de la diversité, éducation politique, émotions et image de soi.

Tant la Stratégie européenne pour la Jeunesse (EY Youth Strategy 2019-2027) que les résultats du *Jugendbericht* 2018 et les *Sozialraumanalysen* (Analyses de l'espace social) 2019 détermineront de manière significative les thèmes prioritaires du prochain Plan stratégique pour la Jeunesse (2021-2025) de la Communauté germanophone. Parmi les priorités possibles figurent la numérisation et la participation effective des jeunes.

3.3 Le travail de jeunesse

Le décret du 6 décembre 2011 relatif à la promotion du travail de jeunesse en Communauté germanophone est entré en vigueur en 2012. Entre autres, le décret a fortement réformé le travail de jeunesse ouvert. Dans le cadre de sa fonction de suivi et de contrôle, le ministère de la Communauté germanophone a constaté ces dernières années que le travail de jeunesse ouvert, tel qu'il fonctionne actuellement, rencontre de nombreuses difficultés et ne répond pas pleinement aux besoins des institutions et des jeunes en général. De ce fait, le décret fait l'objet d'une évaluation depuis fin 2016. L'objectif de la révision est d'examiner si la base juridique répond toujours aux exigences et quels ajustements peuvent être nécessaires afin d'améliorer encore la qualité du travail des institutions de jeunesse⁵⁷ et de mieux répondre aux besoins des jeunes de l'Est de la Belgique.

Après un sondage en ligne en octobre 2017 et une « open-space conference » avec le secteur en mai 2018, un groupe de pilotage composé de représentants du secteur, des institutions de jeunesse, du gouvernement et du ministère s'est penché sur cette question depuis janvier 2019. De mai à septembre 2019, des discussions approfondies auront lieu avec les institutions de jeunesse afin de formuler les adaptations correspondantes du décret au cours de l'année 2020 et de poursuivre le travail conceptuel. En 2021, le nouveau décret sur la promotion du travail de jeunesse en Communauté germanophone entrera en vigueur.

---

⁵⁷ Organisations de jeunesse, Centre d'information jeunesse, Bureau jeunesse, Travail de jeunesse ouvert

4 Cohésion sociale et lutte contre la pauvreté

4.1 Intégration de personnes issues de l'immigration

La communauté germanophone a adopté en décembre 2017 un décret concernant l'intégration de toute personne issue de la migration. Le décret est entré en vigueur le 1er janvier 2018. L'arrêté du gouvernement portant exécution du décret du 11 décembre 2017 relatif à l'intégration et au vivre ensemble dans la diversité est entré en vigueur le 1er décembre 2018.

Une partie du décret et de l'arrêté est consacrée au parcours d'intégration, instituant la nature obligatoire de celui-ci pour quelques groupes de personnes. Pourtant le décret prévoit aussi que le parcours d'intégration est ouvert pour tous les migrants.

Il se compose de quatre étapes, qui sont respectivement réglés dans le décret:

- 1) L'accueil
- 2) Cours de langue « allemand comme langue étrangère »
- 3) Cours d'intégration
- 4) Entretien de conseil concernant l'intégration socio-professionnelle

De plus, une organisation a été reconnue comme centre de référence d'intégration qui est en charge d'accompagner les migrants qui suivent le parcours d'intégration. Cette reconnaissance est réglée dans l'arrêté du gouvernement. Le centre organise également une consultation juridique pour les migrants ayant des questions sur leur titre de séjour, soutient des organisations, qui travaillent avec les migrants et est en charge de la sensibilisation de la population.

Ces mesures font également partie du projet du Concept du Développement Régional (CDR) du gouvernement. La partie « *Miteinander stark* » est dédiée à l'intégration.

En outre, à côté du parcours d'intégration, beaucoup d'autres mesures ont été prises et prévues dans le décret relatif à l'intégration et au vivre ensemble dans la diversité, comme un appel à projets du gouvernement afin de soutenir des petits projets d'intégration ou de lutte contre la pauvreté. Grâce à cet appel à projets 15 projets ont été réalisés. Ces projets consistent en des offres innovatrices qui visent à promouvoir l'intégration, à améliorer le vivre ensemble dans la diversité ou à lutter contre la pauvreté. Ils ont un ancrage local, répondent aux besoins du public cible et représentent une plus-value par rapport aux projets déjà en cours.

4.2 Intégration et lutte contre la pauvreté

En mai 2016 le Centre de Recherche en Inclusion Sociale de l'Université de Mons a présenté le deuxième rapport sur l'analyse de la pauvreté, la précarité et la vulnérabilité sociale en Communauté germanophone. Ce rapport est l'aboutissement d'un travail de recherche-action de deux années et vise à mettre en place des outils et des instruments numériques susceptibles de renforcer la cohérence de l'action sociale en Communauté germanophone. Sur base des résultats des deux rapports du Centre de Recherche en Inclusion Sociale de l'Université de Mons sur l'analyse de la pauvreté, la précarité et la vulnérabilité sociale en Communauté germanophone (2014, 2015) et des données récoltées par l'observatoire de la pauvreté, le gouvernement dédie dans le cadre du Concept de Développement Régional (CDR) un projet d'avenir à la lutte contre la pauvreté.

Les cinq grands axes de la politique de lutte contre la pauvreté future sont :

– Promouvoir l'intégration socio-professionnelle

L'intégration socio-professionnelle ciblée doit être promue de manière durable. L'objectif est de créer l'autonomie et des perspectives pour les personnes, d'assurer les moyens de subsistance et de la sécurité.

Un exemple peut être le projet de coopération des CPAS de Raeren, Eupen et Lontzen « les jeunes bénéficiaires d'un revenu d'intégration ayant besoin d'un soutien particulier : sur le chemin d'une intégration professionnelle », qui offre des mesures spécifiques et un accompagnement pour les jeunes de moins de trente ans afin de faciliter leur intégration professionnelle.

– Investir dans la formation

Le risque de pauvreté est particulièrement élevé chez les personnes qui n'ont pas terminé une formation ou l'école. Dans le domaine de l'éducation, la Communauté germanophone s'appuie sur un ensemble de mesures destinées à aider les jeunes en particulier à retrouver leur insertion professionnelle et donc leur indépendance financière.

– Ancrer structurellement les formes de coopération

La réduction de la pauvreté ne peut réussir que si un certain nombre de mesures complémentaires sont prises et si tous les acteurs concernés travaillent ensemble. La base d'une mise en réseau a été posée dans le cadre du CDR I.

Le CDR I a été le premier pas vers la création d'un réseau pour la promotion de la réduction de la pauvreté. Maintenant, il s'agit d'ancrer ces expériences, méthodes et instruments de coopération dans une structure de réseau contraignante.

Afin d'élaborer le plan stratégique de lutte contre la pauvreté dans le cadre du CDR III et de faire lumière sur ce thème complexe et multiforme de la pauvreté sous tous ses aspects, un groupe de travail composé de représentants d'organisations doit être constitué. Ces représentants sont, en raison de leur profession, en contact direct avec des personnes touchées ou menacées par la pauvreté. L'objectif est de mettre en place un réseau qui, au-delà de l'élaboration du plan stratégique de lutte contre la pauvreté, se consacre également à ce thème et dont les membres se réunissent à intervalles réguliers.

– Créer une base légale pour guider la politique de lutte contre la pauvreté et ancrer les différentes responsabilités

Dans la lutte contre la pauvreté, tous les acteurs et niveaux des institutions gouvernementales et publiques sont appelés. La création d'une base décrétée pour la réduction de la pauvreté ancre la responsabilité politique et la responsabilité des acteurs.

– Mesurer de manière continue la pauvreté et l'efficacité des mesures d'aide

La lutte contre la pauvreté ne peut être efficace que si les mesures sont mises en œuvre et si elles sont évaluées. Une stratégie de réduction de la pauvreté exige un screening et un suivi continu des situations de pauvreté et des mesures pour combattre et prévenir.

Le but du plan stratégique est d'identifier les causes de la pauvreté et les mesures de prévention appropriées, ainsi que les conséquences et l'amélioration des conditions de vie. À ce but, les statistiques sont

également utilisées, mais le plan met aussi l'accent sur la pauvreté "perçue", c'est-à-dire les endroits où les gens sont confrontés à la pauvreté, par exemple dans les quartiers défavorisés, les écoles, etc.

Outre le plan stratégique de lutte contre la pauvreté, un rapport sur la pauvreté sera publié en 2020. Ce rapport sera établi en coopération avec le Conseil économique et social de la Communauté germanophone et contiendra des statistiques sur base de certains indicateurs de pauvreté, qui seront analysées et interprétées.

L'objectif est d'établir un rapport récurrent qui suit l'évolution des indicateurs de pauvreté et une deuxième partie, qui se concentre sur un thème spécifique de la pauvreté. Il peut s'agir d'un groupe à risque ou d'un indicateur de pauvreté. Pour 2020, le groupe des personnes âgées à partir de 65 ans sera étudié.

4.3 Prestations familiales

Le Parlement de la Communauté germanophone de Belgique a adopté en avril 2018 le décret relatif aux prestations familiales, approuvant ainsi l'administration et le paiement des allocations familiales à partir de janvier 2019. Lors de la rédaction du décret, on a veillé à élaborer des règles simples et compréhensibles pour le citoyen. En ce qui concerne la simplification générale des procédures et l'exigence d'une administration centrée-client, il a été décidé qu'il n'y aura qu'un seul point de contact pour les citoyens en Communauté germanophone : Le Ministère de la Communauté germanophone assumera cette tâche. Selon la devise "Un enfant est un enfant", un montant de base égal a été déterminé pour chaque enfant, soit 157 EUR par mois. La prime de naissance et la prime d'adoption s'élèvent à 1144 EUR pour tous les enfants éligibles. Le supplément annuel a également été uniformément fixé à 52 EUR pour tous les enfants. À partir du 3ème enfant, un supplément de 135 EUR par mois sera accordé pour les familles nombreuses, en plus du montant de base.

Les allocations familiales continuent d'être accordées sans condition jusqu'à ce que l'enfant atteigne l'âge de 18 ans et se terminent ainsi dans le mois au cours duquel il célèbre son 18ème anniversaire. Par la suite, les allocations peuvent continuer à être versées si l'enfant accomplit des études, suit un apprentissage ou une autre formation reconnue. Dans chaque cas, le Ministère vérifie si les conditions d'octroi aux allocations familiales sont bien remplies. Après la formation, l'enfant peut toujours être pris en considération pour l'octroi des allocations familiales pour une période de 12 mois s'il ne travaille pas. A l'âge de 25 ans, le droit expire définitivement. Un supplément social unique de 75 EUR par enfant est versé mensuellement si l'enfant a droit à l'intervention majorée de l'assurance maladie et qu'il n'existe pour cet enfant pas de droit au supplément pour orphelins.

Le nouveau supplément social est particulièrement favorable aux familles économiquement plus faibles et peut également être appliqué aux personnes faiblement rémunérées, soit comme travailleur soit comme indépendant, ceci après un contrôle des revenus et l'attribution du statut BIM (bénéficiaire d'intervention majorée) par la mutualité compétente. Une fois encore, les plafonds de revenus relatifs à l'octroi du supplément social tiennent compte en particulier du risque accru de pauvreté des familles nombreuses, de sorte que les seuils de revenus pour ces cas sont beaucoup plus élevés que les seuils ayant donné lieu à un supplément social avant le 01/01/2019. En outre, le montant uniforme et assez élevé du supplément social de 75 EUR par mois, accordé à tous les enfants remplissant les conditions pour bénéficier de ce supplément, soutiendra les parents dans l'éducation de leurs enfants, y compris en ce qui concerne la participation sociale. De plus, les suppléments pour enfants handicapés restent inchangés. En fin de compte, pour pouvoir fournir un soutien approprié dans des situations particulièrement précaires : Les orphelins perçoivent un supplément de 239 EUR par mois en plus de l'allocation de base et les demi-orphelins un supplément mensuel de 120 EUR, si le parent survivant n'est pas remarié et qu'il ne se trouve non plus en cohabitation légale.

Il convient également de noter que des simulations faites avec un module de simulation de la KU Leuven ont montré que les dispositions du nouveau décret contribuent à réduire le risque de pauvreté.

5 Santé et Emploi

5.1 Situation actuelle

Dans le cadre de la **6ème réforme de l'Etat**, un ensemble de compétences relatives aux soins de santé a été transféré aux entités fédérées: Il s'agit par exemple du financement des maison de repos et de soins (MRS-MR), la revalidation long-trem care, des normes d'agrément ainsi que le financement des maisons de soins psychiatriques et des initiatives habitations protégées.

Afin d'optimiser le design de soins de santé en Communauté germanophone à la reprise des compétences la Communauté germanophone a réalisé diverses études dans le domaine de santé.

- Les derniers résultats de l'enquête santé datent de 2014
- L'étude sur la planification sanitaire pour la Communauté germanophone a été finalisée en 2017.

Les acteurs de santé ont défini ensuite un plan d'action avec 12 mesures prioritaires :

A. Renforcer les capacités du personnel de santé et médico-social

A1: Renforcement de la capacité du personnel de santé et médico-social

A2: Etablissement d'incitations pour attirer des professionnels en pénurie
→ réforme IMPULSEO, élaboration de la politique de santé première ligne.

B. Ouvrir le portefeuille à des nouveaux usagers, notamment avec une optique de prévention

B1: Développement d'une politique « vieillissement actif » pour les personnes âgées autonomes

B3: Mise en place d'une offre résidentielle alternative pour personnes âgées autonomes et des personnes atteintes d'une maladie psychiatrique.

C. Favoriser le développement des prestations plus innovantes et moins médicalisées

C2: Diversification de l'offre de jour / structures intermédiaires

→ Création d'une offre journalière pour des personnes atteintes d'une maladie psychiatrique avec l'objectif de réinsertion professionnelle. Dans le cadre de l'élaboration d'une vision santé mentale (psychiatrie) et de l'économie solidaire ce thème va être traité.

D. Structurer les mécanismes de concertation entre les différents acteurs

D1 Structuration des mécanismes de concertation entre les différents acteurs

→ projet « *Gesundes Ostbelgien* » et projet BelRAI et projet ehealth

D2 Analyse des synergies entre les différents acteurs, avec un objectif d'augmenter la taille et la professionnalisation

E. Soutenir et accompagner les proches aidants

E1 Définition d'une politique, et des prestations spécifiques, pour le support des proches aidants

→ Consentement de patient éclairé

F. Intensifier l'orientation aux besoins des usagers, renforcer leur autodétermination et leur qualité de vie

→ Concept de promotion de la santé et focus sur le vieillissement autonome, voir CDR.

G. Favoriser les synergies entre les prestataires, tout en développant l'efficacité des prestations

G2 Faciliter la participation des hôpitaux de la CG dans la Médecine Générale

H. Favoriser la structuration d'un Réseau de Santé Ostbelgien

I. Développer l'utilisation des TIC

I2 . Mise en place d'un plan pour le développement de la téléassistance

→ Mise en place des initiatives de la „Demenzstrategie“

J. Consolider et renforcer le rôle d'orientation, évaluation et suivi

→ Création de la “Dienststelle für selbstbestimmtes Leben” en 2017

(Antares 2017)

L'étude par rapport à la nécessité ou l'utilité de créer une assurance autonomie pour les citoyens en Communauté germanophone est terminée en 2019.

La simulation faite au cours de l'étude montre qu'une assurance autonomie n'est pas nécessaire, si le monitoring des finances (coûts des services et participation propre) et le nombre de personnes avec dépendance reste stable.

« Environ 13% des personnes âgées (1.850) ont une dépendance fonctionnelle pour la réalisation des activités basiques de la vie quotidienne; 1.505 personnes âgées reçoivent actuellement un accompagnement en MRPA/MRS ou soins à Domicile. » (BDO 2018)

5.2 Mesures dans le cadre du Concept de Développement Régional (CDR)

Elaboration du CDR III

La deuxième phase de mise en œuvre du Concept de Développement Régional (CDR) est presque terminée. C'est pourquoi le CDR III est en cours de préparation. Il s'agit du troisième et dernier programme de mise en œuvre du projet « *Ostbelgien leben 2025* ».

Les thématiques retenues sous le titre « Développement du paysage de santé en Communauté germanophone » dans le programme CDR III sont les suivantes :

1. développement de la digitalisation dans le domaine de la santé
2. soutenir les professionnels de santé (recruter et soutenir les professionnels de santé aussi que les inclure dans le développement des politiques de santé)
3. structuration de l'offre et du suivi des personnes avec une maladie psychiatrique
4. concrétisation de la planification sanitaire

6 Utilisation des fonds structurels

Dans de nombreux cas, les projets de réforme peuvent être soutenus par des programmes européens. En vue du prochain cadre financier pluriannuel 2021-2027, la Communauté germanophone a commencé la programmation du nouveau programme opérationnel du Fonds Social Européen Plus (FSE+). Le FSE+ va servir comme instrument de financement pour les projets qui promeuvent des réformes dans les domaines de l'emploi, de l'inclusion sociale, de l'éducation, de la formation et de la santé publique décrites dans le PNR.

En outre la Communauté germanophone envisage de continuer à s'impliquer dans les programmes Interreg en Euregio Meuse-Rhin et en Grande Région au cours de la période 2021-2027. Ces deux programmes contribuent au développement de l'ensemble de ces régions frontalières et donc aussi au développement de la Communauté germanophone.

Bijlage 5: Hervormingsprogramma van de Franse Gemeenschap

Introduction

Les orientations stratégiques du Gouvernement de la Communauté française pour la période 2014-2019 sont détaillées dans la Déclaration de Politique Communautaire (DPC). Les priorités pour cette période s'articulent pour l'enseignement obligatoire autour de l'adoption d'un Pacte pour un Enseignement d'Excellence présentant les mesures suivantes :

- Renforcer les savoirs de base et d'assurer un niveau de connaissances plus élevé pour tous les élèves notamment par le renforcement de l'investissement dans l'enseignement maternel et par la mise en place d'un « tronc commun » pluridisciplinaire et polytechnique pour tous les élèves jusqu'à 15 ans ;
- Améliorer la gouvernance (notamment par le pilotage des établissements scolaires) et mieux accompagner les acteurs de l'enseignement ;
- faire du parcours qualifiant une filière d'excellence, valorisante pour chaque élève et permettant une intégration socio-professionnelle réussie tout en renforçant son pilotage et en simplifiant son organisation ;
- Améliorer le rôle de l'enseignement comme source d'émancipation sociale tout en misant sur l'excellence pour tous, favoriser la mixité et l'école inclusive dans l'ensemble du système éducatif tout en développant des stratégies de lutte contre l'échec scolaire, le décrochage et le redoublement ;
- Assurer à chaque enfant une place dans une école de qualité, et faire évoluer l'organisation scolaire afin de rendre l'école plus accessible, plus ouverte sur son environnement et mieux adaptée aux conditions du bien-être de l'enfant.

Une politique d'investissement dans les bâtiments scolaires est également mise en place afin d'augmenter le nombre de places.

Pour d'autres secteurs, il s'agit notamment :

- De renforcer des outils d'orientation et d'évaluation afin de réduire l'échec dans l'enseignement supérieur et augmenter le nombre de diplômés ;
- D'investir dans la recherche fondamentale.

Ces différentes priorités seront en outre soutenues via les programmes 2014-2020 des Fonds structurels et d'investissement, qui ont été approuvés par la Commission européenne en décembre 2014.

Comme prévu par le cadre réglementaire relatif à la Politique de Cohésion, les Fonds structurels et d'investissement pour la période 2014-2020 permettront de soutenir prioritairement les politiques développées en réponse aux recommandations spécifiques par pays, et contribueront aux objectifs de la Stratégie Europe 2020.

1 Réponse aux recommandations spécifiques par pays

Recommandation 2 : poursuivre les réformes dans le domaine de l'éducation et de la formation, notamment en favorisant l'équité et en augmentant le nombre de diplômés en sciences, en technologie, en ingénierie et en mathématiques ;

Plusieurs mesures ont été adoptées depuis avril 2018 :

1. Les réformes visant à favoriser l'équité du système scolaire

Les réformes principales adoptées au cours des douze derniers mois :

Pilotage des établissements scolaires pour améliorer l'efficacité et l'équité du système scolaire (y compris la réduction des phénomènes de relégation et les inégalités entre écoles)

Le décret adopté par le Parlement le 12 septembre 2018 (Décret « *Pilotage* ») instaure la mise en place d'une **gouvernance par objectifs** pour le système et pour les établissements scolaires à partir de sept. 2018. Dans le cadre de cette nouvelle gouvernance, sept objectifs d'amélioration du système scolaire sont définis par décret :

Améliorer significativement les savoirs et les compétences des élèves ;
Augmenter la part des jeunes diplômés de l'enseignement secondaire supérieur ;
Réduire les différences entre les résultats des élèves les plus favorisés et les moins favorisés d'un point de vue socio-économique.
Réduire progressivement le redoublement et le décrochage ;
Réduire les changements d'école (au sein du tronc commun).
Augmenter progressivement l'inclusion des élèves à besoins spécifiques dans l'enseignement ordinaire ;
Accroître les indices de bien-être et de l'amélioration du climat scolaire.

La gouvernance repose sur un « contrat d'objectifs » entre chaque école et le Pouvoir régulateur, dans le cadre duquel sont actés les **objectifs spécifiques de l'école qui contribuent à l'atteinte des objectifs du système**. Le contrat d'objectifs de l'école est auto-évalué annuellement par l'établissement, et tous les trois ans par le pouvoir régulateur. Le nouveau dispositif de pilotage des établissements est obligatoire pour l'ensemble des établissements scolaires. La législation prévoit qu'un processus de suivi adapté pourra être mis en place si un établissement refusait de contribuer au processus ou si ses indicateurs révélaient de trop grands écarts par rapport à la moyenne. En offrant un nouveau cadre de régulation, le dispositif de pilotage permettra d'agir plus précisément sur les racines de l'inéquité du système scolaire en FWB, sur les phénomènes de relégation des publics défavorisés entre écoles, et les différences importantes de performances entre école (ségrégation). L'implémentation de cette réforme se réalisera en trois vagues successives : 900 établissements soumettront leur projet de plan de pilotage pour le 30 avril 2019 ; la 2e vague pour le 30 avril 2020 ; et la 3e vague pour le 30 avril 2021.

Le nouveau dispositif de pilotage des écoles repose en outre sur l'autonomie et la responsabilisation accrue des écoles et des enseignants en vue d'atteindre les objectifs agréés de l'école :

- Basé sur le modèle de l'organisation apprenante, le nouveau pilotage des établissements est indissociable du renforcement du travail collaboratif des équipes éducatives. Le décret relatif

à l'organisation du travail des enseignants (Décret relatif à l'organisation du travail des enseignants) adopté le 13 mars 2019, intègre à l'horaire de chaque enseignant un nombre de périodes de travail collaboratif obligatoire et définit l'ensemble des missions des enseignants (y compris les missions en sus des activités face à la classe). Cette réforme, qui sera d'application en sept. 2020, accroît également le nombre de jours de formation en cours de carrière ;

- Outre le renforcement de l'aide administrative octroyée graduellement aux directions du fondamental et du spécialisé depuis sept. 2017, trois décrets ayant trait au renforcement du leadership pédagogique des Directions (renforcement de leur rôle en matière de GRH), ont été adoptés le 12 sept. 2018 et le 13 mars 2019.
- ✓ *Réforme du cursus commun des élèves jusqu'à 15 ans (y compris le renforcement de l'accompagnement personnalisé)*

Le renforcement du tronc commun consiste à revoir en profondeur le cursus des élèves de 3 à 15 ans. Les objectifs de la réforme sont notamment :

- Définir les savoirs et compétences de tous les élèves de 3 à 15 ans, afin de supprimer les mécanismes de sélection précoces et la relégation des élèves les plus fragiles socio économiquement (suppression des options avant 15 ans, suppression des attestations visant l'orientation) ;
- Instaurer l'apprentissage personnalisé (moyens supplémentaires de remédiation) pour tous les élèves et l'adapter aux élèves les plus fragiles (mais sans classe de niveau). Cette réforme visant à renforcer l'encadrement destiné à la remédiation a été anticipée avant la mise en œuvre du tronc commun et sera effective dans les classes à partir de la rentrée 2019 (Décret adopté par le Parlement, le 10 oct. 2018) ;
- Lutter contre le redoublement en conditionnant strictement la possibilité de pouvoir prendre une décision de redoublement.

L'adoption du cadre légal par le Parlement est prévue le 23 avril 2019. La mise en œuvre du nouveau cursus commun sera effective à partir de sept. 2020 pour les trois années du maternel et à partir de sept. 2021 pour les 1e et 2e primaires.

- ✓ *Renforcement de l'apprentissage du Français pour les élèves primo-arrivant et FR vulnérables*

La réforme consiste à renforcer le dispositif relatif à l'accueil, la scolarisation et l'accompagnement des élèves qui ne maîtrisent pas la langue de l'enseignement à travers la mise en place d'un système harmonisé et renforcé de soutien aux compétences langagières, dès le plus jeune âge, en fusionnant les dispositifs existants et en renforçant les moyens qui y sont consacrés. La réforme a été adoptée dans le cadre d'un décret adopté par le 6 février 2019. La réforme entre en vigueur à partir de sept. 2019.

- ✓ *Renforcement de la qualité de l'enseignement maternel*

Le renforcement de la qualité de l'enseignement maternel joue un rôle clé pour la réduction des inégalités dès le plus jeune âge. Le renforcement de la qualité de l'enseignement maternel est axé sur les mesures suivantes, chaque mesure visant tous les élèves du maternel:

- **Renforcement de l'encadrement** (adopté en 3 phases : sept. 2017 : instituteurs ; sept. 2018 : puériculteurs, sept. 2019 : logopèdes. Budget global : 50MEUR sur une base annuelle) ;

- **Adoption d'un référentiel** pour le niveau maternel, afin d'assurer que *tous* les enfants disposent du même cadre de compétences initiales (le premier référentiel « compétences initiales » sera adopté au printemps 2019 et mis en œuvre en sept. 2020 dans les écoles) ;
- **Instauration de la gratuité** de l'enseignement maternel, sur la base du décret adopté le 16 mars 2019) prévoit qu'hormis certaines exceptions dont les montants seront désormais strictement plafonnés (activités sportives et culturelles et voyages scolaires), il ne sera plus possible pour une école de réclamer des frais scolaires aux parents dans l'enseignement maternel. Les écoles recevront une subvention spécifique pour fournir gratuitement le matériel scolaire aux élèves. A terme, cette subvention sera de 50 euros (indexé) par élève et par an. Le premier versement sera réalisé en mai 2019 en vue de la rentrée scolaire 2019 ;
- **Obligation de la fréquentation** de la 3e maternelle. Alors que les taux d'inscription en maternel sont parmi les plus élevés de l'UE, la fréquentation de l'enseignement n'est pas régulière (car, actuellement, ce niveau d'enseignement n'est pas obligatoire), ce qui contribue à accroître les inégalités de départ (socio-économiques). L'âge de l'obligation scolaire relevant du niveau fédéral, on renvoie ici à la proposition de loi adoptée en Commission du Parlement fédéral le 19 février 2019, et dont l'entrée en vigueur est prévue en sept. 2020.

✓ *Développer le modèle de l'école inclusive*

Le développement d'un modèle d'école inclusive (axe 4 du Pacte pour un Enseignement d'excellence) vise à lutter contre l'ensemble des mécanismes de « séparation » verticales et horizontales des élèves qui existent dans le système scolaire. Les diverses réformes qui visent à instaurer un modèle d'école inclusive auront dès lors un impact important en termes d'équité et *in fine* sur la réduction des inégalités.

- Concernant la lutte contre l'échec et le redoublement :

Les réformes mises en œuvre sont essentiellement :

- **Un objectif d'amélioration du système scolaire** inscrit dans la nouvelle gouvernance du système (Décret « Pilotage », v. ci-dessus) vise la réduction de 50% du taux de redoublement et du taux de décrochage à l'horizon 2030 ;
- La **réforme du tronc commun** (décision de redoublement strictement conditionnée à la mise en place de dispositifs d'accompagnement personnalisé de l'élève ; renforcement des moyens d'encadrement) ;
- Le durcissement, depuis 2017, de la procédure administrative liée aux demandes d'autorisation de maintien en 3ème maternelle.
- Concernant les élèves à besoins spécifiques :

Les réformes mises en œuvre sont essentiellement :

- **Un objectif d'amélioration du système scolaire** inscrit dans la nouvelle gouvernance du système (Décret « Pilotage », v. ci-dessus) vise à revenir, d'ici 2030, au pourcentage d'enfants pris en charge par l'enseignement spécialisé en 2004 (chaque établissement de l'enseignement ordinaire devra décrire dans son contrat d'objectifs ce qu'il met en place en matière d'inclusion et d'intégration) ;

- Le **Décret relatif aux aménagements raisonnables** entré en vigueur en sept. 2018 vise à améliorer l'accueil, l'accompagnement et le maintien des enfants à besoins spécifiques dans l'enseignement ordinaire en rendant obligatoire la mise en œuvre d'aménagements raisonnables; une procédure spécifique de conciliation et de recours a été créée pour soutenir le déploiement des aménagements raisonnables ; et plusieurs **projets-pilotes de « classes inclusives »**, c'est-à-dire des classes relevant de l'enseignement spécialisé mais physiquement placées au sein d'établissements ordinaires afin de favoriser les rencontres entre enfants sont menés.

2. Les réformes visant à renforcer les STEM dans l'enseignement obligatoire

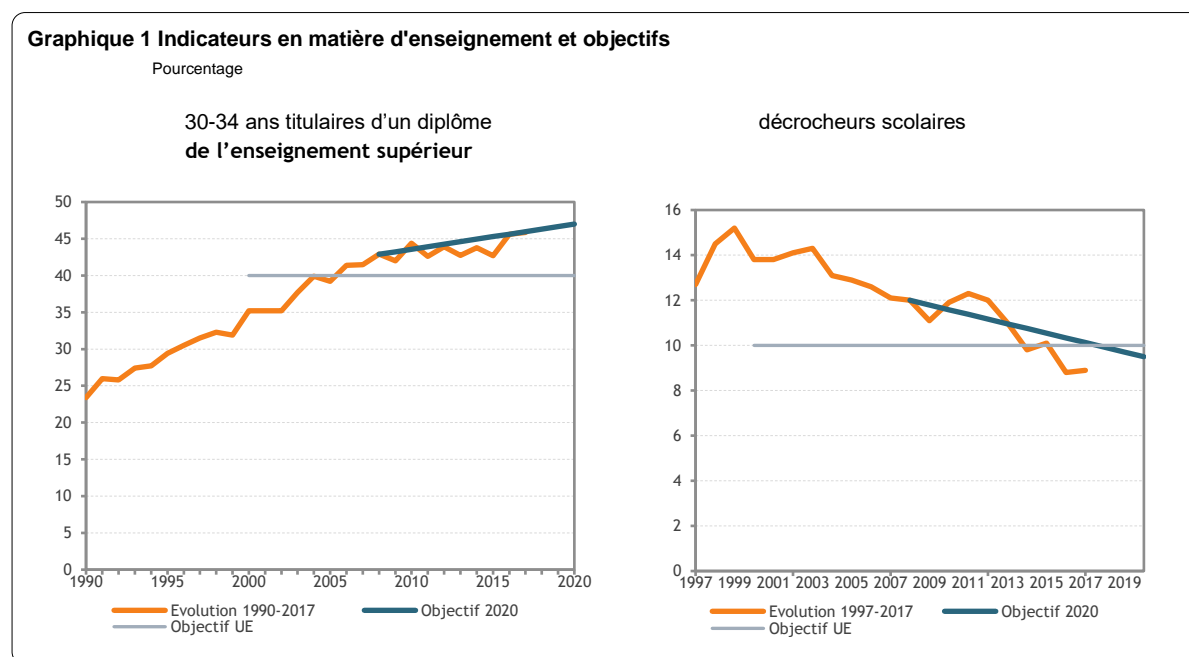
- La réforme relative au **curcus commun renforcé** (tronc commun) contribuera à renforcer les compétences STEM et les compétences numériques des élèves. Le nouveau tronc commun comprendra sept domaines d'apprentissages, dont un domaine consacré aux Maths-Sciences-Compétences techniques et technologiques-Numérique, tout au long du parcours de 3 à 15 ans. Les référentiels sont en cours d'élaboration (voir ci-dessus). Ils entreront en vigueur à partir de sept. 2020 pour les trois années du maternel, et en 2021 pour les 1e et 2e primaires et suivront ensuite la cohorte ;
- Le renforcement des compétences numériques est également au centre de l'adoption de la **Stratégie numérique pour l'Education** adoptée par le Gouvernement de la CF, le 10 oct. 2018 [http://enseignement.be/download.php?do_id=14908]. La Stratégie vise à rattraper le retard en matière de numérique éducatif de la CF: (1) en renforçant les compétences numériques des élèves ; (2) en renforçant la formation initiale et continue des enseignants, ainsi que l'accompagnement technique au sein des établissements; (3) en définissant une approche cohérente en matière d'équipement numérique au sein des écoles ; (4) en capitalisant sur le numérique pour échanger et partager les ressources et outils; (5) en développant l'administration numérique au niveau du système et des écoles. La CF a sollicité le *Structural Reform Support Program* de la Commission européenne (SRSP - SecGen COM) pour soutenir cette réforme.

2 Objectifs thématiques de la Stratégie Europe 2020

2.1 Enseignement supérieur

Tableau : L'objectif en matière d'enseignement

	BE2016	BE2017	EU2017	BE2020	Changement requis 2017-2020
30-34 ans titulaires d'un diplôme de l'enseignement supérieur	45,6	45,9	39,9	47,0	+ 1,1
Pourcentage des décrocheurs scolaires	8,8	8,9	10,6	9,5	-

La Belgique s'est engagée, à l'horizon 2020, à relever à 47% le pourcentage des 30-34 ans titulaires d'un diplôme de l'enseignement supérieur. Cet objectif est plus ambitieux que celui fixé au niveau de l'UE dans son ensemble (40%). Avec un pourcentage de 45,9% en 2017, la Belgique se trouvait sur la onzième place de l'UE.

- ✓ Un décret visant à la **transparence des établissements non reconnus en Communauté française** a été adopté le **28 juin 2018**. Ce décret vise à limiter l'appellation « université » ou « Haute école » aux établissements délivrant des diplômes reconnus par la Fédération Wallonie-Bruxelles.
- ✓ Un décret relatif à la **réforme du financement des Hautes Ecoles**⁵⁸ a été adopté le 29 novembre 2018 par le gouvernement de la Communauté française, après deux ans de consultation entre les représentants des établissements. Il revoit les mécanismes de **financement des Hautes Ecoles** en les simplifiant et les revoyant à la hausse. En outre, le financement de la **recherche en Hautes Écoles** a également été revu à la hausse, passant de 250.000 euros sur base annuelle à 1 million d'euros. De plus, le même décret prévoit un budget spécifique pour financer des actions de **promotion de la réussite** au sein des Hautes Ecoles.

⁵⁸ Décret de la Communauté française du 29 novembre 2018 relatif à la réforme du financement des Hautes Ecoles.

- ✓ Depuis 2018, afin de contribuer à **l'amélioration du taux de réussite** chez les étudiants de première année du premier cycle et faciliter la **transition** entre l'enseignement secondaire et l'enseignement supérieur, le Gouvernement de la Communauté française **octroie aux cinq Pôles académiques⁵⁹ une subvention spécifique leur permettant d'organiser des activités de préparation aux études supérieures et d'aide à la réussite⁶⁰.**
- ✓ Le Décret - programme adopté par le Parlement de la Communauté française le 12 décembre 2018⁶¹ prévoit, pour l'année budgétaire 2018, qu'un montant de 1,2million euros soit alloué à la **promotion de l'accès aux études pour l'activation de certaines habilitations existantes**, permettant l'organisation à partir de l'année académique 2018-2019 d'un **enseignement universitaire de premier cycle**, et localisées dans un arrondissement qui observe un **déficit en étudiants universitaires de première génération**.
- ✓ En février 2019, le décret visant à la **refonte de la formation initiale des enseignants (FIE)** a été voté par le Parlement de la Communauté française. Les principales mesures du décret, qui impliquent d'importants changements au sein des établissements d'enseignement supérieur sont : l'allongement des études et le renforcement des compétences des futurs enseignants, une meilleure maîtrise de la langue française, l'augmentation du niveau de formation au niveau 7 du cadre européen des certifications, un approfondissement disciplinaire, un approfondissement pédagogique ou linguistique, une mise en commun de l'expertise des différents opérateurs de formation, un élargissement des familles de disciplines encourageant la transdisciplinarité, le développement de la recherche, une amélioration qualitative des interactions théorie/pratique. Le parcours de formation des étudiants se déroulera désormais en partie en haute école ou en école supérieur des arts et en partie à l'université⁶².
- ✓ Pour la mise en place de ce décret, prévue pour l'année académique 2020, deux types de soutien sont prévus afin d'accompagner la mise en œuvre de la réforme⁶³ : le financement de **conseillers FIE**, attachés aux établissements d'enseignement supérieur organisant la formation initiale des enseignants pour les années 2019 et 2020. Ensuite, une **cellule d'appui** sera mise en place au sein de l'ARES⁶⁴ pour les années 2019, 2020 et 2021 dont la mission sera de préparer et d'accompagner le travail mené sur le terrain par les conseillers FIE.
- ✓ Dans le cadre de **l'enseignement de promotion sociale (E.P.S)**, le décret portant diverses mesures relatives à l'enseignement de promotion sociale du 14 novembre 2018, prévoit les moyens nécessaires à l'engagement d'un **conseiller pédagogique** dans les établissements

---

⁵⁹ <https://www.ares-ac.be/fr/etudes-superieures/etablissements/poles-academiques>

⁶⁰ Communiqué de presse du cabinet de Monsieur le Ministre JC. Marcourt, 19 juillet 2018, http://www.enseignement.be/index.php?page=27976&ne_id=5631

⁶¹ Décret-programme de la Communauté française du 12 décembre 2012 portant diverses mesures relatives à l'organisation du budget et de la comptabilité, aux fonds budgétaires, à l'enseignement supérieur et à la recherche, à l'enfance, à l'enseignement obligatoire et de promotion sociale, aux bâtiments scolaires, au financement des infrastructures destinées à accueillir la cité des métiers de Charleroi, à la mise en œuvre de la réforme de la formation initiale des enseignants.

⁶² <https://www.ares-ac.be/images/emploi/ARES-Expert-e-Chef-fe-de-projet-FIE.pdf>

⁶³ Décret-programme de la Communauté française du 12 décembre 2012 portant diverses mesures relatives à l'organisation du budget et de la comptabilité, aux fonds budgétaires, à l'enseignement supérieur et à la recherche, à l'enfance, à l'enseignement obligatoire et de promotion sociale, aux bâtiments scolaires, au financement des infrastructures destinées à accueillir la cité des métiers de Charleroi, à la mise en œuvre de la réforme de la formation initiale des enseignants, article 47, p.15.

⁶⁴ Académie de Recherche et d'Enseignement supérieur. L'ARES est st la fédération des établissements d'enseignement supérieur francophones de Belgique.

d'E.P.S. Les missions de ces conseillers portent notamment sur le développement et la coordination des initiatives pédagogiques associées à **l'accompagnement des étudiants et à l'aide à la réussite d'adultes** en reprise d'études au sein des établissements d'E.P.S.

- ✓ Suite de l'adoption en novembre 2017 de l'Arrêté du Gouvernement de la Communauté française fixant les modalités de **valorisation des acquis** pour l'admission, la dispense et la sanction dans une ou des unités **d'enseignement de promotion sociale**, une **circulaire⁶⁵** a été adoptée le **30 mai 2018** afin de communiquer toutes les informations utiles à l'organisation pédagogique et administrative du dispositif de valorisation des acquis, dans les établissements de l'E.P.S, en se référant à des règles communes. Ces dispositions permettent d'accorder davantage de souplesse à la définition des parcours personnels d'études et à l'organisation des curriculums dans le cadre du système modulaire. Elles facilitent également la mobilité des étudiants en assurant la portabilité des valorisations au travers des Attestations de réussite Valorisation.
- ✓ En février 2019, le Conseil des Ministres a approuvé le financement, à hauteur de 1,44 million d'euros, **67 projets de discriminations positives en faveur des établissements de l'E.P.S⁶⁶**. Au travers de formations notamment en français, aux technologies informatiques et de la communication ou dans des filières qualifiantes, ces projets constituent de véritables leviers d'apprentissage propices à l'insertion des publics fragilisés ».

2.2 Recherche fondamentale

Initié en 2018 avec une enveloppe de 8 millions d'euros, le refinancement du F.R.S-FNRS s'est poursuivi en 2019 avec l'ajout de 6 millions d'euros indexés annuellement – ce qui porte l'ensemble du refinancement à hauteur de 14 millions d'euros en deux ans.

Fin 2018 a été adopté en Fédération Wallonie-Bruxelles un décret relatif à la réforme du financement des Hautes Ecoles : il s'agit de remettre à plat les mécanismes de financement en les simplifiant et en y intégrant 35% du refinancement de l'Enseignement supérieur pour les années 2018 et 2019, ce qui représente plus de 8 millions additionnels sur deux ans. En outre, à partir de 2019, le financement de la recherche en Hautes Écoles a été également revu à la hausse, et s'élève désormais à 1 million d'euros indexé annuellement, contre environ 250.000 euros sur base annuelle aujourd'hui. Cette réforme permettra également un net rapprochement entre les critères de financement des Hautes Écoles et des Universités, ce qui renforcera, à l'avenir, la cohérence globale du financement de l'Enseignement supérieur. Cette dynamique s'inscrit dans le contexte institutionnel, tracé par le décret Paysage, d'un renforcement des collaborations et des synergies entre Universités et Hautes Écoles.

En Fédération Wallonie-Bruxelles, le décret sur le libre accès du 3 mai 2018 rend obligatoire le libre accès pour toute recherche financée (même partiellement) par des fonds publics et pour tous les articles publiés à partir du 14 septembre 2018, avec une période d'embargo maximale de 12 (STEM) ou 6 (SSH) mois. Le décret renforce le potentiel de la recherche à produire un impact au niveau scientifique, économique et sociétal, tout en augmentant la visibilité des chercheurs et de leurs travaux.

---

⁶⁵ Circulaire 6677 de la Communauté française, « Modalités de valorisation des acquis pour l'admission la dispense ou la sanction dans une ou des unités d'enseignement de l'enseignement de promotion sociale », 30 mai 2018.

⁶⁶ Communiqué de presse du cabinet de Monsieur le Ministre JC. Marcourt, 13 février 2019, <https://marcourt.cfwb.be/octroi-de-144-million-deuros-a-67-projets-de-discrimination-positive-dans-l-enseignement-de-promotion-sociale/>

2.3 Enseignement obligatoire

A l'horizon 2020, la Belgique doit ramener son taux d'abandon scolaire à 9,5%. Cet objectif est également plus ambitieux qu'à l'échelle européenne (10%). En 2017, le taux s'élevait à 8,9% en Belgique, contre 8,8% en 2016 et 10,1% en 2015.

Dans le cadre du Pacte pour un Enseignement d'excellence, la Communauté française (CF) a adopté un objectif systémique de réduction de 50% du taux de redoublement et de décrochage à l'horizon 2030 (Décret « Pilotage », sept. 2018). Chaque établissement est amené à se doter d'objectifs et d'actions spécifiques en vue de contribuer à l'atteinte des objectifs du système (voir également la description de la réforme du pilotage). Parallèlement, la CF élabore un Plan global de lutte contre le décrochage qui vise à doter l'Administration de systèmes de recueil de données et de prise d'informations efficaces sur le parcours des élèves; à redéfinir les rôles et les missions des intervenants (prévention, intervention, compensation); et à renforcer leur coordination. Le Plan global sera d'application dès sept. 2020, et visera à renforcer les dispositifs de soutien à l'accrochage scolaire actuellement mis en place avec le soutien du FSE (72 projets conjoints Enseignement et Aide à la jeunesse de 2015 à 2018). La fréquentation régulière de l'enseignement maternel est également un enjeu important de la lutte contre l'absentéisme et le décrochage. Dès sept. 2020, la fréquentation de la 3e maternel sera rendue obligatoire et ce niveau d'enseignement se verra appliquer les dispositifs de lutte contre l'absentéisme et le décrochage en vigueur dans l'enseignement primaire.

2.4 Inclusion sociale

Le Gouvernement de la Communauté française a approuvé un projet de décret prévoyant la mise en place d'une stratégie globale et coordonnée de lutte contre la pauvreté et la pauvreté infantile et de réduction des inégalités sociales dans toutes les politiques menées par la Communauté française.

Concrètement, le Gouvernement sera appelé à approuver un plan quinquennal dans un délai de six mois après sa constitution. Le plan définira les priorités de la législature et les actions transversales à mettre en œuvre pour y répondre.

Sa rédaction sera effectuée en concertation avec le « Conseil de lutte contre la pauvreté et pour la réduction des inégalités », une instance de réflexion composée de personnes issues des universités francophones, du Délégué général aux droits de l'enfant, de représentants des CPAS de Wallonie et de Bruxelles, de la Fondation Roi Baudouin et de l'ONE, et de membres des administrations.

Le décret prévoit ainsi la reconnaissance et le financement, pour une durée de 5 ans, d'au maximum deux centres ressources généralistes « relatifs à la lutte contre la pauvreté et pour la réduction des inégalités sociales » et d'un centre spécialisé « Experts du vécu ».

Des appels à projets seront par ailleurs organisés tous les ans.

Un budget annuel de 1.782.000 euros est prévu pour la mise œuvre du projet de décret. Il sera principalement consacré au soutien des centres de ressources et des projets associatifs.

D'autre part, le décret du 8 mars 2018 relatif à la Promotion de la citoyenneté et de l'interculturalité donne un cadre pour le financement de projets triennaux et annuels dans les domaines suivants :

- ✓ L'éducation des jeunes à la citoyenneté, dans un contexte multiculturel ;
- ✓ La lutte contre le racisme et le dialogue interculturel ;

- ✓ La promotion des droits des migrants, et plus particulièrement des femmes.

Doté de 2.040.000€ en 2019, le décret permettra de labéliser une quarantaine de projets et d'en soutenir environ 80.

Le décret prévoit également l'organisation tous les deux ans d'une campagne contre le racisme, en concertation avec le tissu associatif. Il prévoit également la mise en place d'un portail d'information spécifique permettant une visibilité pour les projets réalisés, mais aussi de faciliter l'échange de bonnes pratiques, d'outils d'animation et de formation, ainsi que la mise en réseau des opérateurs.

2.5 Le numérique dans l'enseignement obligatoire

Le renforcement des compétences numériques est au centre de l'adoption de la **Stratégie numérique pour l'Éducation** adoptée par le Gouvernement de la CF, le 10 oct. 2018 [http://enseignement.be/download.php?do_id=14908].

La Stratégie vise à rattraper le retard en matière de numérique éducatif de la CF: (1) en renforçant les compétences numériques des élèves ; (2) en renforçant la formation initiale et continue des enseignants, ainsi que l'accompagnement technique au sein des établissements; (3) en définissant une approche cohérente en matière d'équipement numérique au sein des écoles ; (4) en capitalisant sur le numérique pour échanger et partager les ressources et outils; (5) en développant l'administration numérique au niveau du système et des écoles. La CF a sollicité le Structural Reform Support Program de la Commission européenne (SRSP - SecGen COM) pour soutenir cette réforme.

Concernant la mise en œuvre de la Stratégie, les initiatives mises en place en 2018-2019 sont :

- ✓ Le renouvellement de l'équipement en matériel informatique administratif des chefs d'établissement a été entamée en 2018 et est programmée en plusieurs vagues (budget total de 4.027 k€ (sur 4 ans)) ;
- ✓ Le renforcement de l'équipement des enseignants (via un forfait annuel de remboursement de frais de 100 euros net par an) sur la base d'un budget annuel de 8.650 k€ à partir de 2019 ;
- ✓ La création de la plateforme de ressources éducatives en ligne à destination des enseignants.

3 Investissements stratégiques

Conformément à la Déclaration de Politique Communautaire 2014-2019 du Gouvernement de la Communauté française a développé en matière de gestion énergétique un programme d'efficacité énergétique pour les années à venir. Riche d'une première expérience réussie du projet pilote PLAGE-Ecoles⁶⁷ 2009-2014, initié et subsidié par la Région de Bruxelles-Capitale (RBC), la cellule énergie évolue actuellement vers une structure interne au sein du Ministère avec une orientation axée sur le service aux occupants, dans le cadre de leurs obligations légales et réglementaires relatives à la gestion énergétique.

Les bâtiments de la Communauté française, tant scolaires que non-scolaires, sont visés en premier lieu par les services et projets mis en place pour constituer le rôle d'exemplarité du Ministère en la matière. Quant aux autres bâtiments (du scolaire subventionné, des OIP et des ASBL dépendant indirectement de la Communauté française), la cellule leur propose systématiquement de bénéficier d'un service de facilitation et d'accompagnement sur base volontaire. Après un peu plus de deux ans d'existence, la

---

⁶⁷ PLAGE-Ecoles = Plan Local d'Action pour la Gestion Énergétique au sein des écoles

cellule énergie, constituée actuellement de 10 équivalents temps plein pour 6,5 ETP en moyenne sur les 2 dernières années, s'est attelée à mettre en place les premiers outils, services et projets au profit de la DGI et des occupants, visant à atteindre les objectifs de réduction des consommations de 35% à l'horizon 2030 et de 90% pour 2050 :

- Perspectives à venir au niveau des consommations de mazout : Il est prévu en 2019-2020 de créer une centrale d'achats pour la livraison de mazout ;
- Perspectives à venir au niveau de l'outil de monitoring : La cellule énergie proposera dès 2019 l'adhésion à l'outil de monitoring attribué sous la forme d'une centrale d'achats aux PO du scolaire subventionné, des OIP et ASBL dépendant de la FWB ainsi que les services d'analyse de leurs consommations ;
- Perspectives à venir en terme de fonds de roulement : Le système «d'intracting» (pour les bâtiments scolaires) étant inscrit dans le décret programme, des économies de l'ordre de 500k€ en 2019 jusqu'à 3M€ en 2022 pourront être réinvesties dans de nouveaux projets. La création d'un fonds similaire à l'indice 810 du fonds des bâtiments scolaires permettant de récupérer 80% des économies réalisées pour les bâtiments non-scolaires et de les réinvestir pourra faire l'objet des objectifs de la cellule énergie ;
- Perspectives à venir au niveau de la concession de toitures pour l'installation de panneaux solaires photovoltaïques et dans le cadre du financement par tiers : En parallèle aux 2 premiers projets qui seront réalisés en 2019, de nouveaux projets seront développés jusqu'en 2020 pour équiper d'autres toitures de panneaux solaires, jusqu'à 30.000 m², rien qu'en Région de Bruxelles-Capitale. L'objectif est de développer et d'appliquer des montages financiers afin de faire appel aux investisseurs privés (tiers investissement), sans impact sur la dette publique pour réaliser tout type de projets d'efficacité énergétique et renouvelables le plus largement possible, notamment pour le passage aux LEDS et pour le remplacement de chaufferies mazout par des sources d'énergie renouvelable (leasing opérationnel). Cet objectif permettra de libérer des budgets pour réaliser d'autres projets ;
- Perspectives à venir en termes de développement et de déploiement des CPE : L'objectif de la Cellule Energie à moyen et long termes (2030 et 2050), en collaboration avec les différentes directions de la DGI sera de déployer le modèle et les outils de contrôle pour la réalisation de CPE de type 1 (visant 30% d'économie) sur les bâtiments cibles en fonction de critères de sélection et de développer les CPE de type 2 et 3 (visant un objectif de 50 à 90% d'économie , projets pilotes prévus dans les 3 prochaines années. A terme, ces projets permettront d'atteindre les objectifs imposés par les 2 régions, à savoir une diminution des gaz à effet de serre de 40% d'ici à 2030 et de 90% d'ici à 2050. Le financement de ces projets pourra également se faire sur la base de tiers financement sans impact sur la dette publique ;
- Perspectives à venir par rapport à l'objectif PLAGE imposé par la RBC : La cellule organisera en 2019 le cadastre énergétique et définira les superficies chauffées de chaque bâtiment pour créer les conditions de travail du PLAGE. Grâce à un benchmark (classement des bâtiments en fonction de leurs consommations par m²), la cellule énergie pourra optimiser l'euro investi et viser une utilisation saine des deniers publics en ciblant les plus gros potentiels d'économie. Ce projet contribuera également à atteindre les objectifs 2030 et 2050. La cellule aura également pour objectif de généraliser l'approche PLACE aux bâtiments scolaires et non-scolaires situé en Région Wallonne ;
- Perspectives à venir par rapport à l'obligation de certification PEB des bâtiments de la FWB : La cellule a pour objectif d'engager les 4 certificateurs PEB alloués par le Gouvernement en 2018 et de réaliser la mission de certification PEB des 3.000 bâtiments concernés ;

- Perspectives à venir par rapport aux évolutions technologiques, financières et réglementaires : La cellule sera chargée de la veille en gestion énergétique, tant sur le point des technologies, des modes de financement, des approches que des réglementations en vigueur. La Cellule constituera une référence en la matière.

Bijlage 6: Reporting table on the assessment of the policy response to CSRs: qualitative assessment

Table A1. Description of the measures taken and information on their qualitative impact											
			Information on planned and already enacted measures							Foreseen impacts	
CSR number (1)	CSR sub-categories (2)	Number and short title of the measure (3)	Description of main measures of direct relevance to address the CSRs				Europe 2020 targets	Challenges/Risks	Budgetary implications	Qualitative elements	
			Main policy objectives and relevance for CSR (4)	Description of the measure (5)	Legal/Administrative instruments (6)	Timetable on progress achieved in the last 12 months (7)	Timetable on upcoming steps (8)	Estimated contribution to Europe 2020 targets (9)	Specific challenges/risks in implementing the measures (10)	Overall and yearly change in government revenue and expenditure (reported in mIn. national currency) Contribution of EU funds (source and amounts) (11)	Qualitative description of foreseen impacts and their timing (12)

CSR1: Federal	Taxation	Tax shift – third phase	Decrease the taxation on labour (employers and employees) to promote competitiveness and job creation, increase the incentives to work and support purchasing power.	Reduction in the employers' social security contributions and adaptations in the personal income tax system (increase in the employment bonus, the tax exempt amount and change of tax scales)	Law of 26 December 2015 on raising job creation and competitiveness	Implemented in 2019	Final phase of the tax shift in 2020			Reduction in personal income taxes 1.58 billion euros in 2019	
CSR1: Federal	Pensions	Introduction of a mixed pension for (contractual) civil servants	In view of medium-term fiscal sustainability, a "mixed pension" has been introduced for (contractual) civil servants.	For new retirees as of 1 May 2018, periods of contractual employment after 30 November 2017 are no longer considered in the calculation of a civil servants' pension, but in the pension system of wage earners (which is less generous). Teachers are exempt under certain conditions.	Law of 30 March 2018 (Published in Belgian Official Gazette on 17 April 2018)	Implemented in May 2018	Part of a bigger pension reform package				
CSR1: Wallonia	Long-term care	Creation of the Walloon social protection,	Ensuring sustainability of long-term care	Transfer of competencies covering long-term care and autonomy insurance	Creation of an agency, including financial and budget monitoring	Taking over the competency on 01/01/19					Structures and modalities put in place to ensure budget control of health expenditures.

CSR1: Wallo-	Long-term	Reform of prevention and promotion of health policies	Ensuring sustainability of long term care by increased prevention	Reform of support modalities, monitoring	Decree and action plan	Decree and action plan adopted in 2018					Improving health in the long run
CSR1: Flanders	Efficiency and composition of public spending	Introduction of spending reviews	The introduction of spending reviews has the potential to detect efficiency savings and opportunities for cutting low-priority or ineffective expenditure, and can therefore contribute to the achievement of smart fiscal consolidation and free up space for new policy priorities, e.g. the need for additional public investment spending.	With the support of the Structural Reform Support Service (SRSS) of the European Commission, the Government of Flanders is preparing the structural incorporation of a spending review approach in its budgetary process.		As a first step, the Flemish Government is carrying out a pilot project with a focus on a specific topic, as recommended by the Eurogroup.	The pilot project will be completed in spring 2019. In spring 2019 the SRSS will provide additional assistance regarding the structural incorporation of spending reviews in the budgetary process.		The additional assistance from the SRSS in spring 2019, will provide a clearer view of the challenges ahead.		

CSR1 : Flanders	Debt reduction	Development of a debt standard	Keep the debt under control	The Flemish Community has developed a debt standard. One of the measures of this debt standard is a decree about the optimization of the management of the financial assets of the Flemish Government entities. This decree obligates entities that belong to the consolidation scope and that meet certain criteria to invest their surplus liquidity in the Flemish Community or a government entity with a certain rating.	Decree and Decision of the Flemish Government (18/05/2018) regarding the optimization of the management of financial assets	The decree has entered into force on 01/10/2018.				According to the first forecasts this decree will lead to a reduction of the consolidated debt by approximately 600 million euro in 2018.	
-----------------	----------------	--------------------------------	-----------------------------	---	---	--	--	--	--	---	--

CSR2: Brussels	Labour market	Activa Brussels	<p>The main objective of the measure is to put Brussels job seekers from the following target groups to work:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Long-term unemployed; - Young job seekers under 30 years of age who do not have a certificate of upper secondary education; - Workers and job seekers aged 57 and over; - People exiting one of the following employment aid measures: art 60-61, integration contract....; - People exiting a "professionalising" training course; - People exiting a work-linked training; - Job seekers with reduced capacity. 	<p>Activa Brussels allows an employer hiring a job seeker, who is in possession of the Activa certificate, to deduct an allowance from his worker's net salary. The employment contract must be on a part-time basis at minimum and for a minimum period of 6 months.</p>	<p>Ordinance of 23 June 2017 on employment aids available in the Brussels-Capital Region; Implementation Decree of the Ordinance of 14 September 2017 on employment aids available in the Brussels-Capital Region;</p>	<p>The measure started in October 2017.</p> <p>It represents a drastic simplification of the previous federal measure: reduction from 32 different types of activities to two different types.</p> <p>The measure has been the subject of a first internal quantitative analysis (November 2018). In addition, an external consultant conducted a satisfaction survey (September-November 2018) among both workers and beneficiary employers.</p>	<p>For all regionalised measures: development of a specific data warehouse within Actiris to facilitate monitoring and evaluation work. The available data and the satisfaction survey show that the incentive for training is not well known and therefore not widely used. Possibilities will be explored to improve its visibility. Regarding the aim targeted by the reform of the measure, the first quantitative analyses indicate that the objective of faster access to the system seems to have been achieved, especially for young people.</p>	<p>The measure aims to integrate vulnerable groups into the job market, including low-skilled and older workers, but also the long-term unemployed. The quantitative evaluation carried out internally in November 2018 also indicates that 46 % of the targeted job seekers have a diploma obtained abroad and not recognised in Belgium. This indicates that the measure reaches people of foreign origin. This last point is confirmed by the satisfaction survey, which shows that 55% of the beneficiary workers who responded to the survey are of non-European origin.</p>	<p>For this type of measure, the main risks are the deadweight effect, the substitution effect and the trap of rotating positions. However, an analysis on this subject shows the requirement for a greater time frame (the benefit can be spread over 30 months).</p>	<p>No contribution from European funds.</p> <p>The expenditure on activation for the Activa.Brussels measure amounts to 7.8 million euros from October 2017 to September 2018. During the same period, expenditures were made under the former federal Activa measures that are being phased out. The latter will be nil in 2019, with the extinction period ending on 31 December 2018.</p> <p>As the Activa Brussels measure has not yet reached its cruising speed, an increase in expenditure</p>	<p>A first satisfaction survey (not yet published) covering both beneficiary workers and employers shows a high level of satisfaction.</p>
----------------	---------------	-----------------	---	---	--	---	--	---	--	---	--

										can be expected over the next two years.	
CSR2: Brussels	Labour market	Reform of diversity plans for companies	As part of the reform of economic expansion, the Government introduced an increase in aid for companies with more than 100 employees concluding a diversity plan. Since May 2018, companies with more than 100 employees have had to conclude a diversity plan to benefit from the aid provided for by the economic expansion reform.	Actiris supports private companies located in Brussels that want to establish a diversity plan. The Diversity Plan is carried out by the company itself, with the collaboration of a diversity consultant. It is composed of a state of affairs pertaining to diversity in the company on the one hand, and proposals for actions to improve the company's diversity situation on the other.	Ordinance of 3 May 2018 on aid for the economic development of companies and its implementing decrees		The Plan, envisaged for 2 years, is submitted for approval to the Non-Discrimination and Diversity Council (CNDD), which brings together representatives of the social partners of the Actiris management committee, the Minister of Employment and Employment Administration.			For the year 2018, the amount of subsidies granted by the Region to the Non-Discrimination and Diversity Council amounted to 750 000 euros.	

CSR2 : Flanders	Education and training	Reform of the existing system of training incentives	The main goal was to make the system more efficient in order to prevent the obsolescence of qualifications and to make sure people stay longer active on the labour market.	In July 2017 the Flemish government concluded an agreement with social partners to reform the existing system of training incentives. The main ingredients for the reform were the following: only labour (and future-) market-oriented training curricula will be promoted, training providers should respect a general quality framework, training curricula will be assembled in a public training register, uniform monitoring will result in an annual evaluation report and digital and administrative simplification will be enhanced. Workers in the private sector will benefit from 125 hours each year to follow training on the basis of his specific needs (tailor made). The new system will enter	A new decree has been adopted in October 2018. The decree has 3 pillars: the reform of the paid educational leave system to a Flemish training leave system, to end the system of social promotion and to change legislation with regard to certificates validating experience/skills profiles.						
-----------------	------------------------	--	---	--	---	--	--	--	--	--	--

				into force in September 2019.							
CSR2: Flanders	Education and training	Modernization of secondary education reform	The renewed system of secondary education allows a pupil to make a more motivated choice of study on the basis of its interests and capacities. A better transition to higher education or the labour market is provided. This must allow more pupils to leave secondary education with success and without study delay.	In the first stage of secondary education, the basic education is strengthened and all pupils have to reach a pre-determined level. In addition choice section will be set up to enable better orientation for students. In the second stage a rationalisation and new classification of the study offer will be set up. The third stage result in a more transparent study offer with a more clear finality.	Decree and implementing decisions	On the 28th of March 2018, the Flemish Parliament adopted the decree that establishes the modernisation of the organisation and the structure of the secondary education. The Flemish government approved the decision with regards to the implementation of the decree. The approval of this decree constitutes the final but crucial piece of the puzzle in the modernisation of secondary education in Flanders.	The decree will come into force by the 1th of September 2019.	A better transition to higher education will add to the national target for tertiary education and early school leaving.	After consultation with the Education providers and the wider education field, the Flemish government decided In order to guarantee a qualitative start-up, that the school year 2018-2019 would be functioning as a switching year for the schools to prepare the modernization. A good preparation has been regarded as a key for the implementation.		

CSR2: Wallonia	Labour market / skills mismatch	Reform of employment support (APE)	Simplification and enhanced efficiency of employment support, with a controlled budget	Reformed modalities for allocating aids, based on simplification, responsabilisation and transparency principles	Decree	Adoption by the Government in October 2018	Text under discussion in the parliament for final adoption (q1 2019)	Increasing the employment rate			Ensuring sustainability of key public services while supporting employment in those sectors, and activation of jobseekers.
CSR2: Wallonia	Labour market / skills mismatch	Fight against skills gaps	Developing swift answers to identified skills gaps	Reform of the training/insertion plan New financial incentive to training for in demand function Developing tailor-made training plans for identified needs	Government acts	Measures adopted and in force		Increasing the employment rate			Improving skills of jobseekers in functions where gaps are identified, to strengthen access to labour market.

CSR2 : French Community	Education and training	Adopting and implementing the new school and system governance [part of the Pact for Excellence in Teaching]	The new school governance aims at steering schools and the systems in order to: improving pupils performances and reducing inequity. It aims at drastically reducing grade repetition and school drop out, and developing the inclusive school model ; as well as improving school climate and well being at school.	<p>Establishing a stronger central steering and reinforcing schools' autonomy and responsibility by:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Setting 7 objectives at system level; - Involving every school in the new legally binding governance (through the "school contract"); - Preparing and upskilling the Administration services (DCO) - Establishing WBE (the official school network of the Walloon-Brussels Federation - FWB) as an autonomous network <p>Reinforcing principals' pedagogical leadership</p> <p>Reevaluating and modernizing teachers' work</p> <p>-</p>	<p>Decree of 13 September 2018 defining the priority missions of basic and secondary education and organizing the structures to achieve them in order to deploy a new management framework,</p> <p>Decree of 13 September 2018 establishing the General Piloting Service and establishing the status of the DZ and DCO (Delegates to the contract of objectives).</p> <p>Special Decree of 6 February 2019 establishing the public body responsible for the function of organising education organised by the French Community.</p> <p>Decree of 13 September 2018 establishing the status of directors and teach-</p>	<p>Legal framework has been adopted by Parliament and major implementation regulations have been adopted by Gouvernement.</p> <p>For April 30 (at the latest): 850 schools will submit their plan; in April 2020, 900 schools will be enlisted; and in April 2021, the remaining 800 schools will be.</p> <p>New DCO (50) will be appointed in April 2019.</p> <p>The new management of WBE should be in place in September 2019.</p> <p>Administrative support for principals implemented in 2017,2018,</p>	<p>The new school governance should be fully implemented by September 2021 (all schools being involved and having submitted their action plan).</p> <p>Measures to be adopted: measures for responsabilization of schools' networks should be adopted by Parliament in April 2019.</p> <p>Implementation of measures related to 'Performance gap schools' should be in place in April 2020.</p>	By improving performances and reducing grade repetition, drop out, and school segregation, the new school governance set of measures contributes to the EU 2020 objectives (early school leaving and tertiary education attainment)	No specific risk since the reform is now well supported by the Unions and most of the stakeholders.	Budget foreseen for the Pact	See the targets set in the legal framework; 2030
-------------------------	------------------------	--	--	---	--	--	---	---	---	------------------------------	--

					<p>ing staff members</p> <p>Decree of 13 March 2019 on the organisation of the work of educational staff</p>	<p>2019, according to the school enrollment in the new governance system.</p> <p>Teachers: collaborative work start in September 2019.</p>					
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

CSR2 : French Community	Education and training	Strategy for digital Education http://ensei-gnement.be/d-own-load.php?do_id=14908	Tackling the digital competences gap under 15 will contribute to reinforce attractiveness of STEM fillières and pathways	The Strategy aims at: (1) enhance digital skills in students curricula; (2) improve teachers initial and continuing training and providing professional support for schools; (3) implementing a consistent approach regarding digital infrastructures and equipment; (4) using digital potential for supporting learning activities; (5) developing digital administration at both system and school levels.	Strategy for Digital Education; adopted by the CF Government, 10 October 2018. Decree on digital governance to be adopted by the Parliament in April 2019.	Digital competences (Axe 1): see “common curricula” measure; Schools support (FPO) (Axe 2): progressively implemented as of September 2019; Principals and teachers digital equipment (Axe 3): measures in place in 2018 and 2019. Digital platform for teachers (Axe 4): to be on line in April 2019; Governance (Axe 5): new decree on digital governance to be adopted by Parliament in April 2019.	Axe 3: Developing common approach and reinforced coordination amongst entities/jurisdictions (FWB, RW , RBxl) in order to implement a common standard on minimal equipment for all schools. Working groups to be set up in April or May 2019 with EC SRSP	Digital transition is lagging behind in BEfr Education system. FWB Pisa 2015 analysis shows that the share of pupils never using internet at school is one of the highest in the OECD (FWB : 55% ; OECD average : 25%). The FOREM's list of qualifications and occupations shortages pinpoints short supply in relation with the IT sectors/skills . As reported in the 2018 BE Country Report, shortages in digital skills and ICT sectors appear to be one of the major barrier to growth and innovation (2018 BE CR, p. 46). Those elements suggest that digital education challenges have spillover effects on employment policy area.	Risks: - Lack of common approach regarding equipment infrastructure and school support (need for a paradigm change through specific (ex ante) coordination with Regions); - Insufficient founding. NB: Support by the EC SRSP	Budget foreseen by the Pact, except for school equipments and infrastructure. Measures related to teachers and principals' equipment have been founded by the Gvt (budget 2018 and 2019). Specific technopedagogical resources for networks/FPO (2019 and onwards) are founded through the budget foressen for the Pact.	Reducing digital gaps and disparities within the compulsory BEfr Education system and between schools
-------------------------	------------------------	--	--	--	---	--	--	--	--	--	---

CSR3: Federal	Mobility	Mobility allowance 'cash for car'	Alternative to company cars provided by employers	Employees' allowance, subject to the same fiscal and parafiscal system as company cars	Act	Approval by Parliament on 16 March 2018. Retroactively entering into force on 1 January 2018					
CSR3: Federal	Mobility	Mobility budget	Access to more flexible alternatives to the company car	Within the budget – which is based on the 'total cost of ownership' – employees may choose for a cleaner car and/or sustainable transport alternatives and/or a cash balance	Act	Approval by Parliament on 28 February 2019. Entering into force on 1 March 2019					

CSR3: Brussels	Entrepreneurship	Mybusinesspass	Based on public and private initiatives in Brussels, Mybusinesspass has been launched in July 2018 with an information website in order to respond to the needs of entrepreneurs at each step of their entrepreneurial project.	Mybusinesspass proposes a complete and comprehensive offer in terms of support to entrepreneurs and future entrepreneurs, in partnership with private actors, each with their own specialty. Based on a strong public-private partnership, the objectives are to: - Simplify and increase the comprehensibility of the existing support offer for target audiences; - Link the offer more to the life cycle of businesses; - Respond to target-audience needs that are not met by the existing support offers.		Three months after the operational launch of mybusinesspass.brussels, more than 300 entrepreneurs, of which 50 % women, have submitted a request on www.mybusinesspass.brussels. Among the latter, 65 % are in the entrepreneurial project phase, and 35 % have an existing enterprise.					
----------------	------------------	----------------	---	---	--	---	--	--	--	--	--

CSR3: Brussels	Entrepreneurship	Reform of the Brussels code for urban planning (Code bruxellois de l'aménagement du territoire – CoBAT / Brussels wetboek van ruimtelijke ordening – BWRO)	The reform has the aim of simplifying and streamlining urbanistic procedures (granting of town planning permits + new legislative framework for retail establishments)	The reform of the Brussels code for urban planning will replace the current time frames by deadlines which are obligatory. The obligation to submit a town planning declaration is also abolished for any new construction project which envisages the establishment of a business, as well as any project to modify or extend the commercial activity within a building which is already assigned to commercial purposes, or to establish a new business within a building assigned to a function other than commercial purposes.	Ordinance of 30 November 2017 reforming the Brussels code for urban planning, published in the Belgian official Gazette on 20 April 2018		Will enter into force in September 2019. A commercial development plan will be elaborated.				From September 2019 onwards, the administration will be obliged to adhere to the deadlines provided for in the Brussels code for urban planning. The advantage for the applicant of the permit is that the deadline will be known at the moment of the request of the permit. This is a major step forward since the private sector and the citizens of Brussels were asking for more comprehensibility and predictability in this matter. Simplification of the procedures for the installation of commercial activities.
----------------	------------------	--	--	---	--	--	---	--	--	--	---

CSR3: Wallonia	Entrepreneurship	Creating a one-stop-shop for SMEs	Administrative simplification for SME, fostering entrepreneurship	Creation of a single point of contact for SMEs and entrepreneurs for helping them to access to information, support, advices...	Website + support services within the agency for SME (SO-WALFIN)	Created in December 2018						Facilitating access to information and supports for SMEs and entrepreneurs
CSR3: Wallonia	Mobility	Strategic framework for mobility – FAST 2030	Strategy for reducing congestion and promoting modal shift	The strategy set ambitious targets that are translated in concrete actions	Strategic framework adopted by the Government	Different implementing measures have been adopted: investment in charging points for electric mobility, reform of the public transport operator, investment in public transport and mobility solutions....	Horizon 2030 New tramway in Liège to be operational in 2021, start of works in May 2019					Reducing congestion and GHG emissions
CSR3: Flanders	Entrepreneurship	Deregulation of the general business establishment license	Deregulation of the general business establishment license	Reducing the regulatory and administrative burden to incentivise entrepreneurship	Decree of 18 May 2018 abolishing the legal provisions on basic knowledge of business management with effect from 1 September 2018.	Decree of the Flemish Parliament 18 May 2018	Deployment of a number of supporting measures in the course of 2019					

CSR3: Flanders	Mobility	Integrated Investment Programme (GIP) 2019	<p>The Flemish transport administration initiated a yearly integrated investment programme (Geïntegreerd Investeringsprogramma - GIP) in 2018. The GIP is a new approach to the investment challenges in the transport sector and foresees for 2019 a record budget of over 2 billion EUR. The aim of the GIP is to provide a yearly integrated (across the different transport modes) and plan-based (PCDA cycle) investment programme in the field of mobility and public works. In 2016, the Flemish Government had already founded De Werkvenootschap NV with the aim of tackling large infrastructure projects in a more accelerated and</p>	<p>Commitments have been made to invest 1.5 billion euros in transport infrastructure in the GIP 2018. Investments in transport infrastructure are expected to increase to approximately 2.2 billion euros in 2019. There are major investments in large infrastructure projects such as the Oosterweel project, the optimization of the Brussels Ring (R0) – including Brabantnet, the construction of three tram(bus)lines in the North of Brussels – and the construction of the new lock in Terneuzen.</p>	N/A	<p>Investments in transport infrastructure reached a historic high in 2018 (1.5 billion euros).</p>					
----------------	----------	--	---	--	-----	---	--	--	--	--	--

			integrated manner. De Werkvennootschap NV continues to coordinate large infrastructure projects in 2018.								
--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Bijlage 7: Reporting table on national Europe 2020 targets and other key commitments

Table A3. Description of the measures taken and information on their qualitative impact		
Target / policy area	List of measures and their state of play that were implemented in response to the commitment	The estimated impacts of the measures (qualitative and/or quantitative)
	National Europe 2020 targets	
Employment (see also CSR 2)	<p>Wallonia Reform of the support measure facilitating transition to full time independent work (from unemployment of complement independent activity)</p>	<p>Wallonia 85% of the people having completed the 2 years compulsory pathway are still in activity.</p>
	<p>Flanders (<i>Wage cost reductions for target groups</i>) Businesses employing low or medium educated youth, workers over 55 or people with a disability receive a reduction of the wage cost, improving their prospects on the labour market. Employers receive a reduction of their social security contributions for the employment of low or medium educated youths (younger than 25) with a gross monthly wage below €2.500. This reduction may last up to 8 quarters. For the employment of workers over 55, employers receive a lasting reduction of contributions. When hiring jobseekers over 55, they receive a higher reduction for up to 8 quarters, after which they revert to the normal reduction for workers over 55. For people with a disability, the wage cost reduction takes the form of a premium (fixed percentage of the wage cost). The measures aimed at youths and jobseekers over 55 came into full effect in 2018. As of 1 January 2019, this policy was expanded. For the employment of low educated youths and jobseekers over 55, employers are now completely exempt from paying social security contributions. The premium for hiring people with a disability was expanded to part-time self-employed workers, and a temporary premium was introduced. This temporary premium is aimed at people who are still in treatment or recovery. The measures aimed at youths are expected to ease the transition from school to work, avoiding unemployment at the start of the career, which is known to have a potentially lasting impact on people's careers. The measures aimed at people over 55 will increase their chances at being hired and decrease the odds of them being coerced into early retirement. This should increase the employment rate.</p>	<p>Flanders - Flemish Europe 2020 target: 76%. - Flemish Employment rate (aged 20-64) (2018): 74.6%. The measures aim to contribute significantly in reaching the overall employment target rate of 76%.</p>

	<p>Brussels (<i>Social economy reform</i>)</p> <p>The Ordinance of 23 July 2018 concerning the authorisation and support of social enterprises has entered into force on 1 February 2019. This new normative framework aims to open up new horizons to entrepreneurs who choose this economic model, via a series of economic levers, whilst at the same time preserving the specific and historical mission of socio-professional insertion of the social economy. It answers to a renewed general interest for social entrepreneurship and social enterprises and provides support for this movement by economic policy elements recognising the diversity in the types of social enterprises.</p>	
R&D and innovation	<p>Brussels</p> <p>Recently this year, Innoviris launched a new programme called Start, a new funding tool for business development. Start focuses on the technical (proof of concept) and business validation (proof of business) of future projects and services. Start also gives the opportunity to present working hypotheses to professional experts and established CEOs. Regardless of the sector in which recipients operate, Start offers funding covering 50 to 70 % of a work programme budget of 3 to 9 months.</p>	
	<p>Wallonia</p> <p>New support programme for collaborative R&D infrastructures in companies (associating SMEs), budget 6 millions € for 2018.</p>	<p>Wallonia</p> <p>Supporting the technological, scientific or technical developments in SMEs, supporting the development of innovation in SMEs</p>
	<p>Flanders</p> <p>In 2018 (initial budget), total science budget of the Flemish Government reaches 2.512 billion euro, a historic height. The R&D part thereby reaches 1.608 billion euro.</p> <p>An extra provision of 280 million euro for investments in R&D&I is foreseen for 2019 (recurrent). In addition, a provision of 120 mln euro for on-off investments in R&D and businesses is foreseen for 2019.</p>	<p>Flanders</p> <ul style="list-style-type: none"> - Flemish Europe 2020 target: 3%. - Flemish R&D-intensity (2016): 2.70%.
GHG emission reduction	<p>Wallonia</p> <p>Adoption of the draft Energy-Climate Plan 2030, with actions in mobility (modal shift, electric mobility and green vehicles), building renovation, renewable electricity production.</p>	<p>Wallonia</p> <p>Objective to reduce non-ETS emissions by 37% compared to 2005. Main sectors concerned: transport, buildings (tertiary and residential – reduction of 29% of the energy consumption compared to 2005) and renewables (increase in the share of consumption to 23.5%)</p>
	<p>Brussels</p> <p>The contribution to the NECP (National Energy and Climate Plan) adopted in July 2018, contains 52 measures specific to the Region, including 20 building related measures, 17 transport measures and 14 renewable energy measures.</p>	

	<p>With regard to the building sector, the Brussels NECP focuses mainly on the strategy to reduce the environmental impacts of existing buildings. The aim of this strategy is to bring the building stock to a high level of energy performance by 2050:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ For residential buildings, the objective is to achieve an average of 100 kWh/m²/year in primary energy. ▪ For the tertiary sector, the objective is to move towards energy-neutral buildings. <p>The decarbonisation of heating and domestic hot water solutions is also discussed: the next decade will mark the end of the installation of coal-fired (2021) and oil-fired (2025) heating systems. The Brussels plan also foresees looking at the future of natural gas installations after 2030.</p>	
	<p>Flanders The Flemish Mitigation plan (2013-2020) includes measures in all non-ETS sectors reducing greenhouse gas emissions in accordance with the Flemish target. In February 2018, the second progress report of the Climate Policy Plan 2013-2020 was presented to the Flemish Government (http://www.vlaamseklimaatop.be/hoever-staat-de-uitvoering-van-het-vlaams-klimaatbeleidsplan-2013-2020). In this report all measures are mentioned that have been taken and/or are planned in 2018/2019 by different sectors in Flanders, including transport, agriculture, buildings, industry and energy. The report also lists the measures financed through the Flemish Climate Fund.</p>	<p>Flanders Flemish Europe 2020 target: Reduction of GHG emission by 15.7% in 2020 (compared to 2005). Non-ETS GHG emissions: 43.5 Mton CO₂eq (2017)</p>
Renewable energy	<p>Flanders The Flemish government finalised the Energy plan 2020 in October 2017, setting out new renewable energy sub-targets. To meet these targets, increasing investments in solar energy, wind power and renewable heat are needed (see below investments energy).</p>	<p>Flanders</p> <ul style="list-style-type: none"> - Flemish Europe 2020 target: According to the intra-Belgian burden sharing agreement, the renewable energy target for Flanders corresponds to a production of 2 156 Mtep (25 074 GWh) renewable energy in 2020. - Share of renewable energy in gross final energy consumption: 6.7% (2017). The total share of renewable energy in gross final energy consumption rose from 6.5% in 2016 to 6.7% in 2017. <p>In 2017 renewable heat contributed 40% to the total production based on renewable energy, renewable electricity for 42% and renewable energy in transport for 18%.</p>
	<p>Brussels SolarClick: installation of rooftop photovoltaic panels on regional and local government buildings.</p>	<p>Brussels SolarClick aims at the production of 11 GWh per year by 2020.</p>

	<p>Wallonia Pax Eolienica: 15 concrete measures adopted to support the development of wind energy, notably through simplification and safe legal framework.</p>	<p>Wallonia Objective is to foster investment in wind energy</p>
Energy efficiency	<p>Flanders Increasing the renovation rate of the Flemish housing stock while at the same time realizing deeper renovations is not only crucial in the context of the Energy Efficiency Directive, but also in achieving the other European climate and energy objectives, in particular the greenhouse gas reduction target. for non-ETS sectors and the renewable energy target. To support the financing of in-depth energetic renovations various new support measures have been worked out, among others:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Since 1 January 2019 the new EPC+ was launched. The main difference is that not only a numeric energy score but also an energy label is provided. This label can go from A+ (very good) to F (very bad). The EPC+ will make more recommendations to make your home more energy-efficient and will provide a cost indication. In other words, it will provide an individualized renovation trajectory. ▪ Recently, the so-called “home pass” was launched. The home pass is a digital passport with an overview of the certificates and information that the Flemish government has about a house, plot and its surroundings. It is also an excellent instrument that aims at implementing the Renovation Pact. If you have an EPC or EPB declaration for your home, you can also compare this information with the average energy scores of the municipality or city, province and Flanders. With the energy information via the EPC in the home pass, you can also see which investments are best carried out in order to obtain a better energy performance of the home. ▪ Other additional measures for residential buildings include the introduction from 2019 of a temporary premium for a heat pump boiler, the development of an approach for accelerating the degree of renewal of heating installations, the introduction of a ban on oil boilers (in the case of new construction and major energy renovation) from 2021, etc. 	<p>Flanders - Primary energy consumption: 1632 PJ (2017)</p> <p>To contribute to the national target (43.7 Mtoe primary energy consumption in 2020), and in accordance with the targets for final energy use in the Energy Efficiency Directive, the Government of Flanders aims at:</p> <p>achieving yearly savings of 1.5% in the period 2014-2020 (base: the average annual energy sales to final consumers in 2010-2012); This equals a total saving of 172 PJ between 2014 and 2020.</p> <ul style="list-style-type: none"> • energy policy agreement (108 PJ) • premium grid operator (52 PJ) • kilometer charging trucks (12 PJ)
	<p>Wallonia Adoption of the ‘light plan’ for Walloon roads: equipment of the road network with LED lighting</p>	<p>Wallonia Energy economy of 30% projected.</p>
	<p>Brussels NRClick: energy accounting and energy management programme projects for regional and local government buildings</p>	<p>Brussels NRClick aims at reducing the partners’ energy consumption by 15% for gas and 5% for electricity. The savings could reach 69 GWh and 139 GWh cumulated.</p>

Early school leaving	<p>Brussels</p> <p>The reform of the regional school reintegration schemes, (dispositif d'ac-crochage scolaire - DAS), which has been adopted in April 2018 by the Brussels Government, aims to combat school drop-outs and prevent truancy, violence and antisocial behavior. The objective is to better coordinate interventions and consolidate actions within the framework of a multi-annual funding scheme. Within the framework of the implementation of the school reintegration schemes, a new call for projects has been approved and aims to grant aid to municipalities for the years 2018-2020 (384 projects were supported for a total amount of 5 852 609 euros).</p>	
	<p>Flanders</p> <p>2018 was a key year for many education reforms during the current legislative period. Important decrees were approved by the Flemish Parliament on almost all educational levels.</p> <p>On the 1st of September 2018 the reform regarding the pupil guidance system came into force. This reform tackles several phenomena underlying early school leaving, such as school failure, wrong choice of study, lack of motivation, educational delay and truancy. The reform will enable even more young people than today to leave secondary education with qualifications. The Action Plan 'Together against Early School Leaving' (Actieplan 'Samen tegen Schooluitval') is being further rolled out as well. The plan contains more than 50 actions regarding learning entitlement, truancy and early school leaving. Thirty actions were already completed, the rest is still ongoing.</p>	<p>Flanders</p> <ul style="list-style-type: none"> - Flemish Europe 2020 target: 5.2% - Early school leaving (2018): 7.3%.
	<p>French Community</p> <p>The Pact for Excellence in Teaching has been adopted by the government in 7 March 2017. Reducing early school leaving is one of its core objectives (in connection with reducing drastically grade repetition).</p> <p>The following measures have been adopted and/or are put in place:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Setting of a global objective for the education system of the Wal-loon-Brussels Federation (FWB): reduction by 50% for the early school leaving rate before 2030 (see the new school govern-ance reform). More than 800 schools are now preparing their action plan on the basis of common indicators (notably ESL/drop out school indicators provided by the FWB Minis-try/Education Administration) New school action plans to be in place as of September 2019. ▪ The new programme for personal support and guidance (reme-dial) for pupils aims at preventing grade repetition and school drop out. It is going to be in place in schools as of September 2019). 	<p>French Community</p> <p>The EU 2020 target is 10%</p> <p>Brussels, 2016: 14.8%</p> <p>Brussels, 2017: 12.9%</p> <p>Wallonia, 2016: 10.3%</p> <p>Wallonia, 2017: 10.5%</p> <p>In 2017 Belgium scored 8.9%.</p> <p>The Belgian 2020 goal is 9.5%.</p>

	The Global Plan to Reducing School Drop out is being prepared at administration level. It will be presented to the government at the end of 2019.	
Tertiary education	<p>Flanders</p> <p>Both the access to and the quality of higher education remain priorities for the Government of Flanders.</p> <p>Flanders has completed the legislative work regarding higher vocational education (hoger beroepsonderwijs/associate degree). The relevant decree has been adopted by the Parliament on the 4th of May 2018 and established the associate degree as a fully-fledged component of higher education. A more strongly developed associate degree will attract pupils who currently do not yet find their way to tertiary education, and will contribute as such to the further democratisation of higher education in Flanders.</p>	<p>Flanders</p> <p>- Flemish Europe 2020 target: 47.8%</p> <p>- Tertiary education (2018): 48.2%. Flanders has achieved its objective.</p>
	<p>French Community</p> <p>The access and the quality of higher education remain a priority for the Government of the French Community of Belgium.</p> <p>Dual education program in higher education is organized since the decree of 30 June 2016 organizing higher education alternately (http://www.gallilex.cfwb.be/document/pdf/42853_000.pdf).</p> <p>This teaching offers the student a double opportunity:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ discover the world of business and acquire the social, technical and professional skills expected on the job market; ▪ acquire a higher education degree through a practice-oriented methodology, while receiving an allowance. <p>Practical arrangements are defined by an agreement between the higher education institution, the company and the student.</p> <p>Many students are also active in Adult Education School (second chance education) which also organizes higher level education</p>	<p>French Community</p> <p>The EU 2020 target is 40%</p> <p>In 2017 Belgium scored 45.9%.</p> <p>Brussels, 2016: 51.9%</p> <p>Brussels, 2017: 54.4%</p> <p>Wallonia, 2016: 39.6%</p> <p>Wallonia, 2017: 40.9%</p> <p>The Belgian 2020 goal is 47%.</p>
Poverty	<p>Federal</p> <p>Structural mechanism for adapting social security and social assistance benefits to the development of the general standard of living. Implementation in 2019 -2020.</p>	<p>Federal</p> <p>Supporting the income of the lowest income categories through an increase of social assistance and (selected) social security benefits on top of the adjustment to the consumer price index. The proposal by the social partners regarding the use of the welfare envelope 2019-2020 is being discussed by the federal government.</p>
	<p>Brussels</p> <p>The Brussels Actions Program for the Fight against Poverty was adopted in July 2018. The programme contains different measures, in particular the creation of two reception centers offering social and health services for marginalized groups (homeless people, migrants...).</p>	<p>Brussels</p> <p>These initiatives aim at reintegrating homeless people in the society and decreasing their number in the Brussels-Capital Region.</p>
	Flanders	Flanders

	<p>The Flemish Government continues work on the further implementation of the Flemish Action Plan on Poverty reduction. One of the actions in this plan involves raising awareness among citizens about participation, creation, organization or use of initiatives of informal and voluntary care. Research shows that people in poverty have fewer opportunities to establish and maintain sustainable relationships. A reinforced social network can benefit the quality of life of people in poverty. A scientific study of informal network reinforcement was conducted. On this basis, a project call was launched which focuses on the model where a voluntary key figure is enabled to support a person in poverty, the so-called Buddy workings. 28 projects are funded for a total amount of 1,343,295.52 euro. The Flemish government also organizes a learning network to support and strengthen these projects.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Flemish Europe 2020 poverty or social exclusion target: 10.5% - Flemish score (2017): 13.5%.
	<p>Wallonia Reform of the support framework for the elderly.</p>	<p>Wallonia Creation of 12 000 new places by 2030, increasing the quality of accommodations, control of prices.</p>
Strategic investments		
Investments / Energy	<p>Flanders The Flemish government finalised the Energy plan 2020 in October 2017, setting out new renewable energy sub-targets. To meet these targets, increasing investments in solar energy, wind power and renewable heat are needed. Several measures as included in the Solar plan have been implemented, in order to accelerate the development of solar energy by citizens, companies and governments. The actions of Wind plan 2020 are also being implemented. There is a strong focus on the assistance of local authorities and developers of wind energy projects in order to realize the technically and socially acceptable potential for wind energy in Flanders and a strong focus on tackling obstacles concerning aviation. As regards renewable heat a project call resulted in 10 approved projects. Furthermore, district heating systems in Antwerp and West-Flanders were started and a Flemish guarantee scheme for geothermal heat projects was approved.</p>	<p>Flanders Flanders is currently on the right track to meet these new renewable energy sub-targets.</p>
Investments / Mobility & infrastructure	<p>Brussels In terms of mobility, 5.2 billion euros in total will be invested by 2025 with the aim of modernising and extending the metro and tram lines towards the north of Brussels. Furthermore, the MIVB/STIB fleet will be renewed by introducing less polluting vehicles: 250 hybrid and electric buses will be added to the urban landscape. The first electric buses are in a testing phase; the aim is to have a full electric fleet by 2030. The new "Plan Directeur Bus" will connect districts in a systematic manner and open up parts of the city which had less good connections in the past.</p>	

	<p>Moreover, in the Brussels-Capital Region, in 2016, the government approved a multiannual investment programme for the tunnels, amounting to 750 million euros for a period of ten years. Within the same model, the Region developed a multi-year investment programme for bridges and viaducts with a budget of 24 million euros for inspections, safety works, maintenance and repair works scheduled to take place between 2018 and 2021.</p>	
Investments / School infrastructure	<p>Flanders</p> <p>The major catching-up program to renew and modernize school buildings and expand them within the framework of the Master Plan for School Building is continued without delay. With regard to the grants in 2018, it can be pointed out that regular budget appropriations of around € 401 million were foreseen in 2018.</p> <p>On the basis of the results of the 2018 second school infrastructure capacity monitor of the obligatory education a new budget of €150 million for the period 2019-2021 will be additionally distributed to those cities and municipalities with the largest estimated capacity needs, with a large focus on future capacity needs in secondary education. The administration closely monitors the progress of the approved capacity projects. In the period 2018-2021, we expect to add 20,245 additional places for pupils, of which 8,240 in 2018, 5,464 in 2019 and 3,123 in 2020.</p>	
Investments / Urban revitalisation	<p>Brussels</p> <p>In terms of strategic investment, one of the priorities of the Brussels-Capital Region is to respond to the demographic boom, in particular through the diversification of urban revitalisation tools which have made it possible to invest 337 million euros, via neighbourhood contracts, urban renewal contracts, new urban policy programmes and school contracts. It pursues the threefold objective of renovating school facilities and ensuring necessary new places; increasing the supply of community facilities; and strengthening the quality of life.</p>	
Investments / Industrial Policy	<p>Wallonia</p> <p>In the framework of the Walloon investment Plan: launch of a call for creating an industrial capacity in plastic recycling. This is complemented by specific support for collaborative innovation projects and the creation of an innovation platform on the topic, in collaboration with Clusters and research centers. Budget 60 millions €.</p>	<p>Wallonia</p> <p>Positioning of Wallonia as key actor in plastics recycling, developing innovation and recycling capacity, with a view to creating jobs and seizing opportunities of circular economy.</p>
Investments / Innovation	<p>Wallonia</p>	<p>Wallonia</p> <p>Deployment of ICT in the whole economy and society, developing ICT skills and ICT capacities in SMEs,...</p>

	Adoption of a new Digital Wallonia plan for 2019-2024. Various new initiatives have been taken in implementing the plan: digital school equipment, training initiatives, digitalisation of the public service, investment in smart cities and in infrastructures, start-up support and support to digitalisation of SMEs, demonstrators for industry and building sector....	
Other key commitments		
Cluster policy	<p>Flanders</p> <p>Concerning the cluster policy, the Flemish Government launched in the period 2016-2018 six spearhead clusters in strategic domains and several Innovative Business Networks (IBN). Spearhead clusters are large-scale, ambitious and can receive up to 10 years of funding. They collaborate in a triple-helix format, with companies, knowledge centres and the government, in order to develop and implement an ambitious long-term strategy and competitiveness programme for the respective Flemish strategic domain. IBNs are typically small-scale initiatives with a support period of three years. The spearhead clusters are: Catalisti (sustainable chemistry), SIM (smart materials), VIL (logistics), Flux50 (smart energy networks), Flanders Food (agrofood) and the recently (28 June 2018) launched Blue Cluster (sustainable, promising economic activities and investments in the North Sea and beyond). More information available at :</p> <p>https://www.vlaio.be/nl/andere-doelgroepen/clusterorganisaties/innovation-clusters-flanders/spearhead-clusters</p>	<p>Flanders</p> <p>Clusters are characterized by an active involvement of enterprises and a sustainable collaboration, both mutually between enterprises as between enterprises and knowledge institutes. The clusters create an environment to foster the process from discovery to market introduction. By making the link between knowledge creation and valorisation of the results, the clusters contribute to reduce the innovation paradox</p>
Various actions within the Industrie 4.0 Actieplan, the elaboration of the Concept Paper on "Make the leap to Industry 4.0" which the Flemish Government has approved Spring 2017.	<p>Flanders</p> <p>Spring 2017, the Flemish Government took note of the Concept paper "Make the leap to Industry 4.0" and "Continue the transition to the circular economy", each of which are a part of the long term future Vision 2050 strategy of the Flemish Government.</p> <p>The related action plan for Industry 4.0 from 24 February 2017 lists these 5 priorities:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Maintain a platform that distributes and sensitises information about Industry 4.0; 2. Strengthen the knowledge base; 3. Accelerate the application by supporting companies in a targeted way, depending on their familiarity and involvement with the transition 4. Contributing to good environmental conditions; 5. Support international cooperation, especially at European level. <p>In 2019, 10 new living labs were selected, starting in April, for a budget of 4 million euros and with the objective of covering more industrial sectors and themes.</p>	

SMEs	<p>Wallonia Creation of a Walloon Council for Export with the objective to develop a strategy for enhanced dynamism of regional exports, mainly in SMEs.</p>	<p>Wallonia Increasing the number of exporting SMEs and diversification of products and markets in Walloon exports performances.</p>
Circular Economy	<p>Wallonia Adoption of the Walloon plan Waste-resources. 700 actions are proposed through 157 measures to better reduce, reuse, sort, recycle and recover waste.</p>	<p>Wallonia Develop the circular economy.</p>

Bijlage 8: Lijst van samenwerkingsakkoorden

31 JANUARI 2019. - Samenwerkingsovereenkomst tot uitvoering tussen de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en de Franse Gemeenschapscommissie betreffende de oprichting en de werking van de Permanente Overlegcommissie

BS: 22-02-2019

Bron : GEMEENSCHAPPELIJKE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE, FRANSE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

21 DECEMBER 2018. - Samenwerkingsakkoord tussen de Franse Gemeenschap en de Vlaamse Gemeenschap betreffende het gebruik van digitale frequenties voor DAB+ op het grondgebied van de andere partij (VERTALING)

BS: 08-02-2019

Bron: FRANSE GEMEENSCHAP

29 NOVEMBER 2018. - Samenwerkingsovereenkomst tussen de Franse Gemeenschap, de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en de Duitstalige Gemeenschap betreffende het gedeelde gebruik van het beveiligde elektronische platform voor de bestelling van vaccins en voor vaccinregistratie

BS: 29-01-2019

Bron : FRANSE GEMEENSCHAP, DUITSTALIGE GEMEENSCHAP, GEMEENSCHAPPELIJKE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

28 NOVEMBER 2018. - Protocolakkoord tussen de Federale Regering en de in de artikelen 128, 130, 135 en 138 van de Grondwet bedoelde overheden betreffende het beheer en de financiering van de applicatie voor de financiering van de rust- en verzorgingstehuizen, rustoorden voor bejaarden, centra voor dagverzorging, revalidatiecentra, psychiatrische verzorgingstehuizen en multidisciplinaire begeleidingsequipes voor palliatieve verzorging en palliatieve dagcentra (RVT)

BS: 05-02-2019

Bron : RIJKSINSTITUUT VOOR ZIEKTE EN INVALIDITEITSVERZEKERING

8 NOVEMBER 2018. - Samenwerkingsakkoord tussen de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en de Franse Gemeenschapscommissie betreffende de oprichting en de werking van de Permanente Overlegcommissie inzake niet-dringend ziekenvervoer

BS: 15-01-2019

Bron : GEMEENSCHAPPELIJKE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

5 NOVEMBER 2018. - Protocol gesloten tussen de Federale Overheid en de overheden bedoeld in artikelen 128, 130 en 135 van de Grondwet, tot vaststelling van de generische structuren voor het sectoraal gezondheidsbeheer van crisissen voor de volksgezondheid en hun werkwijze voor de toepassing van het Internationaal Gezondheidsreglement (2005), en Besluit nr. 1082/2013/EU over ernstige grensoverschrijdende bedreigingen van de gezondheid

BS: 14-12-2018

Bron : VOLKSGEZONDHEID, VEILIGHEID VAN DE VOEDSELKETEN EN LEEFMILIEU

5 NOVEMBER 2018. - Aanvulling op het protocolakkoord van 24 februari 2014 inzake de medische beeldvorming

BS: 14-12-2018

Bron : VOLKSGEZONDHEID, VEILIGHEID VAN DE VOEDSELKETEN EN LEEFMILIEU

5 NOVEMBER 2018. - Protocolakkoord tussen de Federale Regering en de in artikel 128, 130, 135 en 138 van de grondwet bedoelde overheden inzake de organisatie en de financiering van een nationaal contactpunt grensoverschrijdende gezondheidszorg

BS: 16-01-2019

Bron : VOLKSGEZONDHEID, VEILIGHEID VAN DE VOEDSELKETEN EN LEEFMILIEU

5 NOVEMBER 2018. - Protocolakkoord tussen de Federale Overheid en de overheden bedoeld in artikel 128, 130, 135 en 138 van de Grondwet inzake het paramedisch beroep van ambulancier niet-dringend patiëntenvervoer

BS: 01-02-2019

Bron : VOLKSGEZONDHEID, VEILIGHEID VAN DE VOEDSELKETEN EN LEEFMILIEU

5 NOVEMBER 2018. - Protocolakkoord tussen de federale regering en de in artikel 128, 130 en 135 van de grondwet bedoelde overheden inzake de organisatie en financiering van de voedselconsumptiepeiling 2022

BS: 19-02-2019

Bron : VOLKSGEZONDHEID, VEILIGHEID VAN DE VOEDSELKETEN EN LEEFMILIEU

5 NOVEMBER 2018. - Protocolakkoord over de verdeling van het maximaal aantal van 25 locoregionale klinische netwerken over de overheden bevoegd voor de erkenning

BS: 16-01-2019

Bron : VOLKSGEZONDHEID, VEILIGHEID VAN DE VOEDSELKETEN EN LEEFMILIEU

25 OKTOBER 2018. - Samenwerkingsakkoord tussen de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en de Franse Gemeenschapscommissie betreffende de oprichting en de werking van de Permanente Overlegcommissie inzake niet-dringend ziekenvervoer

BS: 07-02-2019

Bron : FRANSE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

3 OKTOBER 2018. - Bijakte nr. 13 bij het samenwerkingsakkoord van 15 september 1993 tussen de Federale Staat en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, met betrekking tot bepaalde initiatieven om de internationale rol en de hoofdstedelijke functie van Brussel te bevorderen

BS: 17-10-2018

Bron : BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

12 JULI 2018. - Samenwerkingsakkoord tussen het Waalse Gewest en de Duitstalige Gemeenschap betreffende de behandeling van de regularisaties inzake gezinsbijslagen

BS: 26-02-2019

Bron : DUITSTALIGE GEMEENSCHAP

2 JULI 2018. - Samenwerkingsovereenkomst tussen de Waalse regering en de regering van de Duitstalige Gemeenschap tot uitvoering van de op 13 juli 2017 tussen het Waals Gewest en de Duitstalige Gemeenschap gesloten samenwerkingsovereenkomst betreffende de organisatie van de lokale verkiezingen van 14 oktober 2018 op het grondgebied van het Duitstalige gebied (VERTALING)

BS: 16-07-2018

Bron : WAALSE OVERHEIDSDIENST

25 JUNI 2018. - Samenwerkingsakkoord van 25 juni 2018 tussen de Federale Staat, de Franse Gemeenschap en de Vlaamse Gemeenschap betreffende de culturele bescherming van het boek

BS: 18-01-2019

Bron : COMMUNAUTE FRANCAISE

30 MEI 2018. - Samenwerkingsakkoord tussen de Vlaamse Gemeenschap, het Waalse Gewest, de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en de Duitstalige Gemeenschap houdende omzetting in de gezinsbijslagwetgeving van de Richtlijn 2009/50/EG van de Raad van 25 mei 2009 betreffende de voorwaarden voor toegang en verblijf van onderdanen van derde landen met het oog op een hooggekwalificeerde baan, van de Richtlijn 2014/66/EU van het Europees Parlement en de Raad van 15 mei 2014 betreffende de voorwaarden voor toegang en verblijf van onderdanen van derde landen in het kader van een overplaatsing binnen een onderneming en van de Richtlijn (EU) 2016/801 van het Europees Parlement en de Raad van 11 mei 2016 betreffende de voorwaarden voor toegang en verblijf van derdelanders met het oog op onderzoek, studie, stages, vrijwilligerswerk, scholierenuitwisseling, educatieve projecten of au-pairactiviteiten

BS: 18-06-2018

Bron : KANSELARIJ VAN DE EERSTE MINISTER

30 MEI 2018. - Samenwerkingsakkoord tussen de Vlaamse Gemeenschap, het Waalse Gewest, de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en de Duitstalige Gemeenschap betreffende de verdeling van de reserves van de krachtens de AKBW erkende vrije fondsen op het moment van de overname van het beheer en van de betaling van de kinderbijslag door een deelentiteit

BS: 18-06-2018

Bron : KANSELARIJ VAN DE EERSTE MINISTER

30 MEI 2018. - Samenwerkingsakkoord tussen de Vlaamse Gemeenschap, het Waalse Gewest, de Gemeenschappelijke Gemeenschapscommissie en de Duitstalige Gemeenschap betreffende de verdeling van de reserves van de krachtens de AKBW erkende vrije fondsen op het moment van de overname van het beheer en van de betaling van de kinderbijslag door een deelentiteit

BS : 09-07-2018

Bron : VLAAMSE OVERHEID - WAALSE OVERHEIDSDIENST - GEMEENSCHAPPELIJKE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE - DUITSTALIGE GEMEENSCHAP

29 MAART 2018. - Samenwerkingsakkoord tussen de Franse Gemeenschap, het Waalse Gewest en de Franse gemeenschapscommissie betreffende de coördinatie van tussenkomst beleid in verband met gevangenen (VERTALING)

BS : 26-04-2018

Bron : FRANSE GEMEENSCHAP - WAALSE OVERHEIDSDIENST - FRANSE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

29 MAART 2018. - Samenwerkingsovereenkomst tot uitvoering tussen de Franse Gemeenschap, het Waalse Gewest en de Franse Gemeenschapscommissie houdende het intrafrancofoon overleg op het gebied van gezondheid en bijstand aan personen en de gemeenschappelijke principes die van toepassing zijn in deze materies

BS : 04-05-2018

Bron : FRANSE GEMEENSCHAP - WAALSE OVERHEIDSDIENST - FRANSE GEMEENSCHAPSCOMMISSIE

28 MAART 2018. - Samenwerkingsakkoord tussen de Franse Gemeenschap en het Waalse Gewest inzake het herstel, de hertoewijzing, de herschikking, het ontwerp van vastgoedprojecten met een cultureel, erfgoed en / of toeristisch karakter in Wallonië (VERTALING)

BS : 11-04-2018

Bron : FRANSE GEMEENSCHAP - WAALSE OVERHEIDSDIENST

28 MAART 2018. - Samenwerkingsakkoord tussen de Franse Gemeenschap en het Waalse Gewest inzake het herstel, de hertoewijzing, de herschikking, het ontwerp van vastgoedprojecten met een cultureel, erfgoed en / of toeristisch karakter in Wallonië (VERTALING)

BS : 11-04-2018

Bron : WAALSE OVERHEIDSDIENST

26 FEBRUARI 2018. - Samenwerkingsakkoord tussen het Vlaams Gewest, het Waals Gewest en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest betreffende de oprichting van de Stichting Zoniënwoud

BS: 10-09-2018

Bron : BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST

12 FEBRUARI 2018. - Samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat, het Vlaamse Gewest, het Waalse Gewest en het Brusselse Hoofdstedelijke Gewest betreffende de verdeling van de Belgische klimaat- en energiedoelstellingen voor de periode 2013-2020

BS: 12-07-2018

Bron : KANSELARIJ VAN DE EERSTE MINISTER

2 FEBRUARI 2018. - Samenwerkingsakkoord tussen de Federale Staat, het Waals Gewest, het Vlaams Gewest, het Brussels-Hoofdstedelijk Gewest en de Duitstalige Gemeenschap met betrekking tot de coördinatie tussen het beleid inzake de toelatingen tot arbeid en het beleid inzake de verblijfsvergunningen en inzake de normen betreffende de tewerkstelling en het verblijf van buitenlandse arbeidskrachten

BS: 24-12-2018

Bron : BINNENLANDSE ZAKEN

Bijlage 9: Bijdrage van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en van de Nationale Arbeidsraad

Inbehandelingneming

Bij brief van donderdag 14 februari 2019 verzoekt de heer C. MICHEL, eerste minister, de Nationale Arbeidsraad en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven om in de vorm van een advies een bijdrage te leveren aan de voorbereiding van het Nationaal Hervormingsprogramma 2019.

In zijn brief geeft de eerste minister aan dat het advies van de Raden als bijlage bij het bovenvermelde programma zal worden gevoegd en, in de mate van het mogelijke, in aanmerking zal worden genomen in de tekst van het programma. Bij deze brief werden het document met het plan van aanpak van het Nationaal Hervormingsprogramma 2019, alsook de aanbevelingen van 2018 gevoegd.

De Raden werden verzocht hun advies ten laatste op 8 maart 2019 uit te brengen.

Dit advies bestaat uit twee delen, die de respectieve bijdragen van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en van de Nationale Arbeidsraad aan het NHP 2019 bevatten.

Het advies werd tijdens de gemeenschappelijke plenaire vergadering van ... 2019 goedgekeurd.

ADVIES

Inleidende opmerkingen

De sociale gesprekspartners vertegenwoordigd in de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) en de Nationale Arbeidsraad (NAR) hebben kennis genomen van het plan van aanpak en de structuur van de tekst voor het Nationaal Hervormingsprogramma 2019, alsook van de zeer krappe timing en de redactionele randvoorwaarden voor de indiening van de bijdragen en adviezen.

In het Nationaal Hervormingsprogramma (NHP) 2019 moet worden getracht de maatregelen die de verschillende autoriteiten van het land in de afgelopen maanden hebben genomen in de domeinen waarop de Europese aanbevelingen betrekking hebben, alsook de prioriteiten voor de komende maanden te bundelen. Voorts kadert het NHP in de strategie en de doelstellingen van “Europa 2020” voor een “slimme, duurzame en inclusieve groei”, die de Europese Unie in 2010 goedkeurde. Het vormt het instrument voor de opvolging en de evaluatie van de nationale component van de Europese strategie. Sinds 2011 is het NHP, in het kader van de uitvoering van het Europees Semester, ook gekoppeld aan de stabiliteits- en convergentieprogramma's. Een bijzonder onderdeel van de structuur van de tekst van het NHP heeft betrekking op “andere hervormingsmaatregelen en het gebruik van structuurfondsen” en zou moeten handelen over de investeringen, de circulaire economie, het industriebeleid, het ondernemerschapsklimaat en het gebruik van structuurfondsen.

Het NHP wordt opgesteld door een redactiecomité onder leiding van de Kanselarij van de eerste minister. Worden vertegenwoordigd in dit comité: de FOD Financiën, het Federaal Planbureau, de FOD Sociale Zaken, de FOD Werkgelegenheid, de gewesten en de gemeenschappen. De regering draagt de eindverantwoordelijkheid voor het NHP. Belangrijke domeinen die in het NHP aan bod komen, beho-

ren tot de gedeeltelijke of exclusieve verantwoordelijkheid van de gewesten of van de gemeenschappen, waardoor een coördinatie tussen de federale regering en de regeringen van de gewesten en de gemeenschappen noodzakelijk is. Deze coördinatie wordt georganiseerd binnen een politiek begeleidingscomité dat daartoe werd opgericht, alsook binnen een overlegcomité dat de verschillende overheden bijeenbrengt.

De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en de Nationale Arbeidsraad (de Raden) merken het voornemen van de regering op om in de tekst van het programma rekening te houden met de inbreng van de sociale dialoog, aangezien de twee Raden op federaal niveau de discussiefora zijn, en de plaatsen waar de inzet van de coördinatie van het Europees sociaal-economisch beleid en van de Europese aanbevelingen aan het adres van België worden toegeëigend.

De Raden vragen aan de regering om het standpunt van de sociale gesprekspartners aangaande de voorstellen van aanbevelingen van de Europese Commissie te horen, alvorens die laatste worden besproken op het niveau van de Europese comités (Comité voor de Economische Politiek, Economisch en Financieel Comité, Comité voor de Werkgelegenheid, Comité voor Sociale Bescherming).

1 Bijdrage van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven aan het NHP

De (in 2017 gewijzigde) wet van 1996 tot bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen geeft aan de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven de opdracht toezicht te houden op de staat van het concurrentievermogen van België en op de beleidsmaatregelen die worden genomen op het vlak van de werkgelegenheid. De wet schrijft de publicatie van een Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen (VWC) voor.

Het VWC analyseert de dynamiek op het vlak van productiviteit en concurrentievermogen die van invloed is op zowel de accumulatie en de correctie van de macro-economische onevenwichtigheden als het onderzoek naar de sociaal-economische gevolgen van het gevoerde overheidsbeleid en de doeltreffendheid van de doorgevoerde bijstellingen. Deze vraagstukken staan ook centraal in het Landverslag van de Europese Commissie en in de Europese aanbevelingen.

Dit jaar zal het VWC in mei 2019 worden gepubliceerd. Door de publicatie ervan met enkele weken uit te stellen, wenst de CRB een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van een visie voor de Belgische economie, door punten op de agenda van het beleidsprogramma van de volgende regering te plaatsen.

Dit neemt niet weg dat de CRB aan de regering voorstelt dat de krachtlijnen van de werkzaamheden en de analyses die worden gevoerd door de sociale gesprekspartners in het kader van de opstelling van het VWC weerklank vinden in de tekst van het NHP, die momenteel wordt voorbereid. Deze valorisatie van de werkzaamheden van het VWC in het kader van het NHP betekent beslist een meerwaarde uit het oogpunt van de opvolging van de Europese aanbevelingen, van de Europa 2020-strategie op nationaal vlak, en op basis waarvan, onder meer, de Europese instanties hun volgende aanbevelingen in juni/juli 2019 uitsturen.

Bovendien vormt deze valorisatie van het VWC in het NHP een gepaste aanvulling bij de initiatieven die de Raden hebben genomen in samenwerking met de Europese Commissie, via haar vertegenwoordiging in België, om de dialoog, de uitwisseling van argumenten tussen de sociale gesprekspartners en de Europese Commissie over het Landverslag en de landspecifieke aanbevelingen in belangrijke stadia van het Europees Semester te ontwikkelen.

1.1 De uitdagingen van de Belgische economie

In het verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen van de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven van mei 2019 worden de prioriteiten en uitdagingen geïdentificeerd die moeten worden aangepakt om de belangrijkste economische beleidsdoelstellingen van België op het gebied van sociale cohesie, creatie van rijkdom, milieuduurzaamheid, houdbaarheid van de overheidsfinanciën en evenwicht op de lopende rekening te realiseren. Het verslag geeft ook aan, in de vorm van focussen, welke economische beleidsfactoren moeten worden geactiveerd om deze uitdagingen aan te gaan en welke beginselen aan de tenuitvoerlegging van deze factoren ten grondslag moeten liggen. Deze focussen, die momenteel worden voltooid, handelen over goede regelgeving (met inbegrip van de administratieve kosten en de voorspelbaarheid van de regelgeving); levenslang leren; de ontwikkeling van multimodaliteit; de ontwikkeling van sterk groeiende ondernemingen, de verbanden met productiviteit en werkgelegenheid; de focus inzake energie en klimaat zal handelen over het belang om een coherente langetermijnvisie te ontwikkelen, over het belang van de sociale dialoog om een brede consensus in de samenleving tot stand te brengen, over de coördinatie van de verschillende bevoegdheidsniveaus en over de energie-efficiëntie in de gebouwen.

Uitgaande van gemeenschappelijke aandachtspunten en van een gedeelde diagnose betreffende de sociaal-economische toestand van het land schuift het verslag dus de volgende economische uitdagingen naar voren, die op de agenda van de werkzaamheden van de regering zouden moeten staan:

- In een *veranderende sociaal-economische en technologische context is de innovatiecapaciteit van de economie van essentieel belang*. Ze biedt haar de instrumenten om zich zo goed mogelijk aan te passen aan deze veranderingen om waarde te blijven creëren, de sociale cohesie te waarborgen en antwoorden te bieden op de grote maatschappelijke uitdagingen. Dit omvat zowel de disruptieve innovatie als de verspreiding van de innovatie tussen ondernemingen of tussen sectoren. Nochtans vertoont de Belgische economie op beide gebieden zwakke punten. Om die te verhelpen, moet ze zorgen voor de aanwezigheid van meer ondernemingen van voldoende kritische omvang die nieuwe kennis en disruptieve innovaties creëren, alsook voor een omgeving waarin nieuwe technologieën zich goed kunnen verspreiden over de hele economie. Een solide kennisbasis (inclusief de nodige competenties), voldoende ondernemersdynamiek en toegang tot buitenlandse markten en internationale openheid zijn hiervoor cruciaal.
- De transitie naar *een circulaire economie* – waarin de waarde van de producten en van de materialen maximaal behouden blijft en waarin de afvalproductie tot een minimum wordt beperkt – zal noodzakelijk zijn om een antwoord te bieden op een reeks uitdagingen, hetzij op economisch, hetzij op milieu- of op sociaal vlak. Op economisch vlak kan de transitie naar een circulaire economie een antwoord bieden op de sterke stijging van de vraag naar grondstoffen die we de jongste decennia waarnemen en die gevolgen heeft voor hun bevoorradingszekerheid en hun prijzen. Op milieuvlak moet ze het mogelijk maken de vernietiging van ecosystemen en de klimaatverandering aan te pakken, bijvoorbeeld door de winning van grondstoffen en de productie van emissies en afval te verminderen. Ten slotte kan de transitie nieuwe activiteiten genereren en de bestaande activiteiten reorganiseren, wat mogelijkheden in het leven roept voor de creatie van waarde en het scheppen van banen en in fine bijdraagt aan de versterking van de sociale cohesie.
- Terwijl de beste garantie voor inkomensbescherming en bescherming tegen armoede de kansen voor iedereen zijn om toegang te krijgen tot de arbeidsmarkt, is een *sociaal en financieel duurzame sociale zekerheid* een fundamenteel element voor de sociale cohesie. Naast het feit dat de sociale zekerheid een zekere inkomenszekerheid garandeert en een zekere bescherming

biedt tegen armoede, vervult ze ook de functie van automatische stabilisator. Er zijn momenteel tendensen die wegen op de financiële en sociale duurzaamheid van de sociale zekerheid: de financieringsbasis en de impact van de toenemende vergrijzing van de bevolking (pensioen- en gezondheidsuitgaven) behoren tot de belangrijkste. De technologische ontwikkelingen hebben tot gevolg dat er mogelijkheden zijn om banen te creëren, de vereiste soorten vaardigheden te veranderen en vraag en aanbod op de arbeidsmarkt op elkaar af te stemmen. De digitalisering en de deeleconomie roepen nieuwe vormen van arbeid in het leven. Migratie, wijzigingen in de gezinsstructuren en milieuveranderingen kunnen ook een impact hebben op de sociale en financiële houdbaarheid van de sociale zekerheid.

- De Belgische economie moet ook het hoofd bieden aan een *structureel mismatchprobleem op de arbeidsmarkt*. Enerzijds blijft het moeilijk om tal van arbeidsplaatsen in te vullen. Anderzijds blijven specifieke groepen van de bevolking van werk uitgesloten worden. Dit verschijnsel blijkt in België een ernstige rem op de economische activiteit en een bedreiging voor de sociale cohesie te vormen. Bovendien dreigt het nog te verergeren als gevolg van de technologische en demografische veranderingen en van de veranderingen die verband houden met de milieutransitie waaraan de economie het hoofd zal moeten bieden.
- Consumptieprijsen en business-to-businessprijsen die in de pas lopen met de drie belangrijkste buurlanden zijn van fundamenteel belang. Een snellere prijsontwikkeling in België dan in de referentielanden weegt door op de gezinskoopkracht en remt aldus de groei van de vraag en, bijgevolg, de economische groei af. Het hoge prijsniveau van sommige diensten die worden verbruikt door de exportbedrijven vormt een handicap voor hun kostencompetitiviteit.
- *De energietransitie naar een koolstofarme economie* moet het mogelijk maken de milieulimieten en de milieuverbintenissen van België na te leven en tegelijk energieprijzen te garanderen die competitief zijn voor de ondernemingen die gevoelig zijn voor de energieprijzen en die concurreren met buitenlandse ondernemingen, en ook betaalbaar voor de burgers (en meer bepaald voor de minstbedeelden). De energietransitie moet ook de bevoorradingszekerheid waarborgen. Onder deze voorwaarden zal de transitie, in het kader van een mondiale economie, kunnen bijdragen tot de consolidatie van een duurzame samenleving en van economische activiteiten die kwaliteitsvolle banen en een groei van de toegevoegde waarde in de nationale economie garanderen.
- België staat voor een belangrijke uitdaging op het vlak van een *duurzamere en vlottere mobiliteit*. De duurzame bereikbaarheid van economische zones en woongebieden neemt voortdurend af, grotendeels als gevolg van de toegenomen verkeerscongestie. Files remmen de economische welvaart af en tasten het welzijn van de bevolking aan. Ze dragen bij tot de klimaatverandering en hebben een negatief effect op de kwaliteit van het milieu, die belangrijk is voor de volksgezondheid van de huidige en toekomstige generaties.

Aangaande het hoofdstuk van het programma betreffende de begroting en de overheidsschuld, dat het voorwerp is van de eerste specifieke aanbeveling (CSR 1), herhaalt de CRB zijn standpunt over het belang van gezonde overheidsfinanciën om ook in de toekomst een goed niveau van welzijn en sociale bescherming te kunnen blijven waarborgen. Maar zelfs als België de jegens Europa aangegane budgettaire verbintenissen nakomt, dan nog zal het te kampen zal hebben met een ernstig risico wegens zijn hoge schuldgraad, alsook met een niet te verwaarlozen risico door de budgettaire uitdagingen op lange termijn. Het is belangrijk structurele maatregelen te nemen door in te zetten op productiviteitsverhogingen en op een toename van de werkgelegenheidsgraad. Bijgevolg moet ook het evenwicht worden gevonden tussen, enerzijds, begrotingsregels die de houdbaarheid van de overheidsfinanciën garande-

ren en, anderzijds, het vermogen van de regeringen om de economische groei te bevorderen door middel van productieve investeringen⁶⁸. Hij herinnert aan zijn verzoek aan de Belgische regering om de Europese Commissie te vragen productieve overheidsinvesteringen in het kader van de Europese begrotingsregels een gunstige behandeling te geven.

Er moet rekening worden gehouden met de kwantitatieve aard van de overheidsuitgaven, maar ook met de kwaliteit en de doeltreffendheid ervan, in het licht van de economische groei en van de werkgelegenheid, maar ook van de sociale cohesie.

Op basis van deze criteria herinnert de CRB aan het belang van - publieke en private - investeringen, met name in infrastructuur (mobiliteit, energie, enz.). Om maximaal voordeel te halen van de verwachte effecten van het Nationaal Pact voor Strategische Investerings⁶⁹, moet dat pact geïntegreerd worden in een algemeen economisch beleid van stimulering van duurzame groei en van private investeringen, ontwikkeling van de werkgelegenheid en versterking van het maatschappelijk welzijn. Een toename van de investeringen, en meer bepaald van de bijkomende overheidsinvesteringen, moet erop gericht zijn zowel de economische groei op korte termijn als de potentiële economische groei op lange termijn te stimuleren. Dit laatste is van essentieel belang om houdbare overheidsfinanciën te waarborgen, met name vanwege de uitdagingen op lange termijn die voortvloeien uit de toekomstige kosten van de vergrijzing van de bevolking.

2 Bijdrage van de Nationale Arbeidsraad aan het NHP

2.1 Inleiding

In hun bijdrage aan het NHP 2017 waarover op 7 april 2017 het advies nr. 2.031 werd uitgebracht, konden de Nationale Arbeidsraad (NAR) en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) de inhoud uiteenzetten van het laatste interprofessioneel akkoord 2017-2018 van 2 februari 2017 en de eerste uitgevoerde punten, onder meer inzake de loonnorm en de welvaartsvastheid.

In zijn bijdrage aan het NHP 2018 (advies nr. 2.082 van 28 maart 2018) heeft de Nationale Arbeidsraad verslag uitgebracht van de belangrijkste werkzaamheden die in zijn midden werden gevoerd in verband met het Europees semester. Die werkzaamheden passen ruimschoots binnen het kader van het interprofessioneel akkoord 2017-2018.

Deze bijdrage aan het NHP 2019 beoogt niet terug te komen op die elementen van informatie die werden aangebracht in die twee vorige bijdragen, waarvoor verwezen wordt naar de vorige twee adviezen van de Raad.

De Raad zou in deze bijdrage trouwens niet de prioriteiten van de interprofessionele sociale partners noch de vooruitzichten voor hun werkzaamheden van de komende twee jaren kunnen aangeven; die hangen af van het sluiten van en van de inhoud van een interprofessioneel akkoord voor de jaren 2019-2020. In dat verband werd op 26 februari 2019 een ontwerpakkoord bereikt waarover momenteel de organisaties consultaties houden. De voornaamste punten van dat voorontwerp van akkoord betreffen de coördinatie op interprofessioneel niveau van de evolutie van de lonen met het oog op de onderhandelingen die in de sectoren moeten worden gevoerd voor de periode 2019-2020, de verhoging van het minimumloon, de revalorisatie van een aantal sociale uitkeringen zowel om ze welvaartsvast te maken

---

⁶⁸ Nationaal Hervormingsprogramma 2018 - Advies - 28/03/2018

⁶⁹ Nationaal Pact voor Strategische Investerings - Advies van de CRB - 25/10/2017

als om de armoedekloof verder te dichten zonder dat daarbij opnieuw werkloosheids- en inactiviteitsvallen worden gecreëerd (welvaartsenveloppe), het concretiseren en ontwikkelen van een aanpak om op korte en middellange termijn antwoorden te bieden op het mobiliteitsvraagstuk, de problematiek van de overuren, de kwestie van de aanwending van een deel van de ontslagvergoeding om de inzetbaarheid van de werknemers op de arbeidsmarkt te verhogen alsook de problematiek van de criteria voor toegang tot de landingsbanen en tot het stelsel van werkloosheid met bedrijfstoelage (SWT). Het ontwerp van akkoord voorziet ook in de verlenging van een aantal lopende dossiers en met name van de inspanningen ten voordele van personen die tot risicogroepen behoren.

Dit advies zal zich er dan ook toe beperken om kort de voornaamste werkzaamheden aan te geven die worden uitgevoerd in verband met de aanbevelingen die aan België werden verstrekt en in verband met het Europees semester, en die nog niet werden opgenomen in een eerdere bijdrage van de Raad.

2.2 Werkzaamheden in verband met de aan België verstrekte aanbevelingen 2 en 3

Aanbeveling 2: De hindernissen om te werken wegnemen en de doeltreffendheid van een actief arbeidsmarktbeleid versterken, met name voor laagopgeleiden, mensen met een migrantenachtergrond en oudere werknemers. De hervormingen op het gebied van onderwijs en opleiding voortzetten, onder meer door kansengelijkheid te bevorderen en het percentage afgestudeerden in de wetenschappen, technologie, ingenieurswetenschappen en wiskunde te verhogen.

Aanbeveling 3: De regelgevings- en administratieve druk verminderen om ondernemerschap te stimuleren en de concurrentie in de dienstensector, met name de detailhandel, de bouw en de professionele diensten, te vergroten. De groeiende mobiliteitsuitdagingen aangaan, met name via investeringen in nieuwe of bestaande vervoersinfrastructuur en sterkere prikkels om gebruik te maken van collectief vervoer en vervoer met lage emissies.

2.2.1 Vrijwillige terugkeer naar werk van personen met een gezondheidsprobleem

De NAR blijft voortdurend aandacht schenken aan de problematiek van de vrijwillige terugkeer van werknemers met een gezondheidsprobleem. Zo wordt een regelmatige opvolging van de toepassing van de door de regering ingevoerde nieuwe wettelijke en reglementaire bepalingen georganiseerd in het kader van een platform dat rond de NAR alle institutionele spelers en veldspelers die met deze problematiek te maken hebben, verenigt.

In dat kader en aansluitend op zijn advies nr. 1.924 heeft de Raad het advies nr. 2.099 van 25 september 2018 houdende evaluatie en voorstellen in verband met de reglementering inzake re-integratie, uitgebracht. De visie die daarin wordt ontwikkeld, werd nogmaals door de Raad bevestigd in zijn advies nr. 2.108 van 18 december 2018 betreffende de Arbeidsdeal. Die visie draait rond de volgende elementen:

- de evaluatie van de reglementering inzake re-integratie (principes, cijfergegevens, monitoring en toekomstige evaluatie) en de financiering van de re-integratieprocedure;
- concrete voorstellen voor de optimalisering van de re-integratieprocedure en het re-integratietraject, met inbegrip van de invoering van een overleg voorafgaand aan iedere beslissing tot definitieve ongeschiktheid van de preventieadviseur-arbeidsgeneesheer;
- de versterking van de begeleiding;
- de communicatie tussen de verschillende betrokken actoren;

- het afstemmen van de regels inzake ziekte- en invaliditeitsverzekering en inzake re-integratie zoals bepaald door de Codex over het welzijn op het werk;
- de regels over het cumuleren van een beroepsinkomen dat voortvloeit uit een toegelaten arbeid met de arbeidsongeschiktheidsuitkering.

2.2.2 Diversiteitsbeleid

Binnen de Raad gaan onder de sociale partners de werkzaamheden verder met het oog op de publicatie van een brochure ter bevordering van de diversiteit en de gelijkheid bij aanwerving.

De Raad heeft verder op 25 september 2018 het advies nr. 2.098 uitgebracht over een ontwerp van koninklijk besluit tot bepaling van de voorwaarden inzake positieve acties ter uitvoering van de drie antidiscriminatie wetten van 10 mei 2007. In zijn advies wijst de Raad er nogmaals op hoeveel belang hij aan die problematiek hecht en benadrukt hij nogmaals de noodzaak om de antidiscriminatie wetten uit te voeren door de invoering van een adequaat juridisch kader dat de rechtszekerheid waarborgt van de acties die de sectoren en bedrijven in het veld voeren. Hoewel de Raad het initiatief van de regering om een reglementair kader voor de maatregelen van positieve actie vast te leggen toejuicht, heeft hij toch een alternatief voorstel geformuleerd om beter tegemoet te komen aan de verwachtingen van de bedrijven, zowel in termen van toegang tot de regeling als in termen van rechtszekerheid.

2.2.3 Oudere werknemers

Ingevolge een in maart 2017 door de Europese sociale partners gesloten Europees raamakkoord over actief ouder worden, wordt jaarlijks en gedurende drie jaar een rapport gevraagd over de op nationaal vlak genomen maatregelen om een beleid te voeren ter bevordering van de tewerkstelling van oudere werknemers.

Om aan die vraag tegemoet te komen, heeft de Raad een eerste rapport over de tenuitvoerlegging opgesteld (rapport nr. 109 van 26 juni 2018). Dat maakt melding van de acties die ten gunste van de oudere werknemers werden opgezet om hen aan te moedigen om op de arbeidsmarkt te blijven. Die acties, die zowel op interprofessioneel als op regionaal en sectoraal niveau werden ondernomen, betreffen verschillende domeinen zoals de opleiding, het mentoraat, een aangepaste arbeidsorganisatie, lichter werk. Ook al zijn de meeste van die initiatieven specifiek gericht op de oudere werknemers, ze sluiten een meer algemeen beleid van levenslange kwaliteitsvolle tewerkstelling dat ook bijdraagt aan de tewerkstelling van oudere werknemers, niet uit.

In zijn advies nr. 2.108 van 18 december 2018 over de Arbeidsdeal heeft de Raad zich bovendien uitgesproken voor een ontwerp van koninklijk besluit betreffende het recht op arbeidsongeschiktheidsuitkeringen bij het voortzetten van de tewerkstelling als werknemer na het bereiken van de wettelijke pensioenleeftijd.

2.2.4 Administratieve vereenvoudiging

Uitvoering van het interprofessioneel akkoord

De tweede fase van de werkzaamheden rond dit punt van het interprofessioneel akkoord 2017-2018 is nog steeds aan de gang, met als doel dat de sociale gesprekspartners concrete voorstellen tot vereenvoudiging zouden formuleren.

Ecocheques

De monitoring van de overgang naar elektronische ecocheques, ook met betrekking tot de inhoud van de lijst van producten, werd voortgezet binnen het kader dat de NAR in zijn vorige adviezen heeft bepaald.

In zijn advies nr. 2.096 van 25 september 2018 heeft de Raad het gunstige verloop van de overgang van papieren naar elektronische ecocheques vastgesteld en zich vervolgens uitgesproken over de datum van de volledige en definitieve overgang naar elektronische ecocheques en het opgebruiken van de laatste papieren ecocheques. Het reglementaire kader om die overgang in een rechtszekere omgeving te laten verlopen werd echter door de regering nog niet aangenomen.

Niet-recurrente resultaatsgebonden voordelen

De Raad heeft op 27 november 2018 de collectieve arbeidsovereenkomst nr. 90/3 gesloten die tot doel heeft om in een eerste fase een model van elektronische toetredingsakte en elektronisch toekenningsplan mogelijk te maken en in een tweede fase een model van elektronische collectieve arbeidsovereenkomst (e-bonus). Op termijn zouden de elektronische modellen als enige toegelaten zijn. De collectieve arbeidsovereenkomst brengt daarenboven enkele administratieve vereenvoudigingen aan die voortvloeien uit de bestuurlijke praktijk.

In zijn begeleidend advies nr. 2.107 preciseert de Raad met name de voorwaarden waaraan moet worden voldaan met het oog op de elektronische formulieren alsook de door te voeren technische en praktische aspecten, onder andere wat betreft de elektronische handtekening en de volledigheid van de formulieren alsook wat betreft de controle van de mandaten zodat de dienstverrichters de formulieren op een geldige manier in naam van de werkgevers kunnen invullen.

2.2.5 Mobiliteitsbudget

De Nationale Arbeidsraad en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven hebben op 25 september 2018 een unaniem advies uitgebracht over de wetsontwerpen die de regering heeft ingediend om het mobiliteitsbudget in te voeren.

In hun advies hebben de Raden enerzijds vastgesteld dat voldaan werd aan hun verzoek om een mobiliteitsbudget in te voeren als aanvulling op de mobiliteitsvergoeding. Ze hebben anderzijds wel aanbevelingen geformuleerd voor het wegwerken van enkele belangrijke leemtes in de voorgestelde regeling, met betrekking tot de bekommernissen en de evenwichten uiteengezet in hun adviezen nr. 2.030 van 7 april 2017 en nr. 2.075 van 21 februari 2018. De wettelijke regeling werd door het parlement goedgekeurd op 28 februari 2019, met het oog op een inwerkingtreding op 1 maart 2019.

2.3 *Werkzaamheden van de Nationale Arbeidsraad in verband met het Europees semester*

2.3.1 Burn-out

Ter uitvoering van het interprofessioneel akkoord 2017-2018 dat het engagement inhield om te werken aan de burn-outproblematiek, hebben de sociale partners binnen de Nationale Arbeidsraad een globale aanpak en een kader voor het opzetten van pilootprojecten voor primaire preventie van burn-out uitgewerkt en opgenomen in hun advies nr. 2.080 van 27 februari 2018.

Met het oog daarop konden de ondernemingen en de paritaire (sub)comités van 1 juli tot 15 september 2018 bij de Nationale Arbeidsraad concrete projecten indienen waarmee ze een subsidie kunnen krijgen

voor de ontwikkeling in hun midden van praktijken van primaire en effectieve preventie van burn-out. Zo werden vanwege de ondernemingen 194 en vanwege de (sub)sectoren 8 aanvragen ingediend, wat aantoont dat er in de ondernemingen een reële nood is om de primaire preventie van burn-out te verbeteren. De sociale partners verheugen zich dan ook over de gekozen aanpak die gesteund is op de wil om de ontwikkeling van vernieuwende praktijken en experimenten op het terrein aan te moedigen rekening houdend met de specifieke context van iedere onderneming en/of (sub)sector.

2.3.2 Toekomstgerichte arbeidsorganisatie

De wettelijke basis voor de financiering van pilootprojecten betreffende een toekomstgerichte arbeidsorganisatie werd gecreëerd in de wet van 14 december 2018 houdende diverse bepalingen inzake werk, maar het uitvoeringsbesluit dat toelaat een krediet vrij te maken werd nog niet genomen.

Aangezien de sociale partners en de regering voor 2018 prioriteit gaven aan het opzetten van pilootprojecten rond burn-out, wordt de uitvoering van dit punt van het akkoord nog steeds besproken in de Raad.

2.3.3 Digitalisering van de economie en deeleconomie

Het tussentijds rapport dat op 4 oktober 2017 in het kader van het interprofessioneel akkoord 2017-2018 door de Nationale Arbeidsraad en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven werd uitgebracht en waarin zij een eerste diagnose stelden van de situatie, werd verrijkt door twee halve colloquiumdagen die gezamenlijk door de twee Raden werden georganiseerd op 23 en 24 april 2018. Er werden vier workshops georganiseerd, over de vaardigheden, de arbeidsorganisatie, de fiscaliteit en de *e-government*, met als doel om tot een reeks aanbevelingen te komen die ook zouden aansluiten bij de globale denkoefening over de toekomst van de arbeid op het niveau van de IAO. De werkzaamheden over dat punt worden voortgezet.

In het kader van de opvolging van het rapport van 4 oktober 2017 en ter uitvoering van zijn advies van 29 november 2017, werd door de Raad een bijzondere aandacht besteed aan het nieuwe wettelijk kader voor de digitale platformen en aan de nood aan een gelijk speelveld.

2.3.4 Uitzendarbeid

De in de NAR vertegenwoordigde organisaties zijn in hun advies nr. 2.091 van 24 juli 2018 een engagement aangegaan over het gebruik van opeenvolgende dagcontracten voor uitzendarbeid. Dat engagement werd concreet gemaakt door het sluiten van de cao nr. 108/2 tot wijziging van de collectieve arbeidsovereenkomst nr. 108 van 16 juli 2013 betreffende de tijdelijke arbeid en de uitzendarbeid.

In het kader van dat engagement verklaren de sociale partners zich eerst en vooral akkoord met het principe dat het gebruik van opeenvolgende dagcontracten een uitzondering om economische redenen moet zijn, en geen economisch model op zich mag zijn. Zij benadrukken bovendien dat het gebruik van opeenvolgende dagcontracten door werknemers die daar uitdrukkelijk en vrijwillig om vragen, losstaat van deze problematiek.

De sociale partners hebben zich er vervolgens toe verbonden het gebruik van dat type contracten te bestrijden en om vanaf 2018 te komen tot een belangrijke vermindering van het aandeel van de opeenvolgende dagcontracten (ODC) in het totale aantal overeenkomsten voor uitzendarbeid. Dat engagement gaat gepaard met bijkomende elementen betreffende de rol van de inspectie Toezicht op de Sociale Wetten, de trimestriële rapportering van de RSZ aan de sociale partners alsook de evaluatie van het gebruik van opeenvolgende dagcontracten die zal gerealiseerd worden zodra de gegevens voor de jaren 2018 en 2019 beschikbaar zijn.

2.3.5 Herstructureringen

Ter uitvoering van het interprofessioneel akkoord werden binnen de NAR diepgaande besprekingen georganiseerd over de problematiek van de herstructureringen en de aanpassing van de zogenaamde “Renault-wet”. De pistes waarin die werkzaamheden resulteerden, werden aan de Groep van Tien bezorgd en worden nog steeds besproken.

2.3.6 Welvaartsvastheid

In het kader van het ontwerp van IPA zijn werkzaamheden aan de gang om de verdeling van de welvaartsenveloppe 2019-2020 te bepalen. Ter herinnering, de Nationale Arbeidsraad, de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven en het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut der zelfstandigen moeten zich iedere twee jaar uitspreken over de omvang en de verdeling van de financiële middelen bestemd voor de aanpassing aan de welvaart van de inkomensvervangende uitkeringen binnen de sociale zekerheid en van de socialebijstandsuitkeringen.

2.3.7 Opvolging van het Europees semester als zodanig

Dialogoog met de Europese Commissie

De inmiddels sedert enkele jaren met de Europese Commissie aangeknoopte dialoog over het Europees semester is als praktijk sterk verankerd in de agenda van de werkzaamheden van de Raden en wordt door de sociale partners erg gewaardeerd.

Er werd op 29 november 2018 een vergadering georganiseerd tussen de leden van de NAR, de CRB en de Europese Commissie (desk België). Zoals elk jaar bood die vergadering de Europese Commissie de gelegenheid om de leden in te lichten over de volgende stappen van het komende Europees semester 2019 en om de structuur voor te stellen van het Country Report voor België, waarvan de publicatie gepland was op 27 februari 2019.

De vakbonds- en werkgeversorganisaties hebben vervolgens elk op hun beurt hun analyse van een aantal punten betreffende de situatie van België uiteengezet.

Een tweede ontmoeting met de Europese Commissie staat gepland op 13 maart 2019, meteen na de publicatie van het Country Report door de Europese Commissie.

Opvolging van de werkzaamheden van het Comité voor Sociale Bescherming en van het Comité voor de werkgelegenheid

Via de deelname van de Belgische vertegenwoordigers in het Comité voor Sociale Bescherming en in het Comité voor de werkgelegenheid aan de werkzaamheden van de “Commissie Europa” van de NAR, worden de leden van de Nationale Arbeidsraad nauw betrokken bij de werkzaamheden van die comités en beschikken ze over bevoorrechte informatie over het verloop van het Europees semester. De deelname van de permanente Belgische vertegenwoordiging aan de werkzaamheden van die commissie maakt ook een regelmatige opvolging mogelijk van de belangrijkste wetgevingsdossiers die op Europees niveau worden besproken.

Die informatie versterkt het vermogen van de organisaties om zowel op nationaal als op Europees niveau (bijvoorbeeld op het niveau van het Comité van de Europese Sociale Dialoog) standpunt in te nemen over het Europees semester.

Bijlage 10: Bijdrage van de Nationale Hoge Raad voor Personen met een Handicap

Avis n° 2019/03 du Conseil Supérieur National des Personnes Handicapées (CSNPH) relatif au PNR 2018-2019.

Avis rendu suite à la demande du Premier Ministre, datée du 14 février et reçue par voie postale le 28 février. Avis pris en urgence suite à une consultation électronique des membres qui s'est déroulée les 6 et 7 mars 2019.

1 Objet

Dans le cadre de la Stratégie européenne économique de Lisbonne, chaque état membre remet chaque année à l'Union européenne un inventaire des réalisations et projets permettant de rencontrer les recommandations de l'Union européenne (appelé « Plan National de Réforme » - PNR).

Le 23 mai 2018, la Commission européenne remettait à la Belgique une série de recommandations concernant son programme national de réforme de la Belgique pour 2018 et 2019 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0401>

Le Premier Ministre a demandé l'avis du CSNPH en vue de la préparation du PNR 2019.

2 Analyse

La Commission européenne recommande que la Belgique s'attache, au cours de la période 2018-2019, à:

1. veiller à ce que le taux de croissance nominal des dépenses publiques primaires nettes n'excède pas 1,8 % en 2019, ce qui correspond à un ajustement structurel annuel de 0,6 % du PIB; utiliser les recettes exceptionnelles pour accélérer la réduction du ratio de la dette publique; poursuivre les réformes des pensions envisagées et contenir la hausse prévue des dépenses liées aux soins de longue durée; poursuivre la mise en œuvre intégrale de l'accord de coopération de 2013 relatif à la coordination des politiques budgétaires des différents niveaux de pouvoir; améliorer l'efficacité et la composition des dépenses publiques à tous les niveaux de pouvoir afin de libérer des marges pour l'investissement public, en procédant notamment à des revues de dépenses;
2. supprimer les contre-incitations à travailler et renforcer l'efficacité des politiques actives du marché du travail, notamment pour les travailleurs peu qualifiés, issus de l'immigration et âgés; poursuivre les réformes dans le domaine de l'éducation et de la formation, notamment en favorisant l'équité et en augmentant le nombre de diplômés en sciences, en technologie, en ingénierie et en mathématiques;
3. réduire la charge administrative et réglementaire afin de favoriser l'esprit d'entreprise et d'intensifier la concurrence dans le secteur des services, en particulier le commerce de détail, la construction et les services professionnels; s'attaquer aux problèmes croissants de mobilité, notamment en procédant à des investissements dans les infrastructures de transport existantes ou nouvelles et en renforçant les incitations à utiliser les transports collectifs et à faibles émissions.

3 Avis

Le CSNPH salue l'initiative du Premier Ministre qui a pris en compte l'avis 2018-12 : il demande avant que la rédaction du PNR ne soit terminée et bien avant que le rapport ne soit déposé à la Commission européenne (30 avril 2019), l'avis du CSNPH. C'est une manière de procéder qui est tout à fait conforme à l'esprit de l'UNCRPD et à son article 4.3 en particulier. Le CSNPH souhaite que cette approche du Premier inspire le gouvernement qui sortira des élections fédérales de mai 2019.

Le CSNPH souhaite voir figurer au titre de priorités dans le corps du PNR les points suivants:

- a. **Augmenter effectivement le taux d'emploi des personnes handicapées et malades.** Pour rappel, l'Europe a fixé dans sa Stratégie 2020 un objectif de relèvement d'emploi pour toutes les personnes handicapées exclues en raison de leur handicap du marché du travail. La création d'emploi de ces derniers mois n'a cependant pas profité aux personnes handicapées et malades. Les mesures
- b. « Back to work » n'ont pas permis de remettre au travail un nombre significatif de travailleurs. De nombreuses personnes présentant une incapacité partielle ont été licenciées parce que les employeurs n'ont pas mis en place les mesures d'accompagnement nécessaires à leur maintien à l'emploi. Il est urgent que le gouvernement instaure, de manière concrète, une **responsabilité sociale des employeurs du secteur privé et la mise en œuvre concrète du protocole interfédéral sur les aménagements raisonnables de 2007**. Le CSNPH recommande certaines pistes dans son avis 2017-01
- c. **Réformer le cadre réglementaire.** Le régime des allocations pour personnes handicapées - **loi du 27 février 1987** - ne répond plus du tout aux besoins des personnes handicapées : ainsi la prise en compte des revenus de l'année -2/-1, les couches de lasagnes des différents abattements, le délai de traitement des dossiers, l'impossibilité d'accéder à des ressources minimales durant les périodes d'incapacité de travail, etc. Le régime ne prévoit par ailleurs aucune mesure concrète ni passerelle vers un accompagnement à une reprise au travail. Le CSNPH a soutenu un projet de réforme en 2015 et demande qu'il devienne effectif en 2019. Par ailleurs, à l'**article 100 de la loi coordonnée du 14 juillet 1994** (régime INAMI), la notion d'« état antérieur » fait obstacle à un accompagnement à la (re)mise au travail d'une personne présentant une perte de capacité de gain. Le CSNPH demande aussi une réécriture de ce texte de manière à permettre une protection sociale du travailleur handicapé.
- d. **La formation doit gagner en accessibilité et en qualité.** Les considérations de ces dernières années relatives au décrochage scolaire, à des orientations abusives et à l'inadéquation des formations et des **filières non ou peu qualifiantes** par rapport aux besoins du marché valent aussi pour les étudiants en situation de handicap bien évidemment, et peut-être encore plus que pour tout autre adolescent car s'ajoutent les obstacles liés aux déplacements, à un environnement non adapté et non inclusif, à l'absence de locaux et de matériels adaptés, à la continuité de soins pendant la journée scolaire, etc. ... Le CSNPH rappelle par ailleurs sa demande pour un enseignement plus inclusif, qui devrait aussi aider à limiter le décrochage scolaire. Cela ne veut pas dire supprimer l'enseignement spécialisé, mais adapter l'enseignement ordinaire aux besoins des enfants en situation de handicap, par des pédagogies différenciées et partant des besoins de l'élève et non pas de son handicap.
- e. Dans le domaine de la mobilité, il faut mettre une priorité sur les **transports accessible pour tous** et sur l'**intermodalité** pour faciliter l'accès aux formations et à l'emploi

- f. Dans le domaine de **l'accès à la pension**, le CSNPH rappelle que l'allongement de la carrière est difficilement réalisable pour beaucoup de **personnes handicapées mais aussi pour leurs aidants proches** ; il faudrait pouvoir au contraire aménager leur fin de carrière et assimiler des périodes d'interruption en cours de carrière. Les personnes handicapées et/ou leurs aidants proches ont bien souvent vu leurs perspectives de travail et de carrière réduites, sans même qu'elles y consentent mais parce que leur corps et/ou l'environnement du travail se sont imposés à elles, avec toutes les situations d'exclusion sociale et de pauvreté induites.
- g. L'arrivée à la pension pour les personnes handicapées résonne souvent comme une seconde descente aux enfers, alors que les frais liés au vieillissement et à leur état de santé augmentent inéluctablement. La mise en place d'un autre mécanisme devrait également être étudiée par le gouvernement à savoir une comptabilisation plus avantageuse des années de carrière effectuées par les personnes handicapées et ce, afin d'encourager l'emploi. Le CSNPH estime, au contraire, qu'un accès anticipé à la pension de retraite (tout en conservant ses droits) doit être examiné pour les personnes handicapées. Cela encouragerait les personnes handicapées à travailler et tiendrait en même temps compte du caractère pénible pour elles.
- h. De même, il n'est pas tolérable de sanctionner des aidants proches qui présentent une carrière incomplète parce que, à cause manque de réponse du politique, ils se sont arrêtés de travailler pour s'occuper d'un proche handicapé ou malade.
- i. Dans le domaine des Fonds structurels, le CSNPH rappelle que les textes réglementaires prévoient la participation et l'implication des personnes handicapées à chacun des stades de la programmation, de la mise en œuvre et de l'évaluation. Force est de constater que, malgré la condition *ex ante*, l'article 4.3 n'est pas correctement appliqué avec pour conséquence que de nombreux appels à projets ne répondent pas suffisamment aux besoins des personnes handicapées. Le CSNPH demande que les Fonds structurels soient consacrés à des politiques qui soutiennent véritablement les personnes handicapées et leurs familles dans le développement d'une vie autonome et dans leur inclusion dans la vie collective (emploi, logements, aides collectives).
- j. Dans le domaine de la **lutte contre la pauvreté**, le CSNPH rappelle une nouvelle fois le pilier de la Stratégie 2020 relatif à la lutte contre la pauvreté et en particulier l'objectif visant à la diminution du nombre de personnes vivant dans la précarité en Belgique. Depuis des années, les chiffres de la pauvreté augmentent. Ils est fondamental que les prochains gouvernements travaillent dans la cohérence et la complémentarité, autour d'un **plan national de lutte contre la pauvreté et l'exclusion sociale** de tous les groupes fragilisés, et de celui des personnes handicapées en particulier. Il faut considérer ce plan comme **une contribution indispensable à la stabilité économique et sociale du pays.**
- k. Le CSNPH insiste une nouvelle fois sur le lien entre handicap et pauvreté. Les personnes handicapées perçoivent des allocations (loi du 27 février 1987) largement en-deçà du seuil de pauvreté ; **l'allocation de remplacement de revenus devrait garantir un minimum de moyens d'existence et son montant être relevé à tout le moins au seuil minimum de pauvreté.** Le CSNPH demande que cette mesure soit considérée comme une priorité pour le prochain gouvernement fédéral.
- l. Dans le domaine **des statistiques**, il n'existe pas de définition unique du handicap ni de connexion entre les divers régimes de reconnaissance. Ainsi, les personnes handicapées reconnues à la DG Han ne le sont pas nécessairement par les agences régionales (AVIQ, Phare, VDAB ...) et donc sortent des radars de l'emploi et de la formation. Les prochains gouvernements doivent

intégrer leurs bases de données et travailler ensemble pour développer des politiques qui répondent véritablement aux besoins des personnes dans les domaines précités.

- m. Sur le plan du fonctionnement politique, il devient vraiment nécessaire et urgent que les **différents niveaux de compétence se parlent et travaillent ensemble** pour apporter des réponses complètes et intégrées aux besoins des personnes. **Toutes les CIM doivent être réactivées.**

4 Transmis

- Pour suivi au Premier Ministre ;
- Pour information à Monsieur Kris Peeters, Ministre chargé des Personnes Handicapées ;
- Pour information à UNIA ;
- Pour information au mécanisme de coordination interfédéral.

Pour le CSNPH

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Gisèle Marlière', with a long horizontal stroke extending to the right.

Gisèle Marlière
Présidente

Bijlage 11: Bijdrage van de Federale raad voor Duurzame Ontwikkeling

De heer Charles Michel
Eerste Minister
Wetstraat 16
1000 Brussel

Onze referentie
MA/MD/2802-19

Brussel,
15 maart 2019

Onderwerp : Adviesvraag Nationaal Hervormingsprogramma 2019

Mijnheer de Eerste Minister,

De FRDO heeft uw adviesvraag dd 14 februari 2019 ontvangen in verband met de voorbereiding van het Nationaal Hervormingsprogramma 2019 (hierna: NHP). De raad is verheugd dat u hem om advies terzake vraagt, omdat hij reeds verschillende jaren pleit voor een grotere inbreng van onze leden in dit proces, en inhoudelijk voor een betere integratie van het concept duurzaamheid in het programma.

We sturen u hierbij als inbreng voor het Nationaal Hervormingsprogramma 2019 enkele aandachtspunten die de FRDO in dit verband wenst te beklemtonen, gebaseerd op recente adviezen van de raad en op zijn huidige activiteiten waar die relevant zijn voor het NHP, met tevens verwijzing naar de aanbevelingen van de Europese Raad en de rapportering van de Europese Commissie:

Wat de algemene benadering in het NHP betreft, onderstreepte de FRDO in diverse adviezen de noodzaak het beleid in ons land te situeren in een **kader van duurzame ontwikkeling**, om vanuit die invalshoek te kunnen komen tot een integratie van diverse beleidsdomeinen (economie, sociale zaken, fiscaliteit, onderwijs, energie, begroting, mobiliteit, klimaat...). Daarom vraagt de raad in de inleiding van het NHP 2019 expliciet te refereren aan de belangrijke evolutie die de *2030 Agenda for Sustainable Development* – met daarin de duurzame ontwikkelingsdoelstellingen of SDGs – inhoudt in dit domein. Ons land heeft er zich immers toe verbonden ook deze doelstellingen te realiseren. In dat verband zou het programma moeten verwijzen naar het overzicht van de opvolging van indicatoren duurzame ontwikkeling voor ons land.

Naast een horizontale beleidsintegratie (tussen beleidsdomeinen) heeft de FRDO zich in zijn adviezen steeds ook een voorstander getoond van **verticale beleidsintegratie** (tussen beleidsniveaus). De voorbije jaren heeft de raad bij herhaling vastgesteld dat deze verticale integratie in ons land problematisch is, en dat dit weegt op de performantie van het beleid in diverse domeinen. In dit licht is de FRDO voorstander van een aantal interfederale of nationale initiatieven, zoals een robuust Nationaal Energie

Klimaat Plan 2030⁷⁰ waarin een interfederaal pact voor de luchtkwaliteit geïntegreerd zou moeten worden⁷¹. De raad pleit ook voor een interfederale strategische visie inzake mobiliteit, voor een nationaal transversaal platform voor de transitie naar een duurzaam voedingssysteem⁷² en bereidt momenteel een advies voor over de bijzondere klimaatwet, die eveneens een betere coördinatie beoogt van het beleid in ons land. In dit licht betreurt de FRDO dan ook dat een nationaal mechanisme als het NHP in vele opzichten nog steeds niet meer is *“dan een inventaris van wat op de verschillende beleidsniveaus gebeurt”*⁷³ en vraagt de raad dat het NHP 2019 in diverse domeinen meer aandacht zou schenken aan de initiatieven die gepland zijn om te komen tot een coöperatief federalisme, met *“een betere, elkaar versterkende samenwerking tussen beleidsniveaus”*.⁷⁴

Wat de **overheidsinvesteringen** betreft, staat in de aanbevelingen van de Europese Raad over het NHP 2018⁷⁵): *“Ondanks het potentieel van openbare investeringen om groei op de lange termijn aan te zwengelen, staan ze op een laag niveau volgens Europese normen, vooral in verhouding tot de totale overheidsuitgaven. Niet alleen is de openbare kapitaalvoorraad laag, ook de kwaliteit van de openbare infrastructuur is achteruitgegaan”* (§ 13). Deze nood aan investeringen in transport - en energie-infrastructuur wordt bevestigd in het pas verschenen *“country report Belgium 2019”* van de Europese Commissie.

Ook de FRDO onderstreepte in recente adviezen de noodzaak van een grootschalig investeringsprogramma. In een advies over de financiering van de energetische renovatie van gebouwen had de FRDO in dit verband gevraagd *“dat de overheid in het beslissen over toekomstige uitgaven het belang van productieve investeringen in het algemeen, en investeringen in energie-efficiëntie in het bijzonder, erkent.”* In dit advies had de raad ook een aantal suggesties geformuleerd om deze investeringsuitgaven buiten de overheidsbegroting (en de EU-limitering terzake) te houden.⁷⁶ Ook het FRDO-advies *“over het nationaal pact voor strategische investeringen en de financiering van de transitie naar een koolstofvrije economie”* van mei 2018 bevat een aantal suggesties in dit verband.

Wat de **fiscaliteit** betreft, herhaalt de FRDO in zijn boodschap voor de toekomstige federale regering zijn vraag naar een herziening van de belastingen op energie om geleidelijk de milieudimensie en een koolstofprijs op de (fossiele) energiedragers te integreren, met een aantal randvoorwaarden. De energietransitie zal immers aanzienlijke investeringen vergen die verdeeld moeten worden. De inspanningen moeten betaalbaar zijn voor alle huishoudens, vooral voor de kwetsbare groepen, voor de KMO's en voor de ondernemingen, waarbij hun competitiviteit gewaarborgd dient te worden.

Wat **energie en klimaat** betreft, blijkt uit het vermelde *“Country report Belgium 2019”* nogmaals dat bij ongewijzigd beleid, ons land de EU2020-doelstellingen niet zal halen op het vlak van uitstoot van broeikasgassen, aandeel hernieuwbare energie en primair energieverbruik. *“The achievement of the 2030 energy and climate targets calls for sustained green investments”* stelt het rapport dan ook. De FRDO vraagt dat het NHP 2019 uitgebreid ingaat op de structurele maatregelen die op diverse niveaus genomen worden om deze indicatoren opnieuw te laten evolueren in de richting van de beoogde doelstellingen, in afwachting van het toekomstige Nationaal Energie Klimaat Plan 2030 dat ons land in staat zou moeten stellen om de transitie naar een koolstofarme maatschappij te concretiseren.

---

⁷⁰ <https://www.frdo-cfdd.be/sites/default/files/content/download/files/2018a06n.pdf>

⁷¹ https://www.frdo-cfdd.be/sites/default/files/content/download/files/2018a11n_0.pdf

⁷² <https://www.frdo-cfdd.be/sites/default/files/content/download/files/2018a06n.pdf>

⁷³ http://www.frdo-cfdd.be/sites/default/files/content/download/files/2014a02n_0.pdf

⁷⁴ https://www.frdo-cfdd.be/sites/default/files/content/download/files/2018a11n_0.pdf

⁷⁵ [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0910\(01\)&from=NL](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0910(01)&from=NL)

⁷⁶ Zie <http://www.frdo-cfdd.be/sites/default/files/content/download/files/2017a06n.pdf>

Wat **mobilititeit** betreft, stelt de Europese Raad over het NHP 2018: *“De autoriteiten kunnen een efficiënter gebruik van de bestaande infrastructuur en een modal shift van individueel vervoer naar meer collectieve alternatieven met weinig uitstoot aanmoedigen.”* (§ 25) De raad is voorstander van het bevorderen van een modal shift tussen de verschillende vervoersvormen die in de lijn ligt van de drie doelstellingen die een duurzaam mobiliteitsbeleid tegelijkertijd moet nastreven, zoals in een eerder advies bepaald. Het is belangrijk het aanbod en de dienstverlening van zowel het openbaar als van het privévervoer verbeteren, alsook de integratie ervan. Het treinvervoer moet trouwens een rol van structurerende verkeersas voor de mobiliteit spelen. Het is belangrijk de vervoersinfrastructuur en intermodale platformen te onderhouden, verbeteren en vervolledigen. De verschillende infrastructuren dienen intelligent en met elkaar communicerend te zijn. Het gebruik van de bestaande infrastructuur dient geoptimaliseerd te worden en de infrastructuur die nodig is voor zachte mobiliteit dient ontwikkeld te worden. Als gevolg daarvan zullen investeringen nodig zijn. Op Europees niveau beveelt de raad aan om te werken aan een continentaal beleid ten gunste van het treinvervoer, waarmee internationaal geïntegreerde diensten kunnen worden ingevoerd en de interoperabiliteit tussen spoorwegnetten kan worden bevorderd.

We hopen dat deze elementen verduidelijken waar duurzaamheid een grotere toegevoegde waarde kan bieden voor het beleid dan vandaag het geval is, en dat onze inbreng effectief meegenomen wordt in het NHP 2019. De raad is steeds bereid om verder met de overheid te overleggen over de manier waarop duurzame ontwikkeling in het nieuwe strategische kader van de EU (na EU2020) zal geïntegreerd worden. In de recent gepubliceerde ‘reflection paper’ van de Commissie met als titel *“Towards a Sustainable Europe by 2030”* worden in dat verband enkele scenario’s voorgesteld voor een implementatie van de SDGs via een sterk EU-beleid, al dan niet via een overkoepelende strategie of via een integratie in de relevante beleidsmaatregelen. Zo zou in de toekomst het proces van het Europees Semester en het NHP een sterkere rol kunnen spelen voor de implementatie van de SDGs. De FRDO hoopt dat ons land de komende maanden via zijn standpunten in de EU-besluitvorming voor en na de komende Europese verkiezingen maximaal zal bijdragen tot de integratie van de SDGs in de vernieuwde Europese strategie die EU2020 zal opvolgen.

Met de meeste achting,

François-Xavier de Donnea

Voorzitter FRDO